NOAM CHOMSKY
CUM MERGE LUMEA
EDITOR
Arthur Naiman
INTERVIURI DE
David Barsamian

NOAM CHOMSKY

CUM MERGE LUMEA

Editor ARTHUR NAIMAN
Interviuri de DAVID BARSAMIAN
Prefață la ediția românească de PAUL GABRIEL SANDU
Traducere din engleză de DIANA MĂRGĂRIT
EDITURA CURTEA VECHE
2020

noam chomsky
How the World Works
Copyright © 1986–2011
David Barsamian and Arthur Naiman
All rights reserved.

© CURTEA VECHE PUBLISHING, 2020
pentru prezenta ediţie în limba română

ISBN epub: 978-606-44-0572-2
ISBN mobi: 978-606-44-0573-9
Carte publicată şi în ediţie digitală

Redactor: Paul Gabriel Sandu
Corector: Elena Tătaru
Tehnoredactor: Irinel Niculae

CURTEA VECHE PUBLISHING
str. Aurel Vlaicu nr. 35, Bucureşti, 020091
redacţie: 0744 55 47 63
distribuţie: 021 260 22 87, 021 222 25 36, 0744 36 97 21
fax: 021 223 16 88
redactie@curteaveche.ro
comenzi@curteaveche.ro
www.curteaveche.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

CHOMSKY, NOAM
Cum merge lumea / Noam Chomsky ; interviuri de David Barsamian ; ed. Arthur Naiman ;
trad. de Paul Gabriel Sandu ; pref. de Paul Gabriel Sandu şi Diana Mărgărit. -
Bucureşti : Curtea Veche Publishing, 2020
Index
ISBN 978-606-44-0571-5

I. Barsamian, David
II. Naiman, Arthur (ed.)
III. Sandu, Paul Gabriel (trad. ; pref.)
IV. Mărgărit, Diana (pref.)

159.9

Nota traducătorului

Lucrarea de faţă are la bază volumul intitulat How the World Works*, care aduce laolaltă patru cărţi de interviuri conduse de David Barsamian şi editate de Arthur Naiman, care au apărut iniţial în SUA de-a lungul ultimei decade a secolului trecut. Având în vedere că cititorul român nu este la fel de familiarizat cu politica americană ca publicul pentru care a fost alcătuită iniţial cartea, dar*

*şi că multe evenimente discutate de Chomsky fac deja parte din istoria secolului trecut, textul este însoţit de note explicative care să ajute cititorul în identificarea unui anumit personaj istoric sau în alcătuirea cronologiei unor evenimente. Am procedat la fel şi atunci când am crezut că anumite detalii mai puţin ştiute legate de un anumit episod istoric cunoscut publicului român sunt relevante pentru argumentaţia lui Chomsky. În anumite cazuri, editorul american oferă, între paranteze drepte, scurte clarificări în privinţa unor organizaţii sau persoane puţin cunoscute până şi cititorului american. Aceste comentarii ale editorului au fost păstrate, între paranteze drepte, în textul traducerii. Toate numele şi conceptele importante din lucrare pot fi găsite în indicele de la finalul vol*umului.

*Traducerea de faţă nu ar fi apărut fără încurajările şi susţinerea Cristinei Drăgulin, director editorial la Curtea Veche Publishing, care a sprijinit acest proiect de la începuturile sale. Mulţumiri îi datorez, de asemenea, şi Dianei Mărgărit, conferenţiar al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, cu care am purtat deseori discuţii pe marginea traducerii şi care mi-a oferit nenumărate sugestii şi comentarii extrem de utile, care au adus îmbunătăţiri semnificative textului. Aş vrea, de asemenea, să îi mulţumesc Elenei Tătaru, care a citit textul cu deosebită atenţie, contribuind la claritatea şi cursivita*tea sa.

Omul fără umbră şi vocea fără ecou. O distopie reparată

Volumul de faţă este rezultatul eforturilor conjugate ale lui David Barsamian şi Arthur Naiman, care au văzut în discursul asumat, direct şi lucid al lui Noam Chomsky o oportunitate de a familiariza publicul larg cu câteva teme extrem de relevante pentru societatea globală în care trăim – chiar dacă deseori ocolite sau ignorate de presa americană şi de aiurea. Una dintre temele centrale ale volumului, care joacă de

multe ori rolul unui fir conducător al discuţiilor, este chestiunea politicii externe a Statelor Unite din ultimii cincizeci de ani, care a avut un impact covârşitor asupra realităţilor politice şi raporturilor de forţe din ziua de astăzi. Ordinea neoliberală pe care SUA au impus-o, deseori prin apel la forţă – orchestrând crize, lovituri de stat sau de guvern, ori pur şi simplu invadând şi devastând ţări din Lumea a Treia aflate în zona lor de influenţă –, este analizată pe larg în interviurile din acest volum, atât din perspectiva influenţei sale destabilizatoare asupra democraţiei, cât şi prin prisma impactului ei asupra vieţii oamenilor de rând.

David Barsamian, cunoscut realizator radio şi fondator al canalului Alternative Radio din America, a criticat în numeroase rânduri elitele politice americane, corporaţiile şi mass-media dominate, în mare parte, de valori neoliberale şi imperialiste. Împărtăşind multe dintre ideile lui Chomsky, de la critica societăţilor capitaliste până la convingerea că reconfigurarea societăţii globale pe temeiuri progresiste şi democratice este o necesitate, Barsamian şi-a dedicat mulţi ani din carieră întâlnirilor mediatice cu profesorul american. Mărturie a acestui fapt stau editările numeroaselor interviuri cu el, primele datând chiar din 1992. Până în 2017, Barsamian a reuşit să publice paisprezece cărţi, care reprezintă transcrieri redactate şi adaptate ale interviurilor luate lui Chomsky în ultimii treizeci de ani. Arthur Naiman este, de asemenea, un publicist prolific, de altfel creatorul colecţiei editoriale *Real Story Series* tipărite de Odonian Press, care a publicat numeroase eseuri politice de orientare progresistă. Numele lui Noam Chomsky este legat de foarte multe succese editoriale ale acestei colecţii.

Dacă cei doi reputaţi jurnalişti americani sunt aproape necunoscuţi publicului român, Chomsky îi este cunoscut în primul rând prin traducerile în limba română ale unor cărţi precum *Ambiţii imperiale*, *Cine conduce lumea?*, *Intervenţii*, *Noi creăm viitorul*, *Requiem pentru visul american* sau *State*

eşuate. Toate aceste titluri, alături de numeroase altele care nu au fost încă traduse în limba română, au reprezentat veritabile succese editoriale, cu tiraje de sute de mii de exemplare vândute în întreaga lume. Totuşi, notorietatea lui Chomsky nu se datorează doar criticilor sale acide şi acerbe la adresa administraţiilor americane sau a politicilor inechitabile implementate de acestea, ci şi unor reţele editoriale americane – în care Barsamian şi Naiman sunt nume de referinţă – şi care au popularizat ideile sale dincolo de mediul elitist şi academic în care au apărut iniţial.

Volumul prezent reeditează patru cărţi, dintre care primele trei – *Ce vrea, de fapt, Unchiul Sam?, Cei puţini şi prosperi, cei mulţi şi chinuiţi de griji, Secrete, minciuni şi democraţie* – au apărut, iniţial, în 1994; cea de-a patra carte, *Binele comun*, a apărut câţiva ani mai târziu, în 1998. Ţinând seama de aceste date cronologice, este limpede că subiectele abordate în ele oglindesc, în bună măsură, agenda externă fierbinte a Statelor Unite şi a lumii occidentale, în genere, în perioada care a urmat încheierii Războiului Rece, incluzând subiecte precum genocidul bosniac, globalizarea pieţei libere şi apogeul dominaţiei corporatiste. Deşi volumul este destinat publicului larg, nefiind însoţit de un aparat critic sofisticat, pentru a nu îngreuna lectura, este limpede încă de la primele pagini că în spatele afirmaţiilor, explicaţiilor şi analizelor lui Chomsky se află o bogată şi sistematică documentare şi o excelentă cunoaştere a istoriei ultimului veac. Tezele şi argumentele formulate de el, deseori însoţite de referinţe istorice bogate, sunt expresia unei viziuni unitare extrem de critice asupra acestei perioade istorice şi asupra problemelor fundamentale cu care se confruntă societatea contemporană.

Istoria recentă are, fără îndoială, o importanţă crucială pentru înţelegerea lumii în care trăim şi a raporturilor de putere care o guvernează. De obicei, ea este însă mai greu accesibilă şi mai obscură decât istoria secolelor sau mileniilor

de mult trecute, care poate fi privită cu detaşare, în chip obiectiv şi dincolo de orice parti-pris. Poate de aceea, văzută prin ochii lui Chomsky, istoria recentă ar putea părea de nerecunoscut pentru o mare parte a publicului român, sufocat de cele mai multe ori cu imagini idealizate – dacă nu chiar de-a dreptul idilice – ale democraţiei americane şi ale politicilor ei de „democratizare" a ţărilor din Lumea a Treia, deseori invadate sub pretextul eliberării locuitorilor ei. Imaginea SUA de „Imperiu al Binelui" a început să se fisureze abia de curând, odată cu războiul ilegal[1] din Irak, declanşat în 2003, la care o serie de state membre NATO, printre care şi Franţa, au refuzat să participe. În volumul de faţă, însă, întreaga retorică ce aproape glorifică influenţele SUA şi rolul NATO în societatea globalizată de astăzi este analizată şi deconstruită bucată cu bucată de către Chomsky, până când din ea nu mai rămân decât o mână de sloganuri sterpe, în stridentă contradicţie cu faptele: în urma intervenţiilor americane, soldate deseori cu zeci sau sute de mii de morţi, societăţile intră în colaps, iar aşa-zisa lor democratizare se consumă sub forma aducerii la putere a unei dictaturi militare sau a unui regim politic de extremă dreaptă care girează interesele economice ale corporaţiilor americane. Exemplele pot fi găsite din abundenţă în carte. Pentru Chomsky, intervenţiile militare „eliberatoare" ale SUA din Nicaragua până în Irak şi din Panama până în Vietnam, precum şi sprijinirea dictaturilor-marionetă din Orientul Mijlociu şi America Latină au constituit tot atâtea abuzuri severe ale administraţiilor de la Casa Albă, care au presupus deseori încălcări grave şi sistematice ale drepturilor omului sau crime de război – pe care, în câteva rânduri, Chomsky nu se sfieşte să le descrie în detaliu. E limpede astfel că toate aceste intervenţii militare sau prin intermediul CIA au îndepărtat din ce în ce mai mult Statele Unite de „calea democraţiei", ceea ce reprezintă o gravă problemă nu doar pentru poporul american, ci şi pentru întreaga lume.

Lumea pe care ne-o înfăţişează Chomsky făcând apel la o întreagă serie de documente istorice, unele desecretizate abia la începutul anilor ’90, este una în măsură să îl şocheze nu doar pe cititorul român, ci şi pe cel de pretutindeni; este o lume faţă de care primul gest este acela de respingere, iar cel de al doilea – de revoltă. Chomsky nu menajează însă deloc sensibilităţile cititorilor săi, şi face asta în mod aproape programatic. Tocmai de aceea, detaliile înfiorătoare asupra cărora se opreşte, citând deseori reportaje sau mărturii despre atrocităţile – unele dintre ele desprinse parcă din filmele americane – comise de varii grupări militare sau paramilitare sprijinite sau controlate de SUA, au un rol educativ, dincolo de caracterul lor senzaţional. Sigur că sunt lucruri despre care am prefera să nu vorbim sau să nu ştim, dar trecerea lor sub tăcere nu este doar o ofensă la adresa celor care au avut de suferit de pe urma lor, ci şi o modalitate de a îngădui barbariei să îşi facă loc, încetul cu încetul, în sânul societăţii şi al comunităţii noastre, de a o accepta ca pe un rău pe cât de intolerabil moral, pe atât de necesar politic şi de a-i permite astfel să submineze, cu o forţă îndoită, coeziunea socială şi relaţiile internaţionale.

Dacă vrem să ştim „cum merge lumea”, adică să discernem ce se întâmplă în spatele uşilor închise, ceea ce trebuie să facem nu este să ne acoperim ochii, ci să ne îndreptăm atenţia, pentru început, către deciziile militare, politice şi economice luate în ultimele decenii de guvernele Statelor Unite ale Americii. Chiar dacă multe dintre ele sunt frumos îmbrăcate şi justificate cu măiestrie în presa centrală drept măsuri de apărare a drepturilor omului sau de protejare a democraţiei, multe dintre acţiunile militare întreprinse de SUA în America de Sud şi peste tot în lume au fost, de fapt, tot atâtea acte de agresiune. Adevărata lor miză, cea mereu trecută sub tăcere, n-a fost alta decât aceea de a securiza interesele economice ale marilor corporaţii americane, indiferent de costurile sociale şi umane. Chomsky reuşeşte să

demonstreze într-un mod extrem de convingător că situaţia precară în care se află sute de milioane de oameni din cele mai diverse zone ale globului, din Europa de Sud-Est până în Bangladesh şi din Congo până în Venezuela, este cauzată în cea mai mare parte de complicitatea criminală dintre administraţiile Statelor Unite ale ultimelor decenii şi mediul corporatist transnaţional care a crescut şi a înflorit la umbra celor dintâi. Şi nu doar a crescut şi a înflorit, ci a ajuns să acapareze politicul, să-l manipuleze şi, în unele cazuri, să şi-l subordoneze de-a dreptul, transformând democraţia într-un paravan sau într-o şaradă. Faptul că, în prezent, această complicitate a devenit un monopol politic al mediului de afaceri de tip Wall Street şi, în cele din urmă, al capitalismului *per se* este demonstrat de Chomsky cu minuţie, iar evenimentele din ultimele două decenii nu au făcut decât să confirme acest lucru. Dereglementarea pieţei financiar-bancare, prin abolirea Legii Glass-Steagall în timpul administraţiei Clinton, făcută exclusiv în interesul marilor conglomerate bancare – care a jucat un rol hotărâtor în declanşarea crizei financiare din 2007–2008 –, este numai unul dintre nenumăratele exemple care ar putea fi aduse în sprijinul acestei teze.

Datorită poziţiei sale extrem de critice la adresa politicii americane şi a administraţiilor care s-au aflat la conducerea SUA, Chomsky este relativ nefrecventabil în cercurile academice din SUA, iar textele sale nu apar aproape niciodată în publicaţiile consacrate la nivel naţional sau local. Puţinele sale apariţii în paginile unor ziare de circulaţie naţională datează din anii ’70 sau ’80. Apariţiile lui la televizor sau la radio sunt, de asemenea, foarte rare. Tocmai de aceea, în mass-media occidentală, Noam Chomsky este deseori prezentat drept disident, apelativ care ar putea părea destul de bizar publicului român. Cel puţin în contextul istorico-politic din Europa Central-Estică, disidenţa a fost aproape întotdeauna definită în raport cu leviatanul totalitar,

în vreme ce SUA sunt percepute ca o societate care funcţionează potrivit celor mai înalte standarde democratice, nu una în care disidenţa ar fi posibilă sau chiar necesară. În faţa încălcării drepturilor fundamentale, a controlului, terorii şi abuzului ca politică oficială de stat, disidenţa politică a reprezentat opoziţia publică, deschisă şi asumată critic a aparatului represiv. Adesea, preţul plătit de disidenţi precum Václav Havel, Adam Michnik, Andrei Sakharov, Aleksandr Soljeniţîn, Liu Xiaobo, Jamal Khashoggi şi alţii a însemnat arest la domiciliu, anchete, pierderea locului de muncă, privarea de libertate, persecutarea familiei şi a cunoscuţilor, confiscarea maşinilor de scris şi, uneori, chiar asasinarea. Disidenţa politică este, aşadar, sora bună a nesupunerii civice, adică a încălcării cu bună ştiinţă a legilor injuste şi arbitrare ale unui stat abuziv, în numele unui ideal de dreptate şi echitate. Experienţa totalitară şi autoritară a ultimelor decenii ne-a arătat că reducerea la tăcere a oponenţilor politici a fost deseori reacţia oficială a regimului şi că disidenţa nu se traduce doar în termenii criticii puterii de stat, ci şi în forţa represiunii acesteia.

Se ridică, atunci, întrebarea dacă şi în ce măsură se poate vorbi despre disidenţă în cazul profesorului american. E totuşi limpede că Noam Chomsky nu a fost persecutat pentru ideile sale în maniera în care au fost disidenţii politici din statele totalitare. El a avut de tânăr o carieră universitară de succes ca profesor la prestigiosul MIT (Massachusetts Institute of Technology), a devenit rapid o importantă personalitate în lumea academică americană şi o autoritate în domeniu. Reacţiile sale publice prompte la diverse evenimente cu caracter socio-economic şi politic din actualitatea americană şi nu numai, începând cu anii ’60, l-au transformat într-un analist cu autoritate recunoscută şi un important formator de opinie. Ceea ce îl face disident, în accepţiunea occidentală, este capacitatea sa de a se opune într-un mod deschis şi vehement politicilor pe care le

consideră nedrepte şi uneori chiar ilegale, de a avea poziţii critice făţişe sau de a manifesta, sub diferite forme, faţă de acţiunile condamnabile ale statului. În acelaşi timp, vocea şi revolta sa se izbesc de indiferenţa autorităţilor politice, care îşi duc mai departe, nestingherite, politicile arbitrare şi abuzive.

Desigur, oricine ar putea spune – şi pe bună dreptate – că o diferenţă esenţială între un regim totalitar şi unul democratic, chiar aşa plin de carenţe şi abuzuri grave cum este cel american, este libertatea (de expresie, de conştiinţă, de asociere etc.). Cu alte cuvinte, într-o democraţie, Chomsky este liber să spună ceea ce îl nemulţumeşte, este liber să semnaleze derapaje grave ale democraţiei şi încălcări ale drepturilor omului fără a fi pedepsit, consemnat la domiciliu sau destituit; într-o dictatură, pe de altă parte, acest tip de libertate rămâne un lux care nu le este permis decât celor aflaţi în fruntea partidului unic şi a ţării. Întrebarea care ar trebui formulată aici, din punctul nostru de vedere, nu ar trebui să fie „cât de liber este un om să spună ceea ce gândeşte?”, ci mai curând „ce impact are manifestarea libertăţii?”. Altfel spus, la ce este bună libertatea dacă, în numele ei, cetăţenii nu pot schimba deciziile nedrepte, ilegitime, abuzive ale autorităţilor politice? La ce bun să spui ce gândeşti dacă nu poţi schimba realitatea în care trăieşti, dacă vocea ta rămâne fără ecou? Dacă libertatea de expresie sau de opinie se consumă exclusiv sub forma unei cacofonii generalizate, la care fiecare participă doar pentru a spori şi propaga vertijul disonanţei, dacă ea este pretextul pentru a vorbi despre „fapte alternative” şi de a invoca adevăruri cu aplicaţie exclusiv individuală, atunci această libertate este un fruct otrăvit, fiind golită de orice miză şi de orice sens. Atunci când nu ia forma dialogului şi a dezbaterii raţionale, în care fiecare voce e ascultată în funcţie de argumentele pe care le aduce, atunci când divorţează de principiile şi normele etice şi politice ale

societăţii, libertatea se transformă în opusul ei. Dintr-un vehicul al democraţiei se transformă într-unul al iliberalismului, iar argumentele şi dezbaterile sunt înlocuite de sloganuri şi propagandă.

În faimosul său eseu „The Responsibility of Intellectuals”, publicat în februarie 1967 în *The New Yorker*, Chomsky afirma că „intelectualii se află în poziţia de a demasca minciunile guvernelor, de a analiza acţiunile întreprinse de ele în raport cu cauzele, motivele şi intenţiile lor adesea ascunse sau numai pe jumătate revelate. În lumea occidentală cel puţin, ei au acea putere care derivă din libertatea politică, accesul la informaţii şi libertatea de expresie. Pentru o minoritate privilegiată, democraţiile occidentale asigură timpul necesar, facilităţile şi pregătirea pentru a căuta adevărul care zace ascuns în spatele vălului de distorsiune şi deformare, de ideologie şi interes de clasă prin care evenimentele istoriei actuale ne sunt prezentate”.

Acest fragment este relevant, pentru că exprimă nu doar misiunea intelectualului angajat, sensibil la realitatea socială şi politică din jurul său, ci şi importanţa existenţei unei receptivităţi a mediului la reacţiile acestuia. Dacă actorii politici şi societatea în ansamblu nu reacţionează la discursul şi acţiunile intelectualilor – sau o fac doar pentru a încerca să îi discrediteze –, atunci garantarea libertăţii de opinie devine o pură şi sterilă formalitate. Relevant nu este doar să fii liber, ci mai ales ca manifestarea libertăţii să producă efecte. Altfel, libertatea este doar o ficţiune. Degeaba o lucrătoare are libertatea de a organiza un protest sau de a face parte dintr-un sindicat dacă acestea nu au niciun efect în îmbunătăţirea condiţiilor de muncă. Degeaba avem drept de vot şi alegeri libere dacă politicienii nu sunt răspunzători în faţa cetăţenilor pentru acţiunile lor nepopulare, care servesc deseori interesele unei minorităţi privilegiate, în dauna majorităţii pe care sunt datori, prin mandatul primit, să o reprezinte. Degeaba un intelectual ca Chomsky demască

jocuri de putere, complicităţi geo-strategice şi interese economico-financiare oneroase dacă realitatea tenebroasă nu se schimbă cu nimic.

Teza că democraţiile liberale de azi nu fac decât să servească iluzia libertăţii devine, în ultima vreme, din ce în ce mai plauzibilă. Această constatare este cu atât mai evidentă în contextul apariţiei noilor tehnologii informatice, a mijloacelor de comunicare şi informare în masă. Fiecare individ are acum posibilitatea de a-şi face auzită vocea, iar vocea fiecăruia are potenţialul de a cântări la fel de mult ca a celorlalţi. Îmbunătăţeşte oare această situaţie calitatea democraţiei? Sunt oare politicienii mai responsabili şi mai atenţi la cererile venite dinspre societatea civilă şi reprezentanţii săi? Realitatea este că această multiplicare uluitoare a mijloacelor de comunicare prin intermediul reţelelor de socializare a avut aproape un efect de castrare asupra adevărului. În noianul de informaţii, multe neverificate, unele tendenţioase sau trunchiate, altele intenţionat false, criticile îndreptăţite sau poziţiile bine argumentate nu pot fi distinse din cacofonia asurzitoare menţionată anterior. Mass-media epocii noastre, transformată radical de noile modalităţi de comunicare, pare să funcţioneze mai curând ca o centrifugă în care adevărul şi falsul sunt amestecate, răstălmăcite sau deformate până la indistincţie; până în punctul în care diferenţa însăşi dintre adevăr şi fals devine imposibil de făcut, irelevantă, singurul lucru care mai contează fiind o încleştare între discursuri alternative, deseori exclusiv umorale, ce alcătuiesc lagărul retoric căruia îi suntem prizonieri toţi şi în care ne complăcem, deseori, din comoditate, din teamă sau pur şi simplu din lipsa unei alternative la o lume care pare din ce în ce mai asemănătoare unei distopii.

În faţa acestei imense provocări, Chomsky nu-şi pierde nicio clipă speranţa, nu se lasă descurajat şi nu invită niciun moment la capitulare; ba dimpotrivă. Cărţile sale, precum şi

conferinţele sau scrierile sale în genere, nu sunt, în esenţă, altceva decât un strigăt de mobilizare şi o chemare la acţiune. Una dintre cele mai importate lecţii pe care le învăţăm din lectura acestor cărţi de interviuri este aceea că avem obligaţia morală să fim indignaţi, să nu ne lăsăm castraţi politic de ideologiile dominante de astăzi, ci să ne mobilizăm, să construim grupuri sau comunităţi puternice şi solidare, să ne organizăm pentru ca vocea noastră să se facă nu doar auzită, ci şi ascultată. Căci puterea (politică), spre deosebire de forţa de coerciţie a statului, nu se manifestă decât atunci când un grup de cetăţeni îşi asumă un obiectiv politic comun şi îl urmăreşte în mod consecvent. Numai aşa participarea la scrutinele electorale are o însemnătate, iar votul dat – o greutate. În lipsa exercitării unei presiuni sociale constante, jocul electoral se goleşte de sens sau, mai grav, devine o formă de legitimare a unei şarade care se pretinde a fi democraţie.

În condiţiile în care discursul apocaliptic, grav şi tenebros este din ce în ce mai prezent şi mai vocal (de la publicistică până la filmografie), optimismul lui Chomsky te determină să nu renunţi la lupta împotriva nedreptăţii şi a abuzurilor. De aceea, cărţile sale sunt un apel la indignare şi acţiune, iar astfel de apeluri sunt cruciale pentru societatea românească de astăzi, în care valorile solidarităţii şi coeziunii sociale sunt aproape absente.

DIANA MĂRGĂRIT ŞI PAUL GABRIEL SANDU

Note:

1 Legalitatea războiului din Irak nu mai este de mult o chestiune care să poată fi dezbătută. Celebrul „Raport Chilcot”, care este rodul unei vaste investigaţii conduse în Regatul Unit al Marii Britanii între 2009 şi 2011, a ajuns la concluzia că lipseşte orice justificare temeinică a invaziei Irakului şi că SUA şi Marea Britanie au subminat autoritatea ONU. (*N. trad.*)

Despre autor

Noam Chomsky este de multă vreme cel mai citat autor în viaţă. Pe lista celor mai citaţi autori din toate timpurile, el se află pe poziţia a opta (după Marx, Lenin, Shakespeare, Aristotel, Biblia, Platon şi Freud). Privit ca o celebritate în străinătate, Chomsky este de departe cel mai important critic al realităţilor sociale din lume, deşi ideile sale politice sunt marginalizate în Statele Unite. Echivalentul modern al unui profet al Vechiului Testament, el este cu adevărat un profet fără nume în propria ţară.

The New York Times admite, ce-i drept fără prea mare tragere de inimă, că Chomsky este „în mod indiscutabil cel mai important intelectual în viaţă”, dar o face în contextul în care consideră viziunea sa politică deplorabilă. În alte ţări, Chomsky este o stea mediatică ce umple până la refuz sălile în care conferenţiază, însă apariţiile sale televizate în SUA sunt extrem de rare. Paleta diversă de opinii acceptabile, care pot fi prezentate publicului american, nu-l include în niciun caz.

Cu toate acestea, precizia intuiţiilor şi analizelor sale este uimitoare. Într-una dintre cărţile sale – devenite, între timp, clasice – cuprinse în acest volum, publicată iniţial în 1994, el avertiza că „în 1970, aproximativ 90% din capitalul internaţional a fost folosit pentru comerţ şi investiţii pe termen lung – în lucruri mai mult sau mai puţin productive – şi 10% pentru speculaţie. Până în 1990, acest raport s-a inversat”.

Ştim foarte bine ce a urmat; probabil că speculaţia a ajuns la 99,9% înainte ca întregul sistem să se prăbuşească. Suntem nevoiţi să plătim acum pentru că nu l-am ascultat atunci (chiar dacă noi n-am avut, de fapt, niciun cuvânt de spus în această chestiune).

Iată ce spunea el în anii ’90 despre împrumuturile acordate unor ţări din Lumea a Treia, cu mult înainte ca naţiunile occidentale şi creditorii internaţionali, cum ar fi Banca Mondială şi Fondul Monetar Internaţional, să înceapă să ofere astfel de împrumuturi:

„Aşa cum s-a întâmplat aproape pretutindeni în ţările din Lumea a Treia, generalii brazilieni, acoliţii lor şi cei foarte bogaţi au împrumutat mari sume de bani şi au trimis o mare parte din ele în străinătate. Această datorie care trebuie plătită funcţionează ca o cămaşă de forţă care împiedică Brazilia să ia măsurile necesare pentru a-şi rezolva problemele. Nevoia de a plăti acest împrumut este cea care limitează cheltuielile din domeniul social şi dezvoltarea echitabilă şi durabilă.

Dar dacă împrumut bani şi îi depun într-o bancă elveţiană, pentru ca apoi să nu-mi mai pot plăti creditorii, este problema ta sau a mea? Nici oamenii care trăiesc în mahalale şi nici muncitorii fără pământ nu au împrumutat banii. În opinia mea, această datorie nu este în niciun caz a celor 90% din populaţia Braziliei. Lăsaţi oamenii care au împrumutat banii să-i plătească înapoi.”

Din fericire, Brazilia a avansat destul de mult de la starea deplorabilă în care se afla atunci – mulţumită, în bună parte, şi eforturilor făcute de Chomsky în numele său.

Avram Noam Chomsky s-a născut la 7 decembrie 1928 în Philadelphia. Tatăl său, William, era un renumit cărturar evreu, iar în jurul vârstei de 20 de ani, Noam a petrecut mai mult timp într-un kibbutz. Tată a trei copii, Chomsky şi-a pierdut soţia, Carol, în 2008, după aproape 60 de ani de căsătorie. Din 1955 a predat filozofie şi lingvistică – revoluţionând acest domeniu prin contribuţiile sale – la MIT, unde a devenit profesor titular de la vârsta de 32 de ani. În afara teoriilor sale lingvistice care au determinat o schimbare

de paradigmă în acest domeniu, a scris multe cărţi despre probleme politice şi a primit numeroase premii (inclusiv treizeci şi şapte de titluri academice onorifice). Un activist de cursă lungă, cu un program de cursuri neobosit, Chomsky este la fel de activ cât trei oameni la un loc, dar simte că nu face niciodată suficient. Este un orator electrizant, lucru care se datorează exclusiv subiectelor abordate, căci alege să vorbească într-un stil nepretenţios şi direct, evitând în mod voit volutele retorice. Extrem de abil în dezbatere, dar cald şi amabil în conversaţie, Chomsky este persoana cu cele mai înalte standarde morale şi intelectuale pe care am cunoscut-o.

Îmi doresc foarte mult să ajungă la 100 de ani. Ar trebui să vă doriţi şi voi acelaşi lucru. Lumea va fi un loc mai gol, mai pustiu şi mai puţin drept fără el.

ARTHUR NAIMAN

Nota editorului

Alcătuită din discursuri şi interviuri redactate sistematic, această carte oferă, cu fiecare idee surprinzătoare, cu fiecare intuiţie profundă, ceva ce nu este uşor de găsit: Chomsky în stare pură, în proză clară, accesibilă, uşor de citit.

Ideea de a alcătui acest volum mi-a venit atunci când am auzit o conferinţă ţinută de Chomsky la postul de radio KPFA din Berkeley. Am fost realmente surprins de cât de clare şi uşor de înţeles mi s-au părut ideile sale atunci când le-am auzit expuse într-o prelegere, aşa că i-am trimis o scrisoare în care îi propuneam să alcătuiesc o carte de buzunar, scrisă într-un stil colocvial, din conferinţele sale.

El a fost de acord şi m-a pus în legătură cu David Barsamian, care i-a înregistrat discursurile şi i-a luat o serie de interviuri încă din 1986. (David Barsamian se ocupă şi astăzi de acest lucru.)[2]

Lucrând pe transcrierile a şapte discuţii şi interviuri pe care David mi le-a pus la dispoziţie, am petrecut câteva luni grupând diversele teme de discuţie abordate de Chomsky în cadrul conferinţelor şi interviurilor sale. Apoi am ales formulările pe care le-am considerat cele mai nimerite, am eliminat repetiţiile inevitabile atunci când aceleaşi subiecte sunt repuse în discuţie în repetate rânduri, am pus totul laolaltă în aşa fel încât textul rezultat să aibă coerenţă şi i-am trimis lui Chomsky documentul pentru corecţiile finale. El a adus textului compilat de mine o serie de completări, care au elaborat şi clarificat ideile expuse acolo.

Urmând această metodă, am produs patru cărţi: *Ce vrea, de fapt, Unchiul Sam?*, *Cei puţini şi prosperi, cei mulţi şi chinuiţi de griji*, *Secrete, minciuni şi democraţie*, *Binele comun*. S-a dovedit că era o cerere foarte mare, în rândul cititorilor, pentru această formulă inedită şi pentru stilul colocvial în care erau prezentate ideile lui Chomsky, căci cele patru lucrări s-au vândut în 593 000 de exemplare.

La începutul colaborării noastre în trei, nu prea ştiam care este cea mai bună formulă de a publica acest material, astfel că în prima carte am eliminat cu totul întrebările puse de David. Cu toate acestea însă, întrebările sale sunt cuprinse în celelalte trei cărţi, unde apar alături de o serie de întrebări venite de la ascultători (fiind scrise cursiv).

Cele patru cărţi publicate, iniţial, individual, pot fi regăsite aici în ordinea în care au apărut, fiecare cu propria pagină de titlu şi cu propriul cuprins. Indicele a fost însă conceput special pentru acest volum şi acoperă toate textele cuprinse în el. (Iar când spun *totul*, nu sunt vorbe goale şi nici o scuză pentru indicele incomplet de care aveţi parte în majoritatea

cazurilor.) Am încercat să definesc conceptele şi să lămuresc identitatea persoanelor care v-ar putea fi nefamiliare prin explicaţii succinte, atunci când sunt menţionate pentru prima oară. Aceste explicaţii apar între paranteze drepte. Dacă daţi peste un termen sau nume pe care nu îl recunoaşteţi, căutaţi-l în indice; este foarte posibil să-l găsiţi acolo.

Unele dintre cărţile originale conţineau material suplimentar: note, titlurile altor cărţi ale lui Chomsky, listele de organizaţii care merită sprijin şi aşa mai departe. Dacă ideile lui Chomsky au rămas încă de actualitate, aceste secţiuni ale cărţilor sunt cel mai probabil perimate, aşa că nu au fost incluse în acest volum.

Deşi discuţiile şi interviurile cuprinse în lucrarea de faţă au avut loc în anii ’90 (unele chiar la sfârşitul anilor ’80), cred că vă veţi convinge destul de repede că perspectiva lui Chomsky asupra situaţiei actuale este mult mai edificatoare decât aproape tot ce puteţi auzi la televizor sau citi în presa scrisă de astăzi. Analizele sale sunt atât de temeinice şi de strălucite, încât par să devină din ce în ce mai actuale – şi mai uimitoare – odată cu trecerea timpului. Citiţi câteva pagini şi spuneţi-mi dacă nu e aşa.

ARTHUR NAIMAN

Note:

2 Alternative Radio – postul de radio condus de Barsamian – este retransmis de 150 de staţii radio la nivel mondial. Alternative Radio oferă mp3-uri care pot fi descărcate, CD-uri şi înregistrări a sute de interviuri şi conferinţe susţinute de Noam Chomsky şi de mulţi alţi intelectuali progresişti.

- web: http://www.alternativeradio.org
- e-mail: info@alternativeradio.org
- telefon: 800 444 1977 • fax: 303 245 8292
- adresă: P.O. Box 551, Boulder CO 80306 USA

Ce vrea, de fapt, Unchiul Sam?[3]

Note:

3 *What Uncle Sam Really Wants*, lucrare publicată iniţial în 1992, retipărită de 15 ori în SUA şi publicată în alte 11 ţări. A fost tipărită, în total, în 244 000 de exemplare.

Obiectivele principale ale politicii externe americane

Protecţia propriului teritoriu

Relaţiile dintre Statele Unite şi alte ţări datează, evident, de la începuturile istoriei americane, dar cel de Al Doilea Război Mondial a fost un moment de cumpănă în politica internaţională, aşa că merită să începem de acolo.

În timp ce majoritatea rivalilor noştri industriali erau fie grav afectaţi, fie complet distruşi de război, Statele Unite au beneficiat enorm de acest conflict. Teritoriul nostru naţional

nu a fost niciodată sub asediu, iar industria americană şi-a triplat producţia.

Chiar şi înainte de război, SUA au fost de departe cea mai industrializată naţiune din lume – aşa cum au fost de la începutul secolului trecut. La sfârşitul războiului însă, aveam realmente 50% din întreaga avuţie a lumii şi controlam pe deplin atât Pacificul, cât şi Atlanticul. Niciodată în istorie nu s-a întâmplat ca o singură mare putere să aibă un control atât de mare asupra lumii.

Oamenii care aveau o influenţă determinantă asupra politicii americane erau foarte conştienţi că Statele Unite vor ieşi din cel de Al Doilea Război Mondial ca prima putere globală din istorie, astfel că au făcut planuri minuţioase încă din timpul războiului, şi mai ales după încheierea lui, pentru a modela lumea postbelică în funcţie de propriile interese. De vreme ce societatea americană *este* o societate deschisă, putem decela planurile lor, care au fost, de altfel, expuse într-un mod făţiş.

Strategii americani – de la cei din Departamentul de Stat la cei din Consiliul pentru Relaţii Externe (un canal extrem de important prin care liderii din lumea afacerilor influenţează politica externă) – au fost de acord că Statele Unite trebuie să îşi menţină poziţia dominantă. Dar au existat o serie de opinii despre cum ar trebui făcut acest lucru.

Au existat poziţii radicale susţinute de adepţii unei politici de mână forte, cum este cea prezentată în Memorandumul Consiliului de Securitate cu numărul 68 (1950). În acest document a fost elaborat punctul de vedere al secretarului de Stat, Dean Acheson, redactat de Paul Nitze (care este încă în viaţă, şi a fost unul dintre negociatorii acordului[4] privind armele nucleare încheiat în timpul lui Reagan). Prin acest document se cerea elaborarea unei strategii de „roll-back”[5] în privinţa Uniunii Sovietice, care „să conducă la prăbuşirea URSS” şi să permită negocierea unei înţelegeri avantajoase

pentru noi „cu Uniunea Sovietică (un stat sau un număr de stare succesoare ale acesteia)”.

Politicile recomandate de acest memorandum ar fi necesitat, spuneau autorii, „sacrificii şi disciplină” în Statele Unite – cu alte cuvinte, cheltuieli militare imense şi tăieri bugetare în domeniul serviciilor sociale. Ar fi fost, de asemenea, necesară, depăşirea „excesului de toleranţă”, care permitea existenţa prea multor dezacorduri în sânul societăţii americane.

De fapt, aceste politici începeau deja să fie implementate. În 1949, spionajul american din Europa de Est fusese pus sub controlul unei reţele conduse de Reinhard Gehlen, care se aflase la conducerea serviciului militar de informaţii al naziştilor pe Frontul de Est. Această reţea, care avea ramificaţii până în America Latină, era o parte a alianţei dintre SUA şi naziştii germani, în care şi-au găsit foarte repede locul mulţi dintre cei mai răi criminali de război.

Operaţiunile desfăşurate în cadrul acestei reţele includeau alcătuirea unei „armate secrete” americano-naziste, care avea scopul de a susţine grupările militare înfiinţate de Hitler care mai activau încă în interiorul Uniunii Sovietice şi Europei de Est în prima parte a anilor ’50. (Acest lucru este cunoscut în SUA, însă este considerat lipsit de importanţă – deşi lucrurile ar sta cu totul altfel dacă situaţia s-ar inversa şi dacă am descoperi, să zicem, că Uniunea Sovietică ar fi susţinut grupări militare înfiinţate de Hitler, care ar fi operat în Munţii Stâncoşi.)

Extrema liberală

Această politică de mână forte expusă în Memorandumul Consiliului de Securitate cu numărul 68 nu a rămas în niciun caz la stadiul unei discuţii teoretice, ci a început să fie realmente implementată în mai multe privinţe. Să ne îndreptăm însă acum atenţia asupra celeilalte extreme, cea

liberală. Reprezentantul cel mai important al acestei direcţii a fost, fără îndoială, George Kennan, care s-a aflat la conducerea Departamentului de Stat până în 1950, când a fost înlocuit de Nitze – departamentul lui Kennan a fost, de altfel, responsabil pentru crearea reţelei lui Gehlen despre care am vorbit anterior.

Kennan a fost unul dintre cei mai inteligenţi şi lucizi strategi americani şi o figură majoră în modelarea lumii postbelice. Scrierile lui sunt o ilustrare extrem de interesantă a poziţiei liberale. Un document asupra căruia merită să aruncăm o privire pentru a înţelege cum merg lucrurile în SUA este Studiul de Strategie Politică 23, redactat de Kennan pentru biroul de planificare al Departamentului de Stat în 1948. Iată câteva dintre ideile lui principale:

> Avem aproximativ 50% din averea lumii, dar numai 6,3% din populaţia sa... În această situaţie, nu putem să nu devenim ţinta invidiei şi resentimentelor. Adevărata noastră sarcină în perioada următoare este aceea de a concepe un model de relaţii care să ne permită să menţinem acest decalaj... Pentru a face acest lucru, va trebui să renunţăm la orice sentimentalism şi să încetăm să mai visăm cu ochii deschişi. Atenţia noastră va trebui să se concentreze mereu asupra obiectivelor noastre naţionale imediate... Trebuie să încetăm să vorbim despre obiective vagi şi... nerealiste, cum ar fi drepturile omului, îmbunătăţirea standardelor de viaţă şi democratizare. Nu este deloc departe ziua când va trebui să vorbim direct în termeni de putere. Cu cât vom fi mai puţin împovăraţi atunci de sloganuri idealiste, cu atât mai bine.

Documentul redactat de Kennan a fost, desigur, top-secret. Pentru a linişti publicul, a trebuit să fie trâmbiţate „sloganurile idealiste” (aşa cum se mai face încă în mod constant), dar aici strategii vorbeau unul cu celălalt.

Într-un briefing al ambasadorilor Statelor Unite din ţările latinoamericane, din 1950, Kennan observa, într-o notă similară, că preocuparea majoră a politicii externe a SUA trebuie să fie „protecţia materialelor noastre [adică ale

Americii Latine] prime". Trebuia, prin urmare, luptat împotriva unei erezii periculoase care, potrivit rapoartelor serviciilor de informaţii americane, se răspândea prin America Latină: „Ideea că guvernul are o responsabilitate directă pentru bunăstarea poporului."

Strategii americani numeau această idee *comunism*, indiferent de viziunile politice ale celor care susţineau această „erezie". Chiar dacă era vorba despre grupuri sprijinite de biserică, grupuri care promovau ideea ajutorului reciproc, ele erau considerate automat comuniste.

Acest lucru este dovedit şi de declaraţiile publice din acea vreme. De exemplu, un grup de studiu la nivel înalt din 1955 a declarat că ameninţarea cea mai mare a puterilor comuniste (termen prin care erau vizate, de această dată, ţările care puseseră comunismul în practică) este refuzul lor de a-şi îndeplini rolul de tributar – adică acela de a „susţine economiile industriale ale Vestului".

În documentul menţionat anterior, Kennan discută chiar şi mijloacele pe care trebuie să le folosim împotriva adversarilor noştri care cad pradă acestei erezii:

> Răspunsul final ar putea fi unul neplăcut, dar... nu ar trebui să ezităm să susţinem măsuri de represiune ale guvernelor locale. Acest lucru nu este reprobabil, de vreme ce comuniştii sunt, în esenţă, trădători... Este mai bine să ai un regim autoritar la putere decât un guvern liberal, dacă acesta este indulgent, tolerant şi infiltrat de comunişti.

Politicile de acest fel n-au început cu liberalişti postbelici de felul lui Kennan. Aşa cum sublinia unul dintre secretarii de Stat ai lui Woodrow Wilson treizeci de ani mai devreme, sensul concret al Doctrinei Monroe[6] este acela că „Statele Unite îşi urmăresc propriile interese. Integritatea celorlalte naţiuni de pe cele două continente americane nu este un scop în sine". Wilson, marele apostol al autodeterminării, a fost de acord că argumentul este imbatabil, deşi ar fi o dovadă de „lipsă de tact politic" să fie prezentat public.

De altfel, Wilson chiar a acţionat în virtutea acestui principiu, printre altele, atunci când a invadat Haiti şi Republica Dominicană, ţări în care soldaţii americani au ucis şi distrus totul, au demolat sistemul politic şi au predat apoi controlul corporaţiilor americane, pregătind terenul pentru dictaturile corupte şi brutale care au urmat.

Aşa-numita „Zonă Extinsă”

În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, grupuri de lucru ale Departamentului de Stat şi ale Consiliului pentru Relaţii Externe au pus la cale un plan de reconfigurare a lumii postbelice, formulând pentru prima oară conceptul de „Zonă Extinsă”, care ar fi urmat să fie subordonată nevoilor economiei americane.

Zona Extinsă urma să includă emisfera vestică, Europa de Vest, Orientul Îndepărtat, fostul Imperiu Britanic (aflat oricum în disoluţie), resursele energetice imense ale Orientului Mijlociu (care treceau acum sub controlul nostru, fiind smulse din mâinile rivalilor noştri francezi şi englezi), restul Lumii a Treia şi, pe cât posibil, întreaga planetă. Aceste planuri au fost implementate în măsura posibilităţilor de care au dispus SUA după încheierea războiului.

Fiecare parte a noii ordini mondiale a primit un rol bine determinat. Ţările industriale urmau să fie ghidate de „marile ateliere” – Germania şi Japonia – care şi-au demonstrat măiestria în timpul războiului şi acum ar fi urmat să lucreze sub atenta supraveghere a SUA.

Lumea a Treia trebuia „să îşi îndeplinească funcţia majoră de sursă a materiilor prime şi de piaţă de desfacere” pentru societăţile capitaliste industriale, cum arăta o notă a Departamentului de Stat din 1949. Ea avea să fie „exploatată” (pentru a folosi termenul lui Kennan) în vederea reconstrucţiei Europei şi Japoniei. (Referinţele din

documentul menţionat sunt în special la Asia de Sud-Est şi Africa, dar ele au un caracter general.)

Kennan a sugerat chiar că Europa ar putea fi revigorată psihologic de ideea „exploatării” Africii. Bineînţeles, nimeni n-a sugerat că Africa ar trebui să exploateze Europa pentru propria reconstrucţie, şi poate, de asemenea, pentru îmbunătăţirea stării sale de spirit. Atari documente declasificate sunt citite doar de cercetătorii din mediul academic, care aparent nu găsesc nimic ciudat sau jignitor în toate acestea.

Războiul din Vietnam a fost rezultatul încercării SUA de a se asigura că ţara îşi va îndeplini rolul de tributar. Naţionaliştii vietnamezi nu au vrut să accepte acest lucru, aşa că a trebuit să fie anihilaţi. Nu forţa lor militară era în sine o ameninţare, ci faptul că, păstrându-şi independenţa prin raport cu SUA, ar fi putut crea un precedent periculos, devenind un exemplu pentru toate naţiunile din regiune.

Guvernul Statelor Unite trebuia să joace două roluri majore pentru impunerea acestei noi ordini mondiale. În primul rând, trebuia să securizeze domeniile îndepărtate ale Zonei Extinse. Acest lucru presupunea un joc de intimidare, care să ofere garanţia că nu va exista nimeni care să dea peste cap aceste planuri – de altfel, aceasta este şi una dintre cauzele cursei nebune pentru înarmarea nucleară. Cel de al doilea rol al guvernului era acela de a susţine cu fonduri publice industria tehnologiilor sofisticate. Din diverse motive, metoda adoptată a fost, în mare parte, creşterea cheltuielilor militare.

Comerţul liber este bun pentru departamentele economice şi editoriale de ziar, dar nimeni din lumea corporatistă sau din guvern nu ia ideea asta în serios. Sectoarele economiei americane capabile să concureze la nivel internaţional sunt în primul rând cele subvenţionate de stat: agricultura care presupune fluxuri masive de capital (supranumită şi

agrobusiness), industria high-tech, cea a farmaceuticelor, industria biotehnologiei etc.

Acelaşi lucru este valabil şi în cazul altor societăţi industriale. Guvernul Statelor Unite susţine din fonduri publice dezvoltarea şi cercetarea şi oferă, în mare parte prin armată, o piaţă garantată de stat pentru producerea de deşeuri. Dacă ceva este comercializabil, sectorul privat va ajunge să se ocupe de zona respectivă. Sistemul de subvenţii de stat şi profitul privat sunt ceea ce se numeşte *piaţă liberă*.

Restaurarea ordinii tradiţionale

Strategii americani din perioada postbelică au înţeles de la bun început că era vital pentru corporaţiile americane ca restul ţărilor vestice puternic industrializate să înceapă reconstrucţia pentru a putea importa bunuri produse în SUA şi pentru a oferi oportunităţi de investiţii. (Consider Japonia ca făcând parte din Occident, urmând convenţia sud-africană potrivit căreia japonezii trebuie priviţi drept „albi onorifici”.) Era însă de o importanţă capitală ca aceste societăţi să fie reconstruite într-un mod cu totul aparte.

Ordinea tradiţională de dreapta trebuia să fie restabilită, domeniul afacerilor trebuia să îşi redobândească rolul central în societate; clasa muncitoare urma să fie divizată şi slăbită, iar povara reconstrucţiei avea să cadă integral pe umerii muncitorilor şi ai celor săraci.

Principalul obstacol care a stat în calea acestui proiect a fost rezistenţa antifascistă, aşa că am reprimat-o peste tot în lume, instalând adesea fascişti şi colaboratori nazişti în locul ei. În unele situaţii, acest lucru a necesitat violenţă extremă, dar în altele schimbarea de regim a fost făcută prin măsuri mai blânde, cum ar fi manipularea alegerilor şi refuzul de a mai trimite ajutor populaţiilor care se aflau într-o nevoie disperată de hrană. (Acest lucru ar trebui să fie discutat în

capitolul întâi al oricărei cărţi oneste de istorie despre perioada de după război, dar este, de fapt, rareori discutat.)

Modelul prezentat mai sus a fost stabilit în 1942, când preşedintele Roosevelt a numit un amiral francez, Jean Darlan, în funcţia de guvernator general al întregii Africi de Nord aflate sub dominaţie franceză. Darlan a fost un colaborator de frunte al naziştilor şi autor al legilor antisemite promulgate de guvernul de la Vichy (regimul-marionetă al naziştilor din Franţa).

Dar mult mai important a fost faptul că, urmând sfatul lui Churchill, în prima zonă eliberată a Europei, sudul Italiei, SUA au impus o dictatură de dreapta condusă de un erou de război fascist, mareşalul Badoglio, şi de regele Victor Emanuel al III-lea, care a fost şi el un colaborator al regimului. Strategii americani au recunoscut că în Europa „ameninţarea" nu era agresiunea sovietică (pe care analiştii serioşi, precum Dwight Eisenhower, nu au anticipat-o), ci mai degrabă rezistenţa antifascistă cu idealurile ei democratice radicale, pe de o parte, dar şi puterea şi atracţia politică exercitate de partidele comuniste locale. Pentru a preveni un colaps economic şi pentru a reconstrui economiile capitaliste ale statelor din Europa de Vest, SUA au instituit Planul Marshall (prin care Europa a primit mai mult de 12 miliarde de dolari în împrumuturi şi granturi între 1948 şi 1951, fonduri utilizate pentru a achiziţiona o treime din exporturile americane către Europa în anul de vârf 1949).

În Italia, o mişcare pornită de muncitori şi ţărani, condusă de partidul comunist, a ţinut piept, în timpul războiului, unei armate germane alcătuite din şase divizii şi a eliberat nordul Italiei. Pe măsură ce forţele americane au avansat în Italia, au dispersat această rezistenţă antifascistă şi au restabilit structura de bază a regimului fascist aflat la putere înaintea războiului.

Italia a fost una dintre principalele ţinte ale manipulărilor subversive ale CIA încă de la înfiinţarea agenţiei. CIA a fost preocupată de faptul că în cadrul alegerilor cruciale din Italia, organizate în 1948, comuniştii au câştigat puterea în mod legal. Pentru a-şi atinge scopul, CIA a apelat la o serie întreagă de măsuri, inclusiv la restaurarea poliţiei fasciste, ruperea sindicatelor şi suspendarea ajutoarelor. Dar nu era clar dacă partidul comunist putea fi înfrânt.

Primul memorandum al Consiliului Naţional de Securitate, NSC 1 (1948), enumera o serie de acţiuni pe care SUA le-ar fi luat dacă partidul comunist avea să câştige alegerile. Una dintre strategii presupunea intervenţia armată, prin intermediul unui ajutor militar pentru operaţiunile clandestine din Italia.

Unii, în special George Kennan, au susţinut acţiunea militară înainte de alegeri, pentru că n-au vrut să îşi asume niciun risc. Dar alţii l-au convins că scopul putea fi atins prin măsuri subversive, ceea ce s-a dovedit corect.

În Grecia, trupele britanice au intrat după retragerea naziştilor. Au impus un regim corupt care a provocat o nouă mişcare de rezistenţă, iar Marea Britanie, în declinul său postbelic, nu a putut să îşi impună controlul. În 1947, Statele Unite au decis să intervină, întreţinând un război criminal care a dus la aproximativ 160 000 de decese.

Acest război a fost completat de tortură, exil politic pentru zeci de mii de greci, „tabere de reeducare” pentru alţi zeci de mii de greci şi distrugerea sindicatelor şi a oricărei posibilităţi de politică independentă.

În urma acestui conflict sângeros, Grecia a fost pusă pe tavă investitorilor americani şi oamenilor de afaceri locali, în timp ce o mare parte a populaţiei a trebuit să emigreze pentru a supravieţui. Beneficiarii acestei stări de fapt au fost colaboratorii naziști, în timp ce primele victime au fost

muncitorii şi ţăranii care au făcut parte din mişcarea de rezistenţă antinazistă condusă de comunişti.

Succesul cu care am reuşit să apărăm Grecia împotriva propriei populaţii a fost modelul Războiului din Vietnam – după cum a explicat Adlai Stevenson Organizaţiei Naţiunilor Unite în 1964. Consilierii lui Reagan au folosit exact acelaşi model pentru a vorbi despre America Centrală, iar modelul a fost urmat în multe alte locuri.

În Japonia, Washingtonul a iniţiat aşa-numita „schimbare de curs" din 1947, care a pus capăt paşilor către democratizare făcuţi de administraţia militară a generalului MacArthur. Schimbarea de curs a suprimat sindicatele şi alte forţe democratice şi a pus ţara la dispoziţia corporaţiilor care au susţinut fascismul japonez – un sistem de putere statală şi privată, care încă mai persistă.

Când forţele americane au intrat în Coreea, în 1945, au dispersat guvernul popular local, constând în principal din antifascişti care au luptat împotriva japonezilor, după care au recurs la o represiune brutală împotriva populaţiei, folosind poliţia japoneză fascistă şi coreenii care au colaborat cu ei în timpul ocupaţiei japoneze. Aproximativ 100 000 de oameni au fost ucişi în Coreea de Sud înainte de ceea ce noi numim războiul coreean, inclusiv între 30 000 şi 40 000 de oameni ucişi în timpul suprimării unei revolte ţărăneşti într-o mică regiune (insula Cheju).

Lovitura de stat din Columbia, orchestrată de fasciştii care s-au inspirat din Spania lui Franco, n-a stârnit prea multe proteste din partea guvernului american; la fel s-a întâmplat şi în cazul loviturii militare de stat din Venezuela şi al regimului fascist din Panama. Dar primul guvern democratic din istoria Guatemalei, care avea drept model *New Deal*-ul lui Roosevelt[7], a provocat o reacţie dură din partea SUA.

În 1954, CIA a pus la cale o lovitură de stat care a transformat Guatemala într-un iad pe pământ. Situaţia a

rămas neschimbată de atunci, cu intervenţia şi sprijinul obişnuit din partea SUA, în special în timpul regimurilor lui Kennedy şi Johnson.

Un alt aspect al suprimării rezistenţei antifasciste a fost recrutarea criminalilor de război precum Klaus Barbie, un ofiţer SS care fusese şeful Gestapo-ului din Lyon, Franţa, unde şi-a câştigat porecla de „măcelarul din Lyon”. Deşi era responsabil pentru numeroase crime odioase, armata americană l-a pus să coordoneze acţiunile de spionaj împotriva francezilor. Când Barbie a fost în cele din urmă adus înapoi în Franţa, în 1982, cu scopul de a fi judecat pentru crime de război, utilizarea lui ca agent a fost explicată de colonelul în rezervă Eugene Kolb de la Corpul de Contraspionaj al Armatei Americane astfel: „Am avut mare nevoie de un om cu abilităţile lui Barbie... Activităţile sale au fost îndreptate împotriva partidului comunist francez clandestin şi a rezistenţei”, care erau acum ţinta represiunilor eliberatorilor americani.

De vreme ce Statele Unite nu făceau altceva decât să continue ceea ce nu reuşiseră să ducă la bun sfârşit naziştii, era perfect firesc să apeleze la specialiştii în contra-rezistenţă. Mai târziu, când a devenit dificil sau imposibil să protejăm aceşti indivizi utili, mulţi dintre ei au fost transferaţi în secret (la fel ca Barbie) în SUA sau America Latină, deseori cu ajutorul Vaticanului şi al preoţilor fascişti.

Odată ajunşi acolo, unii dintre ei au devenit consilieri ai guvernelor militare susţinute de SUA, în ţări modelate uneori în chipul cel mai clar după Al Treilea Reich. Alţii au devenit traficanţi de arme sau droguri, terorişti ori au sfârşit prin a preda tehnici de tortură a ţăranilor concepute de Gestapo. Unii dintre elevii naziştilor au ajuns în America Centrală, creând astfel o legătură directă între lagărele de exterminare şi plutoanele morţii – totul graţie alianţei postbelice dintre SUA şi SS.

Angajamentul nostru pentru democraţie

Într-o serie întreagă de documente relevante la nivel înalt, strategii americani şi-au exprimat părerea că cea mai mare ameninţare faţă de noua ordine mondială condusă de SUA este naţionalismul din ţările Lumii a Treia – uneori supranumit *ultranaţionalism*: „regimuri naţionaliste" care răspund „cererii populare de îmbunătăţire imediată a standardelor de viaţă ale maselor" şi orientare a producţiei după nevoile interne.

Obiectivele fundamentale ale strategilor americani, repetate cu fiecare ocazie, au fost acelea de a împiedica astfel de regimuri „ultranaţionaliste" să ajungă vreodată la putere – sau dacă, din întâmplare, ar reuşi să ia puterea, să le elimine şi să instaleze guverne care favorizează investiţiile private şi capitalul străin, producţia pentru export şi dreptul de a exporta profitul. (Aceste obiective nu sunt niciodată contestate în documentele secrete. Pentru cei care concepeau strategiile politicii externe americane, ele sunt ceva de la sine înţeles.)

Opoziţia faţă de democraţie şi reforma socială nu sunt niciodată populare în ţara victimă. Nu puteţi convinge mulţi dintre cei care locuiesc acolo de necesitatea acestor lucruri, cu excepţia unui mic grup care are relaţii de afaceri cu companii din SUA, care vor profita de pe urma acestor reforme.

Statele Unite se bazează de obicei pe forţă şi fac alianţe cu armata – „cel mai puţin antiamerican grup dintre toate grupările politice din America Latină", potrivit unor strategi americani din timpul lui Kennedy – pentru a zdrobi fără dificultate orice grupări indigene care se revoltă.

Statele Unite au fost dispuse să tolereze reformele sociale – cum a fost cazul în Costa Rica, de exemplu – doar atunci când drepturile muncitorilor sunt suprimate şi climatul pentru investiţiile străine este păstrat. Deoarece guvernul costarican

a respectat întotdeauna aceste două imperative esenţiale, i s-a permis să se ocupe nestingherit de reformele sale.

O altă problemă evidenţiată de nenumărate ori în aceste documente secrete este liberalismul excesiv al ţărilor din Lumea a Treia. (Aceasta a fost o problemă mai ales în America Latină, unde guvernele nu s-au angajat suficient în acţiuni de manipulare a propriilor cetăţeni şi nici nu au impus suficiente restricţii de călătorie, şi unde sistemele juridice erau atât de deficitare, încât au cerut dovezi pentru urmărirea penală a crimelor.)

Această stare de fapt este deplânsă în mod constant de-a lungul epocii lui Kennedy (după această perioadă, dosarele secrete nu au fost încă declasificate). Liberalii lui Kennedy erau extrem de fermi în ceea ce priveşte necesitatea depăşirii exceselor democratice care permiteau „gândirea subversivă” – adică ideile la care oamenii nu trebuiau să ajungă.

Cu toate acestea, Statele Unite nu au fost lipsite de compasiune pentru cei săraci. De exemplu, la jumătatea anilor ’50, ambasadorul nostru în Costa Rica a recomandat ca United Fruit, compania care se afla practic la conducere în Costa Rica, să introducă „câteva măsuri relativ simple şi superficiale în favoarea muncitorilor, care ar putea avea un efect psihologic semnificativ”.

Secretarul de Stat, John Foster Dulles[8], a fost de acord cu această propunere, spunându-i preşedintelui Eisenhower că, pentru a ţine latinoamericanii sub control, „trebuie să-i baţi un pic pe umăr şi să-i facă să creadă că îţi sunt simpatici”.

Având în vedere toate acestea, strategiile politice americane implementate în Lumea a Treia sunt uşor de înţeles. Ne-am opus în mod constant democraţiei atunci când consecinţele sale nu puteau fi controlate. Problema cu democraţiile reale este că ele vor cădea cel mai probabil pradă ereziei potrivit

căreia guvernele ar trebui să servească nevoile propriei populaţii, nu pe cele ale investitorilor americani.

Un studiu al sistemului inter-american publicat de Institutul Regal pentru Afaceri Internaţionale de la Londra a conchis că, în timp ce SUA pretind că apără democraţia, angajamentul lor real este în favoarea „afacerilor private şi economiei capitaliste”. Atunci când drepturile investitorilor sunt ameninţate, democraţia trebuie să dispară. Dacă aceste drepturi sunt protejate, atunci cei care nu se dau înapoi de la crimă şi tortură sunt în siguranţă.

S-a întâmplat destul de des ca guverne susţinute de parlamente naţionale să fie blocate sau răsturnate, cu sprijinul şi, uneori, cu intervenţia directă a SUA, aşa cum s-a întâmplat în Iran (1953), în Guatemala (1954 şi 1963, când Kennedy a susţinut lovitura militară pentru a preveni ameninţarea unei reveniri la democraţie), în Republica Dominicană (1963 şi 1965), în Brazilia (1964), în Chile (1973) şi exemplele nu se opresc aici. Politicile noastre intervenţioniste au fost similare în El Salvador şi în multe alte locuri de pe glob.

Metodele la care am apelat nu sunt dintre cele mai elegante. Ceea ce au făcut forţele rebele din Nicaragua, care se bucurau de sprijinul american, sau ceea ce interpuşii noştri terorişti fac în El Salvador sau Guatemala depăşeşte cu mult crimele şi execuţiile obişnuite. Ceea ce e caracteristic acestor forţe armate este sadismul – tortura bebeluşilor, atârnarea femeilor de picioare, cu sânii tăiaţi şi pielea feţei jupuită, astfel încât să sângereze până la moarte, retezarea capetelor prizonierilor şi înfigerea lor în ţepe. Miza acestor acţiuni este aceea de a zdrobi naţionalismul independent şi forţele populare care ar putea determina apariţia unei democraţii veritabile.

Ameninţarea unui exemplu de succes

Nicio ţară nu este scutită de acest tratament, indiferent cât de neimportantă este. De fapt, cele mai slabe şi cele mai sărace ţări sunt adesea cele împotriva cărora este dezlănţuită o adevărată urgie.

Luaţi spre exemplu cazul Laosului, în anii ’60, care era probabil cea mai săracă ţară din lume. Majoritatea oamenilor care locuiau acolo nici măcar nu auziseră de Laos; ştiau doar că trăiesc într-un sat mic şi că în apropiere era un alt sat mic. Dar, de îndată ce au început să apară acolo germenii unei revoluţii sociale, Washingtonul a supus Laosul unui „bombardament secret” ucigaş, ştergând practic de pe hartă sate întregi, în operaţiuni care, aşa cum unii au recunoscut mai târziu, nu aveau nimic de-a face cu războiul american împotriva Vietnamului de Sud.

Grenada[9] are 100 000 de oameni care produc puţină nucşoară, şi abia dacă o găsiţi pe hartă. Dar când Grenada a început să treacă printr-o revoluţie socială, Washingtonul a acţionat rapid pentru a distruge ameninţarea.

De la Revoluţia Bolşevică din 1917 până la prăbuşirea guvernelor comuniste din Europa de Est la sfârşitul anilor ’80, fiecare atac al SUA a putut fi justificat ca o acţiune de apărare împotriva ameninţării sovietice. Prin urmare, când Statele Unite au invadat Grenada în 1983, preşedintele şefilor de Stat-Major a explicat că, în cazul unui atac sovietic asupra Europei Occidentale, o Grenada ostilă ar putea interzice aprovizionarea cu petrol din Caraibe în Europa de Vest, astfel că ar fi imposibil să ne apărăm aliaţii aşa cum s-ar impune. Astăzi, explicaţia asta sună comic, dar acest tip de poveste ajută la mobilizarea sprijinului public pentru agresiune, teroare şi acţiuni subversive.

Atacul împotriva Nicaragua a fost justificat de afirmaţia că, dacă nu-i oprim acum, se vor revărsa peste graniţă la Harlingen, Texas, care se află la doar două zile de mers cu

maşina. (Pentru oamenii educaţi, au existat variante mai sofisticate, cam la fel de plauzibile.)

În ceea ce priveşte businessul american, Nicaragua ar putea dispărea şi nimeni nu ar observa asta. Acelaşi lucru este valabil şi pentru El Salvador. Dar ambele au fost supuse atacurilor criminale ale SUA, cu costuri de sute de mii de vieţi şi multe miliarde de dolari. Există un motiv pentru asta. Cu cât o ţară este mai slabă şi mai săracă, cu atât este mai periculoasă ca exemplu. Dacă o ţară mică, săracă, cum ar fi Grenada, poate reuşi să ofere o viaţă mai bună pentru poporul său, locuitorii unei ţări mai bogate, cu mai multe resurse, se vor întreba: „De ce nu noi?”

Acest lucru era valabil mai ales în Indochina, care este destul de mare şi are resurse semnificative. Deşi Eisenhower şi consilierii săi au vorbit la nesfârşit despre orez, staniu şi cauciuc, adevărata teamă a lor a fost că, dacă oamenii din Indochina şi-ar obţine independenţa şi ar câştiga controlul asupra justiţiei, locuitorii Thailandei ar fi urmat exemplul lor. În fine, dacă totul funcţiona conform planului, atunci Peninsula Malaia şi, destul de repede, întreaga Indonezie ar fi luat-o pe calea independenţei, astfel că o mare parte a Zonei Extinse ar fi fost pierdută.

Dacă îţi propui crearea unui sistem global care este subordonat nevoilor investitorilor americani, nu poţi lăsa bucăţi întregi din el să-ţi scape de sub control. E remarcabil cât de clar este explicat acest lucru în documentele desecretizate – şi chiar în cele publice uneori. Luaţi cazul statului Chile sub conducerea lui Allende.

Chile este un loc destul de mare, cu o mulţime de resurse naturale, dar e limpede că Statele Unite nu se vor prăbuşi dacă Chile va deveni o ţară independentă. De ce ne-am îngrijorat atât de mult în privinţa ei? Potrivit lui Kissinger, Chile a fost un soi de „virus”, capabil să „infecteze” întreaga regiune, cu efecte până în Italia.

În ciuda a 40 de ani de acţiuni subversive ale CIA, în Italia mai există încă o mişcare a muncitorilor. Posibilul succes al unui guvern social-democrat în Chile ar trimite un mesaj greşit alegătorilor italieni. Cum ar fi dacă le-ar veni tot felul de idei interesante despre preluarea controlului asupra propriei ţări şi relansarea mişcărilor muncitorilor pe care CIA le-a subminat în anii ’40?

Strategii americani, începând cu secretarul de Stat, Dean Acheson, de la sfârşitul anilor ’40 până în prezent, au avertizat că „un singur măr stricat poate strica tot coşul”. În opinia lor, pericolul este că „putregaiul” – dezvoltarea socială şi economică – se poate răspândi.

Această „teorie a mărului stricat” este explicată publicului sub numele de teorie a dominoului. Această teorie promovată de guvernul american a fost definitorie în întreaga perioadă a Războiului Rece pentru politica externă americană. Potrivit acestei teorii formulate în special cu privire la Indochina, dacă un stat dintr-o regiune va cădea sub influenţa comunismului, ţările aflate în jurul lui ar urma şi ele să cadă sub influenţa acestuia, într-un efect de domino. Potrivit versiunii acestei teorii folosite pentru a speria publicul american, Ho şi Min[10] avea să se urce într-o canoe şi să aterizeze în California. Poate că unii lideri americani cred această absurditate – nu e deloc exclus –, dar strategii cu siguranţă nu cred aşa ceva. Ei înţeleg că adevărata ameninţare la adresa SUA este „exemplul de succes”.

Uneori acest argument este explicat cu mare claritate. Când SUA intenţionau să răstoarne democraţia din Guatemala în 1954, un oficial al Departamentului de Stat sublinia că „Guatemala a devenit o ameninţare tot mai mare la adresa stabilităţii Hondurasului şi Salvadorului. Reforma sa agrară este o armă de propagandă extrem de puternică; programul său social amplu, care presupune susţinerea muncitorilor şi ţăranilor în lupta lor împotriva claselor superioare şi a întreprinderilor mari din străinătate, este extrem de atractiv

pentru populaţiile vecinilor Guatemalei din America Centrală, în care predomină condiţii similare”.

Cu alte cuvinte, ceea ce SUA doresc este „stabilitate”, adică securitate pentru „clasele superioare şi întreprinderile străine de mari dimensiuni”. Dacă acest lucru se poate realiza cu ajutorul unor măsuri democratice, e foarte bine. În caz contrar, „ameninţarea la adresa stabilităţii” pe care o reprezintă un exemplu de succes trebuie distrusă înainte ca virusul să contamineze şi ţările vecine. Tocmai de aceea, uneori chiar şi ţara cea mai mică reprezintă o ameninţare atât de redutabilă şi trebuie zdrobită imediat.

Lumea tripolară

De la începutul anilor ’70, lumea a început să se îndrepte către ceea ce se numeşte tripolarism sau trilateralism – trei blocuri economice majore care concurează între ele. Primul este un bloc bazat pe yen, cu centrul în Japonia şi cu fostele colonii japoneze la periferie.

În anii ’30 şi ’40, Japonia a numit această zonă Sfera de Co-Prosperitate din Asia de Est. Conflictul cu SUA a apărut din încercarea Japoniei de a exercita acelaşi control pe care puterile occidentale l-au exercitat în propriile sfere de influenţă. Dar, după război, noi am reconstruit regiunea pentru ei. Nu am avut nicio problemă cu faptul că Japonia urma să exploateze această zonă, dar trebuia să o facă sub supravegherea noastră şi cu acordul nostru.

S-au scris o mulţime de aiureli despre faptul că felul în care Japonia a devenit un concurent economic important al SUA demonstrează cât de onorabili suntem şi cum am pus umărul pentru a ajuta la reconstrucţia ţărilor inamice. Opţiunile noastre actuale au fost însă mult mai restrânse. Una dintre ele a fost reconstrucţia imperiului japonez, dar de această dată sub controlul nostru (aceasta a fost, de altfel, strategia politică implementată). Cealaltă opţiune a fost aceea de a nu

interveni deloc în acea regiune şi de a permite Japoniei şi restului Asiei să urmeze căile lor fireşti de dezvoltare, în afara Zonei Extinse de control al SUA. Această idee a fost însă de neconceput.

În plus, după cel de Al Doilea Război Mondial, Japonia nu a fost considerată un posibil concurent al Statelor Unite, nici măcar în viitorul îndepărtat. S-a presupus că poate la un moment dat, de-a lungul dezvoltării sale, economia japoneză va fi capabilă să producă şosete, dar nimic dincolo de asta. (Această convingere a avut o puternică componentă rasistă.) Japonia s-a recuperat în mare parte datorită războiului coreean şi apoi Războiului din Vietnam, care au stimulat fiecare în parte producţia japoneză şi au adus Japoniei profituri uriaşe.

Câţiva dintre strategii americani de după război au fost ceva mai chibzuiţi, între ei numărându-se şi George Kennan. El a propus ca Statele Unite să încurajeze Japonia să se industrializeze, dar cu o singură condiţie: Statele Unite trebuiau să controleze importurile de petrol din Japonia. Kennan a spus că acest lucru ne-ar permite să „păstrăm un drept de veto" în privinţa Japoniei în cazul în care ne-ar fi scăpat vreodată de sub control. Statele Unite au urmat acest sfat, păstrând controlul asupra aprovizionării cu petrol a rafinăriilor din Japonia. Încă de la începutul anilor '70, Japonia a controlat mereu doar aproximativ 10% dintre propriile resurse petroliere.

Acesta este unul dintre principalele motive pentru care Statele Unite au fost atât de interesate de petrolul din Orientul Mijlociu. Nu aveam nevoie de petrol pentru noi înşine; până în 1968, America de Nord s-a aflat pe primul loc în lume la producţia de petrol. Dar voiam să păstrăm controlul asupra acestei pârghii a puterii mondiale şi să ne asigurăm că profiturile se duc în principal în SUA şi în Marea Britanie. Acesta este motivul pentru care am păstrat bazele militare din Filipine. Acestea fac parte dintr-un sistem de

intervenţie la nivel mondial centrat asupra Orientului Mijlociu, capabil să ne garanteze că forţele indigene de acolo nu cedează „ultranaţionalismului”.

Cel de al doilea bloc economic major se află în Europa şi este dominat de Germania. Acest bloc economic a făcut un mare pas înainte prin consolidarea Pieţei Comune Europene. Europa are o economie mai mare decât Statele Unite, o populaţie mai numeroasă şi mai educată. Dacă îşi va pune vreodată toate afacerile în ordine şi va deveni o putere unitară, Statele Unite ar putea deveni o putere de rang secund. Acest lucru este cu atât mai probabil astăzi, când Europa condusă de Germania a preluat iniţiativa în Europa de Est cu intenţia de a-i reda rolul său tradiţional de colonie economică, adică, practic, de parte a Lumii a Treia.

Cel de al treilea bloc este cel dominat de SUA şi este bazat pe dolar. A fost extins recent pentru a include Canada, principalul nostru partener comercial, şi va include în curând Mexicul şi alte părţi ale emisferei prin „acorduri de liber schimb” concepute în primul rând pentru a susţine interesele investitorilor americani şi ale asociaţilor acestora.

Întotdeauna am considerat că America Latină ne aparţine de drept. După cum a spus Henry Stimson [secretarul de Război sub Roosevelt şi Taft, secretar de Stat sub Hoover], este „regiunea noastră mică, ce nu a deranjat pe nimeni”. Securizarea şi consolidarea blocului economic bazat pe dolar vor necesita în continuare împiedicarea dezvoltării independente în America Centrală şi în Caraibe.

Pentru oricine nu înţelege luptele Statelor Unite împotriva rivalilor noştri industriali şi a Lumii a Treia, politica externă a SUA poate părea o serie de erori, inconsecvenţe şi confuzii. De fapt, liderii noştri au reuşit destul de bine în ceea ce şi-au propus, în limitele posibilului, desigur.

Note:

4 Autorul face referire aici la Tratatul FNI (Forţe nucleare intermediare) semnat în 1987 între SUA şi Rusia, care interzicea utilizarea unui tip de rachete balistice cu rază medie de acţiune. Sub pretextul că ruşii ar fi dezvoltat rachete nucleare cu o rază de acţiune mai mare de 500 de kilometri, SUA s-au retras recent din acest acord, anunţul fiind făcut în 2018 de preşedintele american Donald Trump. (*N. trad.*)

5 ştiinţele politice, strategia *roll-back* presupune forţarea unei schimbări radicale a politicii unui stat suveran, de obicei prin înlocuirea regimului aflat la putere. (*N. trad.*)

6 Doctrina Monroe este o doctrină a SUA potrivit căreia puterile europene nu mai au dreptul să colonizeze sau să se amestece în afacerile interne ale Americii de Sud şi de Nord. Potrivit acesteia, Statele Unite ale Americii urmau să se proclame neutre în războaiele dintre puterile europene şi coloniile lor. Dacă aceste războaie ar fi apărut totuşi, SUA ar fi urmat să considere astfel de conflagraţii nişte acţiuni ostile la adresa lor. Preşedintele SUA, James Monroe, a fost primul care a prezentat public această doctrină în timpul celui de al şaptelea discurs anual asupra stării Uniunii ţinut în faţa Congresului SUA la data de 2 decembrie 1823. Proclamarea acestei doctrine este privită ca un punct de cotitură în dezvoltarea politicii externe americane. (*N. trad.*)

7 *New Deal* (Noua Orientare) a fost o serie de programe economice adoptate în Statele Unite între anii 1933 şi 1936. Programele au implicat decrete prezidenţiale sau legi adoptate de Congresul Statelor Unite ale Americii în timpul primului mandat al preşedintelui Franklin D. Roosevelt. Programele au fost adoptate ca răspuns la Marea Criză Economică şi s-au concentrat pe asistenţă pentru şomeri şi săraci, recuperarea economiei şi reforma sistemului financiar pentru a preveni repetarea crizei. (*N. trad.*)

8 John Foster Dulles (1888–1959) a fost un diplomat american, care a îndeplinit funcţia de secretar de Stat (ministru al Afacerilor Externe) al Statelor Unite ale Americii, de la 21 ianuarie 1953 la 22 aprilie 1959, sub preşedintele republican Dwight D. Eisenhower. *(N. trad.*)

9 Grenada este o ţară insulară de mici dimensiuni în partea sud-estică a Mării Caraibilor, cu capitala la Saint George's. Grenada este a doua dintre cele mai mici ţări din emisfera vestică (după Saint Kitts şi Nevis). Se află la 200 km nord de Venezuela, între Trinidad-Tobago, la sud, şi Saint Vincent şi Grenadines, la nord. (*N. trad.*)

10 Hồ Chí Minh, cunoscut îndeobşte ca Ho şi Min (n. 19 mai 1890 – d. 2 septembrie 1969), a fost un om de stat şi revoluţionar vietnamez, care a devenit ulterior prim-ministru (1946–1955) şi preşedinte (1955–1969) al Vietnamului de Nord. Anticolonialist, emigrează mai întâi în SUA, apoi la Paris (1917), unde aderă la Partidul Socialist. Este expulzat

din Franţa şi pleacă la Moscova, unde colaborează cu Partidul Comunist. În 1930 fondează Partidul Comunist Indochinez, iar în 1941 înfiinţează Viet Minh, Frontul de Independenţă a Vietnamului. În 1946 devine preşedintele Republicii Populare Vietnam. Îi susţine pe luptătorii Viet Cong în războiul dintre SUA şi Vietnamul de Sud. (*N. trad.*)

Devastare peste graniţe

Politica noastră de bună vecinătate

Cât de bine au fost respectate liniile directoare trasate de George Kennan? Cât de bine am reuşit să lăsăm deoparte toate preocupările pentru „obiective vagi şi ireale, cum ar fi drepturile omului, creşterea nivelului de trai şi democratizarea”? Am discutat deja despre „angajamentul nostru faţă de democraţie”, însă n-am vorbit deloc despre celelalte două aspecte.

Să ne concentrăm asupra Americii Latine şi să deschidem discuţia cu problema drepturilor omului. Un studiu realizat de Lars Schoultz, principalul specialist în domeniul drepturilor omului din această zonă, demonstrează clar că „ajutorul acordat de SUA a fost de obicei oferit în mod disproporţionat guvernelor latinoamericane care îşi torturau propriii cetăţeni”. Acordarea ajutorului nu avea nimic de-a face cu nevoia reală a unei ţări, ci doar cu disponibilitatea ei de a servi intereselor capitalului şi ale claselor privilegiate. Studii mai detaliate realizate de economistul Edward [S.] Herman relevă o corelaţie strânsă între tortură şi ajutorul acordat de SUA în întreaga lume şi explică, de asemenea, că fiecare dintre cele două în parte se corelează cu îmbunătăţirea climatului pentru afaceri. În comparaţie cu acest principiu moral director, chestiuni precum tortura şi sadismul pălesc cu totul, devenind insignifiante.

Cum stau însă lucrurile cu celălalt obiectiv „vag şi ireal”, şi anume creşterea nivelului de trai? Acest lucru se presupune că a fost rezolvat de Alianţa pentru Progres a preşedintelui Kennedy, dar tipul de dezvoltare impus altor state a fost orientat mai ales către nevoile investitorilor americani. Această Alianţă pentru Progres a consolidat şi a extins sistemul existent în care muncitorii din America Latină trebuie să producă culturi agricole pentru export şi să reducă producţia de culturi necesare consumului intern, precum porumbul şi fasolea cultivate pentru nevoile locale. În cadrul programelor Alianţei, de exemplu, producţia de carne de vită a crescut, în timp ce consumul de carne de vită a scăzut.

Acest model de dezvoltare construit în jurul exportului de produse agricole generează, de obicei, un „miracol economic” în care PNB[11] creşte, în timp ce o mare parte a populaţiei suferă de foame. Atunci când sunt urmărite astfel de politici, apare în mod inevitabil o opoziţie din partea populaţiei, care este apoi suprimată cu teroare şi tortură.

(Folosirea torturii este ceva ce ţine în modul cel mai profund de caracterul american. În 1818, John Quincy Adams[12] a salutat „eficacitatea lăudabilă” a terorii când vine vorba despre rezolvarea problemei „hoardelor nelegiuite ale indienilor şi negrilor”. A scris asta pentru a justifica atrocităţile lui Andrew Jackson în Florida, care a anihilat practic populaţia autohtonă şi a predat provincia spaniolă Statelor Unite, impresionându-i cu totul pe Thomas Jefferson şi pe alţi înţelepţi de talia lui.)

Primul pas este folosirea poliţiei. Poliţia joacă un rol fundamental deoarece poate detecta din timp nemulţumirea populaţiei şi o poate elimina fără să fie nevoie de o „intervenţia chirurgicală majoră” (pentru a folosi o expresie prezentă în documentele de strategie politică). Dacă chirurgia majoră devine necesară, ne bazăm pe armata ţării respective. Când nu mai putem controla armata unei ţări

latinoamericane – în special a uneia din regiunea Caraibelor sau Americii Centrale –, este timpul să răsturnăm guvernul.

Ţările care au încercat să iasă din tipar, cum ar fi Guatemala, sub guvernele capitaliste democratice ale lui Arévalo şi Árbenz, sau Republica Dominicană, sub regimul capitalist democratic al lui Bosch, au devenit ţinta ostilităţii şi violenţei SUA.

Al doilea pas este folosirea armatei. Statele Unite au încercat întotdeauna să stabilească relaţii cu armata în ţări străine, pentru că lovitura de stat dată cu ajutorul armatei este una dintre modalităţile de a răsturna un guvern scăpat de sub control. Aşa au fost create premisele pentru loviturile militare din Indonezia, în 1965, şi Chile, în 1973. În perioada dinaintea loviturilor militare de stat, am fost foarte ostili faţă de guvernele chilian şi indonezian, dar am continuat să le trimitem arme. Păstraţi relaţii bune cu ofiţerii potriviţi, iar ei vor răsturna guvernul pentru voi. Acelaşi raţionament a motivat fluxul de arme americane către Iran prin intermediul Israelului de la începutul anilor ’80, potrivit oficialilor israelieni implicaţi – fapte bine cunoscute cu mult înainte de criza ostaticilor.

În timpul administraţiei Kennedy, misiunea armatei latinoamericane aflate sub influenţa armatei SUA a încetat să mai fie „apărarea emisferică”, devenind „securitatea internă” (ceea ce, în realitate, însemna război împotriva propriei populaţii). Această decizie fatidică a condus la „complicitatea directă a SUA” la „metodele echipelor de exterminare ale lui Heinrich Himmler”, în judecata retrospectivă a lui Charles Maechling, care a fost responsabil de planificarea contrainsurgenţei din 1961 până în 1966.

Administraţia Kennedy a făcut posibilă lovitura militară de stat din Brazilia, care a avut loc în 1964, contribuind la distrugerea democraţiei braziliene, care devenea prea independentă. SUA au susţinut această lovitură de stat cu

entuziasm, în vreme ce liderii militari care se aflau la conducerea acestei mişcări au instituit o stare de urgenţă după model neonazist, care includea tortura, reprimarea violentă a populaţiei etc. Această lovitură de stat a inspirat mişcări similare în Argentina, Chile şi întreaga emisferă, reprezentând debutul unei perioade extrem de sângeroase în istoria Americii Latine care a durat de la mijlocul anilor ’60 până în anii ’80.

(Cred că, din punct de vedere legal, există argumente foarte solide pentru punerea sub acuzare a tuturor preşedinţilor americani de după cel de Al Doilea Război Mondial. Fiecare dintre ei a fost ori criminal de război de-a dreptul, ori a fost implicat în crime de război dintre cele mai grave.)

De obicei, armata creează un dezastru economic, urmând adesea întocmai indicaţiile consilierilor americani, şi apoi decide să transfere controlul asupra acestei situaţii de criză civililor pentru a o administra. Pe măsură ce sunt descoperite metode noi de acţiune – de exemplu, controlul exercitat prin intermediul Fondului Monetar Internaţional[13] (care, precum Banca Mondială, acordă fonduri naţiunilor din Lumea a Treia, puse la dispoziţie, în mare măsură, de puterile industriale) –, controlul militar făţiş propriu-zis nu mai este necesar.

În schimbul împrumuturilor sale, FMI impune „liberalizarea”: o economie deschisă capitalului şi controlului străin, reducerea bruscă a serviciilor sociale oferite majorităţii populaţiei etc. Prin aceste măsuri, clasele bogate şi investitorii străini dobândesc şi mai multă putere, iar societăţile clasice, polarizate, ale Lumii a Treia sunt consolidate: de o parte, avem elitele extrem de bogate (şi o clasă profesională relativ bună care le serveşte), iar de cealaltă parte – o masă enormă de oameni săraci şi suferinzi.

Gradul înalt de îndatorare al societăţii şi haosul economic lăsat de armată asigură în mare măsură respectarea regulilor FMI. Asta, desigur, dacă forţele populare nu încearcă să intre

pe arena politică, caz în care armata ar putea fi nevoită să reinstituie „stabilitatea”.

Brazilia este un caz edificator. Are atât de multe resurse naturale, încât ar trebui să fie una dintre cele mai bogate ţări din lume şi a ajuns, de asemenea, la un nivel de dezvoltare industrială ridicat. Dar, mulţumită, în bună măsură, loviturii de stat din 1964 şi „miracolului economic” extrem de lăudat care a urmat (pentru a nu vorbi despre tortură, crimă şi alte metode de „control al populaţiei”), situaţia multor brazilieni este acum probabil asemănătoare cu cea a etiopienilor – mult mai precară decât cea din Europa de Est, de exemplu.

Ministerul Educaţiei raportează că peste o treime din bugetul pentru educaţie este folosit pentru a oferi mese elevilor, deoarece majoritatea elevilor din şcolile publice mănâncă la şcoală sau deloc. Potrivit revistei *South* (o revistă de afaceri care oferă ştiri despre Lumea a Treia), Brazilia are o rată mai mare a mortalităţii infantile decât Sri Lanka. O treime din populaţie trăieşte sub pragul sărăciei şi „şapte milioane de copii abandonaţi cerşesc, fură şi inhalează prenadez pe străzi. Pentru zeci de milioane, acasă este un bordel dintr-o mahala... sau, din ce în ce mai des, un petic de pământ sub pod”. Aceasta este Brazilia, una dintre cele mai bogate ţări din lume.

Situaţia este similară în întreaga Americă Latină. Numai în America Centrală, numărul de oameni ucişi de forţele americane începând de la sfârşitul anilor ’70 este în jur de 200 000, deoarece mişcările populare care au militat pentru democraţie şi reformă socială au fost decimate. Aceste realizări califică SUA drept „o sursă de inspiraţie pentru triumful democraţiei în zilele noastre”, în cuvintele admirabile ale revistei liberale *New Republic*. Tom Wolfe ne spune că anii ’80 au fost „unul dintre marile momente de glorie din istoria umanităţii”. După cum a spus Stalin, suntem „ameţiţi de succes”.

Crucificarea El Salvadorului

Vreme de mai mulţi ani, represiunea, tortura şi crimele împotriva propriilor cetăţeni au fost metodele preferate de a se menţine la putere folosite de dictatorii instalaţi în El Salvador cu ajutorul guvernului american – o problemă care nu prezintă niciun interes în SUA. Povestea asta nu a fost niciodată relatată. Cu toate acestea, până la sfârşitul anilor ’70, guvernul american a început să fie îngrijorat de câteva lucruri.

Una dintre cauzele îngrijorării SUA era faptul că Somoza, dictatorul din Nicaragua, începuse să piardă controlul. Statele Unite riscau să rămână fără o bază majoră pentru exercitarea forţei în regiune. Un al doilea pericol era şi mai ameninţător. În anii ’70, în El Salvador, a existat o creştere a ceea ce se numeau „organizaţii populare” – asociaţii ale ţăranilor, cooperative, sindicate, grupuri de studiu biblice susţinute de biserică ce au evoluat în grupuri de autoajutorare şi altele asemănătoare. Apariţia acestor grupuri a sporit riscul apariţiei democraţiei.

În februarie 1980, arhiepiscopul El Salvadorului, Oscar Romero, i-a trimis o scrisoare preşedintelui Carter, în care îl implora să nu trimită ajutor militar juntei care a condus ţara. El spunea că un astfel de ajutor ar fi folosit pentru a „înteţi acţiunile nedrepte şi represiunea împotriva organizaţiilor poporului”, care se luptau „pentru respectarea celor mai elementare drepturi ale omului” (fapt care, evident, nu era necunoscut la Washington, de altfel).

Câteva săptămâni mai târziu, arhiepiscopul Romero a fost asasinat în timp ce ţinea slujba de liturghie. Se presupune că militantul neonazist Roberto D’Aubuisson ar fi fost responsabil pentru această asasinare (precum şi pentru nenumărate alte atrocităţi). D’Aubuisson a fost „lider pe viaţă” al partidului ARENA, care guvernează acum El Salvador; membri ai partidului, precum actualul preşedinte al

Salvadorului, Alfredo Cristiani, a trebuit să depună un jurământ de loialitate faţă de el.

Mii de ţărani şi membri ai comunităţilor urbane sărace au participat la o slujbă comemorativă un deceniu mai târziu, alături de mulţi episcopi străini, dar Statele Unite s-au remarcat doar prin absenţă. Biserica salvadoriană a propus în mod oficial sanctificarea arhiepiscopului Romero.

Toate aceste evenimente au trecut aproape nebăgate în seamă în ţara care a finanţat şi a instruit asasinii lui Romero. *The New York Times*, ziar de largă circulaţie şi cu mare autoritate în rândul cititorilor americani, nu a publicat niciun editorial cu privire la asasinat – nici atunci când a avut loc, nici în anii care au urmat – şi niciun raport editorial sau de ştiri cu privire la comemorarea organizată zece ani mai târziu.

La 7 martie 1980, cu două săptămâni înainte de asasinat, a fost instituită o stare de asediu în El Salvador, iar războiul împotriva populaţiei a început în forţă (cu susţinerea şi implicarea continuă a SUA). Primul atac major împotriva populaţiei a fost un mare masacru la Rio Sumpul, o operaţiune militară coordonată a armatelor din Honduras şi Salvador, în care au fost măcelărite cel puţin 600 de persoane. Nou-născuţii au fost tăiaţi în bucăţi cu macete, iar femeile au fost torturate şi înecate. Fragmente de trupuri umane au fost găsite în râu la câteva zile după masacru. Au existat oameni din partea bisericii care au fost martori la toate aceste atrocităţi, astfel încât informaţiile despre masacru au început să circule foarte repede, însă mass-media din SUA nu a considerat că o astfel de ştire merită relatată.

Ţăranii au fost principalele victime ale acestui război, împreună cu organizatorii mişcărilor muncitoreşti, studenţii, preoţii şi, în genere, oricine era suspectat că lucrează pentru interesele poporului. În 1980, ultimul an al mandatului lui

Carter, numărul de morţi ajunsese deja la aproximativ 10 000, pentru ca în 1981 să fie deja de aproape 13 000, când administraţia Reagan a preluat conducerea. În octombrie 1980, noul arhiepiscop al El Salvadorului a condamnat „războiul de exterminare şi genocidul împotriva unei populaţii civile fără apărare” conduse de forţele de securitate ale ţării. Două luni mai târziu, aceste forţe militare vinovate de masacru au fost lăudate pentru „slujba lor curajoasă alături de popor împotriva subversiunii” de către José Napoleón Duarte, favoritul „moderat” al americanilor, care a fost numit preşedinte civil al juntei.

Rolul lui Duarte, care era considerat o persoană „moderată”, a fost acela de a oferi o scuză bună şi un paravan conducătorilor militari ai juntei şi de a le asigura un flux continuu de bani din partea SUA, după ce forţele armate au violat şi au ucis patru călugăriţe din SUA. Fapta aceasta a stârnit, ce-i drept, ceva protest în SUA. Măcelărirea salvadorienilor este cum este, dar violarea şi uciderea călugăriţelor americane reprezintă în mod evident o greşeală de PR. Mass-media a evitat să prezinte povestea în detaliu şi i-a minimalizat importanţa, urmând exemplul administraţiei Carter şi al comisiei sale de investigaţie.

Susţinătorii lui Reagan care au sosit imediat după aceea la Casa Albă, în special secretarul de Stat, Alexander Haig, şi ambasadorul ONU, Jeane Kirkpatrick, au mers mult mai departe, încercând să justifice atrocitatea comisă de trupele salvadoriene. Dar s-a considerat încă util să se organizeze un mic proces de faţadă, câţiva ani mai târziu, însoţit, desigur, de disculparea juntei ucigaşe care se afla la conducerea El Salvadorului – şi, fireşte, a celui care o plătea.

Ziarele independente din El Salvador, care ar fi putut raporta aceste atrocităţi, au fost distruse. Deşi erau moderate şi pro-business, erau încă prea nedisciplinate pentru gustul cazon al SUA. Problema a fost rezolvată rapid, din 1980 până în 1981, când redactorul uneia dintre publicaţii a fost ucis de forţele

de securitate; redactorul-şef al celuilalt a fugit în exil. Ca de obicei, aceste evenimente au fost considerate prea lipsite de semnificaţie pentru a merita mai mult decât câteva rânduri în presa americană.

În noiembrie 1989, şase preoţi iezuiţi, bucătarul lor şi fiica sa au fost ucişi de armată. În aceeaşi săptămână, au fost asasinaţi cel puţin douăzeci şi opt de civili salvadorieni, inclusiv şeful unei uniuni sindicale majore, liderul organizaţiei femeilor universitare, nouă membri ai unei cooperative agricole din India şi zece studenţi.

Canalele de ştiri au transmis un reportaj relatat de corespondentul Associated Press, Douglas Grant Mine, care a povestit cum soldaţii au intrat într-un cartier muncitoresc din capitala San Salvador, au capturat şase bărbaţi, au prins şi un băiat de 14 ani, pentru a fi prevenitori, apoi i-au pus pe toţi cu spatele la zid şi i-au împuşcat. Ei „nu erau preoţi sau militanţi pentru drepturile omului”, scria Mine, „astfel că moartea lor a trecut în mare parte neobservată” – la fel cum a trecut, de altfel, şi povestea sa.

Iezuiţii au fost ucişi de Batalionul Atlacatl, o unitate de elită creată, pregătită şi echipată de Statele Unite. Ea a fost creată în martie 1981, când cincisprezece specialişti în contrainsurgenţă de la Şcoala Americană de Forţe Speciale au fost trimişi în El Salvador. De la început, batalionul a fost implicat în crime în masă. Un instructor american a descris soldaţii săi ca fiind „extrem de feroce... Întotdeauna am avut dificultăţi în a-i convinge să ia prizonieri, în loc să le ia doar capetele”.

În decembrie 1981, acelaşi batalion a luat parte la o operaţiune în care peste o mie de civili au fost ucişi într-o orgie de crime, violuri şi incendiere. Mai târziu a fost implicat în bombardarea satelor şi uciderea a sute de civili prin împuşcare, înecare şi alte metode. Majoritatea victimelor au fost femei, copii şi vârstnici.

Batalionul Atlacatl fusese instruit de Forţele Speciale ale SUA cu puţin timp înainte de uciderea iezuiţilor. Acesta a fost un fapt recurent de-a lungul existenţei batalionului – unele dintre cele mai grave masacre comise de această unitate militară au avut loc la sfârşitul perioadelor de instrucţie americană.

În stadiul incipient de democraţie în care se afla El Salvador, adolescenţi uneori nu mai mari de 13 ani au fost săltaţi de forţele militare în raziile mahalalelor şi ale taberelor de refugiaţi, pentru ca apoi să fie forţaţi să devină soldaţi. Au fost mai apoi îndoctrinaţi cu ritualuri adoptate de la SS[14]-ul nazist, li s-au predat lecţii de brutalitate, pentru a putea comite crimele care aveau adesea o tentă satanică.

Tipul de pregătire de care a beneficiat armata salvadoriană a fost descris de un dezertor care a primit azil politic în Texas, în 1990, în ciuda cererii Departamentului de Stat de a fi trimis în El Salvador. (Numele lui nu a fost făcut public de instanţă, pentru a-l proteja de celebrele plutoane ale morţii.)

Potrivit acestui dezertor, noii recruţi erau puşi să ucidă câini şi vulturi muşcându-le şi sucindu-le gâtul şi erau forţaţi să privească cum soldaţii torturau şi ucideau presupuşi disidenţi – le smulgeau unghiile, le tăiau capul, apoi le ciopârţeau trupurile în bucăţi şi se amuzau cu membrele sfârtecate.

Într-un alt caz, un membru recunoscut al unei escadrile a morţii din Salvador, care a luptat alături de Batalionul Atlacatl, pe nume César Vielman Joya Martínez, a detaliat implicarea consilierilor americani şi a guvernului salvadorian în activitatea criminală a acestei unităţi militare. Administraţia Bush a depus toate eforturile pentru a-1 reduce definitiv la tăcere, trimiţându-l înapoi la moarte sigură în El Salvador, în ciuda pledoariei organizaţiilor pentru drepturile omului şi cererii Congresului de a-i fi ascultată mărturia. (Tratamentul acordat principalului martor al asasinării preoţilor iezuiţi a fost, de altfel, similar.)

Rezultatele pregătirii militare a armatei salvadoriene sunt descrise detaliat în revista iezuită *America* de către Daniel Santiago, un preot catolic care lucra în El Salvador. El spune povestea unei femei care s-a întors într-o zi acasă, în satul în care locuia, şi şi-a găsit cei trei copii, mama şi sora aşezate în jurul unei mese, fiecare cu propriul cap decapitat aşezat cu atenţie pe masă, în faţa corpului, cu mâinile aşezate deasupra capului „ca şi cum fiecare şi-ar fi mângâiat propriul cap”.

Asasinilor de la Garda Naţională Salvadoriană le-a fost greu să lase la locul său capul unui bebeluş de 18 luni, aşa că i-au prins de el mânuţele cu câteva cuie. Un bol mare de plastic umplut cu sânge a fost aşezat cu gust în centrul mesei.

Potrivit reverendului Santiago, astfel de scene macabre nu erau deloc neobişnuite.

> *Oamenii nu sunt doar ucişi de escadrilele morţii din El Salvador, ci sunt decapitaţi, iar apoi capetele lor sunt aşezate în vârful unor pari pentru a colora peisajul. Bărbaţii nu sunt doar eviscerați de Poliția de Trezorerie din Salvador, ci organele genitale secţionate le sunt aşezate în gură. Femeile salvadoriene nu sunt doar violate de Garda Naţională, ci pântecele lor sunt tăiate şi folosite pentru a le acoperi feţele. Copiii nu sunt nici ei pur şi simplu ucişi, ci târâţi peste sârma ghimpată până când carnea le cade de pe oase, în timp ce părinţii lor sunt forţaţi să privească.*

Reverendul Santiago mai spune şi că acte de violenţă de acest fel au crescut mult ca frecvenţă atunci când biserica a început să sprijine formarea asociaţiilor ţărăneşti şi a grupurilor de ajutorare, în încercarea de a-i organiza pe cei săraci.

În ansamblu, abordarea noastră în El Salvador a avut succes. Organizaţiile civile au fost decimate, aşa cum a prezis arhiepiscopul Romero. Zeci de mii de oameni au fost măcelăriţi şi peste un milion au devenit refugiaţi. Acesta este

unul dintre cele mai îngrozitoare episoade din istoria SUA – deşi concurenţa e mare.

Cum am dat o lecţie Nicaraguei

Nu numai El Salvador a fost ignorat de mass-media americană în anii ’70. În cei zece ani dinaintea debarcării dictatorului nicaraguan Anastasio Somoza, care s-a produs în 1979, televiziunea americană – adică realmente toate canalele TV – a dedicat exact o oră Nicaraguei, iar aceasta în întregime relatării situaţiei de după cutremurul care a avut loc în Managua în 1972.

Din 1960 până în 1978, în *The New York Times* au apărut trei editoriale despre Nicaragua. Nu e vorba că nu se întâmpla nimic acolo, însă ceea ce se întâmpla era cu totul lipsit de importanţă. Nicaragua nu prezenta niciun interes, atât timp cât guvernarea tiranică a lui Somoza nu era contestată.

Când guvernarea sa *a fost* contestată de sandinişti[15] la sfârşitul anilor ’70, Statele Unite au încercat mai întâi să instituie ceea ce era numit „somozism fără Somoza” – adică să repună în drepturi întregul sistem corupt, dar cu altcineva în vârf. Încercarea nu a funcţionat, aşa că preşedintele Carter a încercat să menţină la putere Garda Naţională a lui Somoza ca bază pentru influenţa americană.

Garda Naţională a dat întotdeauna dovadă de o incredibilă brutalitate. Până în iunie 1979, a comis o serie de atrocităţi greu de imaginat în războiul împotriva sandiniştilor, bombardând cartierele rezidenţiale din Managua şi ucigând zeci de mii de oameni. În acel moment, ambasadorul Statelor Unite a trimis o telegramă la Casa Albă, spunând că n-ar fi „indicat” să-i ceară Gărzii să oprească bombardamentele, pentru că acest lucru ar putea scădea şansele sale de a se menţine la putere în dauna sandiniştilor.

Ambasadorul american la Organizaţia Statelor Americane a susţinut, de asemenea, „somozismul fără Somoza”, dar OSA

a respins sugestia. Câteva zile mai târziu, Somoza a zburat la Miami luând cu el ceea ce mai rămăsese din tezaurul naţional nicaraguan, iar Garda Naţională s-a prăbuşit.

Administraţia Carter a ajutat comandanţii Gărzii să părăsească ţara, punându-le la dispoziţie avioane cu însemnele Crucii Roşii (ceea ce echivalează cu o crimă de război), şi a început să reconstituie Garda la graniţele Nicaraguei. Pentru a face acest lucru s-a folosit de Argentina. (În acel moment, Argentina era sub dominaţia generalilor neonazişti, care au luat însă o scurtă pauză de la torturarea şi uciderea propriului popor pentru a ajuta la restabilirea şi reorganizarea Gardei, care avea să fie redenumită Contras, sau „luptători pentru libertate”.)

Reagan a folosit această forţă armată pentru a lansa un război terorist pe scară largă împotriva Nicaraguei, combinat cu un război economic, ale cărui efecte au fost şi mai îngrozitoare. Reagan nu s-a mulţumit însă cu atât, ci a determinat alte ţări să nu trimită nici ele ajutor.

Şi totuşi, în ciuda unui sprijin militar fără precedent, Statele Unite nu au reuşit să creeze o forţă militară viabilă în Nicaragua. Lucrul acesta este remarcabil. Nicio gherilă adevărată nicăieri în lume nu a beneficiat vreodată de resurse măcar comparabile cu cele pe care le-au pus Statele Unite la dispoziţia grupării Contras! Cred că aţi putea începe o insurgenţă de gherilă în regiunile muntoase ale SUA cu o asemenea finanţare.

Prin urmare, merită ridicată următoarea întrebare: De ce s-au implicat SUA într-o măsură atât de mare în Nicaragua? Organizaţia internaţională de dezvoltare Oxfam a explicat indirect motivele reale ale acestei implicări, afirmând că, din experienţa sa în 76 de ţări în curs de dezvoltare, „Nicaragua a fost... un exemplu excepţional prin angajamentul solid al guvernului... de a îmbunătăţi starea poporului şi de a încuraja participarea activă la viaţa publică”. Dintre cele patru ţări din

America Centrală în care Oxfam avea o prezenţă semnificativă (El Salvador, Guatemala, Honduras şi Nicaragua), numai în Nicaragua a existat un efort considerabil pentru a rezolva problema inegalităţilor sociale şi pentru a extinde şi face accesibile serviciile medicale şi de educaţie, astfel încât să poată beneficia de ele şi persoanele care provin din mediul rural şi din păturile sărace ale populaţiei.

Alte agenţii internaţionale au confirmat aceste lucruri. La începutul anilor ’80, Banca Mondială a numit proiectele sale din Nicaragua „extraordinar de reuşite”, subliniind că în unele sectoare succesul lor a fost mai mare decât oriunde altundeva în lume. În 1983, Banca Inter-Americană de Dezvoltare a ajuns şi ea la concluzia că „Nicaragua a făcut progrese remarcabile în sectorul social, care constituie baza socio-economică pentru o dezvoltare durabilă”.

Succesul reformelor sandiniste a îngrozit strategii politicii externe americane. Ei erau conştienţi de faptul că, aşa cum spunea José Figueres[16], tatăl democraţiei costaricane, „pentru prima dată, Nicaragua are un guvern căruia îi pasă de poporul său”. (Deşi Figueres a fost cea mai importantă figură politică din America Centrală timp de patruzeci de ani, perspectivele sale inacceptabile asupra lumii reale au fost complet cenzurate de mass-media din SUA.)

Valul de ură din SUA faţă de sandinişti, cauzat de faptul că aceştia au încercat (şi chiar au reuşit) să redistribuie bunăstarea în favoarea celor săraci, a fost cu adevărat un spectacol fascinant. Această ură a fost împărtăşită realmente de toţi strategii politicii externe americane şi a atins o culme greu de imaginat.

În 1981, cineva din interiorul Departamentului de Stat se lăuda că vom „transforma Nicaragua în Albania Americii Centrale” – adică într-o ţară săracă, izolată şi radicală din punct de vedere politic –, astfel încât visul sandinist de a crea

un model politic care să servească drept exemplu pentru întreaga Americă Latină să fie iremediabil distrus.

George Shultz[17] a numit sandiniştii un „cancer care proliferează în imediata noastră vecinătate”, considerând că trebuia imediat distrus. La celălalt capăt al spectrului politic, senatorul liberal Alan Cranston a spus că, dacă s-ar fi dovedit imposibilitatea de a distruge sandiniştii, atunci ar fi trebuit să îi lăsăm „să fiarbă în propriile sucuri”.

Prin urmare, SUA au lansat un atac pe trei fronturi împotriva Nicaraguei. În primul rând, SUA au exercitat presiuni extreme pentru a obliga Banca Mondială şi Banca Inter-Americană de Dezvoltare să-şi anuleze toate proiectele şi programele de asistenţă oferite acestei ţări.

În al doilea rând, SUA au lansat un război prin intermediul forţei militare Contras, dublat de un război economic ilegal, pentru a pune capăt la ceea ce Oxfam a numit în mod corect „ameninţarea unui exemplu de succes”. Atacurile teroriste sângeroase, comise de „luptătorii pentru libertate” la ordinele SUA împotriva „ţintelor fragile”, au servit la năruirea oricărei speranţe de dezvoltare economică şi de reformă socială durabilă. Teroarea instituită de SUA prin forţele armate aflate sub controlul său a avut scopul de a garanta că Nicaragua nu-şi va putea demobiliza armata şi nu-şi va putea redirija resursele limitate pentru reconstruirea ţării devastate de dictatorii susţinuţi de SUA şi de regimul Reagan.

Unul dintre cei mai respectaţi corespondenţi din America Centrală, Julia Preston (care lucra atunci la *The Boston Globe*), a raportat că „oficialii administraţiei americane se declarau mulţumiţi de faptul că forţele armate controlate de ei slăbeau guvernul sandinist, forţându-l să canalizeze în această direcţie resursele oricum limitate, şi nu în programele sociale de care era atât de mare nevoie”. Acest lucru era de o importanţă crucială, deoarece programele sociale au jucat un rol esenţial pentru transformarea ţării în

exemplul de succes care ar fi putut infecta alte ţări din regiune şi care, prin urmare, ar fi erodat sistemul american de exploatare şi jaf.

De altfel, SUA au refuzat chiar să trimită ajutor umanitar Nicaraguei. După cutremurul din 1972, SUA au trimis acestei ţări foarte multe ajutoare, majoritatea fiind furate de amicul nostru Somoza. În octombrie 1988, o calamitate de dimensiuni şi mai mari a lovit Nicaragua: Uraganul Joan. SUA nu au trimis niciun un ban pentru a ajuta comunităţile afectate, pentru că, dacă ar fi făcut-o, probabil că ar fi ajuns la popor, nu doar în buzunarele unui bătăuş bogat. Mai mult decât atât, SUA au făcut presiuni asupra aliaţilor săi pentru a trimite foarte puţine ajutoare.

Acest uragan devastator, ale cărui posibile consecinţe erau foametea şi dezastrul ecologic pe termen lung, a fost bine-venit din perspectiva americană. SUA voiau ca nicaraguanii să moară de foame pentru a-i putea acuza mai apoi pe sandinişti de gestionarea defectuoasă a economiei. Pentru că nu erau sub controlul SUA, nicaraguanii trebuiau să sufere şi să moară.

În al treilea rând, America a apelat la manevre diplomatice meschine pentru a zdrobi Nicaragua. După cum scria Tony Avirgan în ziarul costarican *Mesoamerica*, „sandiniştii s-au lăsat păcăliţi de preşedintele costarican Oscar Arias şi de alţi preşedinţi ai Americii Centrale din acea vreme, iar acest lucru i-a costat alegerile din februarie [1990]”. În opinia lui Avirgan, acordul de pace din august 1987 a fost o înţelegere avantajoasă pentru Nicaragua. Sandiniştii se angajau să decaleze alegerile naţionale cu câteva luni şi să permită participarea observatorilor internaţionali, aşa cum se întâmplase şi în 1984, „în schimbul demobilizării grupării armate Contras şi încetării războiului...”. Guvernul nicaraguan şi-a respectat toate angajamentele asumate prin acordul de pace, în vreme ce toţi ceilalţi semnatari ai acordului l-au ignorat.

Oscar Arias, Casa Albă şi Congresul American nu au avut niciun moment intenţia de a respecta acordul. Statele Unite au triplat practic livrările de arme ale CIA către gruparea militară Contras. În doar câteva luni, acordul de pace îşi pierduse orice relevanţă.

Odată cu lansarea campaniei electorale, Statele Unite au dat clar de înţeles că, în eventualitatea în care sandinişti câştigau alegerile, embargoul care sufoca ţara şi teroarea instituită de gruparea Contras ar fi continuat. Trebuie să fii ori nazist, ori stalinist de rit vechi ca să consideri că alegerile organizate în asemenea condiţii ar putea fi libere sau corecte – iar la sud de graniţă, puţini au căzut pradă acestei iluzii.

Dacă ceva asemănător ar fi fost întreprins vreodată de adversarii noştri, vă las să vă închipuiţi cum ar fi arătat ziarele şi canalele de ştiri. Faptul cu adevărat uimitor este că sandinişti a obţinut 40% din voturi. Asta nu a oprit ziarul *The New York Times* să titreze că America „celebra la unison” „victoria fairplay-ului american”.

Realizările SUA din America Centrală în ultimii cincisprezece ani sunt o tragedie de proporţii. Iar asta nu doar din perspectiva costurilor umane revoltătoare, ci şi pentru că zece ani mai devreme existau perspective pentru un progres real către democraţie în adevăratul sens al cuvântului, pentru că se creaseră deja premisele unor politici sociale echitabile în state precum El Salvador, Guatemala şi Nicaragua. Aceste eforturi ar fi putut să dea roade şi ar fi putut servi drept exemplu altor state afectate de probleme similare. Dar acest fapt a fost, desigur, exact ceea ce strategii americani au încercat să evite. Ameninţarea a fost eliminată cu succes, poate chiar pentru totdeauna.

Transformarea Guatemalei într-un câmp de luptă

A existat o singură ţară în America Centrală care a beneficiat de ceva acoperire mediatică din SUA înainte de revoluţia sandinistă, iar aceasta a fost Guatemala. În 1944, a avut loc o revoluţie în această ţară prin care a fost îndepărtat de la putere un dictator sângeros, fapt ce a condus la înfiinţarea unui guvern democratic care a luat drept model *New Deal*-ul lui Roosevelt. Interludiul democratic de zece ani care a urmat a fost începutul unei dezvoltări economice independente de succes a ţării.

Acest lucru a provocat, evident, isterie la Washington. Eisenhower şi Dulles au avertizat că „autoapărarea şi securitatea" Statelor Unite sunt în joc, dacă virusul nu este eradicat. Rapoartele furnizate de agenţiile americane de informaţii erau foarte explicite în privinţa pericolului democraţiei capitaliste din Guatemala. Un memorandum al CIA din 1952 descria situaţia din Guatemala ca fiind „nefavorabilă intereselor Statelor Unite" din cauza „influenţei comuniste... bazată pe promovarea militantă a reformelor sociale şi a politicilor naţionaliste". În memorandum se avertiza că Guatemala „a intensificat recent susţinerea oferită activităţilor comuniste şi antiamericane în alte ţări din America Centrală". Un prim exemplu citat a fost un pretins cadou de 300 000 de dolari pentru José Figueres.

După cum am menţionat mai sus, José Figueres a fost fondatorul democraţiei costaricane şi o figură democratică dominantă în America Centrală. Deşi a cooperat cu entuziasm cu CIA, a numit Statele Unite „purtătoarea de stindard a cauzei noastre" şi a fost considerat de către ambasadorul american în Costa Rica drept „cea mai bună agenţie de publicitate pe care o putea găsi corporaţia americană United Fruit Company în America Latină", Figueres a deviat, la un moment dat, de la agenda impusă de

americani şi nu a fost considerat de încredere, ca Somoza sau alţi gangsteri angajaţi de noi.

În terminologia folosită de Statele Unite, acest lucru l-a transformat probabil pe Figueres într-un „comunist”. Prin urmare, dacă Guatemala i-a dat bani pentru a-l ajuta să câştige alegerile, asta înseamnă că Guatemala a sprijinit comuniştii.

Mai rău, acelaşi memorandum al CIA susţinea şi că „politicile radicale şi naţionaliste” ale guvernului democratic din Guatemala, inclusiv „persecuţia intereselor economice externe, în special cele ale companiei United Fruit”, au câştigat „sprijinul sau consimţământul majorităţii cetăţenilor ţării”. Guvernul a mers chiar mai departe şi a început „să mobilizeze ţărănimea până atunci inertă politic, subminând puterea marilor proprietari de terenuri”.

În plus, revoluţia din 1944 a declanşat „o puternică mişcare naţională pentru eliberarea Guatemalei de dictatura militară, de politicile sociale retrograde şi de colonialismul economic specific trecutului”. Această mişcare „a inspirat loialitatea şi s-a pliat perfect pe interesul guatemalezilor cu cea mai mare implicare în viaţa politică”. Lucrurile s-au înrăutăţit însă după ce o reformă agrară de succes a început să ameninţe „stabilitatea” în ţările învecinate, tocmai pentru că a trezit interesul oamenilor care trăiau în sărăcie din aceste ţări.

Pe scurt, situaţia a fost destul de groaznică. Prin urmare, CIA a coordonat o lovitură de stat încununată de succes. Guatemala a fost transformată într-un abator – şi aşa a rămas până astăzi –, iar Statele Unite intervin ca de obicei, ori de câte ori lucrurile ameninţă să le scape de sub control.

La sfârşitul anilor ’70, atrocităţile comise în Guatemala au ajuns să depăşească orice imaginaţie, provocând nemulţumire şi proteste verbale în SUA. Şi totuşi, spre deosebire de ceea ce cred mulţi, ajutorul militar oferit Guatemalei n-a fost aproape deloc afectat nici în timpul

administraţiei Carter, care îşi făcuse un titlu de glorie din respectarea „drepturilor omului”. Aliaţii noştri au fost şi ei implicaţi în această intervenţie – mai ales Israelul, care este considerat un „aliat strategic”, în parte datorită succesului său în coordonarea terorismului de stat.

Sub Reagan, sprijinul acordat pentru ceea ce luase aproape proporţiile unui genocid în Guatemala devenise de-a dreptul entuziast. Cel mai radical dintre hitlerii din Guatemala care s-au bucurat de susţinerea SUA, Ríos Montt, a fost apreciat de Reagan, care spunea despre el că este un bărbat întru totul dedicat democraţiei. La începutul anilor ’80, prietenii Washingtonului au sacrificat zeci de mii de guatemalezi, mai ales indieni din zonele muntoase, nenumărate alte persoane fiind torturate şi violate. Regiuni întregi au fost decimate.

În 1988, redacţia unui ziar guatemalez nou apărut, numit *La Epoca*, a fost aruncat în aer de terorişti guvernamentali. La vremea respectivă, presa din SUA era foarte preocupată de faptul că ziarul *La Prensa* finanţat de SUA, care a cerut în mod deschis răsturnarea guvernului şi sprijinirea armatei teroriste dirijate de americani, n-a putut tipări câteva numere din cauza lipsei hârtiei de ziar. Asta a dus la un torent de acuzaţii de abuz, în *The Washington Post* şi în alte publicaţii, care condamnau totalitarismul sandiniştilor.

Pe de altă parte, distrugerea cotidianului *La Epoca* nu a stârnit niciun interes şi nu a fost raportată nicăieri în SUA, deşi le era bine cunoscută jurnaliştilor americani. În mod normal, mass-media americană nu se aştepta să observe că forţele de securitate finanţate de SUA au redus la tăcere singura voce independentă, care încercase cu câteva săptămâni înainte să se facă auzită în Guatemala.

Un an mai târziu, un jurnalist al cotidianului *La Epoca*, Julio Godoy, care fugise după bombardament, s-a întors în Guatemala pentru o scurtă vizită. Când a revenit în SUA, a comparat situaţia din America Centrală cu cea din Europa de

Est. Est-europenii sunt „mai norocoşi decât locuitorii Americii Centrale”, a scris Godoy,

> *pentru că, „în vreme ce guvernul impus de Moscova la Praga ar degrada şi umili reformatorii, guvernul din Guatemala susţinut de Washington i-ar ucide. De fapt, îi ucide încă în ceea ce este, de fapt, un genocid care a făcut mai mult de 150 000 de victime [în ceea ce Amnesty International numeşte] un program guvernamental de crimă politică”.*

Cât despre presă, aceasta fie se conformează, fie, ca în cazul lui *La Epoca*, dispare.

„Am fi tentaţi să credem”, continuă Godoy, „că unele persoane de la Casa Albă se închină la zeii azteci – cărora le aduc drept jertfe populaţii întregi din America Centrală”. Acelaşi Godoy a făcut apoi referire la vorbele unui diplomat din Europa de Vest care spunea: „Atât timp cât americanii nu-şi vor schimba atitudinea faţă de întreaga regiune, nu există loc aici nici pentru adevăr, nici pentru speranţă”.

Invadarea statului Panama

Panama a fost, în mod tradiţional, controlată de către micuţa ei elită europeană, care alcătuia mai puţin de 10% din populaţie. Acest lucru s-a schimbat în 1968, când Omar Torrijos, un general populist, a condus o lovitură de stat care i-a permis populaţiei sărace şi metişilor [rasă mixtă] să obţină cel puţin o parte din puterea dictaturii sale militare.

În 1981, Torrijos a fost ucis într-un accident de avion. Până în 1983, conducătorul efectiv al statului Panama a fost Manuel Noriega, un criminal care fusese în anturajul a lui Torrijos şi al serviciilor americane de informaţii.

Guvernul american ştia că Noriega era implicat în traficul de droguri cel puţin din 1972, când administraţia Nixon a luat în considerare asasinarea lui. Dar el a rămas pe statul de plată al CIA. În 1983, un comitet al Senatului SUA a conchis că

Panama a fost un important centru pentru spălarea banilor şi pentru traficul de droguri.

Cu toate acestea, guvernul SUA a continuat să îl susţină pe Noriega, punând mare preţ pe serviciile sale. În mai 1986, directorul Agenţiei pentru Combaterea Drogurilor l-a lăudat pe Noriega pentru „politica sa viguroasă împotriva traficului de droguri”. Un an mai târziu, directorul „a salutat strânsa asociere” cu Noriega, în timp ce procurorul general, Edwin Meese, a oprit o investigaţie a Departamentului pentru Investigarea Activităţilor Criminale ale lui Noriega. În august 1987, o rezoluţie a Senatului american, care îl condamna pe Noriega, se opunea lui Elliott Abrams[18], oficialul Departamentului de Stat însărcinat cu politica SUA în America Centrală şi Panama.

Cu toate acestea, în 1988 Noriega a fost în cele din urmă pus sub acuzare în Miami. Toate acuzaţiile care i-au fost aduse, cu excepţia uneia, au fost legate de activităţi care au avut loc înainte de 1984, pe vremea când era „unul de-ai noştri” şi când ne-a dat o mână de ajutor în războiul american împotriva Nicaraguei, contribuind la fraudarea alegerilor şi deservind în chip satisfăcător interesele SUA. Punerea lui sub acuzare nu avea nimic de-a face cu descoperirea bruscă a faptului că era un gangster şi un traficant de droguri – fapt care era, de altfel, cunoscut de o bună bucată de vreme.

Totul este destul de previzibil, după cum arată studiu după studiu. Un tiran brutal trece graniţa dintre prieten admirabil şi „ticălos” sau „jigodie” atunci când comite infracţiunea de a acţiona independent. O greşeală obişnuită este să treci dincolo de exploatarea păturilor sărace ale populaţiei – ceea ce este bine – şi să începi să interferezi cu interesele clasei privilegiate, antagonizând liderii din lumea afacerilor.

La mijlocul anilor ’80, Noriega s-a făcut vinovat de aceste crime. Printre altele, pare că şi-a dat chiar silinţa pentru a ajuta SUA în războiul dus de cei din gruparea Contras.

Independenţa sa a ameninţat, de asemenea, interesele noastre în Canalul Panama. La 1 ianuarie 1990, cea mai mare parte a administraţiei Canalului trebuia să treacă sub controlul statului panamez – pentru ca, în anul 2000, guvernul acestei ţări să dobândească controlul complet asupra Canalului. Prin urmare, era datoria noastră să ne asigurăm că Panama era în mâinile oamenilor pe care i-am putea controla înainte de acea dată.

Deoarece nu mai puteam avea încredere în Noriega să facă ceea ce îi ceream, trebuia să plece. Aşadar, Washingtonul a impus acestei ţări sancţiuni care i-au distrus practic economia. Consecinţele cele mai severe ale acestei crize au fost suportate, desigur, de populaţia săracă de culoare sau de rasă mixtă. Şi ei au început să îl urască pe Noriega, nu în ultimul rând pentru că era responsabil de războiul economic (ilegal, dacă îi pasă cuiva), care îi făcea pe copiii lor să moară de foame.

Imediat apoi a fost încercată o lovitură militară, dar a eşuat. Ulterior, în decembrie 1989, SUA au sărbătorit căderea Zidului Berlinului şi sfârşitul Războiului Rece, invadând Panama, ucigând sute sau poate mii de civili (nimeni nu ştie vreo cifră exactă şi sunt foarte puţini oameni la nord de Rio Grande suficient de îngrijoraţi încât să întrebe). Această intervenţie militară a SUA a redat puterea elitei albe bogate, care a fost afectată de lovitura de stat a lui Torrijos – exact la timp pentru a asigura un guvern compatibil cu schimbarea administrativă a Canalului la 1 ianuarie 1990 (după cum a remarcat, de altfel, presa europeană de dreapta).

Pe parcursul acestui proces, presa americană a venit în întâmpinarea nevoilor Washingtonului, selectând răufăcătorii în funcţie de nevoile actuale. Acţiuni pe care altfel le-am fi tolerat au devenit crime. De exemplu, în 1984, alegerile prezidenţiale din Panama au fost câştigate de Arnulfo Arias. Alegerile au fost fraudate de Noriega, care nu s-a sfiit deloc să recurgă la violenţă. Dar Noriega nu fusese încă

neascultător. Era omul nostru din Panama şi partidul lui Arias a fost considerat ca având elemente periculoase de „ultranaţionalism”. Prin urmare, administraţia Reagan a aplaudat violenţa şi fraudele şi l-a trimis pe secretarul de Stat, George Shultz, să legitimeze alegerile furate şi să laude versiunea lui Noriega de „democraţie”, ca model pentru sandinişti rătăciţi.

Alianţa dintre Washington, pe de o parte, şi media şi publicaţiile importante, pe de alta, s-a abţinut de la a critica alegerile frauduloase, dar a respins ca absolut fără valoare rezultatele alegerilor organizate de sandinişti în acelaşi an, într-un mod mult mai liber şi mai onest – pentru că sandiniştii nu puteau fi controlaţi.

În mai 1989, Noriega a fraudat din nou alegerile, de data aceasta în defavoarea unui reprezentant al mediului de afaceri, Guillermo Endara. Noriega a apelat într-o măsură mult mai mică la violenţă decât în 1984, dar administraţia Reagan a dat semnalul că, din bun prieten, Noriega a devenit adversar. Urmând scenariile bine-cunoscute, presa şi-a exprimat revolta faţă de eşecul lui Noriega de a respecta înaltele noastre standarde democratice.

De asemenea, presa a început să denunţe cu înflăcărare încălcările drepturilor omului, care anterior nu îi atrăseseră deloc atenţia. Până când am invadat Panama în decembrie 1989, presa l-a demonizat pe Noriega, transformându-l în cel mai rău monstru de la Attila încoace. (A fost în esenţă o reluare a demonizării lui Gaddafi din Libia.) Ted Koppel spunea că „Noriega aparţine fraternităţii ticăloşilor internaţionali, bărbaţi precum Gaddafi, Idi Amin şi ayatollahul Khomeini, pe care americanii iubeau să-i urască”. Dan Rather l-a pus „în fruntea listei celor mai mari ticăloşi şi traficanţi de droguri din lume”. De fapt, Noriega rămăsese un mic golan – exact ceea ce era şi atunci când se afla pe statul de plată al CIA.

În 1988, de exemplu, Americas Watch [o organizaţie americană de monitorizare a drepturilor omului] a publicat un raport privind drepturile omului din Panama, oferind o imagine tulburătoare. Dar, după cum aflăm din rapoartele sale şi din alte anchete, încălcarea drepturilor omului de către Noriega nu a avut în niciun caz proporţiile pe care le-a avut în cazul altor state clientelare din regiune şi nu se deosebea cu nimic de cea din perioada în care Noriega era încă în graţiile guvernului american şi răspundea la ordine. Să luăm, drept exemplu, cazul Honduras. Deşi nu este un stat terorist criminal precum El Salvador sau Guatemala, abuzurile la adresa drepturilor omului au fost probabil mai grave acolo decât în Panama. De fapt, există un batalion instruit de CIA în Honduras care a comis de unul singur mai multe atrocităţi decât a făcut Noriega în întregul său mandat.

Să ne gândim şi la dictatori susţinuţi de SUA ca Trujillo în Republica Dominicană, Somoza în Nicaragua, Marcos în Filipine, Duvalier în Haiti şi o serie de gangsteri din America Centrală în anii ’80. Brutalitatea acestor dictatori o întrecea cu mult pe cea a lui Noriega, dar Statele Unite îi sprijineau cu entuziasm, chiar de-a lungul deceniilor de atrocităţi greu de imaginat – atât timp cât profiturile ieşeau din ţările lor şi intrau în SUA. Administraţia lui George Bush a continuat să îi ţină la mare cinste pe Mobutu, Ceauşescu şi Saddam Hussein, printre alţii, toţi criminali mult mai răi decât Noriega. În tot acest timp, Suharto din Indonezia, probabil cel mai mare criminal dintre toţi, rămânea în ochii presei americane un „moderat”.

De fapt, chiar în momentul în care invada Panama, revoltată de abuzurile lui Noriega împotriva drepturilor omului, administraţia Bush a anunţat vânzări de tehnologie avansată în China, menţionând că erau în joc 300 de milioane de dolari pentru firme din SUA şi că aceste contacte aveau să fie reluate în secret la câteva săptămâni după masacrul din Piaţa Tiananmen.

În aceeaşi zi – ziua în care Panama a fost invadată –, Casa Albă şi-a anunţat, de asemenea, planurile de a ridica interdicţia asupra împrumuturilor acordate Irakului (pe care le-a pus în aplicare la scurt timp după aceea). Departamentul de Stat a explicat la modul cel mai serios că acest lucru a fost făcut pentru a atinge „scopul de a creşte exporturile americane şi de a ne pune într-o poziţie mai bună pentru a urmări respectarea drepturilor omului în Irak". Departamentul de Stat s-a menţinut pe poziţii în această privinţă, chiar atunci când Bush a respins opoziţia democratică irakiană (bancheri, profesionişti etc.) şi a blocat eforturile Congresului de a condamna crimele atroce ale vechiului său prieten, Saddam Hussein. Prin comparaţie cu prietenii lui Bush din Bagdad şi Beijing, Noriega este un fel de Maica Tereza.

După invazie, Bush a anunţat un ajutor în valoare de un miliard de dolari pentru Panama. Din această sumă, 400 de milioane de dolari au constat în stimulente pentru afacerile americane de a exporta produse în Panama, 150 de milioane de dolari au fost folosiţi pentru plata unor împrumuturi bancare, iar 65 de milioane de dolari au fost acordaţi sub formă de împrumuturi şi garanţii sectorului privat şi investitorilor americani. Cu alte cuvinte, aproximativ jumătate din ajutor a fost un cadou de la contribuabilul american către companiile americane.

Statele Unite au adus bancherii la putere după invazie. Implicarea lui Noriega în traficul de droguri a fost nesemnificativă prin comparaţie cu implicarea acestora din urmă. Traficul de droguri a fost întotdeauna condus în primul rând de către bănci – sistemul bancar este practic nereglementat, deci este o piaţă firească pentru banii obţinuţi în urma unor afaceri ilegale. Acesta a fost fundamentul pentru economia întreţinută în chipul cel mai artificial a statului Panama. După invazia americană, faptul acesta a rămas neschimbat, ba chiar s-a accentuat. Forţele

de apărare din Panama au fost, de asemenea, reconstruite, practic, cu aceiaşi ofiţeri.

În general, totul este aproape la fel, numai că acum sunt la putere slugi mult mai serviabile. (Acelaşi lucru este valabil pentru Grenada, care, de la invazia SUA, a devenit un centru major de spălare a banilor proveniţi din droguri. Nicaragua a devenit şi ea o ţară intermediară pentru drogurile vândute pe piaţa americană, după victoria Washingtonului în alegerile din 1990. Modelul este standard – la fel ca eşecul de a-l observa.)

Inocularea Asiei de Sud-Est

Războaiele americane din Indochina se încadrează în acelaşi model general. Până în 1948, Departamentul de Stat a recunoscut foarte clar că Viet Minh, rezistenţa antifranceză condusă de Ho şi Min, a fost mişcarea naţională a Vietnamului. Dar Viet Minh nu a cedat controlul oligarhiei locale. A favorizat dezvoltarea independentă şi a ignorat interesele investitorilor străini.

Existau temeri că Vietnamul ar putea reuşi, caz în care „putreziciunea se va răspândi”, iar „virusul” ar urma să „infecteze” întreaga regiune, pentru a folosi metaforele la care apelau în mod recurent strategii americani. (Cu excepţia câtorva nebuni şi căzuţi în cap, nimeni nu se temea de o eventuală cucerire a Americii de către Vietnam – le era însă teamă de puterea unui exemplu de dezvoltare viabilă.)

Ce faceţi când aveţi un virus? În primul rând îl distrugeţi, apoi inoculaţi potenţialele victime, astfel încât boala să nu se răspândească. Aceasta este, în esenţă, strategia aplicată de SUA în Lumea a Treia.

Dacă este posibil, e desigur recomandabil ca armata locală să distrugă virusul pentru tine. Dacă ea nu poate, trebuie să recurgi la propriile forţe. E mai costisitor şi iese mare tărăboi, dar câteodată trebuie să recurgi şi la o intervenţie armată.

Vietnamul a fost unul dintre acele locuri în care a trebuit să intervenim.

Chiar la sfârşitul anilor ’60, SUA au blocat toate încercările de soluţionare politică a conflictului din această ţară, chiar şi pe cele susţinute de generalii din Saigon. Dacă s-ar fi ajuns la un acord politic, s-ar fi putut înregistra progrese către o dezvoltare viabilă care n-ar fi fost sub controlul nostru, iar asta era inacceptabil.

Pentru a evita această posibilitate, am instalat un stat terorist tipic, în stil latinoamerican, în Vietnamul de Sud şi am subminat singurele alegeri libere din istoria Laosului, deoarece tabăra greşită a câştigat, apoi am blocat alegerile şi în Vietnam, pentru că era evident că tot tabăra greşită va câştiga şi acolo.

Administraţia Kennedy a trecut de la teroare la agresiune totală în privinţa Vietnamului. Johnson a trimis o forţă expediţionară imensă pentru a ataca Vietnamul de Sud şi a extins războiul la întreaga Indochină. Asta a distrus, evident, orice urmă de virus – Indochina va avea noroc dacă se va recupera în 100 de ani.

În timp ce Statele Unite extirpau boala independenţei de la rădăcină în Vietnam, au împiedicat răspândirea ei în Indonezia, prin susţinerea loviturii de stat date de Suharto în 1965. SUA au ajutat, de asemenea, la răsturnarea democraţiei filipineze de către Ferdinand Marcos, în 1972, şi au susţinut introducerea legii marţiale în Coreea de Sud şi Thailanda. Iar exemplele pot continua.

Lovitura de stat din 1965 dată de Suharto în Indonezia a fost bine-venită în Occident, pentru că a distrus singurul partid politic care avea susţinerea populaţiei. Asta a însemnat măcelărirea, în câteva luni, a circa 700 000 de oameni, mai ales ţăranii lipsiţi de pământ – „un licăr de lumină în Asia”, după cum gândea liderul de opinie al *The New York Times*,

James Reston, asigurându-i pe cititori că SUA au pus umărul la acest triumf.

Occidentul a fost foarte încântat să facă afaceri cu noul lider „moderat” al Indoneziei, aşa cum *Christian Science Monitor* l-a descris pe generalul Suharto, când acesta avea încă mâinile murdare de sânge şi lăsa în urma sa sute de mii de cadavre în Timorul de Est şi în alte părţi. Acest autor al unor oribile crime în masă este „bun la inimă”, ne-a asigurat săptămânalul *The Economist* [un ziar britanic cu sediul în Londra], referindu-se, fără îndoială, la atitudinea sa faţă de corporaţiile occidentale.

După ce Războiul din Vietnam s-a încheiat în 1975, obiectivul politic major al SUA a fost acela de a maximiza represiunea şi suferinţa în ţările care au fost devastate de actele de violenţă comise de armata SUA. Cruzimea acestor acte este de-a dreptul uluitoare.

Atunci când menoniţii[19] au vrut să trimită creioane în Cambodgia, Departamentul de Stat a încercat să-i oprească. Atunci când Oxfam a încercat să trimită zece pompe solare, reacţia americanilor a fost similară. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi atunci când grupurile religioase au încercat să trimită lopeţi în Laos pentru a ajuta la dezgroparea unor obuze neexplodate, rămase acolo după bombardamentele americane.

Când India a încercat să trimită o sută de bivoli în Vietnam pentru a înlocui turmele uriaşe care au fost distruse de atacurile americane – şi amintiţi-vă, în această ţară primitivă, bivolul înseamnă îngrăşăminte, tractoare, supravieţuire –, Statele Unite au ameninţat să anuleze ajutorul umanitar oferit prin programul Food for Peace[20]. (Orwell ar fi apreciat acest lucru.) Niciun fel de cruzime nu este prea mare pentru criminalii cu sânge rece din Washington. Clasele educate ştiu destul cât să-şi întoarcă privirea.

Pentru a provoca mereu conflicte în Vietnam, am sprijinit indirect khmerii roşii prin aliaţii noştri, China şi Thailanda. Cambodgienii trebuie să plătească cu sângele lor, pentru a ne asigura că Vietnamul nu-şi va mai reveni niciodată. Vietnamezii trebuie să fie pedepsiţi pentru că s-au opus violenţei SUA. Spre deosebire de ceea ce spune aproape toată lumea – stânga sau dreapta –, Statele Unite şi-au atins obiectivele majore în Indochina. Vietnamul a fost demolat. Nu există niciun pericol ca o dezvoltare viabilă a ţării să ofere un model pentru alte naţiuni din regiune.

Desigur, nu a fost o victorie totală pentru SUA. Obiectivul nostru mai mare a fost reintegrarea Indochinei în sistemul global dominat de SUA, obiectiv care nu a fost încă atins.

Dar obiectivul nostru fundamental – cel care a contat cu adevărat – a fost acela de a distruge virusul. Iar asta ne-a reuşit pe deplin. Vietnam este o ţară paria, marginalizată, iar SUA fac tot ce pot pentru a o menţine aşa. În octombrie 1991, SUA au trecut din nou peste obiecţiile masive ale aliaţilor săi din Europa şi Japonia şi au reînnoit embargoul şi sancţiunile împotriva Vietnamului. Lumea a Treia trebuie să înveţe să nu aibă vreodată curajul să-şi ridice capul. Jandarmul planetar o va persecuta în mod necontenit dacă va comite această crimă cumplită.

Războiul din Golf [21]

Războiul din Golf ilustrează aceleaşi principii directoare, după cum se poate vedea foarte clar dacă ridicăm vălul propagandei.

Când Irakul a invadat Kuweitul în august 1990, Consiliul de Securitate al ONU a condamnat imediat Irakul şi i-a impus sancţiuni severe. De ce a fost răspunsul ONU atât de prompt şi atât de fără precedent de ferm? Alianţa dintre guvernul SUA şi mass-media a avut un răspuns standard.

În primul rând, ni s-a spus că agresiunea Irakului a fost un act de o violenţă fără precedent şi, prin urmare, merita o reacţie fără precedent. „America se poziţionează la fel cum a făcut-o întotdeauna – împotriva agresiunii, împotriva celor care vor folosi forţa pentru a înlocui statul de drept” – aşa am fost informaţi de către [primul] preşedinte Bush, invadatorul statului Panama şi singurul şef de stat condamnat de Curtea Mondială pentru „utilizarea ilegală a forţei” (în hotărârea Curţii privind atacul SUA împotriva Nicaragua). Mass-media şi clasele educate au repetat cu îndârjire refrenul pe care Conducătorul l-a pregătit pentru ei, făcând adânci reverenţe principiilor sale înalte.

În al doilea rând, aceleaşi autorităţi au proclamat – într-o litanie – că ONU a funcţionat, în cele din urmă, aşa cum a fost proiectat să o facă. Au susţinut că acest lucru a fost imposibil înainte de sfârşitul Războiului Rece, când ONU era ineficientă, fiind subminată de sovietici şi afectată de retorica antioccidentală a Lumii a Treia.

La o minimă analiză se vădeşte însă că niciuna dintre aceste afirmaţii nu este adevărată. Statele Unite nu susţineau, de fapt, niciun principiu înalt în Golf sau în vreun alt stat. Motivul pentru răspunsul fără precedent la acţiunile lui Saddam Hussein nu a fost agresiunea lui brutală, ci faptul că a călcat pe degetele cui nu trebuia.

Saddam Hussein este un gangster criminal – exact aşa cum a fost înainte de războiul din Golf, când a fost prietenul şi partenerul favorit al SUA. Invazia sa din Kuweit a fost, cu siguranţă, o atrocitate, dar s-a înscris perfect în rândul multor crime similare conduse de Statele Unite şi aliaţii săi, fiind cu siguranţă întrecută în cruzime de multe dintre ele. De exemplu, invazia şi anexarea Timorului de Est de către Indonezia au atins proporţii aproape genocidale, graţie sprijinului decisiv al SUA şi al aliaţilor săi. Poate că un sfert din populaţia sa de 700 000 de persoane a fost ucisă, un

masacru care îl depăşeşte pe cel comis de Pol Pot în aceeaşi perioadă.

În prezent, ambasadorul nostru la ONU (şi acum senator de New York), Daniel Moynihan, a explicat realizarea sa la ONU în ceea ce priveşte Timorul de Est în felul următor: „Statele Unite au dorit ca lucrurile să iasă aşa cum au ieşit până la urmă şi au contribuit decisiv pentru a ajunge la acest deznodământ. Departamentul de Stat dorea ca Naţiunile Unite să se dovedească absolut ineficiente în ceea ce priveşte măsurile pe care le-a întreprins. Această sarcină mi-a fost dată mie şi m-am achitat de ea chiar bine."

Ministrul australian de Externe a justificat faptul că ţara sa a acceptat invazia şi anexarea Timorului de Est (şi implicarea Australiei, cot la cot cu Indonezia, în jaful rezervelor bogate de petrol ale Timorului) spunând pur şi simplu că „lumea este un loc destul de nedrept, plin de exemple de luare în posesie a unor bunuri prin forţă". Cu toate acestea, atunci când Irakul a invadat Kuweitul, guvernul său a emis o declaraţie în care se spune că „ţările mari nu pot invada vecinii lor mai mici şi scăpa nepedepsiţi". Nicio culme a cinismului nu tulbură liniştea moraliştilor occidentali.

În ceea ce priveşte funcţionarea ONU potrivit felului în care a fost concepută, faptele sunt clare – dar ţinute sub obroc de apărătorii corectitudinii politice care controlează mijloacele de exprimare cu o mână de fier. Timp de mulţi ani, ONU a fost blocată de marile puteri, în primul rând de Statele Unite, nu de Uniunea Sovietică sau de ţări din Lumea a Treia. Din 1970, Statele Unite au respins mult mai multe rezoluţii ale Consiliului de Securitate decât oricare altă ţară (Marea Britanie este a doua, Franţa este a treia şi cea de-a patra abia este Uniunea Sovietică). Recordul nostru în Adunarea Generală este similar. Şi „retorica stridentă, antioccidentală" a Lumii a Treia se dovedeşte a fi un apel pentru a respecta legea internaţională, o barieră înfricoşătoare împotriva nelegiuirilor comise de cei puternici.

ONU a fost în măsură să răspundă agresiunii Irakului pentru că – în mod excepţional – Statele Unite au permis acest lucru. Severitatea fără precedent a sancţiunilor ONU a fost rezultatul unei presiuni şi ameninţări puternice din partea SUA. A existat o şansă foarte bună ca sancţiunile să aibă succes, atât din cauza asprimii lor, cât şi din cauza faptului că aceia care de obicei le încălcau – Statele Unite, Marea Britanie şi Franţa – le-ar fi respectat de această dată.

Dar, chiar şi după ce au permis sancţiuni, SUA au făcut imediat tot ce le-a stat în putinţă pentru a scoate din discuţie opţiunea diplomatică, trimiţând, împreună cu Marea Britanie, o forţă militară uriaşă în Golf, sprijinită de dictaturile familiale care guvernează statele petroliere ale Golfului.

O forţă mai mică, cu efectul de a descuraja orice formă de agresiune, putea fi menţinută pe o perioadă suficient de lungă pentru ca sancţiunile să fi avut un efect semnificativ; o armată de jumătate de milion nu putea. Scopul masării unor trupe numeroase în zonă a fost evident acela de a evita pericolul ca Irakul să fie forţat să iasă din Kuweit prin mijloace paşnice.

De ce a fost o rezoluţie diplomatică atât de neatrăgătoare pentru SUA? În câteva săptămâni de la invazia Kuweitului din 2 august, planurile schematice pentru o viitoare înţelegere politică au devenit clare. Rezoluţia 660 a Consiliului de Securitate, care solicită retragerea Irakului din Kuweit, a cerut, de asemenea, negocieri simultane privind disputele frontaliere dintre cele două ţări. În acest context, la jumătatea lunii august, Consiliul de Securitate Naţională a examinat o propunere venită din partea Irakului de a se retrage din Kuweit.

Se pare că au existat două probleme: în primul rând, accesul irakian la Golf, care ar fi implicat un contract de închiriere sau de control asupra a două mlaştini nelocuite, atribuite Kuweitului de către Marea Britanie prin reglementare

imperială (care a lăsat Irakul aproape fără ieşire la mare); în al doilea rând, soluţionarea unui litigiu asupra unui câmp petrolier care se extindea doi kilometri în Kuweit într-o zonă de graniţă extrem de disputată.

Statele Unite au respins categoric propunerea venită din partea Irakului şi orice fel de alte negocieri. Pe 22 august, fără a dezvălui aceste fapte despre iniţiativa irakiană (despre care ştiau că se ştia), *The New York Times* a relatat că administraţia Bush a fost hotărâtă să blocheze „calea diplomatică" de teamă că acest mod ar putea „dezamorsa criza". (Faptele cele mai relevante au fost publicate o săptămână mai târziu de cotidianul *Long Island Newsday*, dar mass-media a păstrat, în genere, tăcerea.)

Ultima ofertă cunoscută publicului înainte de bombardament, lansată de oficialii americani pe 2 ianuarie 1991, a cerut retragerea totală a Irakului din Kuweit. Nu au existat calificări privind frontierele, dar oferta a fost făcută în contextul unor acorduri nespecificate privind alte aspecte legate de „armele de distrugere în masă" din regiune şi de conflictul israelo-arab. Ultimele chestiuni includ ocuparea ilegală a Israelului din sudul Libanului, care încalcă Rezoluţia 425 din martie 1978 a Consiliului de Securitate, prin care s-a cerut retragerea sa imediată şi necondiţionată de pe teritoriul invadat. Răspunsul Statelor Unite a fost că nu s-ar acţiona diplomatic. Mass-media a suprimat faptele – *Newsday* fiind singura publicaţie care a făcut notă discordantă –, mulţumindu-se să ridice în slăvi principiile înalte ale lui Bush.

Statele Unite au refuzat să ia în considerare chestiunile „conexe", deoarece se opuneau diplomaţiei în privinţa tuturor chestiunilor conexe. Acest lucru a devenit clar cu luni înainte de invazia Irakului în Kuweit, când SUA au respins oferta de negocieri a Irakului privind armele de distrugere în masă. În ofertă, Irakul a propus să distrugă toate armele chimice şi biologice de care dispunea, dacă alte ţări din

regiune şi-ar fi distrus, de asemenea, armele de distrugere în masă.

Saddam Hussein era atunci prietenul şi aliatul lui Bush, aşa că a primit un răspuns care a fost instructiv. Washingtonul a declarat că salută propunerea Irakului de a distruge propriile arme, dar nu îşi doreşte ca acest lucru să fie corelat cu „alte chestiuni legate de sisteme militare sau arme”.

Nu a existat nicio menţiune despre „alte sisteme militare”, şi există un motiv pentru asta. Israelul nu numai că poate dispune de arme chimice şi biologice – este, de asemenea, singura ţară din Orientul Mijlociu cu arme nucleare, având probabil aproximativ 200 de focoase. Dar a vorbi despre „armele nucleare israeliene” este absolut interzis. Aceasta e o expresie care nu poate fi scrisă sau rostită de nicio sursă oficială guvernamentală americană. Dacă existenţa acestor arme ar fi recunoscută oficial, s-ar ridica întrebarea de ce tot ajutorul pentru Israel nu este ilegal, de vreme ce legislaţia privind ajutorul oferit unei ţări străine, din 1977, interzice acordarea de fonduri către orice ţară care dezvoltă în secret arme nucleare.

Independent de invazia Irakului, SUA blocaseră întotdeauna orice „proces de pace” în Orientul Mijlociu, care ar fi inclus o conferinţă internaţională şi recunoaşterea unui drept palestinian de autodeterminare. Timp de 20 de ani, SUA au fost practic singura ţară care şi-a păstrat această poziţie. Voturile ONU indică un model tipic; încă o dată în decembrie 1990, chiar în mijlocul crizei din Golf, apelul la o conferinţă internaţională a fost aprobat printr-un vot de 144 la 2 (cele două voturi împotrivă fiind voturile Statelor Unite şi Israelului). Acest lucru nu a avut nimic de-a face cu conflictul dintre Irak şi Kuweit.

Statele Unite au refuzat, de asemenea, cu obstinaţie să accepte o retragere a Irakului prin mijloacele paşnice, prevăzute de legea internaţională. În schimb, au preferat să

evite diplomaţia şi să restrângă posibilităţile de rezolvare a situaţiei la cele care presupuneau o intervenţie în forţă, generând un conflict în care o superputere care nu se confruntă cu niciun obstacol va prevala fără probleme asupra unui adversar din Lumea a Treia.

După cum am arătat deja, SUA desfăşoară în mod regulat intervenţii militare în alte ţări sau susţin agresiunea, chiar şi în cazuri mult mai grave decât invazia Irakului din Kuweit. Numai cel mai dedicat soldat poate fi incapabil să înţeleagă aceste lucruri sau faptul că, în cazul în care SUA se întâmplă să se opună unor acte ilegale comise de către un stat clientelar sau un aliat, sunt fericite să profite de „chestiunile conexe”.

Să ne gândim la ocupaţia sud-africană din Namibia, declarată ilegală de către Curtea Mondială şi de ONU în anii ’60. Statele Unite au urmat calea „diplomaţiei paşnice” şi a „angajamentului constructiv”, mijlocind o înţelegere care a oferit Africii de Sud ample beneficii (inclusiv cel mai mare port al Namibiei) pentru agresiunea şi atrocităţile comise, cu „chestiuni conexe” care se extindeau până în Caraibe şi cu profituri bine-venite pentru interesele internaţionale de afaceri.

Forţele cubaneze care au apărat vecinul Namibiei, Angola, de atacul sud-african au fost retrase. La fel ca în Nicaragua, după acordul de pace din 1987, SUA continuă să sprijine armata teroristă (la fel ca Africa de Sud şi Zair) şi pregătesc terenul pentru un „scrutin democratic” în stilul celui organizat în 1992 în Nicaragua, unde oamenii vor merge la urne sub ameninţarea strangulării economice şi a unui atac terorist, dacă vor vota cum nu trebuie.

Între timp, Africa de Sud a jefuit şi a distrus Namibia şi a folosit-o ca rampă de lansare pentru actele de agresiune comise împotriva vecinilor săi. În anii lui Reagan–Bush (1980–1988), agresiunea Africii de Sud a produs pagube de

aproximativ 60 de miliarde de dolari şi peste un milion şi jumătate de oameni ucişi în ţările vecine (cu excepţia Namibiei). Dar clasa celor obedienţi şi creduli a fost incapabilă să vadă aceste fapte şi a salutat principialismul lui George Bush, care a respins „chestiunile conexe”.

În genere, respingerea „chestiunilor conexe” este echivalentă cu respingerea diplomaţiei, care presupune întotdeauna luarea în considerare a contextului mai larg. În cazul Kuweitului, poziţia Statelor Unite a fost extrem de şubredă şi lipsită de credibilitate. După ce Saddam Hussein a început să acţioneze pe cont propriu, administraţia Bush a insistat asupra eliminării capacităţii de agresiune a Irakului (o poziţie corectă, spre deosebire de sprijinul acordat anterior pentru agresiunea şi atrocităţile comise de Saddam) şi a cerut o reglementare regională care să garanteze securitatea. Ei bine, astea sunt toate „chestiuni conexe”. Adevărul simplu este că Statele Unite s-au temut că diplomaţia ar putea „dezamorsa criza” şi, prin urmare, au blocat calea diplomaţiei cu fiecare ocazie, pregătindu-se de la bun început pentru război.

Refuzând diplomaţia, SUA şi-au atins obiectivele majore în Golf. Am fost preocupaţi ca resursele energetice uriaşe din Orientul Mijlociu să rămână sub controlul nostru şi ca profiturile enorme pe care le produc să susţină economia SUA şi a clientului său, Marea Britanie.

Statele Unite şi-au consolidat poziţia dominantă şi au predat tuturor lecţia că lumea trebuie să fie condusă cu forţa. Aceste obiective au fost atinse, Washingtonul a continuat să menţină „stabilitatea” în zonă, îndepărtând orice ameninţare de schimbare democratică a tiranilor din Golf şi acordându-i un sprijin tacit lui Saddam Hussein, pentru a zdrobi revolta populară a şiiţilor din sud, apoi pe cea a kurzilor din nord.

Dar administraţia Bush nu a reuşit încă să obţină ceea ce purtătorul său de cuvânt la *The New York Times*,

corespondentul şi diplomatul Thomas Friedman, numeşte „cea mai bună dintre toate lumile: o juntă irakiană cu putere deplină, dar fără Saddam Hussein”. Aceasta ar fi însemnat o întoarcere la zilele fericite când „mâna de fier a lui Saddam... a asigurat unitatea Irakului, spre marea satisfacţie a aliaţilor SUA din regiune, Turcia şi Arabia Saudită”, fără a vorbi de satisfacţia şefului de la Washington. Dar situaţia actuală din Golf reflectă priorităţile superputerii care a avut în mână toate cărţile, un alt truism care trebuie să rămână invizibil pentru gardienii bunei-credinţe.

Muşamalizarea legăturii dintre „afacerea Contras” şi „cazul Iran”

Elementele fundamentale ale „afacerii Contras” şi ale „cazului Iran” erau cunoscute mult înainte de dezvăluirile făcute în 1986, cu o singură excepţie, şi anume faptul că vânzările de arme către Iran via Israel şi războiul ilegal al grupării militare Contras condus de către Ollie North[22] dintr-un birou al Casei Albe erau strâns legate.

Transportul de arme către Iran prin Israel nu a început în 1985, când ancheta Congresului şi procurorul special au început cercetările asupra întregii poveşti, ci a debutat aproape imediat după căderea şahului, în 1979. În 1982, informaţia că Israelul a furnizat o mare parte a armelor pentru Iran era deja o informaţie publică – o puteţi citi pe prima pagină a *The New York Times*.

În februarie 1982, principalele figuri israeliene, ale căror nume au figurat mai târziu în cadrul audierilor Iran/Contras, au apărut la televiziunea BBC şi au descris modul în care au contribuit la organizarea vânzărilor de arme către regimul Khomeini. În octombrie 1982, ambasadorul israelian în SUA a declarat public că Israelul trimite arme regimului Khomeini „cu cooperarea Statelor Unite... la aproape cel mai înalt nivel”. Înalţii oficiali israelieni implicaţi în această afacere au explicat, de asemenea, miza acestei afaceri: aceea de a

stabili legături cu elemente ale armatei din Iran care ar putea să răstoarne regimul, restabilind aranjamentele care au predominat în cadrul procedurii operaţionale standardizate în perioada în care şahul se afla la conducerea ţării.

În ceea ce priveşte războiul grupării Contras, elementele de bază ale operaţiunilor ilegale ale CIA erau deja cunoscute în 1985 (cu mai mult de un an înainte ca povestea să fi devenit cunoscută publicului larg, când un avion de aprovizionare al SUA a fost doborât şi un agent american, Eugene Hasenfus, a fost capturat). Şi de această dată, mass-media a ales pur şi simplu să facă abstracţie de acest subiect.

Prin urmare, se ridică întrebarea: ce a generat în cele din urmă scandalul Iran–Contras? Faptul că a venit un moment când muşamalizarea sa n-a mai fost posibilă. Când Hasenfus, un agent al CIA, a fost capturat în Nicaragua în timp ce făcea un transport de arme către gruparea Contras, şi când presa libaneză a raportat că un consilier pentru securitatea naţională a Statelor Unite împărţea biblii şi prăjituri de ciocolată prin Teheran, povestea pur şi simplu nu a mai putut fi păstrată sub acoperire. Ulterior, legătura dintre cele două cazuri bine-cunoscute a devenit şi ea publică.

Faza care a urmat apoi a fost cea de minimalizare a pierderilor. Acesta a fost rolul investigaţiilor declanşate ulterior. Dacă vreţi să aflaţi mai multe despre toate acestea, citiţi cărţile mele *The Fateful Triangle* (1983), *Turning the Tide* (1985) şi *Culture of Terrorism* (1987).

Perspectivele Europei de Est

Ceea ce a fost remarcabil cu privire la evenimentele din Europa de Est în anii ’80 e faptul că puterea imperială a ales, pur şi simplu, să se retragă. URSS nu numai că permitea mişcărilor populare să funcţioneze, dar chiar le-a încurajat. Există puţine precedente istorice pentru asta.

Acest lucru nu s-a întâmplat pentru că sovieticii sunt nişte oameni de treabă, ci pentru că aceste mişcări au fost determinate de necesităţi interne. Rezultatul acestei politici de încurajare a mişcărilor populare a fost faptul că, în Europa de Est, ele nu au fost nevoite să se confrunte cu nimic care să fie cât de puţin asemănător cu ceea ce s-ar fi confruntat dacă s-ar fi aflat în sfera noastră de influenţă. Publicaţia iezuiţilor din El Salvador a arătat foarte clar că, în ţara lor, Václav Havel (fostul prizonier politic care a devenit preşedinte al Cehoslovaciei) nu ar fi fost trimis la închisoare, ci ar fi fost tăiat în bucăţi şi aruncat undeva la marginea drumului.

URSS şi-a cerut chiar scuze pentru faptul că, în trecut, a făcut apel la violenţă, iar acest lucru a fost cu adevărat fără precedent. Ziarele americane au conchis că, deoarece ruşii au recunoscut că invazia Afganistanului a fost o crimă care a încălcat legea internaţională, s-au alăturat în sfârşit lumii civilizate. Asta chiar e o reacţie interesantă. Imaginaţi-vă pe cineva din presa americană care sugerează că poate Statele Unite ar trebui să încerce să se ridice la nivelul moral al Kremlinului şi să admită că atacurile împotriva Vietnamului, Laosului şi Cambodgiei au încălcat legea internaţională.

Singura ţară din Europa de Est în care schimbarea regimului tiranic s-a făcut în mod violent şi cu vărsare de sânge a fost tocmai cea în care sovieticii aveau cea mai mică influenţă, iar SUA aveau cea mai multă: România. Nicolae Ceauşescu, dictatorul României, a primit un tratament regal când a vizitat Anglia. Statele Unite au acordat României ceauşiste statutul de naţiune favorizată[23], avantaje comerciale şi altele asemenea.

Ceauşescu a fost la fel de brutal şi dement şi atunci, şi mai târziu, dar pentru că s-a retras în mare măsură din Pactul de la Varşovia şi a urmat un curs oarecum independent, am simţit că a fost parţial de partea SUA în lupta internaţională.

(SUA sunt în favoarea independenţei atât timp cât afectează imperiile *altora*, nu pe al nostru.)

În alte părţi ale Europei de Est, revoltele au fost remarcabil de paşnice. Au existat unele represiuni, dar, istoric vorbind, 1989 a fost unic. Nu mă pot gândi la niciun alt caz care să semene cât de cât cu el.

Cu toate acestea, cred că perspectivele pentru Europa de Est sunt destul de întunecate. Vestul are un plan pentru această parte a continentului: doreşte să transforme o bună bucată a acesteia într-o zonă nouă, uşor de exploatat, a Lumii a Treia.

În trecut, a existat un fel de relaţie colonială între Europa de Vest şi Europa de Est. De altfel, faptul că ruşii au subminat această relaţie a fost una dintre cauzele Războiului Rece. Acum, această relaţie este restabilită, şi există o luptă serioasă între ţările care vor să câştige cursa pentru jaf şi exploatare. Oare va fi Europa de Vest condusă de germani (aflaţi, în prezent, la conducere), de Japonia (care stă, deocamdată, deoparte, pentru a vedea cât de mari sunt profiturile) sau de Statele Unite (care încearcă să intre şi ele în joc)?

Există o mulţime de resurse asupra cărora trebuie obţinut controlul şi o forţă de muncă numeroasă şi ieftină pentru fabricile de asamblare. Dar mai întâi trebuie să le impunem modelul capitalist. Noi nu îl acceptăm pentru *noi înşine*, dar când vine vorba de *Lumea a Treia*, stăruim cu insistenţă asupra lui. Acesta este sistemul FMI. Dacă le putem face să îl accepte, vor fi foarte uşor de exploatat şi îşi vor lua în primire noul rol de Brazilie sau Mexic.

În multe privinţe, Europa de Est este mai atractivă pentru investitori decât America Latină. Unul dintre motive e că populaţia Europei de Est este albă şi cu ochi albaştri şi, prin urmare, mai uşor de gestionat pentru investitorii care provin din societăţi profund rasiste precum Europa de Vest şi Statele Unite. Mai mult, Europa de Est are standarde

generale de sănătate şi educaţie mult mai ridicate decât America Latină – care, cu excepţia câtorva zone izolate unde trăiesc cei bogaţi şi privilegiaţi, este o calamitate totală. Una dintre puţinele excepţii în acest sens este Cuba, care se apropie de standardele occidentale de sănătate şi alfabetizare, dar perspectivele sale sunt foarte sumbre.

O cauză pentru această discrepanţă între Europa de Est şi America Latină este nivelul mult mai mare al terorii în cea din urmă, după încheierea perioadei Stalin. O a doua cauză este politica economică. Potrivit informaţiilor americane, Uniunea Sovietică a investit aproximativ 80 de miliarde de dolari în Europa de Est în anii ’70. Situaţia a fost destul de diferită în America Latină. Între 1982 şi 1987, aproximativ 150 de miliarde de dolari au fost transferaţi din America Latină spre Occident. *The New York Times* citează estimările potrivit cărora „tranzacţiile ascunse” (inclusiv banii proveniţi din droguri, profituri ilegale etc.) ar putea însuma undeva în jur de 700 de miliarde de dolari. Efectele acestei situaţii asupra Americii Centrale au fost deosebit de grave, dar acelaşi lucru se întâmplă în întreaga Americă Latină: sărăcia e în creştere, la fel şi malnutriţia, mortalitatea infantilă, distrugerea mediului sau teroarea instituită de stat. De aceea, asistăm acum la o prăbuşire a nivelului de trai la stadiul de acum zeci de ani.

Situaţia din Africa este şi mai gravă. Catastrofa capitalismului a fost deosebit de severă în anii ’80 – un „coşmar necruţător” dezlănţuit de puterile occidentale, pentru a folosi cuvintele şefului Organizaţiei Unităţii Africane[24]. Potrivit statisticilor furnizate de Organizaţia Mondială a Sănătăţii, se estimează că 11 milioane de copii mor anual în „lumea aflată în curs de dezvoltare”, un „genocid discret” căruia i s-ar putea pune capăt foarte repede dacă resursele ar fi direcţionate spre nevoile tuturor oamenilor, şi nu spre îmbogăţirea câtorva.

Într-o economie globală concepută pentru interesele şi nevoile corporaţiilor şi finanţelor internaţionale şi ale

sectoarelor care le servesc, majoritatea oamenilor devin dispensabili. Tocmai de aceea, ei vor fi daţi la o parte dacă structurile instituţionale ale puterii şi privilegiilor funcţionează nestingherite, în lipsa oricărui control popular.

Un bătăuş de închiriat

În cea mai mare parte a acestui secol, Statele Unite au fost de departe puterea economică dominantă a lumii, ceea ce făcea ca războiul economic să fie o armă extrem de atrăgătoare şi de potentă. Din această cauză, SUA apelau frecvent la tot felul de sancţiuni economice, de la embargouri ilegale la aplicarea regulilor FMI (pentru cei slabi). Dar, în ultimii douăzeci de ani, SUA au pierdut teren faţă de Japonia şi Europa de Vest condusă de Germania (în parte, din cauza gestionării greşite a întregii situaţii sub administraţia condusă de Reagan, care a dat o adevărată petrecere pentru bogaţi, costurile fiind suportate de majoritatea populaţiei şi de generaţiile viitoare). În acelaşi timp însă, puterea militară americană a devenit absolut incontestabilă.

Atât timp cât Uniunea Sovietică era şi ea în joc, exista o limită a intervenţiilor militare ale SUA, în special în zone mai îndepărtate, unde nu aveam un mare avantaj din perspectiva armelor convenţionale. Deoarece URSS a sprijinit guvernele şi mişcările politice pe care SUA încercau să le distrugă, a existat pericolul ca intervenţia Statelor Unite în Lumea a Treia să se transforme într-un război nuclear. Odată cu dispariţia URSS, SUA sunt mult mai libere să folosească violenţa peste tot în lume, fapt recunoscut cu multă satisfacţie de către analiştii politici americani în ultima vreme.

În orice confruntare, fiecare participant încearcă să împingă lupta într-un domeniu în care este cel mai probabil să învingă. E important să te foloseşti de punctele tale forte, să joci cartea cea mai bună pe care o ai în mână. Cartea cea mai bună a Statelor Unite este forţa – deci, dacă putem

implementa principiul conform căruia forţa guvernează lumea, este o mare victorie pentru noi. Dacă, pe de altă parte, conflictul se rezolvă prin mijloace paşnice, acest lucru ne ajută mai puţin, deoarece rivalii noştri sunt la fel de buni sau mai buni în acest domeniu.

Diplomaţia este o opţiune deosebit de ingrată, dacă nu este dublată de un conflict armat. SUA au foarte puţin sprijin popular pentru obiectivele lor din Lumea a Treia. Acest lucru nu este deloc surprinzător, de vreme ce America încearcă să impună pretutindeni structuri de dominaţie şi exploatare. O reglementare diplomatică este obligată să răspundă, cel puţin într-o oarecare măsură, intereselor celorlalţi participanţi la negociere, iar aceasta este o problemă atunci când poziţiile tale ca ţară nu sunt foarte populare. Prin urmare, negocierile sunt ceva ce SUA încearcă de obicei să evite cu orice preţ. În ciuda propagandei americane, acest lucru este adevărat şi în privinţa Asiei de Sud-Est, a Orientului Mijlociu şi a Americii Centrale.

În acest context, este firesc ca guvernul condus de Bush senior să considere forţa militară un instrument major de politică externă, preferând-o sancţiunilor şi diplomaţiei (aşa cum s-a întâmplat în Golf). Dar, din moment ce SUA nu mai dispun acum de forţa economică necesară pentru a impune „ordine şi stabilitate” în Lumea a Treia, trebuie să găsească aliaţi dispuşi să plătească pentru asta. Se presupune că impunerea ordinii e absolut necesară, căci cineva trebuie să se asigure că stăpânii se bucură de un respect adecvat. Profitul obţinut din producţia de petrol din Golf e o contribuţie bine-venită pentru atingerea acestui scop, însă Japonia şi Europa continentală condusă de Germania trebuie să-şi plătească, de asemenea, partea, în vreme ce SUA adoptă „rolul de mercenar”, urmând sfatul presei internaţionale de afaceri.

Editorul financiar al ziarului conservator *Chicago Tribune* a subliniat aceste aspecte cu o claritate deosebită. Trebuie să

fim „mercenari mereu gata de luptă”, plătiţi pentru serviciile noastre chiar de către rivalii noştri. Trebuie să ne folosim de „poziţia noastră de monopol” pe „piaţa de securitate” pentru a menţine „controlul asupra sistemului economic mondial”. Ar trebui să conducem, ne sfătuieşte el, un sistem global de protecţie, să vindem „protecţie” altor puteri bogate, care ne vor plăti „taxe de război”. În Chicago toată lumea înţelege perfect ce vrea să spună autorul articolului: dacă te deranjează cineva, cheamă mafia să-i rupă oasele; iar dacă rămâi în urmă cu plata asigurării medicale, sănătatea ta poate suferi şi ea.

Desigur, folosirea forţei pentru a controla Lumea a Treia este doar o ultimă soluţie. FMI este un instrument mai eficient din punctul de vedere al costurilor decât puşcaşii marini şi CIA, dacă îşi poate face treaba. Dar ameninţarea pumnului trebuie să existe undeva, în fundal, şi apelul la forţă să fie posibil, dacă situaţia o cere.

Rolul SUA de bătăuş de închiriat provoacă, de asemenea, suferinţă acasă. Toate puterile industriale de succes s-au bazat pe stat pentru a proteja şi a susţine interesele economice interne, pentru a direcţiona resursele publice către nevoile investitorilor şi aşa mai departe – aceasta este una dintre cauzele pentru care au avut succes. Din 1950, SUA au urmărit aceste scopuri în mare parte prin sistemul economic ce gravitează în jurul Pentagonului (inclusiv NASA şi Departamentul Energiei, care produce arme nucleare). Astăzi ne folosim de aceste mijloace pentru a susţine industria electronică, cea a calculatoarelor şi, în genere, industria high-tech.

Excesele keynesiene[25] în domeniul militar ale administraţiei conduse de Reagan au cauzat însă o serie întreagă de probleme. Transferul resurselor către minorităţi bogate şi alte politici guvernamentale au condus la un val imens de probleme financiare şi o frenezie a consumului. Dar investiţiile productive au fost puţine şi ţara a ajuns să aibă

datorii enorme, atât la nivel guvernamental, cât şi la nivelul corporaţiilor şi al oamenilor de rând. La toate acestea s-a adăugat şi datoria incalculabilă a nevoilor sociale nesatisfăcute, pe măsură ce societatea se îndreaptă spre un model de Lume a Treia, cu insule de bogăţie şi privilegii extreme într-o mare de mizerie şi suferinţă.

Atunci când un stat se angajează să implementeze astfel de politici, trebuie să găsească într-un fel o modalitate de a distrage populaţia, pentru a o împiedica să vadă ce se întâmplă cu adevărat în ţară. Nu există multe moduri de a face acest lucru. Maniera standard de a face asta este simplă: populaţia trebuie convinsă că ţara are inamici teribili, gata să ne copleşească, de care trebuie să-i fie frică, şi care să ne facă să cădem în admiraţie faţă de marii noştri lideri care ne salvează de dezastru exact la timp.

Acesta a fost modelul folosit în anii ’80, şi a fost nevoie de destulă ingeniozitate pentru a-l face credibil, deoarece instrumentul nostru standard – ameninţarea sovietică – devenea din ce în ce mai greu de luat în serios. Prin urmare, ameninţarea la adresa existenţei noastre au devenit, rând pe rând, Gaddafi şi hoardele lui de terorişti internaţionali, Grenada şi baza sa aeriană ameninţătoare, sandiniştii mărşăluind spre Texas, narcotraficanţii spanioli conduşi de maniacul Noriega şi, în general, arabi nebuni. Cel mai recent, ameninţarea la adresa siguranţei noastre a fost Saddam Hussein, după ce a comis singura infracţiune pe care SUA nu o tolerează – infracţiunea de nesupunere – în august 1990. Pe zi ce trece este din ce în ce mai mare nevoie să recunoaştem ceea ce a fost întotdeauna adevărat: că inamicul nostru principal este Lumea a Treia, care ameninţă să ne „scape de sub control”.

Acestea nu sunt legi ale naturii. Procesele şi instituţiile care le generează ar putea fi schimbate. Dar o asemenea schimbare ar necesita transformări culturale, sociale şi instituţionale deloc neglijabile, inclusiv transformarea

structurilor democratice care trec cu mult dincolo de selecţia periodică a reprezentanţilor lumii de afaceri pentru a gestiona afacerile interne şi internaţionale ale ţării.

Note:

11 În economie, Produsul Naţional Brut (PNB) corespunde producţiei anuale de venituri (valoarea bunurilor şi serviciilor create – valoarea bunurilor şi serviciilor utilizate sau transformate în timpul procesului de producţie) create de o ţară, indiferent dacă producţia se realizează pe teritoriul naţional sau în străinătate. (*N. trad.*)

12 John Quincy Adams (11 iulie 1767 – 23 februarie 1848) a fost un avocat, diplomat, politician american şi cel de al şaselea preşedinte al Statelor Unite ale Americii (între 4 martie 1825 şi 3 martie 1829). Ca preşedinte, Adams a propus un program de modernizare şi dezvoltare a sistemului educaţional care a fost blocat de Congres, controlat atunci de adversarii săi politici. Adams a pierdut în 1828 alegerile în favoarea lui Andrew Jackson, devenind, astfel, primul preşedinte al Statelor Unite ale Americii care a servit numai un mandat după John Adams, tatăl. (*N. trad.*)

13 Fondul Monetar Internaţional (FMI) este o organizaţie internaţională cu 188 de state membre. Această organizaţie a luat naştere prin Tratatul de la Bretton Woods din iulie 1944, cu scopul principal de a promova o economie mondială sănătoasă. FMI încurajează cooperarea monetară internaţională, facilitarea comerţului internaţional şi susţine stabilitatea economică şi combaterea sărăciei. *(N. trad.*)

14 Schutzstaffel (în germană, Eşalonul de Protecţie) a fost o organizaţie paramilitară fascistă care reprezenta baza partidului nazist. SS-ul a evoluat de la o organizaţie paramilitară mică la o veritabilă forţă paramilitară nazistă care a servit ca o Gardă Pretoriană pentru Führer, influenţa politică a acestei organizaţii fiind la fel de mare ca aceea a Wehrmachtului (armata germană din acele vremuri). În cadrul armatei germane au activat şi unităţi militare SS, denumite oficial unităţi Waffen-SS, considerate a fi „de elită”. Construit pe ideologia nazistă şi condus de Heinrich Himmler, SS-ul a fost un responsabil principal pentru crimele de război naziste săvârşite în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. (*N. trad.*)

15 Frente Sandinista de Liberacion Nacional (FSNN) este un partid politic socialist din Nicaragua. Membrii săi sunt numiţi *sandinistas* (sandinişti) atât în engleză, cât şi în spaniolă. Partidul este numit după Augusto César Sandino, care a condus rezistenţa nicaraguană împotriva ocupaţiei Statelor Unite din anii ’30. În 1979, FSLN a răsturnat regimul

condus de Anastasio Somoza DeBayle, punând capăt dinastiei Somoza, şi a format un guvern revoluţionar în locul său. După ce au luat puterea, sandiniştii au condus Nicaragua între 1979 şi 1990. *(N. trad.)*

16 José Figueres Ferrer, cunoscut ca Don Pepe (1906–1990), a fost un politician costarican. A ocupat funcţia de preşedinte al republicii în trei perioade, 1948–1949, 1953–1958 şi 1970–1974, şi pe cea de secretar al Afacerilor Externe şi Cultului din Costa Rica din aprilie până în mai 1948. Este liderul victorios al războiului civil din Costa Rica, fondatorul celei de-a doua republici. Una dintre principalele sale realizări a fost desfiinţarea armatei costaricane, ceea ce a făcut ca această ţară să fie prima din America şi din lume fără armată. *(N. trad.)*

17 George Pratt Shultz, născut la 13 decembrie 1920, este un economist, om politic şi om de afaceri american. A ocupat diferite funcţii în administraţia publică sub trei preşedinţi republicani diferiţi. A jucat un rol politic extrem de important în modelarea politicii externe a administraţiei conduse de Ronald Reagan. În 2010, Shultz a fost o figură proeminentă în scandalul companiei biotehnice Theranos, continuând să o susţină în calitate de membru al consiliului de administraţie în faţa dovezilor tot mai mari de fraudă. În prezent face parte din consiliul director al Xyleco şi este consilier al organizaţiei Nuclear Threat Initiative. (*N. trad.*)

18 Elliott Abrams (n. 24 ianuarie 1948) este un bine-cunoscut diplomat şi avocat american, de origine evreiască, adeptul ideologiei neoconservatoare, care a ocupat diverse poziţii în administraţiile preşedinţilor Statelor Unite Ronald Reagan, George W. Bush şi Donald Trump în domeniul politicii externe. În prezent este cercetător în domeniul Orientului Mijlociu la Consiliul pentru Relaţii Externe. Pe 25 ianuarie 2019 a fost numit de către secretarul de Stat, Mike Pompeo, trimis special al Statelor Unite în Venezuela. (*N. trad.*)

19 Menoniţii sunt un cult religios protestant care a apărut în Frizia, Olanda, în secolul al XVI-lea. Menoniţii se trag din anabaptism, o mişcare ai cărei membri insistă să fie botezaţi adulţi şi neagă valabilitatea botezului nou-născuţilor. *(N. trad.)*

20P rogramul Food for Peace al Statelor Unite oferă, sub diferite forme administrative şi organizaţionale, asistenţă alimentară în întreaga lume de peste 50 de ani. Aproximativ 3 miliarde de persoane din 150 de ţări au beneficiat direct de asistenţa alimentară din SUA. *(N. trad.)*

21 Războiul din Golf (2 august 1990 – 28 februarie 1991) a fost un război purtat de forţele de coaliţie din 35 de state conduse de Statele Unite împotriva Irakului ca răspuns la invazia şi anexarea Kuweitului de către Irak, ca urmare a unor conflicte legate de preţurile la petrol şi a unor litigii de producţie. *(N. trad.)*

22 Oliver Laurence North (născut la 7 octombrie 1943) este un comentator politic american, istoric militar şi colonel în retragere al Corpului de Puşcaşi Marini al Statelor Unite. El a fost condamnat în legătură cu afacerea Iran–Contras de la sfârşitul anilor ’80, dar condamnările sale au fost anulate şi toate acuzaţiile împotriva lui au fost respinse în 1991. North a rămas în istorie, în primul rând, pentru calitatea sa de membru al personalului Consiliului Naţional de Securitate în timpul afacerii Iran–Contras. Scandalul a implicat vânzarea ilegală de arme către Iran pentru a încuraja eliberarea ostaticilor americani, care erau ţinuţi atunci în Liban. North a conceput un plan pentru a redirija banii proveniţi din vânzările de arme pentru a sprijini grupurile de rebeli Contras în Nicaragua, grupări care au fost scoase în afara legii prin amendamentul Boland. (*N. trad.*)

23 Clauza naţiunii celei mai favorizate a fost acordată României pentru prima dată în 1975, în conformitate cu prevederile amendamentului Jackson–Vanik adus Legii Comerţului din 1974, care condiţiona acest favor de dreptul la liberă circulaţie al cetăţenilor ţării beneficiare. (*N. trad.*)

24 Organizaţia Unităţii Africane a fost înfiinţată la 25 mai 1963 în Addis Abeba, Etiopia, cu 32 de guverne semnatare. Una dintre persoanele care au jucat un rol crucial pentru înfiinţarea OAU a fost Kwame Nkrumah. Această organizaţie a fost dizolvată la 9 iulie 2002 de ultimul său preşedinte, preşedintele sud-african Thabo Mbeki, şi a fost înlocuită de Uniunea Africană (UA). Unele dintre obiectivele-cheie ale OAU au fost încurajarea integrării politice şi economice între statele membre şi eradicarea colonialismului şi a neocolonialismului de pe continentul african. *(N. trad.*)

25 Termenul „keynesian” face trimite la teoriile economistului britanic John Maynard Keynes (1883–1946), care a recomandat folosirea investiţiilor guvernamentale pentru scoaterea economiei din situaţii de criză. *(N. trad.*)

Spălarea pe creier a propriilor cetăţeni

Cum a funcţionat Războiul Rece

În ciuda tuturor pretenţiilor, securitatea naţională nu a fost o preocupare majoră a strategilor americani şi a oficialilor aleşi. Documentele istorice dezvăluie acest lucru în modul cel mai clar. Puţini analişti serioşi au contestat poziţia lui George Kennan, care spunea că „nu puterea militară a URSS, ci cea politică este adevărata ameninţare” (octombrie 1947); sau convingerea preşedintelui Eisenhower, care afirmase că ruşii nu intenţionau să cucerească militar Europa de Vest şi că rolul major al NATO era „să transmită un sentiment de încredere populaţiilor expuse, o încredere care le va face mai ferme politic, în lupta cu avansul comunismului”.

În mod similar, SUA au respins posibilităţile de soluţionare paşnică a Războiului Rece, care ar fi lăsat intactă „ameninţarea politică”. Analizând istoria armelor nucleare, McGeorge Bundy scrie că „nu cunoaşte nicio propunere serioasă... de încheiere a unui tratat prin care rachetele balistice să fie interzise înainte de a ajunge să fie instalate”, chiar dacă acestea erau singura ameninţare militară la adresa SUA. Ameninţarea „politică” a aşa-numitului „comunism” a fost întotdeauna principala ameninţare.

(Amintiţi-vă că acest concept, cel de „comunism”, este un termen larg care îi include pe toţi cei care au „capacitatea de a obţine controlul asupra mişcărilor de masă... ceva ce SUA nu puteau face”, cum s-a plâns, de altfel, în privat secretarul de Stat, John Foster Dulles, fratelui său Allen (care a fost director al CIA): „Ei se adresează întotdeauna celor săraci”, a adăugat el, „iar aceştia nu şi-au dorit niciodată altceva decât să-i jefuiască pe cei bogaţi”. Prin urmare, trebuie să scăpăm de ei pentru a ne proteja doctrina potrivit căreia *bogatul* este cel care trebuie să-l jefuiască pe cel *sărac*.)

Desigur, atât SUA, cât şi URSS ar fi preferat ca cealaltă putere să dispară pur şi simplu. Dar, deoarece acest lucru ar fi implicat, evident, anihilarea reciprocă, a fost stabilit un

sistem de management global numit Războiul Rece. Conform concepţiei convenţionale, Războiul Rece era un conflict între două superputeri, provocat de agresiunea sovietică, în care am încercat să limităm agresiunea Uniunii Sovietice şi să protejăm lumea de ea. Dacă această viziune este o doctrină teologică, atunci evident că nu este nevoie să o discutăm. Dacă intenţionăm să aruncăm o lumină asupra istoriei, o putem pune uşor sub semnul întrebării, pornind de la un fapt extrem de simplu: dacă vrei să înţelegi Războiul Rece, ar trebui să te uiţi la *evenimentele* care au avut loc în timpul Războiului Rece. Dacă faceţi acest lucru, veţi ajunge la o concluzie foarte diferită decât cea general acceptată.

În ceea ce priveşte URSS, evenimentele petrecute în timpul Războiului Rece au fost intervenţiile repetate în Europa de Est: tancurile trimise în Berlinul de Est, Budapesta şi Praga. Aceste intervenţii au avut loc de-a lungul rutei care a fost folosită pentru a ataca şi distruge practic Rusia de trei ori numai în acest secol. Invazia Afganistanului este un exemplu de intervenţie străină de această istorie, deşi a fost o intervenţie militară la graniţa Uniunii Sovietice. În ceea ce priveşte SUA, intervenţiile lor au avut un caracter global, reflectând statutul atins de SUA ca prima mare putere cu adevărat globală din istorie.

Pe frontul intern, Războiul Rece a ajutat Uniunea Sovietică să îşi întărească clasa conducătoare militaro-birocratică aflată la putere şi a oferit SUA o modalitate de a obliga populaţia să subvenţioneze industria high-tech. Nu este uşor să vinzi toate acestea cetăţenilor propriei ţări. Tehnica folosită de ambele puteri era inocularea fricii faţă de un inamic extrem de periculos.

Războiul Rece a oferit şi acest lucru. Indiferent cât de deplasată era ideea că Uniunea Sovietică şi tentaculele ei strangulau Occidentul, „Imperiul răului” *era* de fapt rău, *era* un imperiu şi *era* brutal. Fiecare superputere a obţinut

controlul asupra inamicului său principal – propria populaţie – îngrozindu-l cu crimele (destul de reale) ale adversarului.

Prin urmare, în anumite privinţe fundamentale, Războiul Rece a fost un fel de aranjament tacit între Uniunea Sovietică şi Statele Unite, în cadrul căruia SUA şi-au desfăşurat războaiele împotriva Lumii a Treia şi şi-au controlat aliaţii din Europa, în timp ce conducătorii sovietici au păstrat controlul deplin asupra propriului imperiu şi asupra sateliţilor lor din Europa de Est – fiecare parte folosindu-se de cealaltă pentru a justifica represiunea şi violenţa în propria sferă de influenţă.

Se ridică, prin urmare, întrebarea: de ce a încetat Războiul Rece şi ce impact a avut sfârşitul său asupra întregii lumi? Deja în anii ’70 cheltuielile militare sovietice au început să scadă şi problemele interne au luat din ce în ce mai multă amploare, determinate de stagnarea economică şi de presiunile crescânde pentru a pune capăt dominaţiei tiranice. La nivel internaţional, puterea Uniunii Sovietice se afla, de fapt, în declin de aproape 30 de ani, după cum a arătat un studiu realizat de Centrul pentru Informaţii în Domeniul Apărării în 1980. Câţiva ani mai târziu, sistemul sovietic s-a prăbuşit cu totul. Războiul Rece s-a încheiat cu victoria celui care a fost întotdeauna competitorul mult mai bogat şi mai puternic. Prăbuşirea sovietică a făcut parte din catastrofa economică mai generală din anii ’80, care a avut efecte mai severe în majoritatea zonelor din Lumea a Treia aflate sub controlul Occidentului decât în imperiul sovietic.

După cum am văzut deja, Războiul Rece avea elemente semnificative specifice conflictului dintre Nord şi Sud (pentru a folosi eufemismul contemporan pentru cucerirea europeană a lumii). O mare parte a imperiului sovietic s-a aflat anterior într-o dependenţă cvasi-colonială faţă de Occident. Uniunea Sovietică a avut un parcurs independent, oferind asistenţă ţărilor vizate de atacuri occidentale şi descurajând actele de violenţă ale Vestului. Odată cu

prăbuşirea tiraniei sovietice, o mare parte a regiunii se poate aştepta să revină la statutul său tradiţional, cu fostele eşaloane superioare ale birocraţiei, urmând să joace rolul elitelor din Lumea a Treia, care se îmbogăţesc în timp ce servesc interesele investitorilor străini.

Dar, în timp ce această fază specifică s-a încheiat, conflictele Nord–Sud continuă. Una dintre părţi pare să fi spus stop-joc, dar SUA procedează la fel ca înainte – de fapt, într-o manieră mult mai relaxată, acum că puterea sovietică ce servea ca o contrapondere a dispărut. Nu ar fi trebuit să surprindă pe nimeni că primul preşedinte Bush a sărbătorit sfârşitul simbolic al Războiului Rece, căderea Zidului Berlinului, prin invadarea imediată a statului Panama şi prin anunţul pe un ton răspicat că SUA vor submina scrutinul din Nicaragua prin menţinerea embargoului economic şi prin atac militar dacă „partea noastră" nu va câştiga.

Nu a fost nevoie nici de prea multă perspicacitate din partea lui Elliott Abrams pentru a observa că invazia americană a teritoriului panamez a fost neobişnuită, deoarece a putut fi făcută fără frica faţă de o eventuală reacţie sovietică. Pe aceeaşi notă, numeroşi comentatori ai Crizei din Golf au observat că SUA şi Marea Britanie erau acum libere să folosească forţa nelimitată împotriva duşmanului lor din Lumea a Treia, deoarece nu mai erau descurajate în niciun fel de o posibilă reacţie sovietică.

Desigur, sfârşitul Războiului Rece vine şi cu o serie de probleme. În primul rând, tehnica de control a propriei populaţii a trebuit să se schimbe, o problemă recunoscută încă din anii '80, după cum am văzut deja. Era timpul să inventăm noi inamici. E mai greu acum să ascundem faptul că adevăratul duşman au fost întotdeauna „cei săraci care încearcă să-i jefuiască pe cei bogaţi" – în special ereticii din Lumea a Treia care încearcă să scape de rolul lor de tributari.

Războiul (selectiv) împotriva drogurilor

Un substitut pentru Imperiul Răului aflat pe cale de dispariţie a fost ameninţarea traficanţilor de droguri din America Latină. La începutul lunii septembrie 1989, preşedintele a lansat o campanie guvernamentală şi media de amploare. În acea lună, AP[26] a transmis mai multe ştiri despre droguri decât despre America Latină, Asia, Orientul Mijlociu şi Africa la un loc. Dacă v-aţi uitat la televizor în perioada aceea, vă amintiţi că fiecare program de ştiri avea o secţiune importantă despre cum drogurile distrug societatea americană, fiind considerate cea mai mare ameninţare la adresa existenţei noastre etc.

Efectul acestei campanii susţinute asupra opiniei publice a fost imediat. Când Bush senior a câştigat alegerile prezidenţiale din 1988, oamenii au declarat că deficitul bugetar a fost cea mai mare problemă cu care se confruntă ţara. Numai aproximativ 3% au considerat că drogurile ar fi o problemă. După campania media fără precedent, preocuparea faţă de starea bugetului a scăzut drastic, iar numărul celor care considerau drogurile cea mai mare problemă a SUA a crescut până la aproximativ 40 sau 45% dintre respondenţi, ceea ce este extrem de neobişnuit pentru o întrebare deschisă (unde nu sunt sugerate răspunsuri specifice).

Când un stat clientelar se plânge că guvernul american nu-i trimite bani suficienţi, guvernul acestuia nu mai pretinde că „avem nevoie de bani pentru a opri ruşii”, ci spune că „avem nevoie de bani pentru a opri consumul de droguri”. La fel ca ameninţarea sovietică, acest duşman oferă o scuză bună pentru o prezenţă militară americană în regiuni în care există o activitate rebelă sau tensiuni sociale.

Prin urmare, la nivel internaţional, „războiul împotriva drogurilor” oferă o acoperire pentru orice fel de intervenţie. Pe plan intern, funcţia acestui „război” este aceea de a

distrage atenţia populaţiei de la adevăratele probleme, fiind un bun pretext pentru sporirea represiunii în oraşele de pe întregul cuprins al ţării, dar şi în scopul consolidării sprijinului popular pentru atacul asupra libertăţilor civile.

Asta nu înseamnă că „abuzul de narcotice” nu este o problemă serioasă. La momentul lansării războiului împotriva drogurilor, numărul deceselor survenite din cauza consumului de tutun a fost estimat la aproximativ 300 000 pe an, alte 100 000 de decese fiind cauzate de consumul de alcool. Dar nu acestea sunt drogurile pe care le-a vizat administraţia Bush. Au fost vizate droguri ilegale, care au provocat mult mai puţine decese, ceva mai mult de 3 500 pe an, potrivit cifrelor oficiale. O cauză pentru care au fost vizate tocmai aceste droguri a fost faptul că utilizarea lor se afla deja în scădere de câţiva ani, astfel că administraţia Bush putea prezice cu siguranţă că războiul său împotriva drogurilor „va fi încununat de succes” şi va reuşi să scadă consumul de droguri.

Administraţia a vizat, de asemenea, marijuana, care nu a provocat niciun deces în rândul celor aproximativ 60 de milioane de utilizatori. De fapt, această represiune violentă condusă de stat împotriva consumatorilor a agravat problema drogurilor – mulţi utilizatori de marijuana au trecut de la acest drog relativ inofensiv la droguri mai periculoase, cum ar fi cocaina, care sunt însă mult mai uşor de ascuns.

La fel cum războiul împotriva drogurilor a fost lansat cu surle şi trâmbiţe în septembrie 1989, comisia americană a comerţului (USTR) a organizat o audiere la Washington pentru a lua în considerare cererea industriei tutunului ca SUA să impună sancţiuni asupra Thailandei ca represalii pentru eforturile sale de a restricţiona importurile de tutun din SUA şi publicitatea făcută tutunului. Astfel de acţiuni ale guvernului american au vârât deja acest stupefiant narcotic letal pe gât consumatorilor din Japonia, Coreea de Sud şi Taiwan, cu costuri umane de magnitudinea celor deja

indicate. Chirurgul general al SUA[27], Everett Koop, a depus mărturie în cadrul unei comisii USTR, recunoscând că „atunci când cerem guvernelor străine să oprească fluxul de cocaină, este culmea ipocriziei din partea Statelor Unite să continue exporturile de tutun”. El a adăugat că, „în viitorul apropiat, naţiunea noastră va privi retrospectiv la felul în care implementează acum această politică de liber schimb şi o va considera scandaloasă”.

Au existat proteste şi din partea thailandezilor, care susţineau că urmarea sancţiunilor americane va fi să inverseze un declin al numărului de fumători, obţinut prin campanii susţinute ale guvernului lor împotriva consumului de tutun. Răspunzând afirmaţiilor companiilor americane de tutun că produsul lor este cel mai bun din lume, un thailandez care a depus mărturie în cadrul aceleiaşi comisii a explicat: „În Triunghiul de Aur[28] avem unele dintre cele mai bune produse, dar niciodată nu cerem ca principiul comerţului liber să guverneze exportul unor astfel de produse.” Criticii acestui program şi-au amintit de războiul împotriva opiului petrecut cu 150 de ani în urmă, când guvernul britanic a obligat China să permită importul de opiu din India Britanică, pledând cu fervoare pentru virtuţile comerţului liber, în timp ce a impus cu forţa dependenţa de droguri pe scară largă în China.

Iată, aşadar, care era cea mai mare poveste despre droguri a zilei. Imaginaţi-vă titlurile ziarelor scrise cu litere de tipar: *Guvernul Statelor Unite este cel mai mare traficant de droguri al lumii*. Cu siguranţă un astfel de titlu ar vinde. Dar povestea a trecut practic neobservată şi fără ca cineva să tragă concluziile care erau evidente.

Un alt aspect al problemei drogurilor, care a primit la fel de puţină atenţie, este rolul crucial jucat de guvernul SUA în stimularea traficului de droguri încă din timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Acest lucru s-a întâmplat când SUA au început să îşi ia în serios rolul postbelic de subminare a

rezistenţei antifasciste, iar mişcările sindicale au devenit o ţintă importantă. În Franţa, mişcările muncitoreşti ameninţau să devină extrem de influente politic, mai ales de când au început să facă demersuri pentru a bloca fluxul de arme către forţele franceze care încercau să recucerească – desigur, cu ajutorul SUA – fosta colonie franceză Vietnam. În acest context, CIA s-a angajat să slăbească şi să dezbine mişcările muncitoreşti din Franţa, cu ajutorul liderilor sindicali americani de top, care erau destul de mândri de rolul lor.

Pentru a atinge acest scop era nevoie de spărgători de grevă şi de bătăuşi. De unde puteau fi aduşi astfel de oameni? Exista un singur furnizor capabil să livreze aşa ceva: mafia. Sigur că mafia nu a făcut asta doar de amuzament, ci a vrut să fie recompensată pentru eforturile sale. Ceea ce s-a şi întâmplat. A fost autorizată să restabilească piaţa de heroină suprimată de guvernele fasciste, faimoasa „legătură franceză" care a dominat comerţul cu droguri până în anii '60.

Mai târziu, centrul comerţului cu droguri s-a mutat în Indochina, în special în Laos şi Thailanda. Acest fapt s-a datorat din nou unei operaţiuni conduse de CIA – şi anume „războiului secret" care a fost purtat în aceste ţări în timpul conflictului din Vietnam de către o armată mercenară a CIA. Cei care au luptat în această armată au cerut, de asemenea, o recompensă pentru contribuţiile lor. Mai târziu, după ce CIA şi-a relocat activităţile în Pakistan şi Afganistan, comerţul cu droguri a explodat şi acolo.

Războiul clandestin împotriva Nicaragua a însemnat, de asemenea, o lovitură puternică pentru traficanţii de droguri din regiune, deoarece zborurile CIA de arme ilegale către forţele mercenare controlate de SUA au oferit o modalitate uşoară de a transporta droguri înapoi în SUA, uneori direct prin bazele forţelor aeriene ale SUA.

Corelaţia strânsă dintre afacerile ilegale cu droguri şi terorismul internaţional (uneori numită „contrainsurgenţă”, „conflict de intensitate scăzută” etc.) nu este surprinzătoare. Operaţiunile clandestine necesită destul de mulţi bani, care trebuie să fie nedetectabili, şi au nevoie de agenţi ilegali. Restul urmează de la sine.

Războiul este pace. Libertatea este sclavie. Ignoranţa este putere

Termenii discursului politic au de obicei două semnificaţii. Una este semnificaţia clasică, de dicţionar, iar cealaltă este cea care serveşte puterii – sensul doctrinar.

Să luăm, drept exemplu, conceptul de *democraţie*. În mod normal, se spune despre o societate că este democratică în măsura în care oamenii pot participa semnificativ la gestionarea problemelor care ţin de societatea lor. Dar sensul doctrinar al democraţiei este diferit – se referă la un sistem în care deciziile sunt luate de sectoare ale mediului de afaceri şi de elite. Publicul trebuie să fie doar „spectator”, nu „participant” la acţiune, aşa cum au explicat teoreticieni de frunte ai democraţiei (în acest caz, Walter Lippmann[29]). Publicul are voie să ratifice deciziile celor mai buni şi să-i sprijine pe unii sau pe alţii dintre ei, dar nu are voie să intervină în chestiuni legate de politici publice, de exemplu.

Dacă segmente ale publicului renunţă la apatia lor şi încep să se organizeze şi să intre în arena politică, aceasta nu este democraţie. Mai degrabă, este o *criză a democraţiei* în utilizarea tehnică adecvată a termenului, o ameninţare care trebuie depăşită într-un fel sau altul: în El Salvador, prin comandourile morţii; în SUA, prin mijloace mai subtile şi mai indirecte.

Să luăm şi exemplul conceptului de *liberă iniţiativă*, un termen care se referă, în practică, la un sistem de subvenţionare publică şi profit privat, cu o intervenţie masivă

a guvernului în economie, pentru a menţine statul bunăstării pentru cei bogaţi. De fapt orice expresie care conţine cuvântul „liber” înseamnă, cel mai probabil, contrariul.

Sau să ne gândim la ideea de apărare *împotriva agresiunii*, o frază care este folosită – previzibil – pentru a face referire la agresiune. Când SUA au atacat Vietnamul de Sud la începutul anilor ’60, eroul liberal Adlai Stevenson[30] a explicat, alături de mulţi alţii, că apăram Vietnamul de Sud împotriva „agresiunii interne”. Prin această sintagmă, se făcea de fapt trimitere la agresiunea ţăranilor din Vietnamul de Sud împotriva forţelor aeriene americane şi a armatei de mercenari a SUA care îi scoteau din casele lor şi îi duceau în lagăre de concentrare unde puteau fi „protejaţi” de gherilele din sud. De fapt, aceşti ţărani au sprijinit de bunăvoie gherilele, în timp ce regimul aflat la putere, care era vasal americanilor, era doar o cochilie goală, după cum au convenit de fapt toate părţile.

Sistemul doctrinar s-a achitat atât de bine de sarcina sa, încât, până astăzi, la 30 de ani de la acel conflict, ideea că SUA au atacat Vietnamul de Sud este de neconceput în *mainstream*. Circumstanţele esenţiale ale acelui război sunt, prin urmare, imposibil de analizat. Gardienii corectitudinii politice (ai adevăratei corectitudini politice) pot fi destul de mândri de o realizare care ar fi greu de atins într-un stat totalitar bine condus.

Să ne gândim şi la sintagma *proces de pace*. Naivii ar putea crede că se referă la eforturile de reconciliere a celor două tabere aflate în conflict. În acest sens, am putea spune că procesul de pace din Orientul Mijlociu include, de exemplu, un tratat de pace cuprinzător care a fost propus Israelului de către preşedintele Sadat al Egiptului în 1971, tratat care era în acord cu poziţiile susţinute de aproape întreaga lume în această privinţă, inclusiv cu poziţia oficială a SUA. Astfel conceput, procesul de pace ar trebui să includă şi Rezoluţia Consiliului de Securitate al ONU din ianuarie 1976, introdusă

de statele arabe importante din zonă cu sprijinul Organizaţiei de Eliberare a Palestinei (OEP), care a cerut rezolvarea conflictului arabo-israelian prin recunoaşterea ambelor state, în termenii unei convenţii internaţional cvasi-consensuale. Procesul de pace ar mai trebui să includă şi oferta făcută de OEP Israelului prin anii ’80 să negocieze recunoaşterea reciprocă; şi voturi anuale la Adunarea Generală a ONU, cel mai recent în decembrie 1990 (când rezultatul a fost 144 la 2), prin care se solicită o conferinţă internaţională cu privire la problema israelo-arabă etc.

Dar cei versaţi înţeleg că aceste eforturi nu fac parte din procesul de pace. Motivul este că, în sensul corectitudinii politice, termenul în chestiune se referă la ceea ce face efectiv guvernul american – în cazurile menţionate, blochează, de fapt, eforturile internaţionale de a obţine pacea în regiune. Tratativele menţionate anterior nu se încadrează în procesul de pace, deoarece SUA au sprijinit respingerea de către Israel a ofertei lui Sadat, au respins decizia Consiliului de Securitate, s-au opus negocierilor şi recunoaşterii reciproce dintre OEP şi Israel şi se poziţionează de fiecare dată de partea Israelului atunci când această chestiune este dezbătută la ONU, folosindu-se de dreptul lor de veto de fiecare dată când se încearcă o soluţionare diplomatică paşnică.

Procesul de pace se limitează la iniţiativele SUA, care solicită o soluţionare unilaterală a conflictului, determinată exclusiv de SUA, fără recunoaşterea drepturilor naţiunii palestiniene. Aşa funcţionează *procesul de pace*. Cei care nu pot înţelege aceste lucruri trebuie să îşi caute o altă profesie.

Există multe alte exemple. Luaţi termenul de *interes special*. Sistemele republicane de relaţii publice din anii ’80 au acuzat în mod repetat democraţii că sunt parte a unor interese speciale: femeile, forţa de muncă, persoanele în vârstă, tinerii, fermierii – pe scurt, întreaga populaţie. Exista însă un singur sector al populaţiei despre care nu s-a spus că

reprezintă „un interes special”: corporaţiile (şi afacerile în general). Nu e greu de înţeles de ce. În discursul corectitudinii politice, interesele lor (speciale) sunt „interesul naţional”, care are mereu întâietate.

Democraţii au răspuns imediat dezvinovăţindu-se şi spunând că *nu* au fost partidul intereselor speciale, ci că au servit şi interesului naţional. Afirmaţia era corectă, dar problema lor a fost că le lipseşte conştiinţa de clasă neclintită a adversarilor lor republicani. Aceştia din urmă nu au nicio îndoială asupra rolului lor de reprezentanţi ai proprietarilor şi conducătorilor societăţii, care duc un crâncen război de clasă împotriva populaţiei generale – adoptând adesea retorica şi conceptele marxiste vulgare, recurgând la isterie, frică şi teroare, cultivând în rândul populaţiei admiraţia faţă de marii ei lideri şi apelând la toate celelalte metode standard de control. Democraţii nu înţeleg la fel de clar care este rolul lor, fiind, prin urmare, mai puţin eficienţi în războaiele de propagandă.

În cele din urmă, să ne gândim la conceptul de *conservator*, care descrie susţinătorii unui stat puternic, unul care intervine masiv în economie şi în viaţa socială. Conservatorii susţin cheltuielile uriaşe ale statului şi un maximum de măsuri protecţioniste, dar şi asigurarea împotriva riscului de piaţă, restrângerea libertăţilor individuale prin legislaţie, protejând Sfântul Stat de ingerinţele nejustificate ale cetăţenilor irelevanţi – pe scurt, tot ceea ce este exact opusul conservatorismului tradiţional. Ei sunt loiali celor care „deţin ţara” şi, prin urmare, „ar trebui să o guverneze”, pentru a face apel la cuvintele lui John Jay, unul dintre Părinţii Fondatori ai SUA.

Nu este chiar atât de greu să traducem acest jargon, odată ce regulile după care funcţionează sunt clare.

Pentru a înţelege discursul politic, este necesar să facem o traducere în limba engleză, care să decodeze limbajul dublu al presei, al oamenilor de ştiinţă socialişti şi al preoţiei

seculare în general. Funcţia sa nu este deloc obscură: efectul acestui dublu limbaj este acela de a face imposibilă găsirea unor cuvinte pentru a vorbi într-un mod coerent despre chestiuni importante pentru majoritatea oamenilor. De aceea, putem fi siguri că puţini sunt cei care înţeleg modul în care funcţionează societatea noastră sau evenimentele care se întâmplă în lume – o contribuţie majoră la „democraţie”, în sensul corect politic al cuvântului.

Socialismul – realitate şi farsă

Se poate dezbate semnificaţia termenului de *socialism*, dar dacă el înseamnă ceva, atunci înseamnă controlul producţiei de către lucrătorii înşişi, nu de către proprietarii şi managerii care îi conduc şi controlează toate deciziile, indiferent că vorbim despre întreprinderi capitaliste sau despre întreprinderi din state totalitare.

A numi Uniunea Sovietică un stat „socialist” este un caz interesant de dublu limbaj doctrinar. Revoluţia Bolşevică din octombrie 1917 a plasat puterea de stat în mâinile lui Lenin şi Troţki, care au făcut imediat tot ce le-a stat în putinţă pentru a dezmembra instituţiile socialiste incipiente ce s-au dezvoltat în timpul revoluţiei populare din lunile precedente – consiliile fabricilor, sovietele [consiliul local al muncitorilor ales prin vot popular] şi, de fapt, toate organele de control popular – pentru a transforma întreaga forţă de muncă în ceea ce ei au numit o „armată a muncitorilor” aflată sub comanda liderului. Dacă avem în vedere sensul firesc al termenului de *socialism*, atunci ar trebui să spunem că bolşevicii au făcut imediat tot ce au putut pentru a distruge toate elementele socialiste existente. Nicio deviaţie socialistă nu a fost permisă de atunci.

Aceste evoluţii nu au fost o surpriză pentru gânditorii marxişti de frunte, care au criticat ani de-a rândul doctrinele lui Lenin (aşa cum a făcut şi Troţki), considerând că implementarea lor ar conduce la concentrarea puterii în

mâinile partidului revoluţionar şi ale liderilor săi. De fapt, cu decenii înainte, gânditorul anarhist Bakunin a prezis că elita intelectuală emergentă avea să urmeze una dintre cele două căi: fie va încerca să exploateze luptele populare pentru a acapara puterea de stat, devenind o birocraţie roşie brutală şi opresivă, fie va deveni managerul şi ideologul societăţilor capitaliste de stat, dacă revoluţia populară va eşua. A fost o predicţie extrem de corectă în ambele cazuri.

Cele două sisteme majore de propagandă ale lumii nu au fost de acord în aproape nicio privinţă, dar au convenit asupra folosirii termenului de *socialism* pentru a face referire la distrugerea imediată a tuturor elementelor socialismului de către bolşevici. Acest lucru n-ar trebui totuşi să ne surprindă. Bolşevicii au numit sistemul lor „socialist” pentru a se bucura de prestigiul moral al socialismului. Occidentul a adoptat aceeaşi utilizare a termenului dintr-un cu totul alt motiv: pentru defăimarea idealurilor liberale incomode prin asocierea lor cu temniţa bolşevică şi pentru subminarea convingerii populare că ar putea exista, într-adevăr, un progres către o societate mai dreaptă, în care să existe un control democratic asupra instituţiilor de bază ale statului şi o preocupare sinceră pentru nevoile şi drepturile omului.

Dacă socialismul este tirania lui Lenin şi a lui Stalin, atunci oamenii sănătoşi la minte vor spune: asta nu e pentru mine. Şi dacă aceasta este singura alternativă la capitalismul de stat al corporaţiilor, atunci mulţi se vor supune structurilor autoritare, considerând că aceasta este singura opţiune rezonabilă.

Odată cu prăbuşirea sistemului sovietic, există o bună oportunitate de a revigora gândirea libertariană socialistă, care nu a fost capabilă să reziste atacurilor doctrinare şi represive ale principalelor sisteme de putere. Cât de întemeiată este această speranţă, nu putem şti. Dar cel puţin un obstacol a fost eliminat. În acest sens, dispariţia Uniunii

Sovietice este o mică victorie a socialismului, la fel cum a fost şi înfrângerea puterilor fasciste.

Mass-media

Indiferent dacă sunt considerate „liberale” sau „conservatoare”, agenţiile majore de ştiri sunt mari corporaţii, deţinute de şi interconectate cu conglomerate şi mai mari de companii. La fel ca alte corporaţii, agenţiile de presă vând un produs pe o piaţă. Doar că în acest caz este o piaţă a agenţiilor de publicitate – adică alte companii. Produsul este publicul. Pentru mediile de elită care stabilesc agenda la care se adaptează şi ceilalţi, produsul este, de asemenea, un public relativ privilegiat.

Prin urmare, în acest domeniu avem de a face cu mari corporaţii care vând audienţe destul de bogate şi privilegiate altor companii. Nu este surprinzător faptul că imaginea lumii prezentate acestei audienţe reflectă interesele şi valorile înguste şi părtinitoare ale vânzătorilor, cumpărătorilor şi ale produsului.

Există apoi o serie întreagă de factori care contribuie la această imagine denaturată. Managerii culturali (editori, cronicari de prestigiu etc.) împărtăşesc interese de clasă sau se află în diferite asocieri cu managerii de stat şi de afaceri, dar şi cu alte sectoare privilegiate. Există, de fapt, un flux regulat de persoane de nivel înalt între corporaţii, guvern şi mass-media. Accesul la autorităţile statului este important pentru menţinerea unei poziţii competitive. „Scurgerile” de informaţii, de exemplu, sunt adesea fabricaţii şi înşelătorii produse de autorităţi în cooperare cu mass-media, care pretinde că este străină de astfel de maşinaţiuni. Autorităţile statului cer în schimb cooperare şi supunere. Aceste centre de putere dispun, de asemenea, de mijloace eficiente pentru a-i pedepsi pe cei care se abat de la calea cea dreaptă, pornind de la influenţarea bursei de valori şi ajungând până

la punerea în funcţiune a unui întreg aparat de defăimare şi demonizare.

Rezultatul nu este, desigur, uniform. Pentru a servi interesele celor puternici, mass-media trebuie să prezinte o imagine cât de cât realistă a lumii. Iar integritatea şi onestitatea profesionale interferează uneori cu misiunea imperativă. Cei mai buni jurnalişti sunt, de obicei, destul de conştienţi de factorii care modelează produsul media şi încearcă să se folosească de fiecare portiţă care le stă la dispoziţie. Prin urmare, poţi înţelege multe lucruri prin lectura critică şi sceptică a ceea ce produce mass-media.

Mass-media este doar o parte a unui sistem doctrinar mai mare. Ei i se adaugă revistele de opinie, şcolile şi universităţile, fundaţiile academice şi aşa mai departe. Suntem mult mai conştienţi de influenţa presei, în special a mass-mediei de prestigiu, întrucât cei care analizează critic ideologia s-au concentrat asupra ei. Sistemul doctrinar mai amplu nu a fost studiat la fel de mult, pentru că este mai greu să fie investigat sistematic. Dar există motive întemeiate să credem că acest sistem reprezintă aceleaşi interese ca mass-media, aşa cum este de aşteptat.

Sistemul doctrinar, care produce ceea ce noi numim „propagandă” atunci când discutăm despre inamici, are două ţinte distincte. Una dintre ţinte este numită uneori „clasa politică”, adică populaţia relativ educată, care înseamnă aproximativ 20% din întregul populaţiei, care are o perspectivă mai mult sau mai puţin articulată asupra lucrurilor, jucând un rol în luarea deciziilor. Este crucial ca oamenii să accepte doctrina de bază, pentru că ei sunt în măsură să elaboreze şi să pună în aplicare politicile care decurg din ea.

Apoi sunt ceilalţi 80% din populaţie. Aceştia sunt „spectatorii acţiunii politice” sau, pentru a apela iarăşi la expresia lui Lippmann, „turma confuză”. Se presupune că trebuie să

urmeze ordinele şi să nu stea în calea oamenilor importanţi. Aceşti „spectatori” sunt adevărata ţintă a mass-mediei: a tabloidelor, sitcomurilor, a Super Bowl[31]-ului şi aşa mai departe.

Aceste sectoare ale sistemului doctrinar servesc la distragerea atenţiei maselor de săraci şi la întărirea valorilor sociale fundamentale: pasivitatea, supunerea faţă de autoritate, dobândirea virtuţii lăcomiei, goana după câştigul personal, lipsa îngrijorării faţă de ceilalţi, frica de duşmani reali sau imaginari etc. Scopul este acela de a păstra turma confuză într-o perpetuă stare de dezorientare. Nu este deloc necesar ca ea să se întrebe ce se întâmplă în lume. De fapt, ar fi preferabil să nu îşi pună deloc întrebări, căci dacă va înţelege prea mult din ceea ce se întâmplă, poate ajunge la concluzia că trebuie să facă ceva pentru a schimba lucrurile.

Asta nu înseamnă că mass-media nu poate fi influenţată de populaţia generală. Instituţiile dominante – indiferent dacă sunt politice, economice sau doctrinare – nu sunt imune la presiunile publice. Publicaţiile independente (alternative) pot juca, de asemenea, un rol important. Deşi prin definiţie nu dispun de resurse, ele pot dobândi importanţă în acelaşi mod în care o fac şi organizaţiile populare: aducând laolaltă oameni cu resurse limitate, care îşi pot multiplica astfel eficienţa şi propria înţelegere prin interacţiunile lor, dând astfel naştere acelei ameninţări atât de temute de elitele dominante, şi anume democraţia.

Note:

26 Associated Press (AP) este o agenţie americană de ştiri. Compania a fost fondată în anul 1848 şi are 243 de birouri în 97 de ţări din întreaga lume. AP este furnizor de ştiri pentru 1 700 de ziare şi reviste, 5 000 de posturi de televiziune şi radio din 121 de ţări, în 4 limbi, fiind una dintre cele mai mari agenţii media din lume. *(N. trad.*)

27 Chirurgul general al Statelor Unite este şeful operaţional al Corpului Serviciilor de Sănătate Publică din SUA şi, astfel, purtătorul de cuvânt al

guvernului în chestiuni care ţin de serviciul federal de sănătate al Statelor Unite. (*N. trad*.)

28 Din punct de vedere istoric, Triunghiul de Aur a fost o zonă bine-cunoscută pentru cultivarea opiului, iar numele provine dintr-o notă a Departamentului de Stat al SUA privind practica. În zilele noastre, însă, localnicii trăiesc din turism, aceasta fiind, fără îndoială, cea mai mare capcană turistică din nordul Thailandei. *(N. trad*.)

29 Walter Lippmann (23 septembrie 1889 – 14 decembrie 1974) a fost un scriitor, reporter şi comentator politic american, unul dintre primii jurnalişti care au folosit termenul de Război Rece. A criticat mass-media şi democraţia americană în rubrica ziarului său şi în mai multe cărţi, mai ales în volumul din 1922, *Opinia publică*. Lippmann a jucat, de asemenea, un rol important în Consiliul de Cercetare al lui Woodrow Wilson, înfiinţat după încheierea Primului Război Mondial, în calitate de director al acestuia. Lippmann a câştigat două premii Pulitzer, unul pentru rubrica din ziarul *Today and Tomorrow* şi unul pentru interviul lui cu Nikita Hruşciov din 1961. Este considerat de mulţi cel mai influent jurnalist al secolului al XX-lea, fiind supranumit „părintele jurnalismului modern”. *(N. trad*.)

30 Adlai Ewing Stevenson (5 februarie 1900 – 14 iulie 1965) a fost avocat, politician şi diplomat american. A fost învins în alegerile prezidenţiale din 1952 şi 1956 de către republicanul Dwight D. Eisenhower. La Convenţia Naţională Democrată din 1960, a încercat să obţină o nouă nominalizare la preşedinţie din partea partidului democrat, dar a fost învins de senatorul John F. Kennedy din Massachusetts. După alegerea sa, preşedintele Kennedy l-a desemnat pe Stevenson ambasadorul Statelor Unite la Naţiunile Unite. Stevenson a ocupat această funcţie din 1961 până la moartea sa. *(N. trad*.)

31 În fotbalul american profesionist, Super Bowl-ul este meciul pentru campionat al Ligii Naţionale de Fotbal American (NFL). Meciul şi festivităţile care îl însoţesc alcătuiesc „Duminica Super Bowl”. De-a lungul anilor, acest meci a devenit cel mai urmărit program de televiziune din Statele Unite ale Americii şi a dobândit statutul unei sărbători naţionale. *(N. trad*.)

Viitorul

Lucrurile s-au schimbat

Este important să recunoaştem cât de mult s-a schimbat lumea în ultimii 30 de ani, ca urmare a mişcărilor populare care s-au organizat într-o manieră spontană, uneori haotică, în jurul unor chestiuni precum drepturile civile, pacea, feminismul, mediul şi alte probleme care ne privesc direct la nivel uman.

Luaţi drept exemplu administraţiile Kennedy şi Reagan, care au fost similare în multe privinţe, atât din perspectiva politicilor implementate, cât şi la nivelul angajamentelor de bază. Când Kennedy a lansat o imensă campanie teroristă internaţională împotriva Cubei, după ce invaziile sale au eşuat, iar apoi a trecut de la teroarea de stat din Vietnamul de Sud la agresiune deschisă, nu a existat niciun protest notabil.

Numai atunci când sute de mii de trupe americane au fost desfăşurate în teatrele de operaţiuni de acolo şi toată Indochina a ajuns sub asediu, înregistrându-se sute de mii de victime, protestul a devenit ceva mai semnificativ. În schimb, de îndată ce administraţia Reagan a sugerat că intenţionează să intervină direct în America Centrală, protestul spontan a izbucnit la o scară suficient de mare pentru a constrânge teroriştii de stat să apeleze la alte mijloace.

Liderii se pot lăuda cu depăşirea „sindromului Vietnam”, dar lucrurile nu sunt chiar atât de simple, iar ei ştiu asta. O evaluare a politicii de securitate naţională făcută de administraţia Bush, care a devenit publică, în urma unei scurgeri de informaţii, chiar în momentul atacului la sol din Golf, nota că, „în cazurile în care SUA se confruntă cu adversari mult mai slabi” – singurii cu care adevăratul om de stat va fi de acord să lupte –, „provocarea cu care ne confruntăm nu va fi pur şi simplu să îi învingem, ci să îi învingem în mod decisiv şi rapid”. Orice alt deznodământ ar

fi „jenant” şi ar putea „reduce sprijinul politic” de care ne bucurăm, care oricum e foarte diluat.

Astăzi, intervenţia militară clasică nici măcar nu mai este considerată o opţiune. Mijloacele la care apelează SUA pentru a-şi impune agenda se limitează la teroarea clandestină, ţinută secret faţă de populaţia domestică, sau demolarea „decisivă şi rapidă” a „adversarilor mult mai slabi” – după campanii uriaşe de propagandă care îi înfăţişează drept monştri cu o putere de nedescris.

Acelaşi lucru este valabil în aproape toate domeniile. Să ne gândim la anul 1992. Dacă celebrarea a 500 de ani de la sosirea lui Columb ar fi fost în 1962, ar fi fost o sărbătoare a eliberării continentului. În 1992, această perspectivă n-a mai putut fi impusă, fapt care a stârnit o adevărată isterie printre managerii culturali, care sunt obişnuiţi să controleze mesajul aproape în întregime. De această dată, ei s-au mărginit să turuie la nesfârşit despre „excesele fasciste” ale celor care pretind respect pentru alte persoane şi alte culturi.

Şi în alte domenii există mai multă deschidere şi înţelegere, dar şi mai mult scepticism şi rezerve faţă de autoritatea tot mai des chestionată.

Aceste tendinţe au însă, desigur, un dublu tăiş. Ele pot conduce la o gândire independentă, la o organizare populară şi la presiuni pentru schimbări instituţionale mai mult decât necesare; sau pot oferi o masă de oameni înspăimântaţi drept platformă pentru noii lideri autoritari. Aceste rezultate posibile nu sunt o chestiune de speculaţie, ci de acţiune, iar mizele sunt foarte mari.

Ce este de făcut

În orice ţară, există un grup care are puterea reală. Nu este deloc un secret cine deţine puterea în Statele Unite. În principiu, se află în mâinile oamenilor care determină deciziile de investiţii – care hotărăsc ce este produs şi ce este

distribuit. Ei fac parte, în bună măsură, din guvern, aleg strategii şi stabilesc direcţiile generale ale sistemului ideologic.

Unul dintre lucrurile pe care şi le doresc este o populaţie pasivă şi docilă. Deci, unul dintre lucrurile pe care le puteţi face pentru ca ei să aibă o viaţă incomodă este să fiţi exact opusul. Sunt multe modalităţi prin care puteţi face acest lucru. Chiar şi simplul fapt de a pune întrebări poate avea un efect important.

Demonstraţiile, petiţiile şi votul pot fi şi ele importante – depinde foarte mult de situaţie. Dar cel mai important lucru este ca acţiunea voastră să fie una susţinută şi organizată.

Dacă te duci la o demonstraţie, iar apoi te duci acasă, e ceva, dar cei de la putere nu vor fi foarte incomodaţi de asta. Ceea ce nu pot îngădui însă este o presiune susţinută care se află mereu în creştere, organizaţii care sunt mereu active, oameni care învaţă din experienţă şi care vor şti să se organizeze mai bine data viitoare.

Orice sistem de putere, chiar dictatură fascistă, răspunde disidenţei publice. Acest lucru este cu siguranţă adevărat într-o ţară ca SUA, unde – din fericire – statul nu are prea multă forţă pentru a constrânge oamenii. În timpul Războiului din Vietnam, rezistenţa şi protestele publice faţă de război au jucat un rol destul de important şi au fost un cost pe care guvernul a trebuit să îl plătească.

Dacă alegerile sunt doar un proces în care o parte din populaţie merge şi apasă un buton la fiecare câţiva ani, atunci ele nu prea au relevanţă. Dar dacă cetăţenii se organizează pentru a susţine o poziţie şi pun presiune asupra reprezentanţilor lor, alegerile pot conta cu adevărat.

Membrii Camerei Reprezentanţilor a SUA pot fi influenţaţi mult mai uşor decât senatorii, iar senatorii, mai uşor decât preşedintele, care este de obicei imun. La acest nivel, politica

este decisă aproape în totalitate de oamenii bogaţi şi puternici care deţin şi gestionează ţara.

Dar vă puteţi organiza pe o scară care va influenţa reprezentanţii din camera inferioară a parlamentului. Îi puteţi determina să vină acasă la voi, pentru a primi admonestările vecinilor voştri, sau puteţi organiza proteste în faţa birourilor unde lucrează – în funcţie de circumstanţe. Astfel de acţiuni pot avea relevanţă – ba chiar una foarte mare. De asemenea, puteţi face propriile investigaţii. Nu vă bazaţi numai pe cărţile de istorie convenţională şi pe textele ştiinţelor politice – reveniţi la monografiile specializate şi la sursele originale: Memorandumurile de Securitate Naţională şi alte documente similare. Cele mai multe biblioteci au departamente de referinţă unde le puteţi găsi.

E nevoie, ce-i drept, de ceva efort. Majoritatea materialelor sunt inutile şi trebuie să citiţi o mulţime de lucruri până să găsiţi ceva bun. Există ghiduri care vă oferă sugestii despre cum şi unde să căutaţi şi, uneori, veţi găsi referinţe interesante în surse secundare. Adesea, acestea sunt interpretate greşit, dar vă pot îndrepta către locurile în care merită să investigaţi mai departe.

Nu este un mare mister şi nu este deloc dificil din punct de vedere intelectual să faci aceste lucruri. Ele implică, desigur, o muncă, dar oricine o poate face în timpul liber. Iar rezultatele acestor cercetări pot schimba felul în care gândesc oamenii. Investigaţia reală este întotdeauna o activitate colectivă, iar rezultatele acesteia pot aduce o contribuţie importantă la schimbarea modului de gândire al oamenilor, sporindu-le înţelegerea şi determinându-i la o acţiune constructivă.

Lupta continuă

Lupta pentru libertate nu se termină niciodată. Oamenii din Lumea a Treia au nevoie de înţelegerea şi de empatia

noastră şi, mult mai mult decât atât, au nevoie de ajutorul nostru. Le putem oferi o şansă minimă de supravieţuire prin acţiuni de nesupunere civică în Statele Unite.

Dacă ei pot supravieţui sau nu brutalităţii la care îi supunem depinde în mare măsură de ceea ce se întâmplă aici, în SUA.

Curajul lor este de-a dreptul uimitor. Am avut personal privilegiul – şi este un privilegiu – să văd ceva din acest curaj în Asia de Sud-Est, în America Centrală şi în Cisiordania. A fost o experienţă cu totul mişcătoare, care mi-a amintit de nişte replici dispreţuitoare ale lui Rousseau la adresa europenilor care au abandonat libertatea şi justiţia pentru pace şi odihna de care „se bucură în lanţurile lor”:

> *Când văd mulţimi de sălbatici în întregime goi cum dispreţuiesc voluptatea europeană şi îndură foamea, focul, sabia şi moartea pentru a-şi păstra independenţa, simt că într-adevăr nu se cuvine sclavilor să se gândească la libertate.*

Oamenii care cred că acestea sunt simple cuvinte înţeleg foarte puţin despre lumea în care trăim.

Şi asta este doar o parte din sarcina pe care trebuie să ne-o asumăm. Lumea a Treia a apărut şi se află în creştere chiar în SUA. Există sisteme de autoritate ilegitimă la fiecare colţ al lumii sociale, politice, economice şi culturale. Pentru prima dată în istoria omenirii, trebuie să ne confruntăm cu problema protejării unui mediu care să poată susţine o existenţă umană decentă. Nu avem de unde şti că efortul onest şi dedicarea vor fi suficiente pentru a rezolva sau măcar atenua aceste probleme. Cu toate acestea, putem fi destul de siguri că lipsa unor astfel de eforturi va conduce la dezastru.

Cei putini si prosperi, cei multi si chinuiti de griji [32]

Note:

32 *The Prosperous Few and the Restless Many*, lucrare publicată iniţial în 1993, retipărită de 12 ori în SUA şi publicată în alte 5 ţări. A fost tipărită, în total, în 146 000 de exemplare.

Noua economie globală

Chiar noaptea trecută, am fost pe strada Brattle [în Cambridge, *Massachusetts*]. Era plin de cerşetori şi de oameni care dormeau pe treptele clădirilor. În această dimineaţă, în staţia de metrou de la Harvard Square, situaţia era asemănătoare.

> Spectrul sărăciei şi disperării a devenit din ce în ce mai evident în rândul clasei de mijloc şi al celei superioare. Spre deosebire de anii din urmă, când era limitat la o anumită parte a oraşului, acum pur şi simplu nu-l mai poţi evita. Această situaţie are de-a face cu pauperizarea Statelor Unite (cred că aşa numiţi răspândirea sărăciei specifice ţărilor din Lumea a Treia în propria ţară).

Sunt câţiva factori implicaţi în acest proces. Acum douăzeci de ani, a avut loc o schimbare dramatică în ordinea mondială, reprezentată în parte de distrugerea de către Richard Nixon a sistemului economic postbelic. El a recunoscut că dominaţia americană asupra sistemului global s-a diminuat şi că, în noua ordine mondială „tripolară” (cu Japonia şi Europa centrată pe modelul german jucând un rol din ce în ce mai mare), America nu mai putea servi, de fapt, drept bancherul lumii.

Aceasta a condus la creşterea presiunii asupra profiturilor corporaţiilor în Statele Unite şi, prin urmare, la atacarea beneficiilor bunăstării sociale. Fărâmele date oamenilor de rând au fost luate înapoi. Totul a trebuit să ajungă la cei bogaţi.

Capitalul nereglementat s-a extins enorm. În 1971, Nixon a renunţat la sistemul Bretton Woods, dereglementând astfel domeniul financiar. Acest fapt, alături de alte schimbări, a extins enorm sfera capitalului nereglementat din lume şi a accelerat ceea ce numim globalizarea (sau internaţionalizarea) economiei.

Acesta este un mod mai pretenţios de a spune că exportăm slujbe către zonele caracterizate de represiune ridicată şi salarii mici, care subminează oportunităţile muncii productive la locul de baştină. Este, desigur, un mod de a creşte profitul corporaţiilor. Şi este mult mai uşor de făcut în condiţiile unui circuit liber al capitalului, avansului tehnologic în domeniul comunicaţiilor etc.

Există două consecinţe importante ale globalizării. Prima se referă la extinderea modelului Lumii a Treia către statele industrializate. În Lumea a Treia, societatea este divizată în clasa celor extrem de bogaţi, care se bucură de toate privilegiile, şi clasa celor foarte săraci, inutili şi dispensabili, care trăiesc într-o continuă stare de disperare.

Această diviziune este adâncită de politicile dictate de Occident. Vestul impune un sistem neoliberal al „pieţei libere" care direcţionează resursele către investitori străini înstăriţi, cu gândul că şi cei săraci vor beneficia de pe urma sa, cândva, poate, după cea de-a doua venire a lui Iisus.

Aceasta se întâmplă peste tot în lumea industrializată, dar cu precădere în cele trei ţări vorbitoare de limbă engleză. În anii '80 ai secolului trecut, Anglia condusă de Thatcher, Statele Unite sub Reagan şi Australia condusă de un guvern laburist au adoptat câteva dintre doctrinele predicate pentru Lumea a Treia. Sigur că aceste ţări nu ar duce niciodată jocul până la capăt. Ar fi prea nociv pentru cei bogaţi. Dar au cochetat cu el. Şi au avut de suferit de pe urma lui. Adică cea mai mare parte a populaţiei a avut de suferit.

Să luăm, de exemplu, zona central-sudică a oraşului Los Angeles. Odată erau fabrici acolo. Au fost mutate în Europa de Est, Mexic, Indonezia – unde oamenii săraci stau la coadă pentru un loc de muncă. Dar cei bogaţi au dus-o bine, la fel cum o duc în Lumea a Treia.

A doua consecinţă, la fel de importantă, are de-a face cu structurile de guvernare. De-a lungul istoriei, structurile guvernamentale au tins să se coaguleze în jurul altor forme de putere – în epoca modernă, mai ales în jurul puterii economice. Astfel, când avem economii naţionale, obţinem state naţionale. În momentul de faţă, avem o economie internaţională şi ne îndreptăm către un stat internaţional – ceea ce înseamnă, în cele din urmă, o conducere internaţională.

Ca să citez presa dedicată mediului de afaceri, suntem în plin proces de creare a unei „noi epoci imperiale”, dominată de ceea ce este, „de facto, o guvernare mondială”. Această guvernare are propriile instituţii – precum Fondul Monetar Internaţional (FMI) şi Banca Mondială, structuri comerciale precum NAFTA şi GATT [Acordul Nord-American de Comerţ Liber şi Acordul General pentru Tarife şi Comerţ, ambele discutate în detaliu, în cele ce urmează], reuniuni cu caracter executiv precum G-7 [cele mai bogate şapte state industrializate – Statele Unite, Canada, Japonia, Germania, Marea Britanie, Franţa şi Italia – ce se reunesc regulat pentru a discuta politica economică] şi birocraţia Comunităţii Europene.

Aşa cum v-aţi aştepta, această structură decizională răspunde mai ales nevoilor corporaţiilor transnaţionale, băncilor internaţionale etc. De asemenea, ea reprezintă un atac frontal la adresa democraţiei. În cadrul tuturor acestor structuri, procesul decizional are loc exclusiv la nivel executiv, rezultatul fiind apariţia a ceea ce numim „deficit democratic” – parlamente şi populaţii cu tot mai puţină influenţă. Şi asta nu e tot. Mare parte a populaţiei nu ştie ce se întâmplă şi nici măcar nu ştie că nu ştie acest lucru. Unul dintre rezultate este un soi de alienare faţă de instituţii. Oamenii simt că nimic nu le mai apără interesele.

Evident că nimic nu le mai apără interesele. Nici măcar nu ştiu ce se întâmplă la acel nivel inaccesibil şi secret de luare a deciziilor. Acesta reprezintă un real succes în misiunea de lungă durată de a goli structurile democratice formale de orice substanţă.

> La conferinţele economice ale lui Bill Clinton de la Little Rock şi din alte părţi, s-a discutat mult despre refacerea economică şi restaurarea competitivităţii. Economistul politic Gar Alperovitz scria în *The New York Times* că ceea ce este propus „nu va rezolva problemele noastre economice din ce în ce mai acute.

Cel mai probabil vom fi într-o lungă şi dureroasă epocă a decalajelor economice nerezolvate”. Sunteţi de acord?

Nu am văzut încă acel articol, dar *Financial Times* [din Londra, cel mai mare ziar dedicat mediului de afaceri din lume] a abordat cu oarecare plăcere conservatorismul fiscal al lui Clinton şi al consilierilor săi.

Sunt câteva probleme serioase în această privinţă. În primul rând, trebuie să fim atenţi când folosim aceşti termeni. Când cineva spune că America traversează cel mai probabil o lungă perioadă de declin, trebuie să decidem ce înţelegem prin „America”. Dacă înţelegem spaţiul geografic al Statelor Unite, este corect. Politicile discutate în acest moment vor avea doar un efect de cosmetizare. Au mai fost perioade de declin şi vor mai fi de acum înainte. Ţara dobândeşte multe dintre trăsăturile unei societăţi de Lumea a Treia.

Dar dacă ne referim la corporaţiile cu sediul în Statele Unite, atunci nu este corect. De fapt, indicii lor economici arată contrariul – de pildă, cota acţiunilor în producţia de tip manufacturier a rămas stabilă sau probabil chiar a crescut, în timp ce cota Statelor Unite a scăzut. Aceasta este o consecinţă automată a externalizării procesului de producţie.

General Motors, după cum presa relatează constant, este în proces de închidere a 24 de fabrici în America de Nord. Dar în presa mai puţin vizibilă poţi afla că deschide noi fabrici – inclusiv, de pildă, o fabrică de înaltă tehnologie în valoare de 700 de milioane de dolari în Germania de Est. Aceasta este o zonă cu o rată uriaşă a şomajului, în care General Motors poate plăti 40% din nivelul salariilor din Europa Occidentală şi niciun beneficiu.

Am citit un articol de pe prima pagină a *Financial Times* în care acest lucru era descris ca o idee măreaţă. Se susţinea că General Motors nu mai trebuie să îşi facă griji în privinţa răsfăţaţilor muncitori vest-europeni – poate pur şi simplu să obţină muncitori exploataţi, acum că Germania de Est este

redusă la statutul originar de ţară a Lumii a Treia. La fel se întâmplă în Mexic, Thailanda etc.

> Reţeta pentru problemele noastre economice este mai mult sau mai puţin aceeaşi – „lasă pe mâna pieţei”. O veşnică trâmbiţare a pieţei libere ce asumă o calitate aproape mitică. „Va corecta orice problemă.” Mai sunt şi alte soluţii?

Mai întâi trebuie să distingem ideologia de practică, deoarece a vorbi despre o piaţă liberă în acest moment este o glumă. Dincolo de ideologi, lumea academică şi presă, nimeni altcineva nu crede în fiabilitatea sistemului capitalist şi nimeni nu a crezut acest lucru în ultimii şaizeci sau şaptezeci de ani sau vreodată.

Herman Daly şi Robert Goodland, doi economişti de la Banca Mondială, au lansat recent un studiu interesant. Ei arată că teoria economică clasică – teoria standard pe baza cărora sunt luate deciziile – reprezintă piaţa liberă ca o mare cu mici insule, care sunt firmele private. Aceste insule nu sunt, desigur, suverane – sunt controlate de la nivel central.

Putem sta liniştiţi, deoarece sunt doar nişte mici insule într-o mare. Ar trebui să credem că aceste firme nu sunt diferite de un mic magazin de familie de la colţul străzii. Daly şi Goodland subliniază că, până în acest moment, insulele au atins proporţiile mării. Un mare procent al tranzacţiilor transfrontaliere are loc în cadrul unei singure firme. Cu greu mai putem vorbi despre „comerţ” în adevăratul sens al cuvântului. Avem de-a face cu tranzacţii controlate la nivel central de o mână foarte vizibilă – mari structuri corporatiste. Şi mai trebuie adăugat ceva – că marea însăşi aduce prea puţin cu comerţul liber.

Am putea spune, aşadar, că singura alternativă la sistemul pieţei libere este ceea ce avem deja, deoarece atunci când interesele mari pot fi dăunătoare, nu ne mai bazăm pe piaţă. Politica actuală economică este un amestec de măsuri protecţioniste, intervenţioniste, liberale şi de tip piaţă liberă.

Şi este îndreptată în primul rând către nevoile celor ce implementează politici sociale şi care sunt cei mai înstăriţi şi puternici.

De pildă, Statele Unite au avut mereu o politică industrială de stat activă, ca oricare alt stat industrializat. Era de la sine înţeles că un sistem de întreprinderi private poate supravieţui doar printr-o intervenţie guvernamentală extinsă. Era nevoie de reglementarea pieţelor dereglementate şi de protejarea capitalului privat de efectele distructive ale pieţei, dar şi de finanţarea publică a sectoarelor industrializate strategice.

Nimeni nu a *considerat că* aceste măsuri pot trece drept politică industrială, deoarece timp de jumătate de secol au fost ascunse în cadrul sistemului economic care gravitează în jurul Pentagonului. Pe plan internaţional, Pentagonul a fost o forţă de intervenţie, dar, pe plan intern, a fost o metodă prin care guvernul a putut coordona economia privată şi asigura bunăstarea marilor corporaţii pe care le-a finanţat neîncetat, direcţionând fonduri publice către cercetare şi dezvoltare. Tot prin intermediul acestui sistem, guvernul a garantat piaţa împotriva supraproducţiei, a promovat industrii avansate pentru dezvoltare etc. Aproape fiecare poveste înfloritoare şi de succes a economiei americane s-a bazat pe acest tip de implicare guvernamentală.

> La o conferinţă ţinută la Little Rock, l-am auzit pe Clinton vorbind despre probleme structurale şi refacere a infrastructurii. O participantă, Ann Markusen, economistă la Universitatea Rutgers şi autoare a cărţii *Dismantling The Cold War Economy*, a vorbit despre excesele sistemului economic ce gravitează în jurul Pentagonului şi distorsiunile şi daunele provocate de acesta asupra economiei americane. Se pare că este câte ceva de discutat pe seama acestui subiect, ceea ce nu-mi amintesc să fi auzit înainte.

Ideea este că guvernul nu mai poate menţine sistemul economic ce gravitează în jurul Pentagonului la fel de uşor ca

odinioară. A trebuit să înceapă să vorbească despre el deoarece adevărul ajunge încet la suprafaţă. Acum, este foarte dificil să-i faci pe oameni să consume mai puţin sau să dorească mai puţin doar ca să investeşti în industria de înaltă tehnologie sub pretextul că vin ruşii.

Aşadar, sistemul economic e în pericol. Economiştii şi bancherii au arătat în mod deschis în ultima vreme că unul dintre principalele motive pentru care recuperarea economică actuală este atât de lentă este că guvernul nu a fost capabil să rezolve problema cheltuielilor militare în creştere, cu multiplele lor efecte – tradiţionalul mecanism de stimulare economică prin investiţii. Deşi sunt depuse eforturi pentru a continua în această direcţie (în opinia mea, actuala situaţie din Somalia reprezintă un astfel de efort de a face anumite relaţii publice să funcţioneze în favoarea Pentagonului), pur şi simplu nu se mai poate aşa.

Trebuie luat în considerare şi un alt aspect. Tehnologia şi industria inovative au luat-o de ceva timp într-o altă direcţie, îndepărtându-se de industria de tip electronic a perioadei postbelice şi apropiindu-se de industria şi comerţul de tip biologic.

Se prefigurează dezvoltarea biotehnologiei, ingineriei genetice, a proceselor de modificare şi proiectare a seminţelor şi medicamentelor (chiar al unor specii de animale) etc. ca ramuri ale industriei cu uriaşe profituri. Potenţialul lor de creştere este incomparabil mai mare decât al industriei electronice – de altfel, comparat cu potenţialul biotehnologiei (care poate fi extins până la domenii esenţiale ale vieţii), cea electronică este doar un accesoriu.

Este totuşi dificil să ascunzi implicarea guvernamentală din aceste domenii în spatele Pentagonului. Şi chiar dacă ruşii ar mai fi fost aici, tot nu ar fi uşor să faci asta.

Între cele două partide politice sunt diferenţe în privinţa a ceea ce trebuie făcut. Facţiunea Reagan–Bush, mai fanatică

din punct de vedere ideologic, adoptă într-o oarecare măsură politica struţului. Este şi mai dogmatică. Grupul din jurul lui Clinton este mai deschis faţă de aceste nevoi. Acesta este unul dintre principalele motive pentru care Clinton se bucură de sprijin substanţial din partea mediului de afaceri.

Să luăm exemplul „infrastructurii" sau „capitalului uman" – un mod mai comun de a spune că oamenilor le trebuie protejată viaţa şi asigurată educaţia. Deja comunitatea oamenilor de afaceri a devenit conştientă că sunt probleme în aceste privinţe.

De pildă, ziarul *The Wall Street Journal* a fost timp de zece ani unul dintre cei mai acerbi avocaţi ai exceselor politicii lui Reagan. Acum, publică articole în care deplânge consecinţele acestor politici – desigur, fără a le recunoaşte ca atare.

A publicat un articol dur despre colapsul sistemului educaţional californian. Oamenii de afaceri din San Diego contau pe sistemul de educaţie finanţat de stat pentru a le asigura mână de lucru pregătită, manageri adjuncţi, cercetare aplicată etc. Acum, sistemul este în colaps.

Motivul este unul evident – tăierile cheltuielilor sociale din bugetul federal şi alte măsuri, printre care fiscale, care au mărit datoria publică federală (pe care *The Wall Street Journal* o sprijinise) au transferat pur şi simplu statelor – neputincioase în faţa acestei misiuni – responsabilitatea de a le asigura oamenilor condiţii bune de viaţă. Statele se află într-o mare încurcătură şi încearcă să transfere această problemă administraţiei locale, care se află, de asemenea, în încurcătură.

Cu acelaşi tip de problemă te confrunţi dacă eşti un om de afaceri înstărit, într-o suburbie bogată din zona Bostonului. Ai vrea să poţi să te urci în limuzină şi să o conduci prin oraş. Dar ai nevoie de un drum care să nu aibă găuri în asfalt. De asemenea, ai vrea să te poţi plimba prin oraş şi să poţi merge la teatru fără să fii înjunghiat.

Acum, oamenii de afaceri se tot plâng. Ei vor ca guvernul să le ofere ceea ce au nevoie, aşa cum o făcea odată. Aceasta ar însemna o întoarcere pe dos a fanatismului pe care *The Wall Street Journal* şi alte publicaţii asemănătoare l-au aplaudat în toţi aceşti ani.

> Să vorbească despre acest fapt este una, dar oare au ei vreo idee despre ce e de făcut?

Şi cred că au o idee. Dacă asculţi economişti deştepţi precum Bob Solow, care a iniţiat conferinţele de la Little Rock, îţi dai seama că au nişte idei destul de rezonabile.

Ceea ce vor să facă a fost deja făcut de Japonia şi Germania şi de toate economiile funcţionale, adică să conteze pe iniţiativele guvernului de a asigura baza profitului privat. În proximitatea Japoniei – de pildă, în Coreea de Sud şi Taiwan –, putem observa o depăşire a modelului Lumii a Treia şi adoptarea unui model al societăţii industriale centrat pe intervenţia masivă a statului.

Acolo, statul nu este doar suficient de puternic încât să controleze piaţa muncii, ci suficient de puternic cât să controleze capitalul. În anii ’80, America Latină a avut o problemă uriaşă cu scurgerile de capital deoarece era deschisă către pieţele internaţionale de capital. Coreea de Sud nu avea o asemenea problemă deoarece folosea pedeapsa cu moartea împotriva ei. Ca toţi strategii buni, a folosit sistemele de piaţă pentru alocarea resurselor, dar în direcţia dictată de guvern.

La fel au făcut şi Statele Unite în mod indirect, prin sistemul economic ce gravita în jurul Pentagonului, dar care a fost destul de ineficient. Nu ar mai funcţiona nicăieri în altă parte, aşa că SUA ar vrea să găsească o nouă metodă de a face acest lucru. Întrebarea este dacă poate fi făcut. Una dintre probleme este că datoria enormă creată în timpul guvernării Reagan – la nivel federal, statal, corporativ, local şi chiar

individual – face extrem de dificilă lansarea programelor constructive.

Capitalul nu e la îndemână.

Exact. De fapt, aceasta a fost probabil o parte a obiectivului programului de împrumut şi investiţii al lui Reagan.

Ar trebui să eliminăm capitalul?

Să ne amintim că, acum aproximativ zece ani, David Stockman [director al Biroului pentru Management şi Buget în primii ani ai administraţiei Reagan] a fost dat afară. Atunci, Stockman spunea că ar trebui oprite cheltuielile sociale prin datorie publică. Au avut din plin resurse să îi sprijine pe cei bogaţi, dar nu au avut de unde să plătească mamele cu copii mici. S-a găsit ajutor doar pentru administratorii corporaţiilor care aveau nevoie de aşa ceva.

Întâmplător, datoria, strict la nivelul cifrelor, nu era o problemă foarte mare. Au fost situaţii mai grave în trecut – nu legat de cifre, ci de raportul cu PIB. Nivelul exact al datoriei este cam ca un artefact statistic. De fiecare dată este altceva, în funcţie de modul în care îl calculezi. Orice ar fi, nu este ceva ce n-ai putea gestiona.

Întrebarea este ce s-a făcut cu împrumuturile? Dacă împrumuturile din ultimii zece ani ar fi fost folosite într-o manieră constructivă – să spunem pentru investiţii sau infrastructură –, am fi dus-o bine. Dar împrumuturile au fost folosite pentru îmbogăţirea celor bogaţi – pentru consum (ceea ce înseamnă multe importuri, creşterea deficitului comercial), manipulare financiară şi speculaţii. Toate acestea sunt dăunătoare economiei.

Mai este o problemă, de natură culturală şi ideologică. Ani la rând, guvernul s-a bazat pe un sistem de propagandă ce a negat aceste adevăruri. Noi suntem individualişti sadea, nu ca alte ţări în care există intervenţia statului şi servicii sociale. S-ar părea că IBM nu primeşte nimic de la stat, când, de fapt, primeşte din plin, dar prin intermediul Pentagonului.

Acelaşi sistem de propagandă a declanşat isteria legată de taxare (deşi comparativ cu alte state, suntem sub-taxaţi) şi birocraţia care se pune în calea profiturilor, chipurile prin protejarea intereselor muncitorului şi consumatorului. Birocraţii experţi care acordă subvenţii publice către industrie şi bănci, evident, o duc bine.

Lăsând la o parte propaganda, populaţia *este,* comparativ cu alte state, destul de individualistă, refractară şi nu acceptă prea uşor directive, deci nu va fi prea uşor să le vinzi oamenilor politicile de tip industrial ale statului.

În Europa, a existat un soi de contract social care acum se află în declin. El a fost impus în mare parte de rezistenţa sindicatelor, forţa de muncă organizată şi de relativ scăzuta influenţă a comunităţii oamenilor de afaceri (care, din raţiuni istorice, nu mai e dominantă ca odinioară). Guvernele europene s-au gândit în primul rând la nevoile sectorului privat înstărit, dar au şi creat o plasă de siguranţă solidă pentru restul populaţiei. Ele au sisteme de sănătate pentru toţi oamenii, servicii rezonabile etc.

Noi nu am avut acest lucru, în parte, deoarece nu avem acelaşi nivel de organizare a forţei de muncă şi avem o comunitate a oamenilor de afaceri dominantă şi cu conştiinţă de clasă.

Japonia a obţinut aceleaşi rezultate ca Europa, mai ales, datorită culturii sale autoritare. Oamenii fac ceea ce li se spune. Dacă, în ciuda standardelor scăzute de viaţă, le spui să consume mai puţin, să muncească mai mult, oamenii fac ce li se cere. Nu e la fel de simplu să faci asta la noi.

> Dată fiind situaţia economică, ar părea că ne aflăm într-un moment propice stângii, mişcării progresiste, pentru a veni cu propuneri concrete. Şi totuşi, stânga pare să fie absorbită de lupte acerbe sau să se afle într-o dispoziţie reactivă. Stânga nu este proactivă.

Înţelesul a ceea ce oamenii numesc „stânga” (mişcările pentru pace şi dreptate, orice ar fi ele) s-a extins mult în ultima vreme. Aceste mişcări tind să fie concentrate într-un singur loc. Sunt interesate de nişte probleme particulare cărora le găsesc soluţii.

Dar lipseşte o perspectivă mai amplă sau care să conţină şi structura instituţională. Stânga nu se poate coaliza în jurul sindicatelor deoarece acestea sunt complet dispărute, în sensul că dacă există o structură de tip formal, ea seamănă cel mult cu o biserică.

Nu mai există deloc intelighenţia de stânga [intelectuali percepuţi ca grup distinct sau clasă]. Nimeni nu vorbeşte prea mult despre ce ar trebui făcut şi cu atât mai puţin e dispus să ţină prelegeri. Lupta de clasă din ultimele decenii a reuşit să slăbească organizaţiile populare. Oamenii au ajuns să trăiască izolaţi.

Ar trebui să adaug că problemele cu care avem de-a face, transpuse în politică, sunt destul de serioase. Reformele sunt bine-venite. Ar fi bine să avem mai mulţi bani pentru copiii care mor de foame, dar există totuşi nişte probleme obiective pe care trebuie să le avem în vedere atunci când conducem ţara.

Una dintre probleme i-a fost sesizată administraţiei Clinton într-un articol de pe prima pagină a ziarului *The Wall Street Journal*, alaltăieri. Articolul se referea la ce s-ar întâmpla dacă administraţia ar lua în serios o parte din retorica sa, precum cheltuirea banilor publici pentru programe sociale. (Cu certitudine, nu e deloc probabil să se întâmple aşa ceva, dar, în orice caz, merită încercat în cazul în care cuiva îi trece prin cap vreo idee trăsnită.)

Statele Unite sunt atât de îndatorate comunităţii financiare internaţionale, încât aceasta are putere totală asupra politicii americane. În cazul în care elitele nu sunt mulţumite de ceea ce se întâmplă, pentru că le-ar afecta profitul pe termen

scurt, de pildă, de creşterea salariilor muncitorilor, atunci se vor retrage de pe piaţa americană de obligaţiuni.

Această măsură va creşte rata dobânzii, ceea ce va trage în jos economia, care la rândul său va duce la mărirea deficitului. Publicaţia arată că programul lui Clinton de 20 de miliarde de dolari s-ar putea transforma într-o cheltuială de 20 de miliarde de dolari pentru guvern, pentru datoria publică, doar prin uşoare modificări în achiziţia şi vânzarea obligaţiunilor.

Aşadar, chiar şi într-o ţară bogată şi puternică precum Statele Unite (cea mai bogată şi puternică dintre toate), politica socială este amanetată sectoarelor internaţionale bogate de aici şi din străinătate. Acestea sunt problemele cu care avem de-a face – şi aceasta presupune că trebuie să facem faţă unor probleme care aduc schimbări revoluţionare.

Fără îndoială, sunt multe dezbateri pe seama acestui subiect, întemeiate pe ideea că investitorii au dreptul să decidă asupra a ceea ce se va întâmpla. Deci trebuie să facem în aşa fel încât lucrurile să fie cât mai atrăgătoare pentru ei. Totuşi, atât timp cât ei au dreptul de a decide ce se va întâmpla, nimic nu se va schimba.

Această situaţie este ca şi cum ai încerca să decizi în privinţa schimbării reprezentării proporţionale cu un alt fel de reprezentare într-un sistem parlamentar al unui stat totalitar. Schimbarea ar fi minoră şi nu ar conta prea mult.

Până când nu ajungi la sursa puterii, care sunt, într-un final, deciziile care privesc investiţiile, orice altă schimbare este de faţadă şi limitată. Dacă ajung prea departe, investitorii vor avea alte opţiuni la dispoziţie. În faţa acestei situaţii nu poţi face nimic.

A contesta dreptul investitorilor de a hotărî cine şi pentru cât timp trăieşte sau moare ar reprezenta un pas semnificativ către idealurile iluministe (idealul liberal clasic). Această mutare ar putea fi revoluţionară.

> Aş dori acum să vă supun atenţiei un alt aspect. Din punct de vedere psihologic, este mai uşor să critici decât să propui ceva constructiv. Astfel, este pusă în joc o dinamică cu totul diferită.

Poţi vedea o mulţime de lucruri greşite şi poţi propune mici schimbări. Dar să fim realişti! Schimbarea substanţială (care va schimba radical direcţia în care se îndreaptă lucrurile şi va rezolva problemele noastre majore) cere democratizarea profundă a societăţii şi a sistemului economic.

O afacere sau o corporaţie mare are o structură internă de tip fascist. Puterea este la vârf, iar ordinele merg de sus în jos. Fie respecţi ordinele, fie pleci.

Concentrarea puterii în asemenea structuri înseamnă că totul, în spectru ideologic şi politic, este foarte limitat. Nu neapărat controlat în totalitate, dar limitat. Aceasta este realitatea. Economia internaţională impune alte tipuri de constrângeri. Nu le poţi ignora; există cu adevărat. Dacă ne-am deranja să îl citim cu adevărat pe [filozoful moral scoţian] Adam Smith, am remarca ideea sa că politica socială se bazează pe diferenţele de clasă. Pentru el, analiza pe baza diferenţelor de clasă era de la sine înţeleasă.

Dacă ai vrea să studiezi canonul economic la Universitatea din Chicago [locul de baştină al lui Milton Friedman şi al altor economişti de dreapta], ai afla că Adam Smith a denunţat sistemul mercantilist şi colonialismul în favoarea pieţei libere. Această idee este pe jumătate adevărată. În realitate, a arătat că sistemul mercantilist şi colonialismul erau benefice „comercianţilor şi manufacturierilor… principalii arhitecţi ai politicii”, dar dăunătoare poporului englez.

Pe scurt, politica bazată pe diferenţele de clasă a fost cea care a funcţionat pentru cei bogaţi şi puternici din Anglia. Poporul englez a plătit costurile. Smith s-a opus acestei idei deoarece era un intelectual iluminist, dar a recunoscut-o. Dacă nu eşti capabil s-o recunoşti, nu trăieşti pe lumea asta.

NAFTA şi GATT – cine are de câştigat?

> Ultima companie americană de maşini de scris, Smith Corona, se mută în Mexic. Există un întreg coridor de *maquiladoras* [fabrici în care părţi fabricate în străinătate sunt asamblate în schimbul unor salarii mici] de-a lungul frontierei. Oamenii muncesc pentru 5 dolari pe zi, în condiţii extreme de poluare, deşeuri toxice, plumb în apă etc.

Una dintre problemele majore ale ţării este Acordul Nord-American de Comerţ Liber (NAFTA). Nu este nicio îndoială că NAFTA va avea un impact mare asupra americanilor şi mexicanilor deopotrivă. Te poţi întreba în ce va consta impactul, dar nimeni nu se mai îndoieşte că va fi semnificativ.

Cel mai probabil, impactul va consta în accelerarea a ceea ce am descris deja – transferul forţei de producţie în Mexic. Pentru că dictatura este brutală şi represivă, salariile vor fi, garantat, mici.

În timpul a ceea ce s-a numit „miracolul economic mexican” al ultimei decade, salariile au scăzut cu 60%. Dacă compania Ford Motor ar dori să îşi elimine actuala forţă de muncă în schimbul muncii ieftine, o poate face pur şi simplu. Nimeni nu o poate opri. Poluarea nu e reglementată; e locul ideal pentru investitori.

Aţi putea crede că NAFTA, care include şi mutarea procesului de producţie în Mexic, ar putea să mărească salariile, poate chiar să le facă similare cu cele din Statele Unite, ceea ce e prea puţin probabil. Unul dintre motive este dat de represiunea politică ce împiedică organizarea oamenilor pentru a cere salarii mai mari. Un alt motiv este că NAFTA va inunda Mexicul cu produse pentru agricultură la scară industrială provenite din Statele Unite.

Aceste produse sunt finanţate prin subvenţii de stat ce vor submina agricultura mexicană. Mexicul va fi inundat de culturi americane, ceea ce va duce la mutarea a aproximativ

13 milioane de oameni în zonele urbane sau în zonele unde există fabricile de tip *maquiladora*, ceea ce va determina, din nou, scăderea nivelului salariilor.

Cel mai probabil, NAFTA îi va afecta şi pe muncitorii americani din rândul cărora sute de mii ar putea să îşi piardă slujbele sau să fie retrogradaţi pe posturi inferioare. Muncitorii latinoamericani sau de culoare vor avea cel mai mult de suferit. Dar va fi cu certitudine o mină de aur pentru investitorii din Statele Unite şi pentru omologii lor din sectoarele bogate din Mexic. Ei sunt cei care, alături de clasele profesionale cu care lucrează, aplaudă acordul.

> NAFTA şi GATT vor formaliza şi instituţionaliza relaţiile dintre nord [majoritatea naţiunilor nordice prospere, industrializate] şi sud [majoritatea naţiunilor sudice mai sărace, mai puţin industrializate]?

Asta e miza. Aproape sigur, NAFTA va slăbi standardele de mediu. De pildă, corporaţiile vor putea argumenta că standardele EPA [Agenţia pentru Protecţia Mediului] încalcă acordurile de liber comerţ. Acest lucru se întâmplă deja în partea de acord referitoare la relaţia dintre Canada şi Statele Unite. Efectul său general va fi sacrificarea vieţii pentru a menţine profiturile mari.

Este interesant de observat cum a fost gestionată până acum această chestiune. Opinia publică nu are nici cea mai vagă idee despre ce se petrece. De fapt, nu poate să afle ce se petrece. Unul dintre motive este că NAFTA este efectiv secretă, adică un acord executiv care nu este disponibil public.

În 1974, Acordul pentru Comerţ a fost adoptat de către Congres. Printre altele, după cum prevedea acesta, Comitetul Consultativ pentru Muncă – axat pe sindicate – trebuia să asigure expertiză şi analiză referitoare la orice chestiune legată de comerţ. Evident, acel comitet era subordonat

NAFTA, care era, la rândul său, un acord executiv semnat de către preşedinte.

Comitetul Consultativ pentru Muncă a fost notificat la mijlocul lunii august, în 1992, că trebuie să redacteze raportul final până pe 9 septembrie 1992. Cu toate acestea, membrilor comitetului nu le-a fost dat textul acordului decât abia cu 24 de ore înainte de termenul-limită. Aceasta însemna că nici măcar nu se puteau întruni, cu atât mai puţin să scrie la timp un raport serios.

Liderii sindicali parte din comitet erau conservatori, nu de genul celor care critică mult guvernul. Cu toate acestea, au scris un raport foarte dur în care spuneau că, în ciuda celor câteva ore pe care le-au avut la dispoziţie pentru documentare, acordul ar fi fost un dezastru pentru muncitori, mediu, statul Mexic şi o binefacere pentru investitori.

Comitetul a arătat că deşi tratatul acordului prevede că majoritatea muncitorilor americani nu vor avea de suferit, cu excepţia poate a celor necalificaţi, definiţia dată muncitorului necalificat acoperea 70% din forţa totală de muncă. Comitetul a mai arătat şi că dreptul de proprietate era garantat în multe situaţii, dar drepturile muncitorilor abia erau menţionate. Apoi, comitetul a condamnat completul dispreţ faţă de democraţie, demonstrat prin neoferirea din timp a textului complet.

GATT este la fel ca NAFTA – nimeni, cu excepţia vreunui specialist, nu ştie ce se petrece acolo. Iar GATT merge mai departe decât NAFTA. Unul dintre aspectele asupra căruia se insistă se referă la ceea ce se numesc „drepturile de proprietate intelectuală”, care înseamnă protejarea brevetelor, precum şi a softurilor, înregistrărilor etc. Intenţia sa este de a garanta că tehnologia viitorului rămâne în mâinile corporaţiilor pe care deciziile politice le deservesc.

De pildă, vrei să te asiguri că India nu poate produce medicamente pentru populaţia sa la un cost ce ar reprezenta

10% din costul medicamentelor produse de Merck Pharmaceutical, companie sprijinită şi subvenţionată de stat. Merck se bazează pe cercetarea produsă de laboratoarele de biologie ale universităţilor (sprijinite prin fondurile publice) şi pe alte forme de intervenţie a statului.

> Sunteţi la curent cu detaliile acestor tratate?

Teoretic, este posibil să ai acces acum la textul tratatelor. Ce am reuşit să văd a fost al doilea comentariu la text, precum raportul Comitetului Consultativ pentru Muncă şi raportul Biroului Congresului pentru Evaluarea Tehnologiilor, care e similar cu cel dintâi.

Dacă oricare dintre noi ar avea acces la textul tratatelor, ce ar însemna asta pentru democraţia americană? Câţi oameni ştiu ce se petrece? Raportul Comitetului Consultativ pentru Muncă şi faptul că tratatul a fost ascuns faţă de comitet nu au fost niciodată relatate de către presă (din câte ştiu eu).

Tocmai m-am întors dintr-o excursie de două săptămâni în Europa, unde GATT este o mare problemă pentru populaţia statelor care fac parte din Comunitatea Europeană. Oamenii sunt îngrijoraţi de distanţa din ce în ce mai mare dintre deciziile executive (luate în secret) şi instituţiile democratice (sau, cel puţin, parţial democratice) precum parlamentele, care sunt tot mai puţin influente în privinţa deciziilor luate la nivelul Uniunii Europene.

> Se pare că administraţia Clinton–Gore se va afla într-un mare conflict. Administraţia sprijină NAFTA şi GATT, în timp ce susţine, cel puţin la nivel retoric, angajamentul faţă de protecţia mediului şi crearea de locuri de muncă pentru americani.

Aş fi surprins dacă s-ar ivi un conflict legat de această problemă. Cuvântul „retoric” este, cred, adecvat. Angajamentul administraţiei este faţă de corporaţiile americane, adică faţă de corporaţiile transnaţionale, şi agreează forma pe care o îmbracă NAFTA – protejarea

dreptului de proprietate, dar nu şi a drepturilor muncitorilor – şi metodele sale de a submina protejarea mediului. Toate acestea sunt în interesul său. Mă îndoiesc că va fi un conflict la nivelul administraţiei în această privinţă, în lipsa presiunii opiniei publice.

Hrana şi „miracolele economice" ale Lumii a Treia

> Să vorbim despre politica economică în domeniul alimentaţiei, producţia şi distribuţia hranei, cu precădere în contextul politicilor FMI şi ale Băncii Mondiale. Aceste instituţii extind împrumuturile către naţiunile din sud în condiţii extrem de stricte: promovarea economiei de piaţă, returnarea împrumutului în monedă forte şi mărirea exporturilor, precum cel de cafea, astfel încât să putem bea cappuccino, sau cel de carne de vită, ca să putem mânca hamburgeri, totul cu preţul agriculturii locale.

Până acum, am descris tabloul general, dar este interesant să privim în detaliu şi la cazurile individuale. Să luăm exemplul Boliviei, care a trecut prin momente grele. A avut parte de dictatori violenţi, represivi, datorii externe – de toate.

Occidentul s-a implicat – sub conducerea lui Jeffrey Sachs, expert de la Universitatea Harvard – conform regulilor impuse de FMI, anume stabilizarea monedei, creşterea importurilor agricole, reducerea producţiei pentru nevoile interne etc. Şi a funcţionat. Datele, statisticile macro-economice arătau promiţător. Moneda a fost stabilizată, datoria externă redusă, Produsul Naţional Brut a început să crească.

Dar nu este totul atât de roz pe cât pare. Sărăcia a crescut cu rapiditate. La fel şi malnutriţia. Sistemul de învăţământ a intrat în colaps. Însă cel mai interesant este că lucrul care a stabilizat economia a fost exportul de coca [planta din care

se face cocaina]. După unele estimări, exportul de coca reprezintă două treimi din volumul total al exporturilor.

Motivul este evident. Să luăm exemplul unui fermier dintr-un colţ al ţării unde agricultura este subvenţionată de către Statele Unite – probabil prin programul Food for Peace –, astfel încât nu poate produce sau concura pe piaţă. El este forţat să îndeplinească funcţia de exportator agricol. Şi cum nu este idiot, se va orienta către cea mai profitabilă cultură, care se întâmplă să fie cea de coca.

Desigur, ţăranii nu obţin mulţi bani de pe urma acestei culturi şi se pricopsesc cu arme şi elicoptere ale DEA [Administraţia pentru Controlul Drogurilor]. Dar cel puţin au din ce să supravieţuiască. Şi astfel lumea este inundată de exporturi de coca.

Profiturile merg, în mare parte, către marile sindicate sau, de fapt, către băncile din New York. Nimeni nu ştie câte miliarde de dolari din profiturile de pe urma cocainei trec prin băncile din New York sau *off-shore*-urile afiliate, dar, fără îndoială, sunt multe.

Multe dintre profituri se duc şi către companiile chimice din Statele Unite, care, după cum se ştie, exportă produse chimice folosite în producţia cocainei din America Latină. Deci, profitul e din belşug. Şi probabil dă o lovitură dură economiei americane. De asemenea, contribuie destul de mult la epidemia internaţională de abuz de droguri, inclusiv în Statele Unite.

Acesta este miracolul bolivian. Şi nu e un caz singular. Să ne uităm la Chile, un alt mare miracol economic. Nivelul sărăciei a crescut de la aproape 20% în timpul lui Allende [Salvador Allende, preşedinte socialist chilian ales democratic, a fost asasinat în lovitura de stat militară susţinută de Statele Unite din 1973] la aproape 40%, după marele miracol. Acesta este adevărul în multe alte ţări.

Acesta este tipul de consecinţe a ceea ce a fost numit, în mod just, „fundamentalismul Fondului Monetar Internaţional”. Are un efect dezastruos peste tot unde este aplicat.

Din punctul de vedere al vinovaţilor este, însă, un succes. Pe măsură ce pui în vânzare active publice, apare posibilitatea unor mari câştiguri financiare, astfel că o mare parte a capitalului care a părăsit America Latină se întoarce acum. Bursele de valori o duc bine. Experţii şi oamenii de afaceri sunt mulţumiţi. Ei sunt cei care fac strategii, scriu articole etc.

Acum, aceleaşi metode sunt aplicate în Europa de Est. De fapt, aceiaşi experţi financiari sunt implicaţi. După ce Sachs a călăuzit Bolivia către miracolul economic, el se îndreaptă către Polonia şi Rusia pentru a-i învăţa aceiaşi paşi.

Auzim şi în America o sumedenie de elogii la adresa miracolului economic pentru că este o versiune mult mai exagerată a ceea ce se petrece aici. Pătura celor bogaţi o duce bine, dar publicul larg o duce greu. Comparată cu cea din Lumea a Treia, situaţia de aici e mai puţin grea, dar, din punct de vedere structural, este la fel.

> Între 1985 şi 1992, numărul americanilor care sufereau de foamete a crescut de la 20 la 30 de milioane. Şi totuşi, Tom Wolfe considera, în anii ’80, că traversăm una dintre „perioadele de aur ale umanităţii”.

Acum doi ani, Spitalul Municipal din Boston – care este spitalul pentru cei săraci şi publicul larg din Boston, nicidecum elegantul spital universitar Harvard – a trebuit să creeze o clinică pentru malnutriţie, pentru că aceasta ajunsese la nivelul celei din Lumea a Treia.

Foametea severă şi malnutriţia fuseseră în mare parte eliminate din America prin programele Great Society din anii ’60. La începutul anilor ’80 începuseră să reapară şi, acum, cele mai recente date indică circa 30 de milioane de oameni

care trec prin foamete severă. În timpul iernii, situaţia lor se înrăutăţeşte, deoarece părinţii trebuie să ia chinuitoarea decizie de a alege între căldură şi hrană, iar copiii mor de foame pentru că nu primesc nişte apă cu câteva boabe de orez în ea.

Grupul World Watch susţine că una dintre soluţiile pentru deficitul de hrană este controlul populaţiei. Cât sunt de sprijinite eforturile pentru limitarea numărului populaţiei?

În primul rând, deficitul de hrană nu există. Sunt, în schimb, serioase probleme cu distribuţia ei. Lăsând aceasta la o parte, cred că ar trebui făcute eforturi pentru controlarea numărului populaţiei. Există o metodă sigură pentru a o realiza, anume creşterea nivelului economic.

Populaţia se află într-un declin abrupt în societăţile industriale. Multe dintre aceste societăţi abia mai sunt capabile să menţină nivelul propriilor populaţii. Să luăm exemplul Italiei, o ţară industrializată destul de târziu. Rata natalităţii nu mai menţine nivelul populaţiei. Acesta este un fenomen standard.

Este acest fenomen corelat cu educaţia?

El este corelat cu educaţia şi, bineînţeles, cu mijloacele contraceptive. Statele Unite au jucat un rol nefast în această privinţă. Nici nu îşi mai propun să finanţeze eforturile internaţionale pentru a asigura educaţie contraceptivă.

Oportunităţi de PR

Operaţiunea Redarea Speranţei din Somalia reprezintă un nou tipar al intervenţiilor americane în lume?

Nu cred că operaţiunea ar trebui clasificată drept intervenţie. Este, mai curând, o operaţiune de relaţii publice pentru Pentagon.

În fapt, ceea ce intrigă este faptul că, de această dată, a fost recunoscută întocmai. Colin Powell, [fostul] şef de Stat-Major, a făcut o declaraţie despre sarcina jucată de operaţiune în

domeniul relaţiilor publice, în beneficiul armatei. Un editorial al ziarului *The Washington Post* l-a descris ca o mină de aur pentru Pentagon.

Reporterii care documentau operaţiunea cu greu ar fi putut trece cu vederea ce se întâmpla. Până la urmă, când Pentagonul sună toate redacţiile şi reţelele de televiziune şi spune: „Uite ce e, să fiţi pe plaja nu-ştiu-care, la ora cutare, cu aparatele de filmat îndreptate într-o anume direcţie pentru că veţi vedea puşcaşii marini ieşind din apă şi va fi tare incitant”, nimeni nu poate să nu observe că este o strategie bună de PR. Să nu observi acest lucru ar fi o dovadă de stupiditate crasă, pe care nimeni nu o are într-o atât de mare măsură.

Cea mai bună explicaţie pentru „intervenţie” a fost dată, în opinia mea, într-un articol din *Financial Times*, într-una dintre zilele acostării puşcaşilor marini. Articolul nici măcar nu menţiona Somalia. Era vorba doar despre recesiunea americană şi lentoarea recuperării sale economice. În text erau citaţi câţiva economişti ai firmelor de investiţii şi ai băncilor, indivizi cărora le pasă, într-adevăr, de economie. Era un consens deplin în privinţa faptului că recuperarea era lentă, deoarece metoda standard a guvernului de stimulare economică – pompă de amorsare prin sistemul economic ce gravitează în jurul Pentagonului – nu se putea aplica la nivelul de odinioară.

Bush a exprimat această idee destul de clar în discursul său de rămas-bun, atunci când a explicat de ce Statele Unite au intervenit în Somalia, şi nu în Bosnia. Reieşea că, în Bosnia, pericolul ca americanii să fie împuşcaţi era mare. Pe când în Somalia aveau de-a face cu o mână de puştani. Ne dăm seama că 30 000 de puşcaşi marini le-au făcut faţă.

Perioada de foamete se cam încheiase, iar luptele erau pe sfârşite. Aşa că venise vremea fotografiilor care să uimească lumea. Am putea spera că fotografiile mai curând i-ar ajuta

pe somalezi decât să le facă rău, dar ele au fost mai mult sau mai puţin accidentale. De fapt, erau parte a recuzitei pentru relaţiile publice ale Pentagonului.

A fost nevoie ca presa de la acea vreme să retuşeze totul, pentru că Somalia nu era o poveste frumoasă. Statele Unite erau principalul aliat al lui Siad Barre, un soi de clonă a lui Saddam Hussein, din 1978 până în 1990 (deci nu chiar de demult). Barre a destrămat pur şi simplu ţara.

A distrus structurile civile şi sociale – de fapt, a pus bazele dezastrului de acum – şi, potrivit organizaţiei Africa Watch [un grup de monitorizare a respectării drepturilor omului, cu sediul la Washington, D.C.], probabil a omorât 50-60 000 de oameni. Statele Unite l-au sprijinit şi e posibil încă s-o mai facă. Forţele armate, loiale mai ales lui Barre, au fost sprijinite prin intermediul Kenyei, care se află sub influenţă americană.

Statele Unite au fost în Somalia pentru un motiv anume – bazele militare de acolo sunt parte a sistemului de apărare care vizează regiunea Golfului. Mă îndoiesc însă că sunt motive de îngrijorare în ceea ce priveşte regiunea cu pricina. Sunt mai multe baze sigure acolo şi zone mai stabile decât aceasta. Însă acum este nevoie urgentă de un mijloc de prevenire a scăderii bugetului Pentagonului. Atunci când presa şi jurnaliştii spun că Pentagonul nu are niciun interes în zona respectivă, asta dovedeşte o viziune îngustă şi înşelătoare. Menţinerea sistemului economic ce gravitează în jurul Pentagonului este un interes major pentru economia americană.

> Cartea Albă a Puşcaşilor Marini şi a Forţelor Navale din 1992 prezintă turnura forţelor militare dinspre ameninţările globale către „provocările şi oportunităţile regionale”, incluzând aici „asistenţa umanitară şi eforturile de a construi un stat în Lumea a Treia”.

Aceste acţiuni au fost tot timpul de faţadă, când, de fapt, bugetul armatei a fost dedicat preponderent intervenţiilor

militare. Chiar şi forţele nucleare strategice erau destinate intervenţiilor militare.

America este o putere globală. Ea nu este precum Uniunea Sovietică, ce obişnuia să desfăşoare intervenţii militare chiar la graniţele sale, unde avea avantajul copleşitoarei forţe convenţionale. Statele Unite au desfăşurat acţiuni peste tot în lume – în Asia de Sud-Est, Orientul Mijlociu şi în zone în care nu avea forţă de dominaţie. Aşa că Statele Unite s-au aflat în extrem de intimidanta poziţie de a se asigura că nimeni nu le va sta în cale.

Au avut nevoie de ceea ce se numeşte „umbrelă nucleară" – arme strategice puternice care să intimideze pe oricine, astfel încât forţele convenţionale să fie instrumente ale puterii politice. În fapt, aproape întregul sistem militar – componenta sa militară, nu şi cea economică – a fost adaptat pentru intervenţii armate. Dar această măsură a fost prezentată drept „construcţie a statului". În Vietnam, America Centrală, pretindem că acţionăm umanitar.

Aşa că, atunci când documentele oficiale ale Puşcaşilor Marini spun că au o misiune nouă – „consolidarea statului prin mijloace umanitare" –, reiau vechea poveste de acoperire. Ce au de făcut nou este să o scoată în evidenţă mai abitir, în condiţiile în care vechiul pretext – conflictul cu ruşii – nu mai este de actualitate, deşi este la fel cum a fost dintotdeauna.

> Ce fel de impact va avea asupra societăţii civile trimiterea forţelor armate americane în Somalia? Somalia a fost descrisă de un oficial militar american drept „Oraşul Dodge" [2], iar puşcaşii marini drept „Wyatt Earp" [3]. Ce se întâmplă atunci când şeriful părăseşte oraşul?

Înainte de toate, această descriere are puţin de-a face cu Somalia. Unul dintre aspectele frapante ale intervenţiei este că nu priveşte Somalia. Nimeni dintre cei care ştiau câte ceva despre Somalia nu a fost implicat în planificarea

intervenţiei şi nu a existat nicio interacţiune cu somalezii, din câte se ştie (cel puţin, până acum).

De la sosirea puşcaşilor marini, singurii cu care au avut de-a face au fost aşa-numiţii „proprietari”, cei mai mari gangsteri ai ţării. Somalia este, însă, un stat. Sunt oameni care o cunosc şi cărora le pasă de ea, dar nu li se permite să aibă ceva de spus în această privinţă.

Una dintre cele mai bine-cunoscute voci este o somaleză pe numele său Rakiya Omaar, preşedinta executivă a organizaţiei Africa Watch. Ea a făcut mare parte din munca în domeniul drepturilor omului, redactarea de rapoarte etc. până în momentul intervenţiei militare. S-a opus vehement acesteia şi a fost eliminată din Africa Watch.

O altă voce bine-cunoscută a fost colegul său, de asemenea director executiv, Alex de Waal, care şi-a dat demisia din Africa Watch în semn de protest faţă de concedierea ei. În afară de munca sa în domeniul drepturilor omului, el este şi profesor universitar, specialist în problemele regiunii. A scris multe articole şi a publicat o carte esenţială despre foametea din Sudan, la Oxford University Press. El cunoaşte foarte bine nu doar Somalia, ci întreaga regiune. Alături de el, mai sunt şi alţii. Situaţia prezentată de ei este, de obicei, diferită de cea pe care o cunoaştem noi.

Cele mai mari atrocităţi comise de Siade Barre au avut loc în nordul Somaliei, care a fost colonie britanică. Populaţia se recupera în urma atacului său susţinut de Statele Unite şi se organizase destul de bine (deşi, fără îndoială, ar fi putut folosi ajutorul extern). Societatea civilă era în proces de constituire – una mai curând tradiţională, gerontocratică, dar şi cu o sumedenie de grupuri noi. Grupuri de femei, de pildă, s-au constituit în momentul acelei crize.

Locul în care s-a manifestat criza cu adevărat a fost o regiune din sudul ţării. În mare parte, situaţia a fost provocată de forţele armate ale generalului Mohammed

Hersi, sprijinite din Kenya. (Hersi, cunoscut şi ca *Morgan*, este ginerele lui Siard Barre.) Armata sa, precum şi cele ale generalului Mohammed Farrah Aidid şi Ali Mahdi, a fost responsabilă de comiterea unora dintre cele mai mari atrocităţi. Aceasta a determinat apariţia unei crize serioase în care oamenii au pus, pur şi simplu, mâna pe arme pentru a supravieţui. Peste tot erau jafuri şi bande de gangsteri tineri.

Până în septembrie-octombrie [1992], populaţia din zonă începuse să se recupereze. Deşi grupuri precum US Care[33] şi operaţiunile Naţiunilor Unite se dovedeau incompetente, alte grupuri umanitare – precum Crucea Roşie Internaţională, Salvaţi Copiii şi altele mai mici, precum American Friends Service Committee[34] ori Australia Care, asigurau mare parte din ajutorul umanitar.

Până la începutul lunii noiembrie, 80-90% dintre ajutoarele distribuite de ele ajungeau la destinaţie; până la finele lunii noiembrie, procentele au urcat până la 95. Situaţia se datora colaborării lor cu societatea somaleză aflată în plin proces de reconstituire. În această zonă din sudul Somaliei dominată anterior de violenţă şi foamete, lucrurile începeau să se îndrepte, la fel cum se întâmpla şi în nord.

O mare parte din ceea ce a fost întreprins a fost făcut la iniţiativa negociatorului Naţiunilor Unite, algerianul Mohamed Sahnoun, un om de succes, respectat în toate cercurile implicate. El a lucrat cu consiliile bătrânilor şi cu recent apărutele grupuri civile, mai ales grupurile de femei, care au cooperat sub îndrumarea sa sau, cel puţin, la iniţiativa sa.

Dar, în octombrie, Sahnoun a fost dat afară de [secretarul general al ONU] Boutros-Ghali pentru că a criticat public incompetenţa şi corupţia la nivelul acţiunilor ONU. În locul său, Naţiunile Unite au numit un oficial irakian, care a dat dovadă de performanţe modeste.

O intervenţie americană trebuia să aibă loc, după câte se pare, la scurt timp după alegeri. Varianta oficială a poveştii

este că intervenţia a fost decisă la finele lunii noiembrie, când George Bush a văzut nişte imagini cutremurătoare la televizor. În realitate, reporterii americani din Baidoa au văzut, la începutul lunii noiembrie, oficiali ai Puşcaşilor Marini în haine civile, plimbându-se şi inspectând zona, planificând destinaţia bazei lor militare.

Aceasta dovedeşte o planificare premeditată a intervenţiei. Apogeul crizei luase sfârşit, societatea era în curs de reconstrucţie şi orice putea garanta succesul livrării hranei, de vreme ce ea ar fi ajuns oricum. Treizeci de mii de efective militare ar fi putut să o trimită în termen scurt. Intensitatea confruntării armate se diminuase. Deci, nici vorbă ca atmosfera să fie ca în oraşul Dodge.

Bush a beneficiat de pe urma fotografiilor şi i-a lăsat pe alţii să îşi bată capul cu problemele ridicate de ele. Nimănui nu îi păsa ce se întâmplă cu somalezii. Dacă ar fi funcţionat planul intervenţiei, foarte bine, americanii s-ar fi bucurat şi s-ar fi lăudat cu reuşita lor. Dacă s-ar fi transformat într-un dezastru, ar fi fost tratată ca oricare altă intervenţie care s-a dovedit ulterior un dezastru.

La urma urmelor, ar fi intrat în seria unui şir lung de dezastre. Să luăm cazul Grenada, unde a avut loc o intervenţie umanitară. Americanii ar fi trebuit să salveze oamenii de o tragedie şi să transforme statul în ceea ce Reagan numise „scenă a democraţiei” sau „scenă a capitalismului”.

America a vărsat mulţi bani în ajutorul acordat statului. Grenada a primit în anul următor cel mai consistent ajutor pe cap de locuitor din întreaga lume – alături de Israel, care a avut o altă poveste. Cu toate acestea, intervenţia s-a transformat într-un dezastru total.

Societatea este în colaps total. Singurul lucru care mai funcţionează este spălarea de bani din afacerile cu droguri.

Dar nimeni nu are urechi să audă. Camerelor de filmat li se spune să privească în altă parte.

Aşadar, dacă intervenţia puşcaşilor marini se dovedeşte un succes, ceea ce e posibil, atunci americanii vor fi în centrul atenţiei şi lăudaţi pentru cât de minunaţi sunt. Dacă devine un dezastru, urmele intervenţiei vor fi şterse – să uităm de ea. În oricare dintre variante, americanii nu au cum să piardă.

Slav *v*s. slav

> Aţi dori să comentaţi evenimentele din fosta Iugoslavie, cel mai violent episod din istoria Europei din ultimii cincizeci de ani – zeci de mii de oameni ucişi, sute de mii de refugiaţi. Nu vorbim aici de vreun loc izolat din lume ca Timorul de Est, ci de Europa, iar lucrurile care se petrec sunt prezentate pe canalele de ştiri, în fiecare seară.

Într-un anumit sens, ceea ce se întâmplă este că facţiunile de dreapta americane şi britanice primesc ceea ce au cerut. Începând cu anii ’40, au fost destul de înverşunate împotriva faptului că sprijinul occidental s-a dus către Tito şi partizanii săi, împotriva lui Mihailović şi a cetnicilor[35] săi, anticomuniştilor croaţi, inclusiv împotriva mişcării Ustaşa, ai cărei membri erau pur şi simplu nazişti. Cetnicii s-au dat şi de partea naziştilor în încercarea de a-i prinde pe partizani.

Victoria partizanilor a impus o dictatură comunistă, dar a şi transformat ţara într-un stat federal. A eliminat violenţa etnică ce însoţise ura dintre grupuri şi a creat bazele unei societăţi cât de cât funcţionale în care fiecare grupare etnică a jucat rolul său. Să ne întoarcem acum la anii ’40, însă fără să ţinem cont de partizani.

Serbia este moştenitoarea cetnicilor şi ideologiei lor. Croaţia este moştenitoarea mişcării Ustaşa şi a doctrinei sale (mai puţin feroce decât nazismul, dar similară lui). Este posibil ca ele să îndeplinească ceea ce ar fi dorit să facă dacă partizanii nu ar fi câştigat.

Bineînţeles, conducerea acestor elemente provine din rândurile Partidului Comunist, dar aceasta s-a întâmplat deoarece fiecare golan din regiune a intrat în aparatul de conducere al partidului. (Elţîn, de pildă, a fost un fel de cumătru al Partidului Comunist.)

Este interesant faptul că dreapta occidentală – cel puţin, partea sa onestă – e de acord cu războiul iugoslav. De exemplu, Nora Beloff, comentatoare britanică de dreapta despre situaţia din Iugoslavia, a trimis o scrisoare ziarului *The Economist* în care îi condamna pe cei care au denunţat comportamentul sârbilor din Bosnia. Ea afirmă că de vină pentru cele întâmplate sunt musulmanii. Ei refuză să se acomodeze cu sârbii, care, la rândul lor, nu fac decât să se apere.

Beloff i-a sprijinit pe cetnici cu mult timp în urmă, deci nu ar fi niciun motiv pentru care să nu continue să sprijine violenţa cetnică (şi exact aceasta face prin scrisoarea sa). Bineînţeles, ar mai fi un aspect de luat în considerare. Ea este sionistă extremistă şi faptul că musulmanii sunt în poveste îi face deja vinovaţi.

> Unii spun că, aşa cum aliaţii ar fi trebuit să bombardeze liniile de tren care duceau la Auschwitz pentru a preveni moartea multor oameni în lagărele de concentrare, tot aşa şi occidentalii ar fi trebuit să bombardeze locurile din jurul oraşului Sarajevo de unde sârbii trăgeau, ţinând oraşul sub asediu. Aţi susţine folosirea forţei în acest context?

În primul rând, se discută mult despre cât de eficientă ar fi fost bombardarea căilor ferate ce duceau la Auschwitz. Lăsând aceasta la o parte, mi se pare că ameninţarea şi folosirea forţei într-o manieră chibzuită, nu doar de către puterile occidentale, dar şi de către grupuri internaţionale şi transnaţionale, ar fi redus şi chiar oprit violenţa sârbă, dacă ar fi fost folosite de la început. Nu ştiu dacă acum ar mai folosi la ceva.

Dacă ar fi posibil să oprim bombardamentele din Sarajevo prin ameninţarea cu bombardarea unor locuri strategice (şi poate chiar eliminarea completă a ameninţării), ar merita să susţinem acest lucru. Dar e un mare *dacă*. În joc nu e doar dimensiunea morală a unei asemenea acţiuni – trebuie să avem în vedere şi consecinţele sale, care ar putea fi destul de complexe.

Ce ar fi dacă ar izbucni un război balcanic? O consecinţă ar fi că forţele militare conservatoare din Rusia ar putea interveni. De fapt, ele sunt deja acolo, pentru a-i sprijini pe fraţii lor slavi din Serbia. Dar intervenţia ar putea fi la o scară mult mai largă. (Apropo, aceasta intră în obiceiul lor. Să ne întoarcem la romanele lui Tolstoi şi să vedem cum ruşii s-au luptat, la sud, pentru a-i salva pe fraţii lor slavi. De data aceasta, ar fi recreată o scenă similară.)

În acest moment, ne îndreptăm atenţia către armele nucleare folosite. Este plauzibil ca un atac împotriva sârbilor, care se simt oropsiţi, să-i determine să pătrundă mai agresiv în Kosovo, Albania. Aceasta ar fi condus la izbucnirea unui război şi mai mare, cu implicarea Greciei şi Turciei. Deci, nu este chiar atât de simplu.

Sau ce ar fi fost dacă sârbii bosniaci, sprijiniţi de Serbia şi alte regiuni slave, ar fi început un război de gherilă? „Experţii” militari occidentali au sugerat că ar fi fost nevoie de sute de mii de efective militare doar pentru a avea un control relativ asupra zonei. Poate că ar fi fost aşa.

Oricine trebuie să-şi pună multe întrebări referitoare la consecinţele unei astfel de acţiuni. Bombardarea bazelor de tragere sârbe pare un lucru uşor de făcut, dar trebuie să ne întrebăm câţi oameni ar fi sfârşit omorâţi. Nu e totul aşa simplu cum pare.

> Željko Ražnatović, cunoscut şi ca Arkan, un delincvent dat în urmărire pentru jaful unei bănci din Suedia, a fost ales în Parlamentul sârb, în luna decembrie 1992. Miliţia Tigrilor [36],

gruparea pe care el o conducea, a fost acuzată de omorârea civililor din Bosnia. Numele său figurează alături pe lista celor zece persoane suspectate de crime de război a Departamentului de Stat american. Arkan a respins acuzaţiile şi a spus: „Sunt mulţi oameni în Statele Unite pe care i-aş considera criminali de război.”

Ražnatović cam are dreptate. Potrivit criteriilor de la Nürnberg, o sumedenie de occidentali ar putea fi consideraţi criminali de război. Bineînţeles, această constatare nu îl absolvă de Ražnatović de vreo vină.

Ţara aleasă

Condiţiile prevăzute în cadrul alianţei dintre Statele Unite şi Israel s-au schimbat, dar au fost aceste schimbări structurale?

Până acum, nu a avut loc nicio schimbare structurală semnificativă. Singurul lucru care s-a schimbat constă în creşterea capacităţii Israelului de a servi intereselor americane, cel puţin pe termen scurt.

Administraţia Clinton a fost cât se poate de explicită în exprimarea intenţiei de a continua pe linia susţinerii necondiţionate a Israelului a administraţiei Bush. Administraţia Clinton l-a numit în funcţie pentru biroul care gestionează problemele Orientului Mijlociu din cadrul Consiliului Naţional pentru Securitate pe Martin Indyk, care a ocupat anterior o funcţie în cadrul AIPAC [Comitetul Americano-Israelian pentru Afaceri Publice, principalul grup de lobby pro-Israel din Statele Unite].

El a condus un institut de cercetare fraudulos, Institutul din Washington pentru Studii ale Orientului Apropiat. Scopul său constă în a-i ajuta pe ziarişti care doresc să facă publică propaganda israeliană, dar vor să o facă „obiectiv”, să citeze o voce care să le confirme spusele.

Statele Unite au avut mari speranţe în aşa-zisele negocieri de pace – că vechiul pact tacit dintre Israel şi dictaturile

ereditare ale statelor din Golf vor deveni mai vizibile sau mai solide. Motivele sunt lesne de înţeles.

Cu toate acestea, este o mare problemă. Planurile Israelului de a ocupa şi integra teritoriile ocupate – planuri care nu s-au schimbat niciodată – trec printr-o serie de probleme de natură obiectivă. Israelul a sperat mereu că, pe termen lung, va reuşi să alunge mare parte din populaţia palestiniană.

Multe dintre mişcările sale au vizat accelerarea procesului de îndepărtare a palestinienilor. Unul dintre motivele pentru care Israelul a creat un sistem de învăţământ în Fâşia Gaza a constat în speranţa că oamenii educaţi vor dori să părăsească teritoriul în lipsa oportunităţilor de angajare.

Planul a funcţionat pentru o lungă perioadă de timp – Israelul a reuşit să facă oameni să plece –, dar, în momentul de faţă, cei educaţi nu mai părăsesc teritoriul. Această situaţie va cauza multe probleme, deoarece Israelul intenţionează să preia controlul asupra surselor de apă şi asupra pământului. Nu va fi nici prea frumos, nici prea uşor să facă acest lucru.

În ce măsură respectă Israelul cele peste douăzeci de rezoluţii ale Consiliului de Securitate al ONU care îi condamnă politicile?

Israelul se află într-o categorie în care el este singurul element.

Deci nicio sancţiune, nicio constrângere?

Niciuna. Să luăm una la întâmplare – Rezoluţia 425 a Consiliului de Securitate din luna martie 1978. Ea a dispus ca Israelul să se retragă imediat şi necondiţionat din sudul Libanului. Israelul este încă acolo, cu toate că cererea de retragere a fost din nou transmisă, în luna februarie 1991, de către guvernul libanez, atunci când statele se pregăteau de războiul din Irak.

Statele Unite vor bloca orice încercare de a schimba situaţia actuală. Multe dintre numeroasele rezoluţii ale Consiliului de

Securitate respinse cu veto de către America s-au referit la agresiunile sau atrocităţile comise de Israel.

Să luăm, de exemplu, invazia Libanului din 1982. La început, Statele Unite au fost de acord cu sancţiunile impuse de Consiliul de Securitate. Dar, în doar câteva zile, au invocat dreptul de veto în privinţa rezoluţiei care cerea beligeranţilor retragerea armatei şi încetarea focului. Mai târziu, au votat la fel referitor la o altă rezoluţie similară.

> Statele Unite au fost de acord cu ultimele câteva rezoluţii şi mutări de populaţii ale Naţiunilor Unite.

Statele Unite au fost de acord cu ele, dar le-au ştirbit din forţa lor constrângătoare. Întrebarea crucială este următoarea: Fac Statele Unite ceva pentru a îndrepta situaţia? De pildă, Statele Unite au fost de acord cu rezoluţia Consiliului de Securitate care condamna anexarea Podişului Golan. Dar când a venit vremea să acţioneze, au refuzat să se implice.

> Dreptul internaţional îl transcende pe cel naţional, dar Israelul pretinde că aceste rezoluţii nu au aplicabilitate. Cum se poate să nu fie aplicabile?

Dreptul internaţional nu este aplicabil în cazul Israelului tot aşa cum nu a fost aplicabil în cazul Statelor Unite, care au fost condamnate de Curtea Internaţională de Justiţie. Statele fac doar ceea ce au chef – deşi, desigur, statele mici trebuie să se supună normelor internaţionale. Israelul nu este un stat mic. El este o prelungire a superputerilor lumii, deci face ceea ce Statele Unite permit să facă. Statul american îi spune Israelului astfel: Nu trebuie să respecţi niciuna dintre aceste rezoluţii, prin urmare ele sunt nule şi superflue, la fel ca acelea care au condamnat Statele Unite.

Statele Unite nu sunt niciodată condamnate de către o rezoluţie a Consiliului de Securitate pentru că ele o resping cu dreptul de veto. Să luăm exemplul invaziei din Panama. Au fost două rezoluţii ale Consiliului de Securitate care

condamnau invazia Statelor Unite. Ambele au fost respinse prin veto.

Poţi găsi nenumărate rezoluţii ale Consiliului de Securitate care condamnau Statele Unite şi care nu au fost adoptate. Cele care au trecut făceau referire la state vulnerabile. Şi Adunarea Generală adoptă tot timpul rezoluţii, dar nu au caracter obligatoriu – ele sunt doar recomandări.

> Îmi amintesc discuţia cu Mona Rishmawi, avocată pentru drepturile omului în cadrul organizaţiei Al Haq din Ramallah, în Fâşia Gaza. Mi-a spus că, atunci când se afla în sala de judecată, nu putea să îşi dea seama dacă procurorul israelian pleda împotriva clienţilor săi invocând legislaţia de urgenţă a mandatului britanic, dreptul iordanian, cel israelian sau cel otoman.

Sau propria sa legislaţie. În Israel, sunt unele reglementări administrative care nu au fost niciodată făcute publice. Orice avocat palestinian îţi va spune că sistemul juridic în acea zonă este o glumă proastă. De fapt, nu există nicio lege – ci doar pură autoritate arbitrară.

Majoritatea sentinţelor au la bază mărturii, şi cu toţii ştim ce înseamnă mărturiile oamenilor. După şaisprezece ani de la mărturisirea faptei şi condamnarea sa, un veteran druz[37] din armata israeliană s-a dovedit a fi nevinovat. Vestea a cauzat un adevărat scandal.

În urma unei investigaţii, Curtea Supremă a decis că, timp de şaisprezece ani, serviciile secrete au oferit dovezi false. Serviciile secrete au torturat oameni – toată lumea o ştia –, deşi au negat acest lucru în faţa Curţii.

A fost o mare tevatură legată de faptul că serviciile secrete minţiseră judecătorii Curţii Supreme. Cum mai e posibilă democraţia dacă serviciile secrete mint în faţa Curţii? Totuşi, folosirea torturii nu a scandalizat lumea atât de mult – toată lumea ştia că e folosită.

Amnesty International i-a luat un interviu preşedintelui Curţii Supreme de Justiţie, Moshe Etzioni, în anul 1977, la Londra. Etzioni a fost rugat să explice de ce un procent atât de ridicat de persoane de origine arabă au mărturisit în timpul proceselor. El a răspuns: „Face parte din natura lor.”

Acesta este sistemul juridic israelian din teritoriile ocupate.

> Explicaţi-ne aceste două sintagme orwelliene, „zonă de securitate” şi „zonă-tampon”.

În sudul Libanului? În termenii aceştia descrie Israelul zona respectivă şi tot în termenii aceştia se referă şi mass-media la ea.

Israelul a invadat sudul Libanului în 1978. Acţiunea a fost desfăşurată în cadrul acordurilor de la Camp David[38]. Era destul de evident că acele acorduri vor avea consecinţele pe care le-au şi avut de fapt – mai precis, să permită Israelului să atace Libanul şi să integreze teritoriile ocupate, după ce piedica pe care o reprezenta Egiptul fusese eliminată.

Israelul a invadat sudul Libanului şi şi-a menţinut ocupaţia prin diverşi interpuşi – la acel moment, miliţia lui Sa’ad Haddad, practic o armată mercenară israeliană. Atunci a fost adoptată Rezoluţia 425 a Consiliului de Securitate.

Când Israelul a invadat Libanul în 1982, violenţa exercitată la graniţele statului a provenit din nordul ţării. A urmat o înţelegere de încetare a focului mediată de americani de care OEP [Organizaţia pentru Eliberarea Palestinei] a ţinut cu obstinaţie, interzicând acţiunile transfrontaliere. Israelul a desfăşurat mii de acţiuni provocatoare, inclusiv bombardarea ţintelor civile – doar pentru a determina OEP să reacţioneze, ceea ce ar fi oferit Israelului o scuză pentru a invada teritoriul palestinian.

Este interesant felul în care a fost portretizată acea perioadă din perspectiva jurnalismului american. Tot ce a mai rămas sunt poveştile despre bombardamentul aşezărilor israeliene de către OEP, ceea ce reprezintă doar o parte a adevăratei

poveşti (iar în anul anterior invaziei israeliene din 1982, nici măcar aceasta).

Adevărul este că Israelul bombarda şi invada teritoriul aflat la graniţele sale, iar OEP nu riposta. De fapt, OEP încerca să stabilească un acord de încetare a focului. (Adevărul despre anii care au precedat evenimentele din 1982 seamănă prea puţin cu tabloul standard creat de presă, după cum am arătat în mai multe rânduri – evident, fără niciun folos.)

Ştim cu toţii ce s-a întâmplat după invazia Israelului din Liban. Armata israeliană a fost izgonită de acţiunile libanezilor, pe care Israelul le-a catalogat drept terorism – care însemna, de fapt, rezistenţa oamenilor care nu se lăsau intimidaţi. Israel a reuşit să trezească împotriva sa rezistenţa fundamentalistă libaneză, pe care nu a putut s-o controleze. Armata israeliană a fost nevoită să se retragă.

Acţiunea de retragere israeliană s-a oprit în partea sudică a Libanului, pe care a numit-o „zonă de securitate” – deşi nu există niciun motiv să credem că ar avea de-a face măcar un pic cu problemele de securitate. Pentru Israel, zona este punctul său de sprijin din Liban. Armata mercenară care administrează acum zona, Armata Sudului Libanului, este susţinută de trupele israeliene. Forţele militare respective sunt extrem de violente. Camerele de tortură pe care le folosesc sunt îngrozitoare.

Nu cunoaştem toate detaliile despre funcţionarea lor deoarece Armata Sudului Libanului nu permite nicio inspecţie a Crucii Roşii sau a oricărei alte organizaţii. Au fost desfăşurate totuşi nişte investigaţii de către grupuri pentru drepturile omului, ziarişti şi alţii. Surse independente – persoane eliberate şi surse israeliene – confirmă într-o proporţie covârşitoare suspiciunea brutalităţii armatei. Pentru că nu mai suporta situaţia la care era martor, un soldat israelian şi-a pus capăt zilelor. S-a scris câte ceva despre acest caz în presa evreiască.

Ansar este cel mai important lagăr de concentrare din zonă. L-au aşezat frumos în oraşul Khiyam. Acolo a avut loc, în 1978, un masacru comis de miliţia Haddad sub privirile armatei israeliene, după ani întregi de bombardamente israeliene, masacru care a alungat populaţia oraşului. Libanezii au refuzat să coopereze cu Armata Sudului Libanului.

Aşadar, aceasta este o „zonă de securitate”.

> Israelul a aruncat mulţi deportaţi în Liban, în anii ’70 şi ’80. De ce s-a schimbat situaţia acum? De ce a refuzat Libanul?

Problema nu este atât că Libanul a refuzat. Dacă Israelul ar fi adus nişte deportaţi cu elicopterul la marginea Sidonului, Libanul nu ar fi putut refuza. Dar, de data aceasta, cred că Israelul a făcut o eroare de tactică. Deportarea a 415 palestinieni [în luna decembrie 1992] va fi o sarcină foarte grea de gestionat pentru libanezi.

Potrivit presei israeliene, acest val de deportare a fost la întâmplare, o formă violentă de pedeapsă colectivă. Am citit în *Ha’aretz* [cel mai important ziar israelian] că Shabak [poliţia secretă israeliană] a fost expusă unei scurgeri de informaţii potrivit căreia, în evidenţele israeliene, s-ar fi aflat doar şase nume de persoane care ameninţau securitatea statului, cărora li s-a adăugat al şaptelea, când guvernul laburist condus de Iţhak Rabin a cerut dezvăluirea unui număr mai mare de astfel de persoane. Completarea listei cu restul de patru sute şi ceva a fost făcută de guvernul lui Rabin, fără ajutorul serviciilor secrete.

Nu există, deci, niciun motiv să credem că persoanele deportate erau activişti [islamici fundamentalişti] Hamas. De fapt, Israelul a deportat practic o întreagă facultate a unei universităţi islamice. Israelul a deportat, în principal, intelectuali, persoane implicate în programe sociale şi altele.

Dar să iei un grup mare de oameni şi să îi trimiţi în munţii din sudul Libanului, unde e frig de îngheaţă pietrele iarna şi o

căldură infernală vara – aceasta nu-i tocmai o imagine care să dea bine în faţa camerelor de filmat. Acesta este singurul lucru care contează. Prin urmare, s-ar putea ca Israelul să aibă probleme, dat fiind faptul că nu va renunţa la persecuţii fără presiune externă.

> L-am auzit pe Stephen Solarz [fost membru democrat al Congresului din Brooklyn] la BBC. Spunea că lumea judecă după standarde duble: 700 000 de yemeniţi au fost izgoniţi din Arabia Saudită şi nimeni nu a spus un cuvânt despre acest caz (ceea ce e adevărat); 415 palestinieni sunt expulzaţi din Gaza şi Cisiordania şi toţi se isterizează.

Toţi staliniştii au spus acelaşi lucru: „L-am trimis pe Sakharov în exil şi toată lumea se isterizează. Ce aveţi de spus despre cutare sau cutare atrocitate – care e mai mare?” Întotdeauna e cineva care a comis o atrocitate mai mare decât a altora. Unei retorici staliniste ca aceea a lui Solarz de ce nu i-am răspunde la fel?

Întâmplător, este o diferenţă între cele două situaţii invocate de Solarz – yemeniţii au deportaţi în ţara lor, palestinienii au fost deportaţi din ţara lor. Oare Solarz ar susţine să păstrăm tăcerea dacă el şi familia lui ar fi trimişi într-un deşert din Mexic?

> *Atitudinea şi dosarul Israelului referitoare la Hamas au evoluat de-a lungul timpului. Israelul a fost îngăduitor cu ea odată, nu-i aşa?*

Israelul nu doar a fost îngăduitor cu Hamas, ci a şi încercat să îl organizeze şi să îl stimuleze. Israelul obişnuia să îi sponsorizeze pe fundamentaliştii islamici în primele zile ale [primei] intifadei [revoltă a palestinienilor din Israel împotriva administraţiei israeliene]. Dacă o grevă a studenţilor era organizată în vreo universitate din Cisiordania, armata israeliană îi mobiliza pe fundamentaliştii islamici să o înăbuşe.

Sheikh Yassin, un antisemit maniac din Gaza şi lider al fundamentaliştilor islamici, a fost mult timp protejat de

Israel. Iar Israelul îl plăcea. Yassin obişnuia să spună: „Să omorâm toţi evreii.” În trecut, aşa ar fi gândit toţi. Acum şaptezeci de ani, Chaim Weizmann spunea: Pericolul la adresa noastră îl reprezintă arabii moderaţi, nu cei fundamentalişti.

Cu invazia din Liban a fost acelaşi lucru. Israelul dorea să distrugă OEP deoarece era o organizaţie secularizată şi naţionalistă ce făcea apel la negocieri şi acorduri diplomatice. Aceasta era ameninţarea reală, nu teroriştii. Comentatorii israelieni au fost direcţi de la bun început, în această privinţă.

Israelul continuă să repete aceeaşi greşeală, cu aceleaşi rezultate deja cunoscute. A invadat Libanul pentru a distruge ameninţarea pe care o reprezenta moderaţia şi a sfârşit cu Hezbollah [grupare fundamentalistă susţinută de Iran] pe cap. Şi în Cisiordania a dorit să elimine pericolul moderaţiei – oameni care doreau să ajungă la un acord politic. În acel caz, Israelul s-a pricopsit cu Hamas, care acum organizează atacuri de gherilă eficiente împotriva forţelor de securitate israeliene.

Este important să recunoaştem cât de incompetente sunt serviciile secrete israeliene când au de-a face cu oameni şi decizii politice. Serviciile secrete comit cele mai uimitoare greşeli – la fel ca oamenii din mediul academic.

Într-o situaţie de ocupaţie sau dominaţie, dominatorul trebuie să-şi justifice acţiunile. Există un singur mod de a se justifica – devenind rasist. El trebuie să dea vina pe victimă. Din momentul în care devine un rasist nebun care se autojustifică, şi-a pierdut capacitatea de a înţelege ce se petrece în jurul său.

În cazul invaziei Statelor Unite în Indochina, a fost la fel. America nu a putut niciodată să înţeleagă situaţia în mod real – arhivele statului sunt câteva exemple şocante în acest sens. FBI este la fel ca serviciile secrete israeliene; face cele

mai uimitoare greşeli, din aceleaşi motive precum cele din urmă.

> Într-o scrisoare către *The New York Times*, preşedintele Ligii Anti-Defăimare[39], Abraham Foxman, scria că guvernul condus de Rabin „şi-a demonstrat fără ezitare angajamentul în procesul de pace" încă de când a fost numit. „Israelul a rămas ultimul actor care mai trebuie să-şi dovedească interesul pentru încheierea păcii." Care este bilanţul guvernului laburist al lui Rabin?

Este foarte corect că Israelul îşi doreşte pacea. Şi Hitler o dorea. Toată lumea îşi doreşte pacea. Întrebarea este în ce termeni o doreşte.

Guvernul lui Rabin, conform predicţiilor, a mărit intensitatea represiunii în teritoriile ocupate. Chiar în această după-amiază, vorbeam cu o doamnă care şi-a petrecut ultimii doi ani în Fâşia Gaza în efortul de a contribui la apărarea drepturilor omului. Concluziile sale nu erau diferite de ale altora, de ceea ce toată lumea raţională deja ştie – din momentul în care Rabin a ajuns la putere, represiunea a devenit şi mai dură. El este omul cu pumnul de oţel – acesta este bilanţul său.

Likud [cel mai mare partid de dreapta din Israel] a avut un impact mai bun în teritorii decât Partidul Laburist. Tortura şi pedeapsa colectivă au fost oprite în timpul lui Begin[40]. Perioada mai sumbră a fost în timpul lui Sharon[41], dar cea sub conducerea lui Begin a fost, în general, mai bună. Atunci când Partidul Laburist a preluat din nou guvernul, în 1984, tortura şi pedeapsa colectivă au început să fie din nou aplicate, ceea ce a declanşat ulterior intifada.

În luna februarie 1989, Rabin i-a spus unui grup de lideri ai organizaţiei Peace Now că negocierile cu OEP nu însemnau nimic – negocierile i-ar fi oferit timp să îi distrugă prin forţă pe palestinieni. Şi vor fi sfărâmaţi, spunea Rabin, vor fi distruşi.

Şi nu s-a întâmplat acest lucru.

Ba s-a întâmplat. Intifada era aproape stinsă atunci când Rabin a reaprins-o prin violenţa folosită. De asemenea, a continuat să construiască în teritoriile ocupate, după cum toată lumea raţională prevăzuse. Deşi asumase public restrângerea ocupaţiei din zonă, la scurt timp a devenit evident că era o minciună. Foxman ştie acest lucru. Doar citeşte presa israeliană, sunt convins.

Rabin s-a opus doar unora dintre cele mai extreme şi nebuneşti planuri ale lui Sharon. Acesta din urmă construia case peste tot, în locuri în care nimeni nu s-ar fi dus niciodată să locuiască, iar statul nu îşi permitea să le finanţeze. Aşa că Rabin a revenit la un program de construcţii mai lax. Cred că numărul actual al locuinţelor nou construite este de 11 000.

Partidul Laburist tinde să aibă politici mai raţionale decât Likud – acesta este unul dintre motivele pentru care Statele Unite i-au preferat mereu pe laburişti. Ei fac aceleaşi lucruri precum cei din Likud, dar mai discret şi mai puţin ostentativ. Laburiştii tind să fie mai moderni în orientarea lor politică, mai bine racordaţi la normele ipocriziei occidentale. În plus, sunt şi mai realişti. În loc să construiască în şapte zone mari, o fac doar în patru.

Dar obiectivul lor este cam acelaşi cu al celor din Likud – dispunerea locuinţelor israeliene pentru a putea separa zonele palestiniene. Mari reţele de autostrăzi vor conecta aşezările evreieşti şi vor izola câteva mici sate arabe pe dealuri. Israelul vrea să se asigure că nicio formă de autonomie locală nu se va transforma în autoguvernare. Această politică este în plină desfăşurare, iar Statele Unite desigur că o finanţează.

Criticii mişcării palestiniene arată cu degetul către ceea ce ei numesc „intrafada”, faptul că palestinieni ucid alţi palestinieni – ca şi cum aceasta ar justifica politica israeliană şi ar delegitima aspiraţiile palestiniene.

Să ne uităm în urmă la mişcarea sionistă – o mulţime de evrei au ucis alţi evrei. I-au ucis pe colaboratorii lor, pe trădătorii lor şi pe cei pe care îi credeau trădători. Şi nu se aflau în nişte condiţii atât de severe ca acelea ale ocupaţiei teritoriului palestinian. Aşa cum mulţi israelieni au arătat deja, britanicii nu au fost simpatici, dar s-au purtat ca nişte gentlemeni comparativ cu noi, americanii.

În logistica forţelor de apărare Haganah[42], sprijinite de laburişti, intrau camerele de tortură şi asasinii. Am citit odată despre primul asasinat oficial, înregistrat în arhive, din istoria Haganah-ului. Faptele sunt descrise explicit.

Asasinatul s-a întâmplat în 1921. Un evreu olandez pe numele său Jacob de Haan trebuia să fie asasinat, deoarece încercase să ia legătura cu palestinienii din zonă pentru a vedea dacă ar fi putut intermedia între ei şi noii ocupanţi evrei. Se presupune că asasina sa a fost femeia care, mai târziu, avea să devină soţia primului preşedinte al Israelului. În arhive se spunea şi că un alt motiv al asasinării sale ar fi fost faptul că era homosexual.

Iţhak Shamir a devenit liderul grupării Stern[43], ucigându-l pe rivalul său la conducere. Din diverse motive, Shamir nu l-a plăcut pe cel pe care ulterior l-a ucis. Shamir ar fi trebuit să facă cu el o plimbare pe plajă, iar acela nu a mai apărut la întâlnire. Toţi ştiu că Shamir l-a omorât.

Pe măsură ce intifada a început să se autodistrugă prin teribila sa politică de represiune, asasinatele au scăpat complet de sub control. Ele începuseră să fie folosite ca instrumente între vechi reglări de conturi şi gangsteri care ucideau pe oricine le ieşea în cale. La început, intifada a fost destul de disciplinată, dar a sfârşit într-o baltă de sânge, ceea ce Israelului i-a plăcut. Astfel, Israelul ar fi putut să spună cât de compromişi sunt arabii.

Israelul a avut mereu vecini periculoşi.

Da, aşa este. Şi Israelul contribuie în mod activ la acest lucru.

Gandhi, nonviolenţa şi India

> Nu v-am auzit niciodată vorbind despre Gandhi. Orwell scria despre el că, „în comparaţie cu alte figuri politice importante din timpul nostru, el a reuşit să nu se compromită”. Ce părere aveţi despre Mahatma?

Aş ezita să emit o opinie generală, fără a analiza mai în amănunt ceea ce a făcut şi ce rezultate a obţinut. Sunt câteva aspecte pozitive ale politicii sale – de pildă, accentul pus pe dezvoltarea satelor, autoajutorare şi proiecte locale. Aceste măsuri ar fi fost sănătoase pentru dezvoltarea Indiei. Implicit, el sugera un model de dezvoltare care ar fi putut fi mult mai de succes şi mai uman decât cel stalinist (centrat pe dezvoltarea industriei grele şi altele).

Dar totul trebuie înţeles prin cheia discursului despre nonviolenţă. Desigur, cu toţii suntem de acord cu nonviolenţa, mai curând decât cu violenţa, dar în ce condiţii şi când anume? Este nonviolenţa un principiu absolut?

> Ştiţi ce i-a spus lui Lewis Fisher, în 1983, despre evreii din Germania – că evreii germani ar fi trebuit să se sinucidă în masă, ceea ce ar fi „ridicat întreaga lume şi populaţia germană împotriva violenţei naziste”.

Prin această afirmaţie, a făcut o propunere de tactică, şi nu de principiu. Nu a spus că ar trebui să ne plimbăm veseli prin camerele de gazare doar pentru că asta ar dicta nonviolenţa. El spune că *dacă ai face-o, ţi-ar fi mai bine*.

Dacă separi propunerea sa de orice principiu, altul decât acela al numărului vieţilor care pot fi salvate, este plauzibil să fi stârnit îngrijorări externe într-un mod în care măcelul nazist nu a reuşit. Pe de altă parte, evreii europeni nu ar fi putut face prea multe în acele condiţii ruşinoase.

> Orwell adaugă că, după război, Gandhi şi-a justificat poziţia, spunând: „Evreii ar fi fost ucişi în orice circumstanţe şi ar fi murit în număr mare.”

Repet, afirmaţia sa se referă la tactica folosită, şi nu la principiu. Trebuie să ne întrebăm care ar fi fost consecinţele acţiunilor pe care le recomandă. Aceasta ar presupune să speculăm fără prea multe dovezi. Dar, dacă ar fi făcut aceste recomandări în momentul războiului, ar fi fost grotesc.

Ceea ce ar fi evidenţiat ar fi fost aceasta: „Uitaţi, oamenii fără putere care sunt măcelăriţi nu pot face nimic. Prin urmare, depinde de alţii să intervină pentru a pune capăt masacrului.” Să le dai sfaturi evreilor despre cum ar fi trebuit măcelăriţi nu este tocmai înălţător – ca să zic aşa.

La fel se poate spune despre o grămadă de alte lucruri. Să luăm exemplul oamenilor torturaţi şi omorâţi din Haiti. Probabil ai vrea să le spui: „Ceea ce trebuie să faci este să îi înfrunţi pe criminali şi să-ţi pui capul în faţa cuţitului lor – şi poate că oamenii de pe margine vor observa gestul tău.” Această variantă e posibilă. Dar poate că ar avea un impact mai mare dacă le-ai spune celor care îi înarmează pe criminali că ar trebui să facă ceva mai bun de atât.

Este uşor să predici nonviolenţa. Ea poate fi luată în serios când cineva ca Dave Dellinger [pacifist şi activist de cursă lungă] este chiar în faţă, alături de victime.

> India de astăzi este ruptă în bucăţi de numeroase mişcări separatiste. Kashmir [o provincie nordică disputată de India şi Pakistan] este într-o situaţie jalnică, ocupat de armata indiană, au loc crime, încarcerări şi încălcări flagrante ale drepturilor omului în Punjab [o provincie ce se intersectează cu Pakistan şi India] şi în alte părţi ale ţării.
>
> Aş dori să-mi spuneţi care e opinia dumneavoastră despre tendinţa statelor din Lumea a Treia de a blama puterile coloniale pentru toate problemele cu care se confruntă ele astăzi. Ele par să spună: „Da, India are probleme, dar toate se întâmplă din cauza britanicilor – până la venirea lor, India a fost un loc vesel.”

Este greu să stabileşti cine e de vină pentru dezastrele istorice. Într-un fel, este similar cu încercarea de a stabili cine

e vinovat pentru soarta unei persoane înfometate sau bolnave. Sunt multe cauze care determină o anumită situaţie. Să zicem că persoana a fost torturată – aceasta a avut cu certitudine un efect. Dar poate după ce tortura a încetat, acea persoană a avut o dietă deficitară, a dus o viaţă desfrânată şi a murit din mai multe cauze suprapuse. La genul acesta de lucruri mă refer.

Conducerea imperială a fost un dezastru, nu e niciun dubiu. Să luăm cazul Indiei. Când britanicii au ajuns pentru prima dată în Bengal, acesta era unul dintre cele mai bogate locuri din lume. Primii negustori războinici britanici l-au descris ca pe un paradis. Acel teritoriu corespunde Bangladeshului şi Calcuttei de azi – simbolurile disperării şi deznădejdii.

În Bengal erau zone agricole bogate ce produceau bumbac de o deosebită calitate. Tot acolo funcţionau şi manufacturi cu tehnologie avansată după standardele actuale. De exemplu, o firmă indiană produsese una dintre navele-amiral britanice folosite în timpul războaielor napoleoniene. Nava nu fost construită în fabricile britanice – era producţie pur indiană.

Poţi afla despre ce s-a întâmplat atunci citindu-l pe Adam Smith, care a scris acum mai bine de două sute de ani. Smith deplângea privaţiunile la care a fost supus Bengalul de către britanici. După cum spune el, britanicii au distrus mai întâi agricultura, iar apoi au transformat „deprivarea în foamete”. O modalitate prin care au făcut acest lucru a constat în confiscarea terenurilor şi transformarea lor în producţie de maci (din moment ce opiul era singurul produs pe care l-ar fi putut vinde Chinei). După aceasta, a urmat foametea în Bengal.

Britanicii au încercat şi să distrugă sistemul manufacturier existent atunci în acele părţi din India pe care le controlau. Începând cu 1700, Anglia a impus tarife dure pentru a evita ca manufacturierii indieni să concureze industria textilă

britanică. A subminat şi distrus industria textilă indiană deoarece India avea un avantaj comparabil. Folosea bumbac mai bun, iar sistemul de producţie era în multe privinţe comparabil, dacă nu mai bun, cu cel britanic.

Britanicii şi-au îndeplinit obiectivele. India s-a dezindustrializat, s-a ruralizat. Pe măsură ce Revoluţia Industrială se răspândea în Anglia, India se transforma într-o ţară săracă, rurală şi agrară.

Abia în 1846, când competitorii săi au fost eliminaţi şi devansaţi, Anglia şi-a dat brusc seama de avantajele comerţului liber. Citiţi istoricii liberali britanici, marii avocaţi ai comerţului liber – erau conştienţi de avantajele sale. Chiar în acea perioadă, ei spun: „Ştiţi ce? Nu e drăguţ ceea ce îi facem Indiei, dar nu există altă opţiune pentru a salva morile din Manchester. Trebuie să distrugem concurenţa.”

Această atitudine a britanicilor a continuat. Putem să urmărim firul caz cu caz, în întreaga Indie. În 1944, [Jawaharlal] Nehru a scris o carte interesantă [*Descoperirea Indiei*] dintr-o închisoare britanică. El a arătat că, dacă urmăriţi influenţa şi controlul britanic în fiecare regiune a Indiei şi apoi le comparaţi cu nivelul sărăciei dintr-o regiune, veţi observa corelaţia dintre ele. Cu cât britanicii au stat mai mult într-o regiune, cu atât mai săracă a devenit ea. Cel mai rău exemplu îl reprezenta, desigur, Bengalul – azi, Bangladesh. Acolo au ajuns britanicii prima dată.

Nu vei putea reface acelaşi drum în Canada şi America de Nord deoarece, în acele cazuri, populaţia a fost decimată. Nu doar comentatorii corecţi politic de azi descriu acest fenomen – vă puteţi duce direct la Părinţii Fondatori ai Statelor Unite.

Primul secretar al Apărării, generalul Henry Knox, spunea că ceea ce îi făceau populaţiei native este mai rău decât ceea ce conchistadorii au făcut în Peru şi Mexic. El spunea că viitorii istorici vor privi înapoi la „distrugerea” acestor

populaţii – ceea ce noi numim azi genocid – şi o vor picta în culori sumbre.

Toate acestea au fost cunoscute de la bun început. Mult timp după ce John Quincy Adams, părintele intelectual al Destinului Manifest[44], şi-a încheiat mandatul politic, a devenit un oponent al sclaviei şi politicilor împotriva amerindienilor. El a spus că a fost implicat într-un grad atât de ridicat – împreună cu ceilalţi americani – în politica de „exterminare" a amerindienilor, încât Dumnezeu îi va pedepsi în mod cert pentru „păcatele lor capitale".

Situaţia în America Latină a fost mai complexă, dar populaţia băştinaşă a fost decimată în o sută cincizeci de ani. În acest timp, africanii erau aduşi ca sclavi. Această măsură a contribuit la devastarea Africii cu mult înaintea perioadei coloniale, când cucerirea Africii a tras-o şi mai mult în jos.

După ce Occidentul a jefuit coloniile – nu e nicio îndoială că a făcut acest lucru şi că asta a contribuit la propria dezvoltare –, a trecut la aşa-numitele relaţii „neocoloniale", care semnifică dominare în lipsa administrării directe. După aceasta, dezastrul a continuat.

Dezbină şi cucereşte

> Continuând cu India, vorbiţi-ne despre politica de tipul „dezbină şi cucereşte" a Rajului britanic[45], care i-a asmuţit pe hinduşi împotriva musulmanilor. Vedeţi rezultatele sale în zilele noastre.

Normal, cel care cucereşte va instrumentaliza un grup împotriva celuilalt. De exemplu, cred că, în proporţie de circa 90%, forţele militare folosite de britanici în India erau compuse din indieni.

> Circulă acea statistică halucinantă care spune că, la apogeul dominaţiei sale în India, puterea britanică n-a avut acolo mai mult de 150 000 de oameni.

Acelaşi lucru este valabil peste tot. Aşa a fost în cazul forţelor americane care au cucerit Filipine, omorând 200 000 de locuitori. Americanii au fost ajutaţi de triburile filipineze, profitând de conflictele dintre grupurile locale. Cei care ar fi făcut pact cu colonizatorii erau numeroşi.

Dar să uităm de Lumea a Treia – să ne uităm la politica de cucerire de către nazişti a ţărilor civilizate din vestul Europei, ţări precum Belgia, Olanda şi Franţa. Cine îi aduna la un loc pe evrei? Adesea, localnicii. În Franţa, acest lucru se întâmpla cu o viteză mai mare decât ar fi reuşit naziştii să o facă. De asemenea, naziştii au folosit evrei pentru a-i controla pe semenii lor.

Dacă Statele Unite ar fi cucerite de către ruşi, Ronald Reagan, George Bush, Elliott Abrams şi restul asemenea lor, cel mai probabil, ar lucra pentru invadatori, trimiţând oameni în lagăre de concentrare. Ei au tipul de personalitate care s-ar preta la aşa ceva.

Acesta este modelul tradiţional. Invadatorii folosesc, de obicei, colaboratori locali pentru a-şi atinge scopurile. În mod natural, invadatorii exploatează orice rivalitate şi ostilitate pentru a face unul dintre grupuri să lucreze pentru ei, în defavoarea grupului adversar.

Exact acelaşi lucru se întâmplă acum cu populaţia kurdă. Occidentul încearcă să-i mobilizeze pe kurzii irakieni pentru a-i distruge pe kurzii turci, care sunt, de departe, cel mai mare grup şi, de-a lungul timpului, cel mai oprimat. Dincolo de ceea ce am crede despre aceste trupe de gherilă, nu e nicio îndoială că ele au avut parte de sprijin popular substanţial în sud-estul Turciei.

(Atrocităţile la care Turcia i-a supus pe kurzi nu au fost relatate de presa occidentală deoarece Turcia este aliatul Occidentului. Dar exact în timpul Războiului din Golf, Turcia bombarda zonele kurde şi zeci de mii de oameni erau expulzaţi de acolo.)

Astăzi, obiectivul Occidentului constă în folosirea kurzilor irakieni drept armă pentru încercarea de a instaura ceea ce este cunoscut sub numele de „stabilitate” – adică, un sistem politic care corespunde viziunii occidentale – în Irak. Occidentul îi foloseşte pe kurzii irakieni pentru a-i distruge pe kurzii turci, ceea ce va mări puterea Turciei în zonă; kurzii irakieni cooperează pentru a îndeplini obiectivul Turciei.

În octombrie 1992, a avut loc un incident foarte urât, prin care armata turcă şi forţele kurde irakiene au pus în aplicare o manevră militară împotriva trupelor de gherilă kurde din Turcia, cu scopul de a le elimina şi distruge.

Liderii kurzi irakieni şi câteva segmente ale populaţiei turce au colaborat, deoarece au crezut că vor putea câştiga ceva. Strategia lor poate fi înţeleasă – nu neapărat aprobată, ceea ce este deja o altă chestiune –, dar, cu certitudine, poate fi înţeleasă.

Kurzii irakieni sunt populaţii strivite şi distruse din toate direcţiile. Nu este de mirare că se agaţă de orice fir de păr pentru a supravieţui – chiar dacă aceasta ar însemna să contribuie la eliminarea kurzilor turci.

Aşa se comportă invadatorii. Aşa au făcut dintotdeauna. La fel au făcut şi în cazul Indiei.

Să nu ne închipuim că India a fost un loc paşnic înainte de venirea britanicilor – pentru că nu a fost. Nici emisfera vestică a lumii nu a fost vreo utopie pacifistă. Dar nu am nicio îndoială că, peste tot unde au ajuns, europenii au contribuit la creşterea nivelului violenţei într-o proporţie semnificativă. Istorici militari cu probitate nu au niciun dubiu în această privinţă – fenomenul era deja evident în secolul al XVIII-lea. Din nou, ne putem duce la Adam Smith.

Unul dintre motivele care stau în spatele violenţei europenilor rezidă în luptele lor încrâncenate, războaiele lor interne sângeroase. Acestea au contribuit la dezvoltarea unei culturi inegalabile a violenţei. Cultura violenţei a fost mai

importantă chiar decât tehnologia folosită în luptă, care nu era diferită de cea a altor culturi.

Descrierea faptelor europenilor este de-a dreptul monstruoasă. Negustorii britanici şi olandezi – de fapt, negustori războinici – au ajuns în Asia şi au distrus regiuni comerciale care funcţionau de mult timp, aveau un sistem destul de stabil de reguli. Aceste regiuni erau mai mult sau mai puţin libere, destul de pacifiste – un fel de zone de liber schimb.

Europenii au distrus tot ce le-a ieşit în cale. Acest lucru este valabil aproape peste tot în lume, cu câteva excepţii. Războaiele duse de europeni au fost războaie de exterminare. Dacă ar fi să recunoaştem adevărata faţă a istoriei europenilor, ar trebui să o descriem pur şi simplu ca pe-o invazie barbară.

Populaţiile băştinaşe nu mai văzuseră aşa ceva. Singurii care au fost capabili să le ţină piept au fost japonezii şi chinezii. Într-un fel, China a făcut regulile jocului, avea tehnologie şi era puternică, deci a fost capabilă să ţină piept intervenţiei occidentale pentru o lungă perioadă. Dar când şi-a pierdut capacitatea de a se apăra, în secolul al XIX-lea, China s-a prăbuşit.

Japonia le-a ţinut piept europenilor aproape în totalitate. De aceea, Japonia este una dintre zonele Lumii a Treia care au reuşit să se dezvolte. Şi acest fapt este uimitor. Singura zonă din Lumea a Treia care nu a fost colonizată de europeni este singura care face parte din lumea industrializată. Acest lucru nu este întâmplător.

Pentru a întări această idee, trebuie să ne uităm la acele părţi ale Europei care au fost colonizate. Acele teritorii – precum Irlanda – sunt ca ţările din Lumea a Treia. Modelul este reprodus într-un mod uimitor. Aşa că popoarele Lumii a Treia au motive întemeiate când dau vina pe istoria imperialismului pentru situaţia în care se află.

Este interesant de observat cum este reflectat acest subiect în Occidentul zilelor noastre. A fost publicat un articol [pe 7 ianuarie 1993] în *The Wall Street Journal* în care era criticată intervenţia din Somalia. Articolul era scris de Angelo Codevilla, un pretins cercetător de la Institutul Hoover al Universităţii Stanford, în care spunea aşa: iată, problema cu care se confruntă lumea este că intelectualii occidentali îşi urăsc cultura şi, prin urmare, au terminat-o cu colonialismul. Doar civilizaţiile extrem de generoase îşi pot asuma o sarcină atât de nobilă precum cea a colonialismului, care încearcă să-i salveze pe barbari de propriul destin mizerabil. Europenii au colonizat – şi, desigur, le-au oferit coloniilor numai daruri şi beneficii. Dar, apoi, aceşti intelectuali occidentali care îşi urăsc propria cultură le-au forţat să se retragă. Rezultatul este ceea ce avem în faţa ochilor.

Trebuie neapărat să consulţi arhivele naziste ca să găseşti o idee comparabilă. Dincolo de ignoranţa frapantă – o ignoranţă atât de mare, încât este prezentă numai în rândul intelectualilor respectabili –, moralitatea lor este atât de îndoielnică, încât ar trebui să mergi la arhivele naziste. Şi totuşi, articolul este un editorial apărut în *The Wall Street Journal*. Cel mai probabil, nu va fi prea aspru criticat.

A fost interesant să citesc în ziarele de dreapta din Anglia – *The Sunday Telegraph* şi *The Daily Telegraph* –, după ce Rigoberta Menchu [activistă şi scriitoare din Guatemala] a câştigat Premiul Nobel pentru Pace. Ziariştii, şi mai ales corespondenţii din America Centrală, erau de-a dreptul revoltaţi. Perspectiva lor era următoarea: e adevărat, au fost comise atrocităţi în Guatemala. Dar ele fie au fost comise de trupele de gherilă de stânga, fie au fost un răspuns firesc al claselor respectabile ale societăţii la atrocităţile comise de predicatorii marxişti. Deci, să acorzi Premiul Nobel pentru Pace unei persoane care a torturat populaţia indigenă în toţi aceşti ani, Rigoberta Menchu...

Îmi este greu să reproduc ideile articolului. Trebuie să îl citiţi dumneavoastră. Ai impresia că este scos din cele mai tenebroase arhive staliniste şi naziste. Articolul este totuşi o mostră tipică a culturii britanice şi americane.

Rădăcinile rasismului

> În întreaga lume – din Los Angeles până în Balcani, din Caucaz până în India – s-a născut un val de tribalism, naţionalism, fanatism religios, rasism. De ce tocmai acum?

Mai întâi, să ne amintim că toate acestea au existat dintotdeauna.

> Sunt de acord, dar acum pare că tribalismul, fanatismul religios sau rasismul se manifestă într-un mod mai pronunţat.

În anumite părţi ale lumii, ele sunt, ce-i drept, mai vizibile. Să luăm cazul Europei de Est. Per total, Europa este un spaţiu foarte rasist, mai rău decât în Statele Unite, dar Europa de Est este, în mod particular, urâtă din acest punct de vedere. Acel tip de societate a avut, în mod tradiţional, animozităţi etnice foarte înverşunate. Unul dintre motivele pentru care mulţi dintre noi suntem aici [în America] este că bunicii noştri au fugit de ele.

Până acum doi ani, Europa de Est se afla sub controlul unei tiranii foarte aspre – sistemul sovietic. Acesta a paralizat societatea civilă, adică a eliminat ceea ce a fost bun, dar a şi reprimat ceea ce a fost rău. Acum, că tirania a dispărut, societatea civilă îşi revine – cu imperfecţiunile sale, care sunt din plin.

Peste tot în lume, să spunem Africa, se întâmplă tot felul de atrocităţi. S-au întâmplat mereu. Una dintre cele mai teribile atrocităţi a avut loc în anii ’80. Între 1980 şi 1988, Africa de Sud, susţinută de Statele Unite, a fost responsabilă de uciderea unui milion şi jumătate de oameni, plus daune de circa 60 de miliarde de dolari – şi aceasta doar în regiunea Africii de Sud.

Nimănui din Statele Unite nu i-a păsat de atrocităţile din Africa de Sud pentru că guvernul american sprijinea acţiunile africane. Dacă te întorci în timp, în anii ’70, în Burundi, acolo a avut loc un masacru, zeci de mii de oameni ucişi. Nimănui nu i-a păsat.

În Europa Occidentală, regionalismul se intensifică. Această situaţie reflectă parţial declinul instituţiilor democratice. Pe măsură ce Comunitatea Europeană îşi consolidează treptat puterea executivă, ce reflectă concentrarea marilor interese economice, oamenii încearcă să găsească metode alternative de a-şi păstra identitatea. Aceasta dă naştere unor tendinţe regionale, cu părţile lor bune şi rele. Povestea nu e completă, dar ce v-am spus este o mare parte din ea.

> Germania a avut cea mai liberală politică de azil din lume – acum, vrea să limiteze libertăţile civile şi să scoată în afara legii partide politice.

Sunt multe de spus despre rasismul german, ceea ce e destul de rău. De pildă, prigonirea romilor în România este un scandal pe care nu-l pot descrie. Romii au fost trataţi aidoma evreilor în timpul Holocaustului, dar nimănui nu îi pasă de ei.

Ar trebui să ne amintim că, în Europa, se întâmplă şi alte lucruri, mai puţin vizibile. Să luăm exemplul Spaniei. A fost admisă în Comunitatea Europeană, cu anumite condiţii. Una dintre ele era aceea de a reprezenta o barieră în calea imigranţilor nord-africani, de a căror invazie le este teamă europenilor.

Sunt o mulţime de oameni care încearcă să traverseze în bărci distanţa mică dintre nordul Africii şi Spania – ca aceea dintre Haiti şi Republica Dominicană. Dacă reuşesc să ajungă în Spania, imigranţii sunt expulzaţi de către poliţie şi Marină. Situaţia este tare urâtă.

Desigur că sunt motive întemeiate pentru care oamenii din Africa se duc în Europa şi nu invers. Motivele rezidă în istoria ultimilor cinci sute de ani. Ceea ce se întâmplă acum din

acest motiv nu este pe placul Europei. Ea ar vrea să îşi menţină bunăstarea şi să îi ţină pe săraci la distanţă.

Aceeaşi problemă există în Italia. Liga Lombardă, care este compusă şi din elemente neofasciste, a obţinut o victorie la recentele alegeri. Victoria sa reflectă interesele nordului ţării. Acesta nu doreşte să poarte grija celor săraci din sudul ţării. Şi este preocupat de nord-africanii care vin prin sud, pătrunzând în Italia prin Sicilia. Italienii din nord nu-i doresc – ei vor doar bogaţi albi.

> Acest caz ne duce către problema mare a rasei şi rasismului şi a fost avută în vedere în cadrul relaţiei dintre nord şi sud.

Rasismul a existat dintotdeauna. Dar s-a dezvoltat ca principiu de înţelegere şi percepţie în contextul colonialismului. Motivul este lesne de înţeles. Când ai bocancul pe capul cuiva, trebuie să te justifici. Justificarea trebuie să fie depravarea oprimatului.

Este uimitor să observi acest lucru în cazul oamenilor care nu sunt foarte diferiţi unul de celălalt. Să aruncăm o privire asupra cuceririi Irlandei de către britanici, una dintre cele mai timpurii acţiuni coloniale din Occident. Cucerirea Irlandei a fost descrisă în termeni similari cu aceea a Africii. Irlandezii erau o rasă diferită. Nu erau oameni. Ei erau ca restul lumii. Trebuiau striviţi şi distruşi.

> Unii marxişti spun că rasismul este rezultatul sistemului economic, al capitalismului. Aţi fi de acord cu această idee?

Nu. Rasismul are de a face cu politica de cucerire, cu opresiunea. Atunci când jefuieşti pe cineva, îl oprimi, îi controlezi viaţa, foarte rar vei admite: „Sunt un monstru. Tot ce fac este pentru binele meu personal.” Nici măcar Himmler nu a admis aşa ceva.

O tehnică standard de formare a credinţelor merge mână în mână cu opresiunea, fie că e vorba despre a-i arunca pe cei oprimaţi în camere de gazare, fie despre a-i pune la stâlpul infamiei. Reacţia tipică ar fi să spună: „Ceilalţi sunt

depravaţi. De aceea fac ceea ce fac. Poate că le fac un bine prin reacţia mea.” Dacă depravarea lor este de vină, atunci trebuie să fie ceva care îi face diferiţi de mine. Ceea ce este diferit la ei va fi orice îţi trece prin minte.

Şi aceasta este justificarea.

Apoi, această reacţie se transformă în rasism. Oricând poţi găsi ceva – culoarea diferită a ochilor, greutatea corporală, homosexualitatea. Găseşti ceva ce indică suficient de clar diferenţa. Desigur, poţi minţi în privinţa diferenţei, deci va fi mai uşor să o găseşti.

Să luăm exemplul sârbilor şi croaţilor. Nu-i poţi distinge. Folosesc un alfabet diferit, dar vorbesc aceeaşi limbă. Aparţin unor ramuri diferite ale Bisericii Catolice. Aceasta este diferenţa dintre ei. Dar mulţi sunt dispuşi să se ucidă şi să se distrugă unii pe alţii. Nu-şi pot imagina o misiune mai importantă în viaţă decât aceasta.

Cuvântul din cinci litere care nu poate fi rostit

> Este cert că ideologia şi propaganda sunt fenomene ale altor culturi. Ele nu există în Statele Unite. Cuvântul „clasă” este în aceeaşi categorie. L-aţi numit „cuvântul din cinci litere care nu poate fi rostit”.

Este destul de interesant să observi cum merg lucrurile. Statisticile referitoare la aspecte precum calitatea vieţii, mortalitatea infantilă, speranţa de viaţă etc. sunt, de regulă, eclipsate de cele referitoare la rasă. Întotdeauna se dovedeşte că statisticile despre persoanele de culoare sunt mai sumbre decât cele despre albi.

Dar un studiu interesant a fost făcut de Vicente Navarro, profesor la Universitatea Johns Hopkins, care lucrează pe chestiuni legate de sănătate publică. El a decis să reanalizeze statisticile, separând factorii rasă şi clasă. De exemplu, a analizat datele despre muncitorii albi şi cei de culoare versus directori albi şi directori de culoare. A

descoperit că cea mai semnificativă diferenţă între albi şi persoane de culoare este dată de apartenenţa la o clasă socială. Dacă te uiţi la distanţa dintre muncitori albi şi directori albi, ea este enormă.

Evident, studiul era relevant din perspectiva epidemiologiei şi sănătăţii publice, aşa că l-a trimis celor mai mari reviste americane de medicină. Toate l-au respins. Apoi, Navarro l-a trimis celei mai importante reviste de medicină din lume, *The Lancet*, în Marea Britanie. Articolul a fost acceptat imediat.

Motivul respingerii articolului este foarte clar. În Statele Unite, nu îţi este permis să vorbeşti despre diferenţele de clasă. De fapt, doar două grupuri au voie să aibă conştiinţă de clasă în Statele Unite. Unul este comunitatea oamenilor de afaceri, înverşunată în dobândirea conştiinţei de clasă. Textele lor abundă toate de idei legate de pericolul maselor, pericolul ridicării acestora şi găsirea mijloacelor pentru a le înfrânge. Acesta este un fel de marxism vulgar, întors pe dos.

Al doilea grup este cel al celor care lucrează în departamentele strategice ale guvernului. Ei vorbesc la fel ca aceia din primul grup – despre cum trebuie să fim îngrijoraţi de aspiraţiile în ascensiune ale omului de rând şi despre cum masele sărăcite îşi propun să îşi îmbunătăţească standardul de viaţă în detrimentul sectorului de afaceri.

Astfel că ei pot avea conştiinţă de clasă. Ei au o misiune de îndeplinit. Dar este extrem de important să îi convingă pe ceilalţi, restul populaţiei, că ideea de clasă nu există. Toţi suntem egali, cu toţii suntem americani, trăim în armonie, muncim împreună, totul este minunat.

Să luăm, de exemplu, cartea *Mandate for Change*, publicată de Institutul pentru Politici Progresiste, al *think-tank*-ului lui Clinton. Era o carte pe care o puteai cumpăra de la standurile de presă din aeroport, ca parte a literaturii de campanie care descria programul politic al administraţiei Clinton. Cartea are

un capitol despre „economia antreprenorială”, adică economia care va evita capcanele dreptei şi stângii.

Cartea se debarasează de ideile liberale demodate referitoare la Iluminism şi dreptul asigurat de stat al mamelor de a-şi hrăni copiii – totul este istorie. Nu vom mai avea nevoie de nimicurile acestea. Acum avem „economia întreprinderilor”, în care sporim investiţiile şi creşterea economică. Singurii pe care îi mai ajutăm sunt muncitorii şi firmele în care ei lucrează.

În acest tablou, toţi suntem muncitori. Tot aici sunt şi firmele în care muncim. Noi, muncitorii, ne-am dori să îmbunătăţim firmele în care muncim, la fel cum ne-ar plăcea să ne îmbunătăţim dotările din bucătărie, să ne luăm un frigider nou.

Ceva lipseşte din acest tablou – managerii, şefii sau investitorii. Ei nu există. În tablou sunt doar muncitorii şi firmele în care muncesc. Grija administraţiei firmei este de a le face viaţa mai bună muncitorilor.

Cuvântul „antreprenori” apare o singură dată, cred. Antreprenorii sunt aceia care îi asistă pe muncitori şi firmele în care muncesc. Din câte îmi amintesc, şi cuvântul „profituri” apare tot o dată. Nici nu ştiu cum de a scăpat acolo – e un alt cuvânt urât, precum cel de clasă.

Să ne gândim la expresia „locuri de muncă”. Acum, este folosită cu sensul de „profituri”. Aşa că, atunci când, să zicem, George [H.W.]Bush a zburat în Japonia cu Lee Iacocca şi restul reprezentanţilor din industria auto, sloganul său a fost „Locuri de muncă, locuri de muncă, locuri de muncă”. Aceasta căuta el atunci.

Ştim noi cât de mult îi pasă lui George Bush de locurile de muncă. E suficient să te uiţi la ceea ce s-a întâmplat în timpul mandatului său prezidenţial, când numărul oficial al şomerilor şi al muncitorilor necalificaţi a crescut la circa 17 milioane – o creştere cu 8 milioane, în timpul celor patru ani.

Bush încerca să creeze condiţii pentru externalizarea locurilor de muncă în străinătate. A continuat politica de subminare a sindicatelor şi de scădere a nivelului salariilor reale. Deci, ce înseamnă atunci când el şi mass-media strigă „Locuri de muncă, locuri de muncă, locuri de muncă”? Este evident: „Profituri, profituri, profituri.” Încearcă să găsească o soluţie de mărire a profiturilor.

Ideea constă în crearea unui tablou din care populaţia să creadă că suntem toţi o familie fericită. Suntem America, avem un interes naţional comun, muncim împreună pentru el. În acest tablou suntem noi, muncitorii, firmele în care muncim şi guvernul care munceşte pentru noi. Noi îi alegem pe cei din guvern – sunt servitorii noştri.

Şi asta e totul – fără niciun conflict, fără alte categorii sociale, nicio structură de putere camuflată de sistemul politic. Cu siguranţă, în tablou nu e loc pentru clase – cu excepţia cazului în care se întâmplă să faci parte din clasa conducătoare şi eşti pe deplin conştient de apartenenţa la ea.

> Aşadar, subiecte, de asemenea, exotice precum dominaţie de clasă sau luptă de clasă se regăsesc doar în cărţi obscure şi pe Marte, nu-i aşa?

Sau în presa de afaceri şi cărţile de specialitate din domeniul afacerilor, în care acestea sunt mereu menţionate. Prezenţa lor acolo este cauzată de frica oamenilor de afaceri de ele.

> Folosiţi termenul „elită”. Economistul politic şi istoricul economic Samir Amin afirmă că termenul le face o favoare celor pe care îi desemnează. El îl preferă pe cel de „clasă conducătoare”. Apărut accidental, un nou termen care îl înlocuieşte este „bădăranii care ne conduc”.

Singurul motiv pentru care nu folosesc cuvântul „clasă” este că terminologia discursului politic este atât de degradată, încât este greu să foloseşti orice alt cuvânt. Aceasta şi este ideea – să ne fie imposibil să mai vorbim despre el. În primul

rând, cuvântul „clasă” are numeroase asocieri. De îndată ce rosteşti cuvântul „clasă”, ai comis o tragedie. Lumea se gândeşte că delirul marxist este din prezent.

În al doilea rând, pentru a face o analiză profundă a clasei, nu poţi să vorbeşti pur şi simplu despre clasa conducătoare. Sunt oare profesorii de la Harvard parte din clasa conducătoare? Sunt oare editorii ziarului *The New York Times* parte a clasei conducătoare? Dar funcţionarii Departamentului de Stat american? Sunt o multitudine de categorii sociale diferite. Prin urmare, ne referim în termeni vagi la instituţii politice sau la elite sau la oamenii care fac parte din sectoarele de activitate dominante.

Sunt totuşi de acord că nu poţi închide ochii în faţa diferenţelor mari în termeni de putere, diferenţe înrădăcinate în sistemul economic. Putem vorbi în termen de „stăpâni”, dacă doriţi. Cuvântul îi aparţine lui Adam Smith şi, mai nou, este la modă. Elitele sunt stăpânii care urmăresc ceea ce Smith numea „principiul josniciei” – „totul pentru noi înşine, şi doar pentru noi înşine”.

În fond, ceea ce spuneţi este că clasa transcende rasa.

Şi chiar asta face. De exemplu, Statele Unite „ar putea” deveni o societate în care să nu mai existe distincţii de culoare a pielii. Acest lucru este posibil. Nu cred că se va şi întâmpla, dar este realmente posibil să se întâmple; dacă s-ar întâmpla, nu ar putea schimba structura economiei politice actuale – tot aşa cum femeile ar putea trece dincolo de plafonul de sticlă[46], fără ca schimbările structurale să aibă loc.

Acesta este unul dintre motivele pentru care, de obicei, sectorul de afaceri se arată dispus să sprijine eforturile de a elimina rasismul şi sexismul. Acestea nu contează atât de mult pentru el. Îţi pierzi poziţia privilegiată de bărbat alb în anturajul executiv, dar schimbarea este nesemnificativă atât

timp cât principalele instituţii de putere şi dominaţie rămân intacte.

Sau poţi să plăteşti femeile mai puţin.

Sau le poţi plăti la fel ca pe bărbaţi. Să luăm exemplul Angliei. Tocmai au trecut printr-o perioadă de zece ani minunaţi sub conducerea Doamnei de Fier [Margaret Thatcher]. A fost mai rea decât perioada de guvernare a lui Reagan.

La umbra democraţiilor liberale – acolo unde există această piramidă de control şi dominaţie, acolo unde există clasă, rasă şi diferenţe pe bază de gen – stau coerciţia, forţa.

Acestea derivă din faptul că puterea obiectivă este concentrată în câteva mâini. Ea rezidă în anumite instanţe, precum în relaţiile de tip patriarhal sau rasist. În mod obligatoriu, ea rezidă în posesie.

Dacă ne gândim la felul în care funcţionează, în general, societatea, acela este felul în care au descris-o Părinţii Fondatori americani. După cum afirma John Jay, „ţara ar trebui condusă de cei care o deţin”, iar cei care o deţin îşi propun să urmeze principiul josniciei, descris de Adam Smith. Acesta este principiul de bază al exercitării puterii.

În acelaşi timp, merită că depăşim toate celelalte forme de opresiune. Pentru vieţile oamenilor, rasismul şi sexismul pot fi mai dăunătoare decât oprimarea de clasă. Pentru un puşti linşat în sud este mai rău decât dacă ar fi plătit prost. Deci când ne referim la rădăcinile sistemului de opresiune, nu este suficient să vorbim în termeni de suferinţă. Suferinţa este o variabilă independentă, iar ea trebuie înlăturată.

Natura umană şi imaginea de sine

Rasismul este ceva ce poate fi învăţat sau este înnăscut?

Cred că niciuna dintre cele două. Nu e nicio îndoială că natura umană este bogată, complexă. Doar nu suntem de

piatră. Orice fiinţă raţională ştie că o mare parte din noi este determinată genetic, inclusiv aspecte legate de comportamentul nostru, atitudinile noastre. Nu este nicio îndoială în această privinţă.

Dacă mergi mai departe şi te întrebi ce este rasismul, intri într-o zonă a ignoranţei totale. Se ştie că ceva din natura noastră umană face să ne crească braţe în loc de aripi şi că, la o anumită vârstă, traversăm etapa pubertăţii. Ceea ce ştim până acum este că dobândirea limbajului, creşterea sistemului vizual şi altele sunt părţi fundamentale ale naturii umane.

Când ai în vedere modele culturale, sisteme de credinţe şi altele asemenea, opinia unui necunoscut de pe stradă este la fel de pertinentă ca opinia celui mai bun om de ştiinţă din lume. Nimeni nu are nicio idee în această privinţă. Oamenii, indiferent de pregătirea lor, îşi pot da cu părerea dacă doresc, dar în principiu nu ştiu mai nimic.

În special în acest domeniu, putem cel mult să facem speculaţii rezonabile. Cred că cea pe care tocmai am pomenit-o poate fi considerată o ipoteză rezonabilă. Nu contează atât de mult dacă rasismul este în genele noastre; ceea ce „se află” în genele noastre este nevoia de a ne apăra imaginea de sine. Este probabil în natura noastră un mijloc de a schimba tot ceea ce facem în aşa fel încât să putem trăi aşa.

La fel este şi în sfera socială mai largă în care funcţionează instituţii şi sisteme de opresiune şi dominaţie. Cei care deţin controlul, care le fac rău altora – acei oameni îşi vor găsi justificări. Poate o vor face în moduri sofisticate sau nesofisticate, dar o vor face. Este în natura noastră umană. Una dintre consecinţele nevoii de justificare se dovedeşte a fi rasismul. În acelaşi timp, se poate dovedi şi altceva.

Să luăm exemplul modurilor sofisticate. Reinhold Niebuhr a fost un guru intelectual al modernităţii, în Statele Unite. A

fost supranumit „teologul oficial”. A fost venerat de politicienii liberali de tipul lui Kennedy, de oameni precum George Kennan. A fost considerat un magistru moral al generaţiei contemporane.

Este interesant de observat ce anume l-a făcut atât de venerat. M-am uitat la un moment dat prin cărţile sale. (Una dintre cărţile mele ar fi trebuit să conţină un capitol despre el, dar editorul l-a considerat prea inaccesibil pentru public, aşa că nu l-a inclus.) Nivelul său intelectual este deprimant de scăzut – aproape că te pufneşte râsul.

Totuşi, te atrage ceva la el – conceptul său de „paradox al bunătăţii”. Semnificaţia sa se reduce la: oricât de mult te-ai strădui să faci bine, întotdeauna vei ajunge să faci rău. Evident, pentru că este intelectual, trebuie să îmbrace argumentaţia în cuvinte mari, dar cam la asta se reduce.

Paradoxul bunătăţii reprezintă un sfat ademenitor pentru aceia care vor să o apuce pe calea fărădelegilor, anume să creadă că „oricât de mult m-aş strădui să fac bine, mereu voi ajunge să îi rănesc pe ceilalţi. Nu am cum să evit acest lucru”. Pentru un naş mafiot, este o idee minunată. Poate acum să o ia înainte şi să facă orice are chef. Dacă le face rău oamenilor, atunci „o, Doamne, n-am ce face, e paradoxul bunătăţii”.

Aceasta poate foarte bine să explice de ce Niebuhr a fost atât de seducător pentru intelectualii americani în timpul perioadei de după cel de Al Doilea Război Mondial. Ei se pregăteau moral pentru comiterea unei crime. Urmau să devină fie artizanii, fie apologeţii unei epoci de cucerire globală.

Conducerea lumii va presupune, în mod evident, comiterea unor crime abominabile. Aşa că intelectualii se vor gândi: „Nu e reconfortant să ne sprijinim pe această doctrină? Bineînţeles că suntem extra-binevoitori şi umani, dar paradoxul bunătăţii...”

Din nou, dacă eşti intelectual, îmbraci un asemenea discurs şi scrii articole despre el. Totuşi, mecanismele puse în joc sunt destul de simple.

Presupune că toate acestea sunt, dacă vreţi, parte a naturii noastre, dar într-un mod atât de transparent, încât nu putem trece această idee drept teorie. Toată lumea ştie din propria experienţă cam tot ceea ce se ştie despre fiinţele umane – cum se comportă şi de ce –, dacă stai să te gândeşti. Doar nu e fizică cuantică.

> Ce credeţi despre aşa-numita „etică competitivă”? Există oare vreo dovadă că suntem competitivi de la natură? Mulţi susţinători ai pieţei libere şi ai capitalismului de piaţă susţin că trebuie să le oferim oamenilor abilitatea de a concura – care este naturală.

Desigur că sunt anumite condiţii în care oamenii se vor afla în competiţie, după cum sunt condiţii în care oamenii cooperează. Să luăm exemplul familiei. Să presupunem că persoana care aduce banii în casă îşi pierde slujba, deci familia nu va mai avea din ce să trăiască.

Tatăl este, cel mai probabil, cel mai puternic membru al familiei. Va fura el toată hrana şi o va mânca, lăsându-i pe copii să moară de foame? (Bănuiesc că sunt unii oameni care fac asta, dar îi sancţionezi. Ceva e patologic în comportamentul lor.) Nu, o va împărţi cu restul familiei.

Înseamnă aceasta că oamenii nu sunt competitivi? Nicidecum. Înseamnă că, în *acel tip de* circumstanţă, oamenii împart. Acele tipuri de circumstanţe pot fi extinse destul de mult – de pildă, se pot extinde la întreaga clasă muncitoare. Acest fenomen se petrece în timpul momentelor de solidaritate ale clasei muncitoare, atunci când oamenii se zbat împreună pentru a crea sindicate şi condiţii de muncă decente.

Aşa a fost în cazul Statelor Unite, la urma urmelor. Să ne uităm un pic la greva din Homestead de acum un secol [când

Andrew Carnegie i-a sechestrat pe muncitorii greviști de la uzina de oţel din Pennsylvania]. Aceea era o perioadă de intense rivalităţi etnice şi rasism, îndreptate cu precădere către imigranţii est-europeni. În timpul acelei răzmeriţe, muncitorii au fost împreună. A fost unul dintre puţinele momente de reală armonie etnică. Greviştii au colaborat cu americanii anglo-saxoni, cu germanii şi cu toţi ceilalţi.

Să vă spun o poveste personală. Nu sunt o persoană neapărat violentă, dar, în timpul facultăţii, a trebuit să practic boxul. Soluţia pentru noi, studenţii, era să ne luptăm cu vreun prieten, să aşteptăm până se încheia partida şi să plecăm acasă. Dar, după un anumit timp de practică, am fost toţi uimiţi să remarcăm că dobândiserăm dorinţa de a-l răni pe celălalt, cel mai bun prieten. O simţeam cum iese la suprafaţă – voiam să îl omorâm pe celălalt.

Înseamnă aceasta că dorinţa de a omorî oameni este înnăscută? În anumite circumstanţe, acea dorinţă va ieşi la suprafaţă, chiar dacă e vorba despre cel mai bun prieten. Sunt circumstanţe în care acest aspect al personalităţii noastre va fi dominant. Dacă vrem să creăm o lume umanizată, trebuie să schimbăm circumstanţele.

> Cât de importantă este condiţionarea socială în toate acestea, sau joacă ea, de fapt, un rol crucial? Ce ar fi să vă închipuiţi că sunteţi un copil care trăieşte în Somalia zilelor noastre?

Dar ce aţi spune de un copil care trăieşte la două blocuri depărtare de Cambridge? Chiar anul trecut, un student la MIT [Massachusetts Institute of Technology] a fost omorât – înjunghiat – de doi liceeni din zonă. Practicau un soi de sport ale cărui reguli sunau cam aşa: se plimbau pe stradă şi găseau pe cineva în trecere. Apoi, unul dintre ei era desemnat să pună la pământ acea persoană dintr-o singură încercare. Dacă rata, colegul său avea dreptul să îl bată pe coechipier.

Cum se plimbau ei pe stradă, l-au văzut pe studentul de la MIT. Puştiul desemnat l-a doborât dintr-o singură lovitură. Din motive neelucidate, cei doi l-au înjunghiat apoi şi l-au omorât. Nu au văzut nimic deosebit de grav în ceea ce au făcut. Ulterior, au fost ridicaţi de poliţie pentru că cineva îi văzuse. Nici măcar nu au încercat să scape.

Acei puşti trăiau în Cambridge – nu în cartierele bogate, ci cel mai probabil în suburbie. Nu înseamnă că sunt ca golanii somalezi sau cei din Dorchester, dar puştii care trăiesc în cartiere mai înstărite sigur nu s-ar comporta aşa.

Sunt ei diferiţi din punct de vedere genetic de ceilalţi? Nu. Este ceva în condiţiile sociale în care trăiesc care face acest tip de comportament acceptabil, chiar natural. Orice persoană care a trăit în mediul urban ştie acest lucru.

Îmi amintesc din copilărie că erau cartiere în care riscai să fii bătut. Trebuia să le ocoleşti. Oamenii care erau violenţi – puştii – se simţeau îndreptăţiţi să fie astfel. Îşi apărau teritoriul. Ce altceva ar mai fi avut de apărat?

Nu ni se poate întâmpla nouă, nu-i aşa?

> Huey Long [guvernator şi senator populist din Louisiana de la începutul anilor ’30] a spus la un moment dat că atunci când fascismul va ajunge în această ţară, va fi înfăşurat în steagul american. Aţi mai comentat despre tendinţele către fascism din America. Ba chiar l-aţi şi citat pe Hitler despre familie şi rolul femeii.

Convenţia republicană – din fericire, m-am scutit de chinul de a o privi la televizor, dar am citit despre ea – a atins nişte corzi atât de sensibile în mine, încât am început să caut literatură despre fascismul din anii ’30. Am căutat discursurile lui Hitler adresate cu ocazia reuniunii filialelor de femei şi marilor manifestaţii. Retorica este foarte similară cu cea a manifestaţiilor de tip „Dumnezeu-şi-ţara” din prima seară a convenţiei republicane.

Nu duc însă prea departe similitudinile dintre cele două tipuri de discurs deoarece, azi, pârghiile puterii se află strâns în mâinile sectorului corporatist. Fundamentaliştii încrâncenaţi îşi permit să urle despre Dumnezeu, ţară şi familie, dar sunt departe de a avea vreo influenţă asupra deciziilor majore ale celor care au puterea.

Acest fapt a fost evident din felul în care a evoluat campania. Membrilor participanţi la manifestaţie le-a fost oferită prima seară pentru a urla şi striga în voie. Le-a fost oferită chiar şi platforma partidului – a fost ca-n Evul Mediu. Dar apoi, campania a început, şi toţi s-au întors către mediul de afaceri, ca de obicei.

Situaţia, însă, se poate schimba. Când oamenii devin din ce în ce mai alienaţi şi izolaţi, încep să dezvolte atitudini iraţionale şi extrem de distrugătoare. Încep să îşi dorească ceva cu adevărat. Doresc să se identifice cu ceva. Nu vor doar să stea lipiţi de televizor. Dacă cele mai constructive mijloace sunt eliminate, oamenii apelează la celelalte disponibile.

Acelaşi fenomen poate fi observat şi în sondaje. Citeam un studiu al unui sociolog american (publicat în Anglia) despre atitudini religioase comparate în diverse ţări. Datele sunt şocante. Trei pătrimi dintre americani cred în miracole religioase. Numărul celor care cred în diavol, înviere, Dumnezeu care face şi drege este uimitor.

Nu mai găseşti nicăieri în lumea industrializată cifre similare. Ar trebui să mergi în moscheile din Iran sau să aplici un chestionar femeilor în vârstă din Sicilia ca să găseşti cifre ca acestea. Şi totuşi, asta e populaţia americană.

Abia acum doi ani a fost făcut un studiu referitor la opinia oamenilor despre teoria evoluţionistă. Procentul de populaţie care credea în evoluţia darwinistă era la acel moment de 9% – nu cu mult peste marja de eroare. Aproape jumătate din populaţie credea în creaţia divină, doctrina Bisericii Catolice.

Aproximativ 40% dintre respondenţi credeau că lumea fusese creată doar cu câteva mii de ani în urmă.

Din nou, dacă vrei să găseşti date similare, trebuie să mergi înapoi în timp, în societăţile pre-tehnologice sau cele rurale. Sistemele acelea de credinţă se regăsesc în manifestaţii de tipul „Dumnezeu-şi-ţara”.

Fundamentalismul religios poate fi un fenomen înspăimântător. Poate fi temelia unei mişcări populare extrem de periculoase. Aceşti lideri fundamentalişti nu sunt deloc proşti. Au o grămadă de bani, se organizează, se mişcă în acord cu obiectivele lor, preiau funcţii publice locale care trec neobservate.

La ultimele alegeri, am constatat un fenomen frapant – au ajuns pe prima pagină a ziarelor naţionale. S-a dovedit că, în multe părţi ale ţării, fundamentalişti extremişti de dreapta au candidat fără să facă publice orientările lor ideologice. Nu e dificil să ajungi să fii ales în consiliul şcolii. Puţină lume e atentă la asemenea detalii. Nu trebuie să spui cine eşti. E suficient să ai o figură prietenoasă, să zâmbeşti, să spui „Îi voi ajuta pe copiii dumneavoastră” şi oamenii te vor vota.

Mulţi astfel de indivizi au fost aleşi în urma campaniilor pentru funcţii publice locale. Dacă această situaţie este asociată unor figuri puternice charismatice care spun „Sunt liderul tău, urmează-mă”, lucrurile pot lua o turnură urâtă. Ne-am putea întoarce înapoi în Evul Mediu.

> Şi amploarea mass-mediei fundamentaliste a crescut, mai ales a celei electronice. Nu poţi să nu le observi în întreaga ţară.

Acest lucru este valabil de ani buni. Îmi amintesc cum conduceam prin ţară, plictisit de moarte, şi ascultam radioul. La fiecare post de radio vorbea un cleric înflăcărat. Acum este mai rău şi, desigur, mai este şi televiziunea.

Paradoxul lui Hume

> Aţi spus că adevărata dramă din 1776 încoace a fost „atacul continuu al celor puţini şi bogaţi asupra celor mulţi şi chinuiţi de griji”. Aş dori să vă pun o întrebare la „cei mulţi şi chinuiţi de griji”. Au vreun avantaj de partea lor, pot repurta vreo victorie?

Desigur. Ei au obţinut multe victorii. Ţara este mult mai liberă acum faţă de cum era în urmă cu două sute de ani. În primul rând, America nu mai are sclavi. Aceasta a fost o mare schimbare.

Scopul lui Thomas Jefferson, la capătul liberal de stânga al spectrului ideologic, a fost de a crea o ţară „liberă de pete şi de amestecuri” – adică fără amerindieni, oameni de culoare, doar bravi anglo-saxoni albi. Aceasta era ceea ce doreau liberalii.

Nu au reuşit să obţină ce şi-au propus. S-au debarasat, în mare parte, de populaţia nativă – aproape au reuşit să-i „extermine” (folosind un termen din zilele noastre) –, dar nu s-au putut debarasa de populaţia de culoare şi, cu timpul, au trebuit să o integreze, într-un fel sau altul, în societate.

Libertatea de expresie s-a extins enorm. Femeile au obţinut drepturi la o sută cincizeci de ani de la revoluţie [Franceză]. După confruntări sângeroase, muncitorii au câştigat unele drepturi în anii ’30 – cam cincizeci de ani mai târziu după Europa. (De atunci le-au tot pierdut, dar le-au recâştigat într-o oarecare măsură.)

În multe privinţe, mare parte a populaţiei a fost integrată într-un sistem de relativă prosperitate şi relativă libertate – aproape întotdeauna ca rezultat al luptei populare. Populaţia a obţinut multe beneficii.

Această idee a fost subliniată de [filozoful englez] David Hume acum două secole. În lucrarea sa de teorie politică, el descrie paradoxul potrivit căruia, în orice societate, populaţia

se supune conducătorilor, deşi forţa este întotdeauna în mâinile celor care sunt guvernaţi.

În cele din urmă, conducătorii pot guverna doar dacă deţin control asupra opiniei publice – oricât de multe arme ar avea la dispoziţie. El spune că acest lucru este valabil deopotrivă în cele mai despotice societăţi şi în cele mai libere. Dacă populaţia nu acceptă realitatea, conducătorii sunt terminaţi.

Această idee subestimează resorturile violenţei, dar totuşi exprimă nişte adevăruri importante. Este o bătălie continuă între oamenii care refuză să accepte dominaţia şi nedreptatea şi cei care încearcă să îi convingă pe oameni să le accepte.

> Cum putem scăpa de un sistem de îndoctrinare şi propagandă? Aţi spus că este aproape imposibil pentru indivizii singulari să facă ceva pentru a scăpa, că este mai uşor şi mai eficient să acţioneze împreună. Ce anume îi împiedică pe oameni să se asocieze?

În această ecuaţie, sunt implicate angajamente importante. Toţi trăim într-un cadru cultural şi social care are anumite valori şi oportunităţi. Acest fapt presupune costuri ale diferitelor acţiuni şi beneficii pentru alţii. Pur şi simplu, aceasta este realitatea în care trăim – nu o poţi schimba.

Trăim într-o societate care asigură beneficii pentru eforturile de a dobândi câştiguri individuale. Să spunem că sunt tatăl sau mama unei familii. Ce fac cu timpul meu? Ziua are doar douăzeci şi patru de ore. Dacă am copii în îngrijire, un viitor în privinţa căruia să îmi fac griji, ce mă fac?

Un lucru pe care îl pot face este să încerc să-l conving pe şeful meu să mă plătească cu un dolar în plus pe oră. Sau poate pot să îi trag un pumn în faţă cuiva cu care mă întâlnesc (dacă nu un pumn direct, atunci unul indirect, prin mecanismele puse la dispoziţie în cadrul societăţii capitaliste). Aceasta este o posibilitate.

A doua ar fi să îmi petrec serile încercând să îi organizez pe alţii care îşi vor petrece serile la reuniuni, vor protesta şi vor o duce o luptă îndelungată în care vor fi bătuţi de poliţie şi vor rămâne fără locuri de muncă. Poate, într-un final, vor aduna suficienţi oameni cât să obţină, în cele din urmă, un câştig care poate sau nu să fie mai mare decât câştigul pe care au încercat anterior să îl obţină în mod individual.

În teoria jocului, acest tip de situaţie se numeşte „dilema prizonierului”. Poţi să stabileşti anumite aspecte numite „jocuri” – interacţiuni – în care fiecare participant va câştiga mai mult dacă va lucra împreună cu ceilalţi, dar tu, ca individ, câştigi doar dacă celălalt lucrează cu tine. Dacă cealaltă persoană încearcă să îşi maximizeze câştigul, pierzi.

Permiteţi-mi să dau un mic exemplu – mersul cu maşina la muncă. Mi-ar lua mai mult timp să merg cu metroul decât cu maşina. Dacă am lua toţi metroul şi am da toţi bani pentru infrastructură de metrou în loc de şosele, am ajunge toţi mai repede la muncă folosind metroul. Condiţia este să ne implicăm toţi. Dacă alţi oameni vor continua să conducă maşini, în vreme ce eu iau metroul, atunci transportul privat va continua să fie un avantaj pentru cei care îl folosesc.

Doar dacă fac ceva diferit împreună pot cât mai mulţi oameni beneficia de pe urma schimbării. Costurile tale – ca individ – pentru crearea posibilităţilor de a face lucruri împreună cu alţii pot fi foarte mari. Doar când mulţi oameni ţi se alătură la modul serios, tu, ca individ, poţi obţine beneficii reale.

Acelaşi principiu este valabil pentru toate mişcările populare care au existat vreodată. Să presupunem că ai fi fost un puşti de douăzeci de ani de culoare, student la Spelman College din Atlanta, în 1960. Ai fi avut două posibilităţi. Una ar fi fost să încerci să îţi găseşti o slujbă undeva în zona de afaceri; poate cineva ar fi fost dispus să aleagă un manager de culoare; ai fi fost umil, spilcuit şi ferchezuit; poate ai fi locuit într-o casă demnă de un membru al clasei de mijloc.

Cealaltă posibilitate ar fi fost să te alături CCNS-ului [Comitetul de Coordonare Nonviolentă a Studenţilor, grup pentru apărarea drepturilor civile ale persoanelor de culoare din anii ’60], situaţie în care ai fi riscat să fii omorât. Cu certitudine, ai fi ajuns bătut şi umilit. Ai fi avut, apoi, o viaţă foarte grea. Poate, într-un final, ai fi reuşit să obţii suficient sprijin popular, astfel încât oameni ca tine şi familia ta să ducă o viaţă mai bună.

Ar fi fost dificil să alegi cea de a doua opţiune, dată fiind alternativa pe care ai fi avut-o la dispoziţie. Societatea este structurată în aşa fel încât să te conducă spre alternativa individualistă. Este un fapt remarcabil că mulţi tineri au ales a doua opţiune, suferind pentru aceasta şi contribuind la construirea unei lumi mai bune.

> Aţi remarcat nişte sondaje de opinie care arată că 83% din populaţie priveşte întregul sistem economic ca fiind, „în mod inerent, nedrept”. Această percepţie nu se traduce în nicio mişcare populară.

Ea se poate traduce în ceva dacă oamenii fac ceva în această privinţă. Acest fapt este valabil pentru aspecte generale ale vieţii noastre – precum nedreptatea inerentă a sistemului economic care necesită o schimbare revoluţionară – şi de unele mărunte.

Să luăm, de exemplu, asigurările de sănătate. În mod deschis, aproape nimeni nu laudă sistemul de sănătate „de tip canadian”. (Este orice tip de sistem de sănătate, care există oriunde în lume – un sistem public de sănătate eficient, organizat la nivel naţional, care garantează servicii pentru toţi oamenii şi care, chiar dacă este mai serios decât cel canadian, asigură şi îngrijire preventivă.)

Şi totuşi, potrivit unor anumite sondaje de opinie, majoritatea populaţiei este oricum de acord cu el, chiar dacă nu a auzit pe nimeni promovându-l. Contează în vreun fel? Nicidecum. Vor exista mereu anumite companii de tipul celor de

asigurări, adică un sistem de sănătate „gestionat” – destinat să asigure companiile de asigurări şi corporaţiile din domeniul sănătăţii că vor face o grămadă de bani.

Există doar două moduri prin care putem obţine îngrijirea medicală pe care populaţia şi-o doreşte. Va fi nevoie fie de crearea unei mişcări populare de proporţii – ceea ce ar însemna sporirea puterii poporului şi nimeni de la conducere nu doreşte acest lucru –, fie de convingerea comunităţii oamenilor de afaceri că un astfel de sistem ar fi benefic pentru ea; este posibil să o facă.

Se întâmplă ca acest sistem hiperbirocratizat, extrem de ineficient, conceput pentru beneficiul unui singur sector al sistemului de întreprinderi private să le dăuneze celorlalte sectoare. Companiile de automobile plătesc mai mult pentru servicii de sănătate în Statele Unite decât în afara graniţelor. Şi ele ştiu acest lucru. Este posibil ca ele să facă presiuni pentru un sistem de sănătate mai eficient care să se îndepărteze de ineficienţa şi lipsa de raţionalitate a actualului sistem de tip capitalist.

„Dincolo de limitele responsabilităţii intelectuale”

> Jurnalistul canadian David Frum v-a numit „marele excentric american”. Cred că apelativul acesta rivalizează cu cel de la publicaţia *New Republic,* a lui Martin Peretz, prin care vă plasează „dincolo de limitele responsabilităţii intelectuale”. Frum spune şi că „a fost o vreme când editorialele din *The New York Times* erau teritoriul dumneavoastră familiar”. Este ceva ce mi-a scăpat?

Cred că mi-a scăpat şi mie. Am avut un editorial odată – în 1971, cred. Acela a fost momentul în care sectorul corporaţiilor şi, mai târziu, *The New York Times* au decis că era mai bine ca Statele Unite să se retragă din Vietnam, deoarece era un război prea costisitor.

Am depus mărturie în faţa Comitetului pentru Afaceri Externe din cadrul Senatului american. Senatorul Fulbright a transformat, de fapt, întâlnirea comitetului într-un seminar. Era pornit împotriva războiului şi politicii externe americane de la acel moment. M-a invitat să depun mărturie. Contextul era destul de respectabil. Prin urmare, ziarul a publicat o parte din...

> Fragmente din comentariile dumneavoastră. Nu era un text scris de dumneavoastră pentru *The New York Times.*

E posibil să fi fost puţin modificat, dar a fost în mare parte o bucată din mărturia mea în cadrul comitetului. Deci este adevărat, *The New York Times* a publicat o parte a mărturiei mele în Comitetul pentru Afaceri Externe.

> Şi cam aici se sfârşeşte „domeniul" dumneavoastră. Ce ne puteţi spune despre scrisorile dumneavoastră? Câte dintre ele au fost publicate?

Le scriam ocazional, când vreo calomnie sau vreo minciună dubioasă despre mine apărea în ziar. Uneori, nu îmi publicau scrisoarea. Odată sau, poate, de mai multe ori, am fost suficient de furios cât să iau legătura cu un prieten din interior care să pună suficientă presiune şi să îmi publice scrisoarea.

Dar, uneori, ziarul mă refuza. În secţiunea de recenzii a aceluiaşi ziar, au publicat, o dată, minciuni meschine despre mine şi khmerii roşii. Am scris redacţiei un scurt drept la replică, dar a refuzat să îl publice. M-am enervat şi am scris din nou – şi am primit un răspuns. Spunea că urma să publice o altă scrisoare de-a mea – una pe care o considerau mai potrivită.

Note:

33 US Care este filiala americană a organizaţiei CARE (Cooperative for Assistance and Relief Everywhere, Cooperativa pentru Asistenţă şi

Ajutor Pretutindeni), una dintre cele mai mari şi mai vechi organizaţii umanitare care luptă împotriva sărăciei la nivel global. *(N. trad.)*

34 American Friends Service Committee (Comitetul de Serviciu al Prietenilor Americani) este filiala americană a Societăţii Religioase a Prietenilor, iniţiată de quakeri în vederea promovării păcii şi garantării drepturilor omului. Pentru asistenţa oferită civililor în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, Societatea a fost recompensată cu Premiul Nobel pentru Pace. *(N. trad.)*

35 Cetnicii reprezintă numele scurt al Detaşamentelor Cetnice ale Armatei Iugoslave, o grupare militară regalistă şi naţionalistă, activă între 1941 şi 1946, sub conducerea lui Draža Mihailović. *(N. trad.)*

36 Este vorba despre Garda Voluntară Sârbă, sau Tigrii lui Arkan, grupare paramilitară activă în perioada 1991–1995 care a sprijinit trupele sârbe în timpul războiului din Bosnia. *(N. trad.)*

37 Druzii sunt o grupare etnico-religioasă monoteistă arabă, originară din Asia de Vest şi derivată din rândul ordinului ismailiţilor, arondat islamului şiit. *(N. trad.)*

38 Acordurile de la Camp David sunt denumirea generică a celor două acorduri-cadru din 1978 dintre Egipt şi Israel, „Un cadru pentru încheierea unui tratat de pace între Egipt şi Israel” şi „Un cadru de pace în Orientul Mijlociu”. Deşi negocierile dintre cele două state au avut loc la Camp David, reşedinţa de vacanţă a preşedinţilor americani, acordurile propriu-zise au fost semnate la Casa Albă. *(N. trad.)*

39 Liga Anti-Defăimare este o organizaţie neguvernamentală americană care luptă împotriva oricărei forme de discriminare a evreilor. *(N. trad.)*

40 Menachem Begin, fondator al partidului Likud, a fost al şaselea prim-ministru al Israelului, în perioada 1977–1983. *(N. trad.)*

41 Ariel Sharon, membru al partidului Likud, a fost al unsprezecelea prim-ministru al Israelului, în perioada 2001–2006. *(N. trad.)*

42 Haganah a fost o organizaţie paramilitară evreiască, activă în perioada 1921–1948, în timpul mandatului britanic asupra Palestinei, al cărei principal scop consta în apărarea construcţiilor evreieşti. *(N. trad.)*

43 Stern este denumirea peiorativă a grupului Luptătorilor pentru Libertatea Israelului, o grupare sionistă paramilitară, activă în perioada 1940–1948, ale cărei scopuri erau eliminarea mandatului britanic asupra Palestinei, migraţia necondiţionată şi nerestricţionată a evreilor în zonă şi crearea unui stat totalitar evreiesc. *(N. trad.)*

44 Destinul Manifest reprezintă un curent de gândire teleologic din secolul al XIX-lea, potrivit căruia menirea colonialiştilor americani era de a ocupa şi civiliza întreaga parte nordică a continentului american. *(N. trad.)*

45 Rajul britanic (cuvântul sanscrit *rāj* înseamnă conducere, guvernare) desemnează perioada dominaţiei britanice în India, în intervalul 1858–1947. *(N. trad.*)

46 „Plafonul de sticlă” reprezintă o metaforă des întâlnită în discursul feminist, care desemnează piedicile impuse de societatea patriarhală în calea ascensiunii socio-profesionale a femeilor. *(N. trad.*)

Secrete, minciuni Si democratie [47]

Note:

47 *Secrets, Lies and Democracy*, lucrare publicată iniţial în 1994, retipărită de 11 ori în SUA şi publicată în alte 7 ţări. A fost tipărită, în total, în 142 000 de exemplare.

Statele Unite

Democraţie disfuncţională

Consilierul pentru securitate naţională al lui Bill Clinton, Anthony Lake, încurajează extinderea democraţiei în

străinătate. Ar trebui să încurajeze extinderea şi consolidarea sa şi în SUA?

Nu vă pot spune ce are în vedere Anthony Lake, dar conceptul de democraţie care a fost promovat de el este unul foarte special, unul pe care cei mai oneşti oameni de dreapta îl descriu destul de precis. De exemplu, Thomas Carothers, care a fost implicat în ceea ce s-a numit „proiectul de asistenţă pentru democraţie" în timpul administraţiei Reagan, a scris o carte şi câteva articole despre acest concept.

Carothers afirmă că SUA încearcă să creeze o formă de democraţie mai curând verticală, decât orizontală, în care controlul efectiv este deţinut de structurile tradiţionale ale puterii – în esenţă, de corporaţii şi partenerii lor. Este îngăduită, de fapt, orice formă de democraţie care nu contestă puterea structurilor tradiţionale. În acelaşi timp, orice formă care le subminează puterea este la fel de intolerabilă ca niciodată.

Prin urmare, putem spune că există o definiţie de dicţionar a democraţiei, dar şi o definiţie a ei care este mai curând funcţională.

Definiţia funcţională a democraţiei este mai mult sau mai puţin cea pe care o descrie Carothers. Definiţia de dicţionar este foarte complexă, dar, în general, o societate este considerată democratică în măsura în care oamenii care fac parte din ea au oportunităţi reale de a participa la dezbaterea şi stabilirea politicilor publice. Există o mulţime de moduri diferite în care acest lucru se poate întâmpla, şi în măsura în care se şi întâmplă, societatea este democratică.

O societate poate avea trăsăturile formale ale democraţiei, fără să fie deloc democratică. Uniunea Sovietică, de exemplu, a avut alegeri.

În mod evident, SUA au o democraţie formală în care au loc mai multe tipuri de alegeri, pot fi organizate referendumuri şi

aşa mai departe. Dar care este conţinutul acestei democraţii din perspectiva participării populare?

Dacă analizezi perioade lungi de timp, observi că implicarea cetăţenilor în planificarea sau punerea în aplicare a politicilor publice a fost mai curând marginală. Statele Unite sunt o societate condusă de interesele afacerilor. Partidele politice sunt de mult timp o expresie a intereselor mediului de afaceri.

O versiune a acestui punct de vedere, care cred că are o mare putere de convingere, este ceea ce expertul în ştiinţe politice Thomas Ferguson numeşte „teoria politică a investiţiei”[48]. El crede că statul este controlat de coaliţii de investitori care se unesc în jurul unui interes comun. Pentru a participa la arena politică, trebuie să aveţi suficiente resurse şi putere privată care să vă permită să deveniţi parte a unei astfel de coaliţii.

Ferguson susţine că încă de la începutul secolului al XIX-lea a existat o luptă pentru putere între astfel de grupuri de investitori. Perioadele îndelungate în care nu părea să se întâmple nimic major sunt doar momente în care grupurile majore de investitori s-au înţeles, în bună măsură, asupra felului în care ar trebui să arate politicile publice. Perioadele de conflict apar atunci când grupurile de investitori au puncte de vedere diferite asupra politicilor care ar trebui implementate.

În timpul *New Deal*-ului, de exemplu, diverse grupări de capital privat se aflau în conflict în privinţa mai multor chestiuni. Ferguson observă, de exemplu, că sectorul tehnologiilor înalte, care necesită mari investiţii de capital, fiind orientate spre export, a avut tendinţa de a fi în favoarea acestui *New Deal* şi a reformelor pe care le presupunea. Ei doreau o forţă de muncă disciplinată şi o largă deschidere către comerţul cu alte ţări.

Un sector în care forţa de muncă era factorul decisiv, orientat asupra pieţei interne, grupat în bună măsură în jurul Asociaţiei Naţionale a Producătorilor, s-a opus cu hotărâre *New Deal*-ului şi a respins toate reformele pe care le implica. (Aceste grupuri nu au fost, bineînţeles, singurele implicate în conflict. Lor li s-au adăugat mişcările sindicale, care aveau propriile interese şi diverse părţi ale societăţii civile.)

> Priviţi corporaţiile ca fiind incompatibile cu democraţia şi spuneţi că dacă aplicăm asupra corporaţiilor conceptele folosite în analiza politică, ajungem inevitabil la concluzia că aceste instituţii sunt fasciste. Termenul are o încărcătură foarte mare. Ce vizaţi, de fapt, prin el?

Atunci când vorbesc în acest context despre fascism, am în vedere sensul tradiţional al termenului. Prin urmare, când o persoană destul de cunoscută publicului larg, precum Robert Skidelsky, biograful economistului britanic John Maynard Keynes, scrie că sistemele politice apărute imediat după încheierea războiului erau gândite după modelul fascismului, el nu are în vedere altceva decât un sistem în care statul cedează structurilor corporatiste controlul asupra forţei de muncă şi asupra capitalului.

Acesta este în mod tradiţional un sistem fascist. El poate funcţiona în moduri oarecum diferite, dar statul ideal spre care tinde este unul absolutist, în care cetăţenii de rând nu fac în esenţă altceva decât să urmeze ordine.

Conceptul de *fascism* ţine de sfera politicului, aşa că strict vorbind nu se aplică corporaţiilor. La o privire mai atentă însă, corporaţiile sunt organizate exclusiv ierarhic, în capul ierarhiei aflându-se consiliul de administraţie căruia i se subordonează manageri şi aşa mai departe, pe ultima treaptă a ierarhiei aflându-se personalul necalificat etc. Nu există niciun flux de putere şi nicio influenţă de jos în sus. Puterea maximă stă în mâinile investitorilor, proprietarilor, băncilor etc.

Oamenii pot perturba acest sistem, pot veni cu sugestii, dar acelaşi lucru este valabil şi pentru o societate de sclavi. Oamenii care nu sunt proprietari sau investitori nu au nimic de spus despre asta. Ei pot alege să îşi închirieze munca la corporaţie sau să cumpere mărfurile şi serviciile pe care corporaţia le produce sau să îşi găsească un loc pe scara ierarhică, dar nimic mai mult decât atât. Acesta este tot controlul pe care îl au ei asupra corporaţiei.

Sigur că această descriere este întru câtva exagerată, deoarece corporaţiile se supun unor cerinţe legale şi există un anumit grad de control public, chiar dacă limitat. Ele trebuie să plătească impozite şi aşa mai departe. Dar corporaţiile sunt mai totalitare decât cele mai multe instituţii pe care le numim totalitare în arena politică.

Există vreun lucru făcut de corporaţii care are efecte benefice?

Multe dintre lucrurile pe care le fac corporaţiile pot avea, întâmplător, efecte benefice pentru populaţie. Acelaşi lucru este valabil şi pentru guvern sau pentru orice altceva, de altfel. Dar ce încearcă ele să facă, de fapt? Nu să asigure o viaţă mai bună pentru angajaţi, ci profituri mai mari investitorilor şi o cotă bună de piaţă. Acest lucru nu este vreun mare secret, ci e genul de lucru pe care oamenii ar trebui să îl înveţe în clasa a treia. Întreprinderile încearcă să îşi maximizeze profitul, puterea, cota de piaţă şi controlul asupra statului. Uneori ceea ce fac îi ajută pe alţi oameni, dar asta e doar întâmplător.

Există o opinie destul de răspândită că, după asasinarea lui Kennedy, cercurile de putere din mediul de afaceri şi elitele au ajuns să controleze aşa-numita democraţie. S-a schimbat asta odată cu preluarea puterii de către administraţia Clinton?

În primul rând, Kennedy a fost un preşedinte extrem de favorabil businessului. El a fost, în esenţă, un candidat al mediului de afaceri. Asasinarea lui nu a avut niciun efect semnificativ asupra politicii pe care cineva să îl fi putut identifica. (A avut loc o schimbare în politică la începutul

anilor ’70, în timpul preşedinţiei lui Nixon, dar asta a avut de a face cu schimbările din economia internaţională.)

Clinton este exact ceea ce spune el că este, adică un candidat pro-business. *The Wall Street Journal* avea la un moment dat pe prima pagină un articol foarte entuziast despre el, chiar după votul asupra NAFTA[49]. În articol se sublinia faptul că republicanii tind să fie partidul mediului de afaceri în ansamblu, dar democraţii tind să favorizeze companiile mari, în dauna întreprinderilor mici. Clinton, spuneau ei, este cel mai bun exemplu pentru asta. În articol erau menţionaţi directori de la Ford Motor Company, din industria siderurgică etc., care spuneau că administraţia Clinton este una dintre cele mai bune administraţii pe care le-au avut vreodată.

La o zi după ce camera inferioară a parlamentului american a votat acordul NAFTA, *The New York Times* a publicat un articol edificator în această privinţă, foarte favorabil lui Clinton, scris de R.W. Apple, corespondentul la Casa Albă al publicaţiei. Textul era construit cam în felul următor: pleca de la numeroasele critici aduse lui Clinton de oameni care îi reproşau că este lipsit de orice principii, că s-a retras din Bosnia şi din Somalia, că a dat înapoi atât în privinţa programului său de stimulare economică, cât şi în privinţa celui de sănătate. Concluzia acestor critici era că Bill Clinton nu are nimic sfânt şi nu e nicio linie de care să nu poată trece. R.W. Apple demonstra însă, în a doua parte a articolului său, că de fapt Clinton era un om principial, un om cu coloană vertebrală, care a luptat pentru a impune versiunea NAFTA susţinută de corporaţii. Aşadar, nu se poate ca el să nu aibă principii, de vreme ce ascultă de marile corporaţii. Acelaşi lucru era valabil şi pentru Kennedy.

> Ascultător radio: M-am întrebat adesea dacă argumentele logice funcţionează şi pentru oamenii care, datorită situaţiei lor financiare foarte bune, au foarte multă putere.

Aceşti oameni acţionează foarte logic şi raţional în interesul lor. Să luăm exemplul directorului executiv al Aetna Life Insurance, care câştigă anual 23 de milioane de dolari doar din salariu. El este unul dintre cei care se vor afla la cârma programului de asistenţă medicală, dacă planul lui Clinton va trece.

Să presupunem că l-aţi putea convinge că ar trebui să facă lobby împotriva gestionării programului de asistenţă medicală de către industria de asigurări, argumentându-i că acest lucru va fi foarte dăunător pentru populaţia generală (ceea ce este, de altfel, perfect adevărat). Să presupunem că l-aţi putea convinge că ar trebui să renunţe la salariu şi să devină un angajat obişnuit.

Ce s-ar întâmpla atunci? Ar fi dat afară şi altcineva ar fi pus în funcţia de CEO. Prin urmare, problemele cu care avem de a face aici sunt probleme *instituţionale*.

De ce este important să menţinem populaţia sub control?

Orice formă de putere concentrată în mâinile unei minorităţi nu doreşte să fie supusă controlului democratic popular – şi, de altfel, nici măcar disciplinei economiei de piaţă. De aceea, sectoarele economice puternice, inclusiv mediul corporatist, se opun în mod firesc democraţiei funcţionale, la fel cum se opun pieţelor funcţionale... cel puţin în ceea ce le priveşte. Este ceva perfect firesc. Aceste grupuri restrânse de interese care deţin puterea nu vor să le fie constrânsă în niciun fel capacitatea de a lua decizii şi de a acţiona în mod liber.

Lucrurile stau într-adevăr aşa?

Aşa au stat întotdeauna. Desigur, descrierile faptelor sunt puţin mai nuanţate, deoarece „teoria democratică” modernă este mai articulată şi mai sofisticată decât în trecut, când populaţia generală era numită „prostime”. Mai recent, Walter Lippmann a numit-o „masă de ignoranţi şi de băgăcioşi nepoftiţi”. El era, de altfel, convins că „oamenii responsabili”

ar trebui să ia toate deciziile şi să păstreze sub control „turma confuză”.

„Teoria democratică modernă” consideră că rolul membrilor societăţii civile – al „turmei confuze”, în cuvintele lui Lippmann – este să fie spectatori, nu participanţi. Ei trebui să se prezinte la fiecare câţiva ani pentru a ratifica deciziile luate în altă parte sau pentru a alege dintre reprezentanţii sectoarelor dominante în ceea ce numim „alegeri”. Acest lucru este util, deoarece are un efect de legitimare.

Este foarte interesant să vedem modul în care această idee este promovată în campaniile ingenioase de PR ale fundaţiilor de dreapta. Una dintre cele mai influente organizaţii în arena ideologică este Fundaţia Bradley[50]. Directorul său, Michael Joyce, a publicat recent un articol despre acest subiect. Nu ştiu dacă l-a scris el sau unul dintre prietenii săi de PR, dar textul mi s-a părut fascinant.

Articolul începe făcând uz de o retorică împrumutată, probabil în mod conştient, din discursul de stânga. Când liberalii de stânga sau activiştii radicali încep să îl citească, trăiesc un sentiment de recunoaştere şi simpatie – bănuiesc, de altfel, că textul le este adresat lor şi tinerilor în general. Autorul textului începe prin a vorbi despre cât de îndepărtat este sistemul politic de noi, oamenii de rând, despre cum ni se cere doar să facem, din când în când, act de prezenţă şi să votăm, pentru ca apoi să mergem acasă.

Acest lucru este lipsit de sens, ni se spune în articol, căci nu poate fi vorba în acest caz de o participare reală. Avem nevoie de o societate civilă funcţională şi activă, în care oamenii să vină laolaltă, să se organizeze şi să facă lucruri importante, nu doar să apese un buton din când în când, pentru a-şi exprima votul.

Ajuns în acest punct, autorul textului formulează întrebarea: cum depăşim aceste neajunsuri? În mod surprinzător, nu le depăşim, spune el, cu o participare mai activă în arena

politică, ci prin abandonarea arenei politice şi aderarea la Asociaţia Părinţilor şi Profesorilor; sau mergând la biserică, obţinând un loc de muncă şi cumpărând lucruri de la magazinul din colţ. Aceasta este – ni se spune – calea de a deveni un adevărat cetăţean al unei societăţi democratice.

Acum evident că nu este nimic în neregulă cu aderarea la Asociaţia Părinţilor şi Profesorilor (APP). Dar articolul are câteva lacune mari. Ce s-a întâmplat cu arena politică? A dispărut din discuţie după primele comentarii despre cât de lipsită de sens este.

Dacă renunţi la arena politică, asta nu înseamnă că şi ceilalţi se vor retrage. Corporaţiile nu se vor întoarce acasă şi nu se vor alătura Asociaţiei Părinţilor şi Profesorilor, ci se vor afla conducerea ţării. Dar despre asta nu se spune nimic.

Pe măsură ce articolul avansează, ni se vorbeşte despre modul în care suntem oprimaţi de birocraţii liberali, de cei care elaborează strategii sociale şi încearcă să ne convingă să facem ceva pentru cei săraci etc. Ei sunt cei care conduc cu adevărat ţara. Sunt acea putere impersonală, îndepărtată şi lipsită de responsabilitate pe care trebuie să o îndepărtăm, pe măsură ce îndeplinim obligaţiile noastre ca cetăţeni, devenind, de exemplu, membri ai APP.

Acest argument nu este prezentat chiar atât de defalcat în articol – l-am schematizat un pic. Dar nu se poate să nu observi că astfel de texte sunt instrumente de propagandă foarte inteligente, extrem de bine concepute şi executate. Obiectivul lor este acela de a-i face pe oameni cât mai ignoranţi, pasivi şi ascultători cu putinţă, făcându-i în acelaşi timp să simtă că se apropie într-un fel de forme mai înalte de participare.

> În discuţiile despre democraţie vă referiţi adesea la câteva comentarii ale lui Thomas Jefferson.

Jefferson a murit la 4 iulie 1826 – la exact cincizeci de ani de la semnarea Declaraţiei de Independenţă. În ultima perioadă

a vieţii sale, el vorbea cu un amestec de îngrijorare şi speranţă cu privire la ceea ce s-a realizat de la acel moment şi îndemna populaţia să lupte pentru a menţine cuceririle democraţiei.

El a făcut o distincţie între două grupuri – cel al aristocraţilor şi cel al democraţilor. Aristocraţii „se tem şi nu au încredere în popor, astfel că doresc să îi ia toată puterea pe care o are, pentru a o pune în mâinile claselor superioare”. Această părere este susţinută de intelectuali respectabili în multe dintre societăţile de astăzi şi este destul de asemănătoare cu doctrina leninistă potrivit căreia partidul de avangardă, alcătuit din intelectualii radicali, ar trebui să ia puterea şi să conducă masele stupide către un viitor luminos. Majoritatea liberalilor sunt aristocraţi în sensul pe care Jefferson îl dă acestui termen. [Fostul secretar de Stat] Henry Kissinger este un exemplu extrem de aristocrat.

Democraţii, scria Jefferson, „se identifică automat cu poporul, au încredere în el, îl preţuiesc şi îl consideră cel mai onest şi mai sigur, chiar dacă nu şi cel mai înţelept depozitar al interesului public”. Cu alte cuvinte, democraţii cred că poporul ar trebui să deţină controlul asupra puterii, indiferent dacă vor lua sau nu deciziile corecte. Democraţii există astăzi, dar devin din ce în ce mai lipsiţi de importanţă.

Jefferson a avertizat în mod special asupra pericolului „instituţiilor bancare şi a încorporărilor monetare” (ceea ce am numi acum „corporaţii”) şi a spus că, dacă vor creşte, aristocraţii vor câştiga, iar Revoluţia Americană va fi pierdută. Cele mai mari temeri ale lui Jefferson s-au adeverit (deşi nu în întregime în modul în care el a prezis).

Mai târziu, [anarhistul rus Mihail] Bakunin a prezis că elitele şi clasele intelectuale contemporane se vor separa în două grupuri (ambele fiind exemple a ceea ce Jefferson avea în vedere prin termenul de aristocraţi). După cum am văzut, unul dintre aceste două grupuri, „birocraţia roşie”, urma să ia

puterea şi să creeze una dintre cele mai diabolice tiranii din istoria omenirii.

Celălalt grup avea să conchidă că puterea se află în sectorul privat şi avea să servească puterea privată în ceea ce numim acum societăţi capitaliste de stat. Ei sunt cei care „ar bate poporul cu bastonul poporului”, adică ar pretinde că susţin democraţia, în timp ce ţin populaţia sub control.

> Îl citaţi, de asemenea, pe [filozoful şi educatorul american] John Dewey. Ce a spus el în această privinţă?

Dewey a fost unul dintre ultimii purtători de cuvânt ai viziunii lui Jefferson asupra democraţiei. La începutul acestui secol, el a scris că democraţia nu este un scop în sine, ci un mijloc prin care oamenii descoperă, extind şi permit manifestarea naturii umane fundamentale şi a drepturilor omului.

Democraţia îşi are rădăcinile în libertate, solidaritate, libertatea de a-ţi alege domeniul de activitate şi capacitatea de a participa la ordinea socială. Democraţia produce oameni adevăraţi, spunea el. Acesta este produsul major al unei societăţi democratice – oamenii reali.

Dewey a recunoscut că democraţia, în acest sens, lipsea aproape cu desăvârşire din lumea reală. „Instituţiile bancare şi încorporările monetare” despre care vorbea Jefferson au devenit mult mai puternice în acest moment, iar Dewey a simţit că „umbra aruncată asupra societăţii de către marile corporaţii” făcea reforma socială foarte dificilă, dacă nu imposibilă. El credea că reforma poate fi utilă, dar observa că, atât timp cât nu există un control democratic asupra locurilor de muncă, reforma nu va aduce democraţie şi libertate.

La fel ca Jefferson şi alţi liberali clasici, Dewey a recunoscut că instituţiile puterii private erau instituţii absolutiste, inaccesibile şi practic totalitare în structura lor internă. Astăzi, sunt mult mai puternice decât orice şi-ar fi închipuit Dewey.

Aceşti autori sunt accesibili tuturor. Este greu să ne gândim la figuri mai emblematice ale istoriei americane decât Thomas Jefferson şi John Dewey. Sunt la fel de americani ca plăcinta cu mere. Dar când le citeşti astăzi, textele lor sună ca nişte nebunii marxiste. Asta arată cât de mult s-a deteriorat viaţa noastră intelectuală.

În multe privinţe, aceste idei au fost formulate pentru prima oară – şi adesea în modul cel mai pregnant – de oameni ca Wilhelm von Humboldt[51], care l-a inspirat pe John Stuart Mill[52] şi a fost unul dintre fondatorii tradiţiei liberale clasice la sfârşitul secolului al XVIII-lea. La fel ca Adam Smith şi alţi gânditori dinaintea sa, von Humboldt a simţit că la originea naturii umane este nevoie de o muncă creativă liberă. Aceasta trebuie să constituie fundamentul oricărei societăţi bine alcătuite.

Aceste idei, care ajung la noi trecând prin Dewey, sunt profund anticapitaliste. Adam Smith nu s-a numit un anticapitalist, deoarece în secolul al XVIII-lea el nu putea fi decât un precapitalist, dar şi-a exprimat răspicat scepticismul faţă de ideologia şi practicile capitaliste – chiar şi faţă de ceea ce el numea „societăţi pe acţiuni” (care sunt foarte asemănătoare corporaţiilor de astăzi, chiar dacă în timpul său ele existau sub o formă diferită). Smith a fost îngrijorat de separarea controlului managerial de participarea directă şi, de asemenea, s-a temut că aceste societăţi pe acţiuni s-ar putea transforma în „persoane nemuritoare”.

Acest lucru s-a întâmplat într-adevăr în secolul al XIX-lea, după moartea lui Smith [conform legii actuale, corporaţiile au chiar mai multe drepturi decât indivizii şi pot trăi pentru totdeauna]. Acest lucru nu s-a întâmplat prin deciziile parlamentare – nimeni nu a votat în Congres pe acest subiect. În SUA, la fel ca în alte părţi ale lumii, această previziune a lui Smith s-a transformat în realitate prin hotărâri judecătoreşti. Judecătorii şi avocaţii corporatişti au

creat pur şi simplu o nouă societate în care corporaţiile au o putere imensă.

Astăzi, primele două sute de corporaţii din lume controlează un sfert din totalul activelor globale, iar controlul lor este mereu în creştere. Topul anual al revistei *Fortune,* care face o ierarhie a corporaţiilor americane, indică profituri crescânde, o concentrare crescândă a puterii economice şi o reducere a locurilor de muncă, tendinţe care există deja de mai mulţi ani.

Ideile lui von Humboldt şi Smith sunt solul fertil din care se hrănesc tradiţia socialisto-anarhistă şi critica libertariană de stânga a capitalismului. Această critică poate să ia forma propusă de Dewey, care vine cu o versiune a socialismului democratic în care muncitorii au controlul, sau forma unei critici marxiste, aşa cum a fost ea formulată de [astronomul olandez şi teoreticianul politic] Anton Pannekoek, de [revoluţionara polonezo-germană] Rosa Luxemburg [1871–1919] sau de anarho-sindicalistul Rudolf Rocker (şi încă mulţi alţii).

Toate aceste idei au fost distorsionate şi pervertite într-un mod fundamental sau pur şi simplu date uitării în epoca modernă, dar, în opinia mea, ele cresc în mod nemijlocit din liberalismul clasic al secolului al XVIII-lea. De fapt cred chiar că ele îşi au originea în raţionalismul din secolul al XVII-lea.

Asigurarea bunăstării pentru cei bogaţi

> O carte numită *America: Who Pays the Taxes?,* scrisă de câţiva reporteri de la *Philadelphia Inquirer*, arată că suma impozitelor plătite de corporaţii a scăzut dramatic în SUA.

Asta e sigur. Acest lucru a fost extrem de vizibil în ultimii cincisprezece ani. Acum câţiva ani, un specialist din domeniu, Joseph Pechman, a subliniat că, în ciuda structurii aparent progresive care este încorporată în sistemul de

impozitare a venitului (adică, cu cât este mai mare venitul cuiva, cu atât este mai mare rata de impozitare), în calculul impozitului intervin tot felul de alţi factori regresivi, astfel că rata impozitului tuturor ajunge să fie foarte apropiată de un anumit procent fix.

Un lucru interesant s-a întâmplat în Alabama, în cazul companiei Daimler-Benz, producătorul german de automobile.

În timpul administraţiei conduse de Reagan, SUA au reuşit să scadă costurile forţei de muncă cu mult sub nivelul competitorilor noştri (cu excepţia Marii Britanii). Acest fapt a avut consecinţe nu numai în Mexic şi SUA, ci în toate ţările din lumea industrială.

De exemplu, unul dintre efectele aşa-numitului acord de liber schimb cu Canada a fost acela de a stimula relocarea unui număr mare de locuri de muncă din Canada în sud-estul Statelor Unite, deoarece aceasta este, în esenţă, o zonă în care aproape că nu există sindicate. Prin urmare, salariile sunt mai mici, nu trebuie să îţi faci griji cu privire la beneficii; angajaţii abia dacă se pot organiza. Aşadar, avem de a face în acest caz cu un atac împotriva muncitorilor canadieni.

Daimler-Benz, care este cel mai mare conglomerat din Germania, caută practic oriunde să investească în condiţii specifice Lumii a Treia. A reuşit să facă statele americane din zona de sud-est să concureze între ele pentru a vedea cine ar putea forţa publicul să plătească cea mai mare mită pentru a atrage investiţiile companiei. Alabama a câştigat. Acesta a oferit beneficii fiscale de sute de milioane de dolari, a oferit practic Daimler-Benz terenul pe care să îşi construiască fabricile şi a fost de acord să construiască o întreagă infrastructură pentru companie.

Unele persoane vor avea ceva de câştigat de pe urma acestei afaceri – un număr mic de angajaţi din cadrul fabricii şi, indirect, câteva standuri de hamburgeri din jurul acesteia şi aşa mai departe. Dar cei care vor avea în primul rând de

câştigat sunt bancherii, avocaţii corporaţiei, persoane implicate în serviciile de investiţii şi în cele financiare. Ei vor face profituri foarte mari, dar costurile pentru majoritatea cetăţenilor din Alabama vor fi substanţiale.

Chiar şi *The Wall Street Journal*, o publicaţie care rar critică mediul de afaceri, sublinia că situaţia pe care am descris-o anterior seamănă foarte mult cu ceea ce se întâmplă când corporaţii bogate se îndreaptă către ţările din Lumea a Treia şi se întreba dacă vor exista beneficii reale pentru statul Alabama. Între timp, Daimler-Benz se poate folosi de situaţia din Alabama pentru a scădea standardele de viaţă ale lucrătorilor germani.

Corporaţiile germane au înfiinţat fabrici şi în Republica Cehă, unde pot angaja muncitori pentru aproximativ 10% din costul pe care ar trebui să îl plătească în Germania. Republica Cehă se află la o aruncătură de băţ de Germania; este o societate occidentalizată, cu niveluri ridicate de educaţie şi este alcătuită din oameni albi, drăguţi, cu ochi albaştri. Din moment ce oamenii aflaţi la conducerea Daimler-Benz sau a altor corporaţii germane nu cred în piaţa liberă mai mult decât oricare alţi oameni bogaţi, ei vor lăsa Republica Cehă să plătească costurile sociale şi de mediu etc. ale afacerii lor, în timp ce vor păstra întregul profit.

Exact acelaşi lucru se întâmplă şi în cazul uzinelor pe care General Motors le construieşte în Polonia, unde insistă asupra unei protecţii tarifare de 30%. Piaţa liberă este pentru cei săraci. De fapt, astăzi funcţionează un sistem dual: protecţie pentru cei cu bani şi disciplină de piaţă pentru toţi ceilalţi.

> Am fost şocat de un articol din *The New York Times* al cărui titlu suna cam aşa: „Naţiunea cântăreşte opţiunile prin care poate scăpa de deşeurile radioactive de plutoniu.” De aici rezultă că întreaga naţiune trebuie să îşi dea seama cum să elimine ceea ce a fost în esenţă creat de capitalul privat.

Aici vedem oglindită ideea extrem de răspândită potrivit căreia profiturile trebuie privatizate, în vreme ce costurile

trebuie socializate. Costurile trebuie asumate de naţiune, de popor, dar profiturile nu au intrat în conturile naţiunii; şi nici poporul nu a fost cel care a luat decizia de a produce plutoniu sau decizia despre modul în care ar trebui depozitat; şi cu atât mai puţin i-a revenit naţiunii decizia privitoare la o politică energetică rezonabilă.

> Unul dintre lucrurile pe care le-am învăţat lucrând cu dumneavoastră este importanţa lecturării revistelor precum *BusinessWeek*, *Fortune* şi *The Wall Street Journal*. În secţiunea dedicată mediului de afaceri a *The New York Times*, am citit un text fascinant scris de către un birocrat angajat la MITI (Ministerul Industriei Internaţionale şi Industriei din Japonia), care a fost instruit la Şcoala de Afaceri Harvard.
>
> La unul dintre cursurile pe care le-a urmat, a studiat o companie aeriană care a sfârşit prin a da faliment. Studenţilor le-a fost prezentată înregistrarea unui interviu cu preşedintele companiei, care a remarcat cu mândrie că, în timpul întregii crize financiare care s-a încheiat cu falimentul companiei aeriene, nu a cerut niciodată ajutor guvernamental. Spre uimirea japonezului, clasa a izbucnit în aplauze.
>
> El a comentat incidentul astfel: „Există o puternică rezistenţă la intervenţia guvernului în America. Înţeleg asta. Dar am fost şocat. Sunt mulţi acţionari într-o companie. Ce s-a întâmplat, de exemplu, cu angajaţii ei?” Apoi, el reflectă asupra a ceea ce califică drept devotamentul orb al Americii la ideologia pieţei libere. În această privinţă, ajunge la constatarea că „este ceva aproape religios. Nu poţi discuta despre asta cu majoritatea oamenilor. Fie crezi, fie nu”. Mi s-a părut interesant.

Este interesant, în parte, din cauza eşecului japonezului de a înţelege ce se întâmplă de fapt în SUA, realitate cunoscută, după toate aparenţele, de participanţii la acel curs de business. Dacă vorbeau despre compania Eastern Airlines, atunci lucrurile sunt clare, pentru că în acest caz tocmai directorul acestei companii, Frank Lorenzo, a fost cel care a făcut tot posibilul să o aducă în stare de faliment. De altfel, a făcut un profit personal din asta.

Intenţia lui a fost aceea de a sparge sindicatele pentru a-şi susţine alte întreprinderi (a furat profiturile Eastern Airlines pentru a susţine celelalte companii ale sale). El a vrut să se îmbogăţească şi mai mult, să aducă industria liniilor aeriene sub control corporatist printr-o desindicalizare a ei. Toate astea s-au întâmplat. Aşa că ar fi fost absurd să ceară intervenţia guvernului pentru a-l salva, de vreme ce lucrurile mergeau conform planului.

Pe de altă parte, ideea potrivit căreia corporaţiile nu solicită ajutor guvernamental este o glumă. De obicei, corporaţiile cer extrem de mult ajutor guvernamental. Despre asta este, de altfel, întregul sistem creat în jurul Pentagonului[53].

Să luăm drept exemplu industria aeriană, care a fost creată prin intervenţia guvernului. O mare parte a motivului pentru creşterea imensă a Pentagonului la sfârşitul anilor ’40 a fost salvarea industriei aeronautice, care se prăbuşea, ceea ce, evident, nu se putea întâmpla decât prin crearea unei pieţe civile. Asta a funcţionat perfect: aşa a apărut această industrie de export a Statelor Unite, al cărei exportator principal este Boeing.

O carte interesantă şi importantă pe marginea acestei teme, scrisă de Frank Kofsky, tocmai a ieşit din tipar. În ea este descris felul în care societatea americană a fost manipulată prin false ameninţări cu războiul în perioada 1947–1948 pentru a se încerca sporirea semnificativă a cheltuielilor militare de către Congresul american, cu scopul de a salva industria aeronautică. (Nu a fost singurul scop al acestor acţiuni de manipulare, dar a fost un factor important.)

Industrii uriaşe au fost generate şi sunt menţinute în viaţă prin intervenţia masivă a guvernului. Multe corporaţii nu ar putea supravieţui fără ea. (Pentru unii, nu este o parte imensă a profitului lor în acest moment, dar este o plasă de siguranţă.) Publicul furnizează, de asemenea, tehnologia de

bază – metalurgie, aeronautică sau orice altceva – prin intermediul sistemului de subvenţionare publică.

Acelaşi lucru este valabil în toate sectoarele. Cu greu puteţi găsi un sector funcţional al economiei americane – indiferent dacă vorbim de producţie sau de servicii – care nu a ajuns să fie sustenabil în acest fel sau care nu este susţinut de intervenţia guvernului.

Administraţia Clinton a acordat fonduri masive Institutului Naţional de Standarde şi Tehnologie. Acest institut se ocupa, în mod tradiţional, cu stabilirea lungimii unui picior[54], dar de acum înainte va fi implicat într-un mod mai activ în satisfacerea nevoilor capitalului privat. Sute de corporaţii îi trec acum pragul pentru a cere granturi.

Acum este importantă identificarea unei alternative la sistemul economic construit în jurul Pentagonului, care se află într-o oarecare măsură în declin. Căci odată cu sfârşitul Războiului Rece, menţinerea acestui sistem a devenit din ce în ce mai dificilă, deşi subvenţionarea marilor corporaţii trebuie, evident, să continue. Publicul trebuie să plătească costurile pentru cercetare şi dezvoltare.

Ideea că un investigator japonez ar putea să nu înţeleagă acest lucru este destul de remarcabilă. Căci toate acestea sunt destul de bine cunoscute în Japonia.

Sistemul de sănătate

> Nu cred că puteţi vedea orizontul oraşului Boston din casa dumneavoastră aflată în Lexington. Dar dacă aţi putea, care ar fi cele mai înalte două clădiri pe care le-aţi vedea?

John Hancock şi Prudential.

> Şi ce rol ar putea juca ele?

Ele vor coordona programul nostru de asistenţă medicală dacă planul lui Clinton va fi încununat de succes.

Există un consens general că sistemul medical din SUA trebuie reformat. Cum s-a ajuns la acest consens?

S-a ajuns într-un mod foarte simplu. Avem un sistem de sănătate relativ privatizat. În consecinţă, el este orientat într-o măsură din ce în ce mai mare spre intervenţii care presupun utilizarea tehnologiilor înalte, mai degrabă decât asupra sănătăţii şi prevenţiei publice. Mai mult decât atât, este un sistem extrem de ineficient şi birocratizat, cu cheltuieli administrative imense.

Acest lucru a devenit prea costisitor pentru mediul de afaceri american. De fapt, oarecum spre surprinderea mea, *BusinessWeek*, principala revistă dedicată mediului de afaceri din SUA, a publicat recent mai multe articole care pledează pentru un program de sănătate în stil canadian, cu un singur plătitor. În cadrul acestui sistem, asistenţa medicală este individuală, însă guvernul este asigurătorul. Sisteme medicale similare există în orice altă ţară industrială din lume, cu excepţia Statelor Unite.

„Planul Clinton” se numeşte „competiţie gestionată”. Ce înseamnă asta şi de ce susţin acest plan companiile mari de asigurări?

„Gestionarea competiţiei” înseamnă că marile companii de asigurări se vor asocia şi vor crea conglomerate uriaşe de instituţii medicale, spitale, clinici, laboratoare şi aşa mai departe. Vor fi configurate diverse unităţi de negociere pentru a determina cu care dintre aceste conglomerate trebuie să lucreze. Asta ar trebui să introducă o dinamică specifică pieţei libere în aceste negocieri.

Dar un număr foarte mic de conglomerate ale firmelor mari de asigurări, aflate într-o competiţie limitată unele cu altele, vor fi responsabile pentru organizarea sistemului naţional de asigurări de sănătate. (Acest plan va scoate de pe piaţă companii de asigurări mai mici, motiv pentru care acestea i se opun.)

De vreme ce companiile în discuţie sunt în această afacere pentru profit, nu pentru confortul dumneavoastră, marile companii de asigurări vor apela, fără îndoială, la micro-management în ceea ce priveşte asistenţa medicală, în încercarea de a reduce costurile la cel mai mic nivel posibil. De asemenea, ele nu vor fi preocupate de prevenţie şi măsuri de sănătate publică ce nu ţin de domeniul lor. Vor exista extrem de multă ineficienţă, profituri uriaşe, costuri publicitare, salarii corporative mari dublate de o serie întreagă de beneficii corporatiste. Vor apărea o birocraţie uriaşă care va controla în detaliu ce fac şi ce nu fac medicii şi asistenţii medicali, iar noi va trebui să plătim pentru toate acestea.

Există un alt aspect care ar trebui menţionat. Într-un sistem canadian de asigurări medicale, costurile sunt distribuite în acelaşi mod ca impozitele. Dacă sistemul fiscal este progresiv, adică dacă cei mai bogaţi plătesc un procent mai mare din veniturile lor în impozite (fapt care este considerat, pe bună dreptate, de toate celelalte societăţi industriale, singura abordare etică a impozitării), atunci cei bogaţi vor trebui să plătească mai mult şi când vine vorba despre asistenţa medicală.

Dar programul propus de Clinton şi cele asemănătoare lui au un caracter fundamental retrograd. Un portar şi un director general plătesc aceeaşi sumă pentru asigurările de sănătate. Este ca şi cum ambii ar plăti acelaşi impozit, ceea ce nu se întâmplă nicăieri în lumea civilizată.

De fapt, situaţia este chiar mai gravă decât atât, pentru că cel mai probabil portarul va plăti mai mult. Căci el trăieşte într-un cartier sărac, în vreme ce directorul general locuieşte într-o zonă bogată din suburbie sau într-o clădire din centrul oraşului, ceea ce înseamnă că cei doi aparţin unor categorii diferite prin prisma riscurilor pentru sănătate. De vreme ce categoria de care aparţine portarul va include mulţi oameni săraci şi cu un grad ridicat de risc, companiile de asigurări

vor cere rate mai mari decât acelea pe care le vor cere oamenilor bogaţi, care aparţin categoriilor expuse la mai puţine riscuri de sănătate.

> Potrivit unui sondaj Harris, americanii sunt într-o măsură covârşitoare în favoarea sistemului de sănătate în stil canadian. Acest lucru este remarcabil, având în vedere cât de puţină atenţie din partea presei a primit acest sistem.

Cea mai bună lucrare pe această temă pe care o cunosc este cea scrisă de Vicente Navarro[55]. El a descoperit că a existat un sprijin destul de consistent pentru un sistem de tip canadian încă de când au început sondajele pe această temă, care datează de peste patruzeci de ani.

În anii ’ε·, Truman a încercat să implementeze un astfel de program. Acest program ar fi readus SUA în rândul ţărilor industrializate, dar iniţiativa a devenit imediat ţinta unei ofensive fără precedent din partea corporaţiilor care susţineau respingerea ei, argumentând că în caz contrar ne vom transforma într-o societate bolşevică etc.

De fiecare dată când această chestiune a apărut pe agenda publică, a avut loc o ofensivă corporativă majoră împotriva ei. Una dintre cele mai mari realizări ale lui Ronald Reagan în anii ’60 au fost discursurile sobre (scrise de AMA[56]) despre ce catastrofă s-ar întâmpla dacă legislaţia necesară implementării unui sistem universal de asigurări medicale ar fi adoptată, despre cum ar urma să le povestim copiilor şi nepoţilor noştri decenii mai târziu cum era să trăieşti într-o ţară liberă.

> Steffie Woolhandler şi David Himmelstein [de la Şcoala de Medicină a Universităţii Harvard] citează şi un alt rezultat al sondajului: când canadienii au fost întrebaţi dacă ar dori un sistem în stil american, doar 5% au spus da.

În acest moment, chiar şi părţi mari ale comunităţii de afaceri au ajuns să nu-şi mai dorească acest sistem. Este prea ineficient, prea birocratic şi prea costisitor pentru ei.

Companiile auto au estimat acum câţiva ani că trebuie să plătească aproximativ 500 de dolari în plus pe maşină doar din cauza ineficienţei sistemului de sănătate din SUA – prin comparaţie cu suma pe care ar trebui să o plătească în Canada, de exemplu.

Atunci când afacerile încep să aibă de suferit, problema ajunge imediat pe agenda publică. Publicul a fost în favoarea unei mari schimbări de o lungă perioadă de timp, dar ceea ce crede publicul nu contează prea mult.

Am găsit la un moment dat o expresie frumoasă pentru astfel de lucruri într-un articol din *The Economist*. Autorul textului era îngrijorat de faptul că Polonia a degenerat într-un sistem în care au loc alegeri democratice, ceea ce este destul de neplăcut.

Populaţia din toate ţările est-europene este grav afectată de schimbările economice care îi sunt pur şi simplu impuse. (Aceste schimbări se numesc „reforme”, nume care ce ar trebui să le facă să pară un lucru bun.) La ultimele alegeri, polonezii au votat pentru un guvern anti-reformă. Articolul din *The Economist* sublinia că acest lucru nu era chiar atât de grav, deoarece „politicile economice sunt izolate de politică”. În opinia celor de acolo, acesta este un lucru bun.

Şi în SUA politicile economice sunt izolate de politică. Oamenii pot avea opiniile lor; pot chiar vota, dacă doresc să o facă. Dar politicile economice nu sunt absolut deloc influenţate de acest vot, ci se supun cu totul altor forţe.

Ceea ce vrea publicul este caracterizat imediat drept „nerealist politic”. Tradus în limba engleză, acest lucru înseamnă că principalele centre de putere şi privilegii se opun explicit voinţei populare. O schimbare a sistemului american de asistenţă medicală a devenit acum o posibilitate din ce în ce mai realistă din punct de vedere politic, deoarece comunitatea corporatistă doreşte o schimbare, de vreme ce sistemul actual nu-i este favorabil.

> Vicente Navarro spune că un program universal şi cuprinzător de asistenţă medicală este „corelat direct cu forţa clasei muncitoare şi cu instrumentele sale politice şi economice”.

Acest lucru este cu siguranţă adevărat în Canada şi în Europa. Canada a avut un sistem de sănătate publică mai degrabă asemănător cu al nostru până la mijlocul anilor ’60. Apoi sistemul a fost schimbat mai întâi într-o singură provincie, Saskatchewan, unde PND [Partidul Nou Democrat, un partid politic umbrelă care se bucură de sprijinul organizaţiilor sindicale] a fost la putere.

PND a reuşit să pună în aplicare un program de asigurare la nivelul provinciei respective, eliminând companiile de asigurări din afacerea asigurărilor medicale. Programul s-a dovedit a fi de mare succes. În cadrul lui era asigurată o îngrijire medicală bună, iar costurile medicale au scăzut. A fost imitat mai apoi de alte provincii, tot sub presiunea organizaţiilor sindicale, care foloseau adesea PND ca instrument. Foarte curând acest program a fost adoptat la nivel naţional.

În Europa lucrurile nu stau foarte diferit. Organizaţiile clasei muncitoare au fost unul dintre principalele (deşi nu numai) mecanisme prin care oamenii cu putere şi resurse foarte limitate s-au putut reuni pentru a avea un cuvânt de spus în spaţiul public. Acesta este unul dintre motivele pentru care sindicatele sunt atât de dispreţuite de mediul de afaceri şi de elite în general. Ele au un caracter prea democratic pentru a fi pe placul celor din urmă.

Prin urmare, Navarro are cu siguranţă dreptate. Forţa şi capacitatea de organizare a clasei muncitoare, precum şi capacitatea ei de a intra pe scena publică, trebuie cu siguranţă corelate – poate chiar în mod decisiv – cu înfiinţarea unor programe sociale de acest fel.

> Este posibil să existe o mişcare similară în California, unde există o iniţiativă legislativă pentru implementarea unui sistem de asistenţă medicală cu plătitor unic.

Situaţia din SUA este puţin diferită de cea descrisă de Navarro, pentru că afacerile încă mai joacă un rol exagerat în determinarea felului în care va fi conceput sistemul de asigurări medicale. Dacă nu există schimbări semnificative în SUA – adică dacă presiunea şi organizaţiile publice, inclusiv cele sindicale, nu fac mult mai mult decât au făcut până acum –, rezultatul va fi din nou determinat de interesele mediului de afaceri.

> Mass-media şi-a concentrat în ultima vreme atenţia într-o măsură mult mai mare asupra HIV/SIDA decât asupra cancerului de sân, dar o jumătate de milion de femei din SUA vor muri din cauza acestei boli numai în anii ’90. Mulţi bărbaţi vor muri şi ei din cauza cancerului de prostată. Sunt acestea considerate probleme politice, sau nu?

Ce-i drept, nu prea se câştigă voturi dezbătând astfel de teme. Dar dacă vă întrebaţi dacă aici avem de a face cu o chestiune de politică publică, răspunsul este, desigur, afirmativ. Puteţi să adăugaţi la aceste tipuri de cancer numărul de copii care suferă sau mor din cauza condiţiilor de viaţă extrem de proaste în copilărie.

Să vorbim, de exemplu, despre malnutriţie. Malnutriţia este, în mod evident, un factor care scade considerabil durata de viaţă a unui om. Dacă am face un calcul pentru a vedea câte decese sunt provocate de această condiţie, am constata că vorbim despre un număr mult mai mare decât în cazul oricărei alte boli. Nu cred că mulţi oameni din domeniul sănătăţii publice ar pune la îndoială faptul că îmbunătăţirea generală a calităţii vieţii, prin măsuri simple precum asigurarea alimentaţiei adecvate şi condiţii bune de viată, apă curată etc., ar reprezenta o contribuţie majoră la îmbunătăţirea sănătăţii publice şi la reducerea mortalităţii premature.

Vă gândiţi poate că într-o ţară bogată ca SUA, problemele enumerate mai sus apar foarte rar, însă lucrurile nu stau deloc aşa pentru o mare parte a populaţiei. *The Lancet*,

cunoscuta revistă medicală britanică, cea mai prestigioasă revistă medicală din lume, a subliniat recent că 40% dintre copiii din New York trăiesc sub pragul sărăciei, suferă de malnutriţie şi de alte condiţii care sporesc rata de mortalitate infantilă. Şi chiar dacă supravieţuiesc copilăriei, ei vor avea probleme de sănătate foarte grave pe tot parcursul vieţii.

The New England Journal of Medicine a subliniat acum câţiva ani că bărbaţii de culoare din Harlem au aceeaşi rată a mortalităţii ca oamenii care trăiesc în Bangladesh. Aceasta este cauzată, în principal, de deteriorarea extremă a celor mai elementare condiţii de sănătate publică şi a condiţiilor sociale.

> Unii oameni au asociat creşterea incidenţei cancerului de sân şi a cancerului de prostată cu degradarea mediului, cu dieta şi cu creşterea cantităţii de aditivi şi conservanţi din alimente. Ce părere aveţi despre asta?

Toate acestea joacă fără îndoială un rol în ecuaţia stării generale de sănătate a populaţiei. Cât de important este acest rol, nu ştiu.

> *Sunteţi interesat în vreun fel de această tendinţă, apărută recent, de a consuma alimente naturale sau organice?*

Sigur. Cred că trebuie să existe o preocupare în rândul populaţiei faţă de calitatea alimentelor pe care le consumă. Aş spune că acest lucru ţine de domeniul sănătăţii publice generale. Este la fel de important ca asigurarea apei potabile, a canalizării şi aşa mai departe.

Toate aceste lucruri intră, de fapt, în aceeaşi categorie, căci aici nu avem de-a face cu tratamente medicale sofisticate, ci cu condiţii esenţiale de viaţă. Aceste aspecte generale de sănătate publică, unde intră şi asigurarea unor standarde minime ale calităţii hranei consumate de populaţie, sunt cei mai importanţi factori în influenţarea calităţii vieţii şi a mortalităţii.

Crimă şi pedeapsă

> În ultimii ani se poate observa o tendinţă a programelor de ştiri ale televiziunilor locale de a se concentra asupra crimelor, violurilor, răpirilor etc. Acum, acest lucru se întâmplă tot mai des şi în programele de ştiri din reţeaua naţională.

E adevărat, dar acesta este doar un fenomen de suprafaţă. Ar trebui să ne întrebăm de ce astfel de acte violente ajung din ce în ce mai des în centrul atenţiei publice? Acest lucru este legat de faptul că a avut loc o scădere considerabilă a veniturilor pentru majoritatea populaţiei şi că s-a înregistrat un declin în privinţa oportunităţilor individuale.

Dar dacă nu vă întrebaţi care este cauza acestei creşteri a dezintegrării sociale şi de ce tot mai multe resurse sunt îndreptate către sectoarele bogate şi privilegiate, nu spre populaţia generală, nu puteţi avea nici măcar o idee despre motivul pentru care violenţa este în creştere şi nici nu veţi avea un răspuns adecvat la această problemă.

În ultimii douăzeci sau treizeci de ani, s-a înregistrat o creştere considerabilă a inegalităţilor sociale. Această tendinţă s-a accelerat în timpul preşedinţiei lui Reagan. Societatea noastră se îndreaptă în mod vizibil către un model al Lumii a Treia.

Rezultatele acestei stări de fapt sunt evidente: o rată crescândă a criminalităţii, precum şi alte semne de dezintegrare socială. Cea mai mare parte a actelor de violenţă sunt comise de oamenii săraci care se atacă unul pe celălalt, deşi întâlnim acte de violenţă şi la nivelul păturilor privilegiate ale populaţiei. Oamenii sunt foarte îngrijoraţi – şi pe bună dreptate, pentru că societatea devine din ce în ce mai periculoasă.

O abordare constructivă a problemei ar necesita rezolvarea cauzelor sale fundamentale, dar asta nu face parte din agenda politică, ce urmăreşte, de fapt, implementarea unei

politici sociale care vizează consolidarea statului bunăstării pentru cei bogaţi.

Singurul răspuns la care guvernul poate recurge în aceste condiţii e reprezentat de apelul la măsuri punitive extrem de severe, pentru a linişti oamenii, atacarea libertăţilor civile şi încercarea de a-i controla, în esenţă prin forţă, pe cei săraci.

> Ştiţi care este sensul expresiei „sparge şi fură”? Când stai pe loc în trafic sau aştepţi lumina verde a semaforului, cineva se apropie de maşină, îţi sparge geamul şi îţi ia geanta sau îţi fură portofelul.

Acelaşi lucru se întâmplă şi în Boston. Există, de asemenea, o nouă formă, numită „jaful bunului samaritean”. Te prefaci că ai pană la o roată pe autostradă şi atunci când cineva se opreşte să te ajute, îl ataci, îi furi maşina şi, dacă are noroc, se alege doar cu o bătaie bună, dacă nu, ajunge la morgă.

Cauzele înmulţirii acestor acte de violenţă sunt polarizarea crescândă a societăţii din ultimii douăzeci şi cinci de ani şi marginalizarea unor sectoare largi ale populaţiei. Din moment ce sunt inutile pentru producţia de bunăstare (adică pentru profitul celor bogaţi) şi din moment ce ideologia de bază este că drepturile unui om depind de cât valorează el pe piaţă, aceste pături ale populaţiei nu au nicio valoare.

Sectoare din ce în ce mai mari ale populaţiei nu au nicio formă de organizare şi niciun mod viabil, constructiv de a reacţiona, astfel că apelează la opţiunile care le stau la dispoziţie şi care sunt adesea violente. Într-o mare măsură, acestea sunt, de altfel, opţiunile la care ne încurajează să apelăm cultura populară.

> Poţi afla foarte multe despre o societate atunci când te uiţi la felul în care funcţionează sistemul său de justiţie. Mă întrebam dacă aţi fi de acord să comentaţi pe marginea proiectului de lege al lui Bill Clinton privind criminalitatea, care autorizează angajarea a încă 100 000 de poliţişti şi prevede, printre altele, crearea unor centre speciale de detenţie pentru infractorii minori, sporirea sumelor de bani acordate închisorilor,

extinderea pedepsei cu moartea la aproximativ cincizeci de noi infracţiuni şi transformarea aderării la o bandă de gangsteri într-o infracţiune federală – ceea ce este destul de straniu, având în vedere că în Declaraţia Drepturilor[57] se vorbeşte despre libertatea de asociere.

Acest proiect legislativ a fost primit cu mare entuziasm de către extrema dreaptă, care l-a perceput drept cel mai comprehensiv pachet de legi din toate timpurile în domeniul luptei împotriva criminalităţii. Acest proiect are, în mod evident, un caracter extraordinar şi este fără precedent în istoria SUA. În primul rând, în cadrul lui sunt prevăzute cheltuieli federale sporite de cinci sau de şase ori pentru represiunea populaţiei. În al doilea rând, nu e prevăzut nimic constructiv în el, doar mai multe închisori, mai multe forţe de ordine, mai mulţi poliţişti, sentinţe mai dure, mai multe pedepse cu moartea, infracţiuni care nu existau până acum etc.

Nu este deloc clar cât de multă presiune, declin şi deteriorare socială vor accepta oamenii. O tactică bună este aceea de a-i aduce în lagăre urbane – care nu sunt, de fapt, altceva decât lagăre de concentrare – şi de a-i lăsa să se mănânce unii pe alţii. Dar oamenii găsesc mereu o cale de a se elibera de acolo şi de a afecta interesele oamenilor bogaţi şi privilegiaţi. Prin urmare, trebuie să construiţi un sistem penitenciar bine pus la punct, fapt care are, de altfel, efecte nefaste şi asupra economiei.

Este firesc ca Bill Clinton să susţină acest proiect de lege ca pe o iniţiativă socială majoră, nu doar din raţiuni politice meschine – mai precis pentru că este uşor să generezi şi să întreţii isteria din jurul acestui subiect –, ci şi pentru că reflectă punctul de vedere general al aşa-numiţilor noi democraţi, adică al segmentului orientat spre afaceri din Partidul Democrat, de care aparţine Clinton.

Care sunt părerile dumneavoastră în privinţa pedepsei capitale?

E o crimă. Sunt de acord cu Amnesty International şi cu cea mai mare parte a lumii în această privinţă. Statul nu ar trebui să aibă niciun drept să ia viaţa oamenilor.

> Ascultător radio: Are această ţară un interes clar pentru a sprijini comerţul cu droguri?

Este o chestiune complicată. Nu vreau să încerc să o rezolv în câteva fraze. În primul rând, nu puteţi vorbi despre marijuana şi cocaină în acelaşi fel. Marijuana pur şi simplu nu are efectele letale ale cocainei. Puteţi dezbate dacă marijuana este bună sau rea, însă deşi există aproximativ 60 de milioane de utilizatori, nu am auzit niciodată de un caz de supradoză. Criminalizarea marijuanei are alte motive decât îngrijorarea cu privire la droguri.

Pe de altă parte, drogurile grele spre care oamenii au fost dirijaţi, într-o anumită măsură, de interdicţiile împotriva drogurilor uşoare, sunt foarte dăunătoare – deşi nu sunt nici pe departe la fel de nocive ca tutunul şi alcoolul, care au un impact major asupra societăţii şi cauzează numeroase decese.

Există sectoare ale societăţii americane care profită de pe urma comerţului cu droguri grele, cum ar fi marile bănci internaţionale care contribuie la spălarea banilor implicaţi în aceste activităţi sau corporaţiile care furnizează substanţele chimice pentru producţia industrială a acestor droguri. Pe de altă parte, oamenii care trăiesc în zonele urbane sunt afectaţi în felurile cele mai cumplite de aceste droguri. Deci sunt interese diferite în joc.

Controlul armelor

> Susţinătorii accesului liber la arme invocă Al Doilea Amendament. Credeţi că acest amendament permite o posesie nerestricţionată şi necontrolată a armelor de foc?

Este destul de clar că, luat literal, Al Doilea Amendament nu permite oamenilor să deţină arme. Dar legile nu sunt luate niciodată literalmente, nici măcar amendamentele la Constituţie sau drepturile constituţionale. Legile permit ceea ce consideră că permit cei care se află la putere în epoca respectivă.

Dar în spatele controversei din jurul dreptului de a deţine arme de foc stă o întrebare foarte serioasă. În această ţară există un sentiment foarte puternic că oamenii sunt atacaţi. Cred că ei identifică greşit sursa atacului, dar au perfectă dreptate să se considere atacaţi. Guvernul este singura structură a puterii care este cel puţin parţial răspunzătoare faţă de populaţie, aşa că, în mod firesc, sectoarele mediului de afaceri vor să transforme statul, nu sistemul corporatist, care nu poate fi tras în niciun fel la răspundere, în inamic. După decenii întregi de propagandă intensă a mediului de afaceri, oamenii simt că guvernul este un fel de inamic şi că trebuie să se apere de el. Acest lucru poate fi, desigur, justificat într-o anumită măsură. Guvernul este autoritar şi ostil faţă de o mare parte a populaţiei. Dar este parţial influenţabil – şi potenţial foarte influenţabil – de către populaţia generală. Mulţi oameni care susţin dreptul de a deţine arme de foc o fac pentru că, în sinea lor, se tem de guvern. Dar acesta este un răspuns greşit la o problemă reală.

> Este adevărat că mass-media hrăneşte sentimentul oamenilor că drepturile şi libertăţile lor se află sub asediu?

Mass-media contribuie într-o măsură foarte mare la cultivarea ideii că guvernul este duşmanul oamenilor de rând şi suprimă astfel sursele de putere reală din societate. Urmarea acestui lucru este faptul că astăzi puterea e concentrată în instituţiile totalitare – corporaţiile, care au ajuns să aibă o dimensiune internaţională – care controlează economia şi o mare parte din viaţa noastră socială. De fapt,

corporaţiile au stabilit deja, în mare măsură, condiţiile în care guvernul operează.

Imaginea prezentată în mass-media este mereu aceeaşi. Oamenii pur şi simplu nu sunt conştienţi de sistemul de putere care le distruge vieţile. Rezultatul este că ei îşi îndreaptă atenţia – aşa cum îşi doresc, de altfel, marile corporaţii – asupra guvernului. Oamenii au tot felul de motivaţii pentru a se opune controlului asupra armelor, dar există cu siguranţă un sector al populaţiei care se consideră ameninţat de forţe cum ar fi Fed sau Consiliul pentru Relaţii Externe şi chiar de guvernul însuşi, astfel că are nevoie de arme pentru a se simţi apărat.

> Ascultător radio: În ceea ce priveşte controlul armelor, cred că SUA devin din ce în ce mult mai mult o ţară din Lumea a Treia şi că nimic nu poate opri acest lucru. Mă uit în jur şi văd o mulţime de ţări din Lumea a Treia, în care dacă cetăţenii ar fi avut arme, nu ar avea guvernul pe care îl au. Prin urmare, cred că oamenii se află într-o oarecare contradicţie atunci când luptă pentru controlul armelor, admiţând totuşi că guvernul de care sunt conduşi nu este tocmai unul bine intenţionat.

Ideea pe care o exprimaţi ilustrează exact ceea ce eu cred că este o eroare majoră. Guvernul este departe de a fi bine intenţionat, ce-i drept. Pe de altă parte, el poate fi cel puţin parţial tras la răspundere şi ţine de noi să îl facem mai bun. Ceea ce nu este însă deloc benign (ceea ce este extrem de dăunător, de fapt) este ceva ce nu aţi menţionat – şi anume puterea mediului de afaceri, care este foarte concentrată şi în mare măsură transnaţională. Mediul de afaceri are o putere care este foarte departe de a fi bine intenţionată sau benignă şi nu poate fi tras deloc la răspundere pentru acţiunile sale. Este un sistem totalitar care are un impact major asupra vieţii noastre. De asemenea, este principalul motiv pentru care guvernul nostru nu are un caracter benign. Ideea că am putea rezolva această problemă apelând la arme este fantezistă.

În primul rând, aceasta nu este o ţară slabă din Lumea a Treia. Ce dacă oamenii au pistoale, când guvernul are tancuri. Dacă oamenii ar primi tancuri, guvernul ar putea apela la arme atomice. Nu există nicio modalitate de a rezolva aceste probleme prin apel la forţă, chiar dacă consideraţi că acest lucru este legitim din punct de vedere moral.

Înarmarea cetăţenilor americani nu va face America mai bună, ci mai violentă, mai brutală şi mai distructivă. Prin urmare, deşi pot înţelege motivele multor oameni care se opun impunerii unor măsuri de control posesiei şi achiziţionării armelor, cred că această atitudine este întristător de greşită.

Cum să devii o ţară din Lumea a Treia

> Dintr-un raport recent al Oficiului de Evidenţă a Populaţiei a reieşit că a existat o creştere de 50% a lucrătorilor săraci – adică a persoanelor care au locuri de muncă, dar trăiesc încă sub nivelul sărăciei.

Aceasta este o trăsătură clasică a unei societăţi din Lumea a Treia. Nu numai şomajul este un indicator, ci şi reducerea salariilor. Salariile reale au scăzut constant de la sfârşitul anilor ’60 încoace. Din 1987, au scăzut chiar şi pentru persoanele cu studii superioare, ceea ce reprezintă o schimbare radicală a politicilor salariale ale corporaţiilor.

Se vorbeşte despre faptul că ar trebui să aibă loc un fel de revenire şi e drept că salariile au început să crească, dar rata de creştere este aproximativ jumătate din rata creşterilor anterioare care au urmat unor recesiuni (şi n-au fost deloc puţine în perioada postbelică, ci nu mai puţin de şase), iar rata de creare a locurilor de muncă este şi mai mică, abia o treime din rata înregistrată la finalul recesiunilor anterioare. Mai mult decât atât, spre deosebire de toate celelalte perioade de recuperare economică în urma unei recesiuni,

locurile de muncă nou create sunt mai prost plătite, iar un număr foarte mare dintre acestea sunt temporare.

Aceasta este ceea ce se numeşte „creşterea flexibilităţii pieţei forţei de muncă”. *Flexibilitatea* este un concept care, la fel ca acela de reformă, ar trebui să fie un lucru bun. De fapt, *flexibilitatea* înseamnă instabilitate. Înseamnă că te duci la culcare noaptea şi nu ştii dacă vei avea un loc de muncă dimineaţa. Orice economist vă poate explica, desigur, că ăsta este un lucru bun pentru economie – adică pentru profit, nu pentru modul în care trăiesc oamenii.

Salariile scăzute sporesc şi ele instabilitatea locurilor de muncă. Tot ele păstrează inflaţia la un nivel scăzut, ceea ce este bine pentru oamenii care sunt deţinători de obligaţiuni băneşti, să zicem. Profiturile corporative cresc, dar pentru majoritatea populaţiei situaţia este sumbră. Şi condiţiile de viaţă dificile, fără prea multe perspective pentru un viitor mai bun sau pentru o acţiune socială constructivă, se traduc în creşterea violenţei la nivelul întregii societăţi.

> E interesant că vorbiţi despre acest lucru. Majoritatea crimelor în masă care au loc astăzi se petrec la locul de muncă. Îmi vin în minte şi numeroasele crime care au loc în oficiile poştale şi în restaurantele fast-food, unde lucrătorii care sunt nemulţumiţi dintr-un motiv sau altul au fost concediaţi sau forţaţi să îşi ia concedii neplătite.

Nu numai că salariile reale au stagnat sau au scăzut, dar condiţiile de muncă s-au înrăutăţit drastic. Puteţi vedea asta doar în numărarea orelor de lucru. Juliet Schor, economist la Harvard, a scris o carte importantă despre acest lucru acum câţiva ani, numită *The Overworked American*. Dacă îmi amintesc corect cifrele, până în jurul anului 1990, dată la care a fost scrisă cartea, muncitorii trebuiau să lucreze cu şase săptămâni mai mult în fiecare an pentru a câştiga acelaşi salariu pe care l-ar fi câştigat în 1970.

Creşterea numărului de ore de muncă este dublată de o înăsprire a condiţiilor de muncă, de o incertitudine crescândă

şi, din cauza declinului sindicatelor, de capacitatea tot mai redusă a angajatului de a se proteja. În perioada administraţiei conduse de Reagan, chiar şi programele guvernamentale minimale pentru protejarea angajaţilor împotriva accidentelor la locul de muncă au fost reduse, în scopul maximizării profiturilor. Absenţa unor opţiuni constructive, cum ar fi organizarea sindicală, conduce la violenţă.

Forţa de muncă

[Profesorul de la Harvard] Elaine Bernard şi [liderul sindical] Tony Mazzocchi au vorbit despre crearea unui nou partid bazat pe forţa de muncă. Ce părere aveţi despre asta?

Cred că este o iniţiativă importantă. Statele Unite devin din ce în ce mai depolitizate. Aproximativ jumătate din populaţie consideră că ambele partide politice ar trebui să fie desfiinţate. Există o nevoie reală pentru ceva care să articuleze preocupările acelei majorităţi substanţiale a populaţiei care este lăsată în afara planificării sociale şi a procesului politic.

Sindicatele au fost de multe ori o forţă semnificativă – de fapt, principala forţă socială – care a contribuit la democratizare şi progres social. Pe de altă parte, atunci când nu sunt legate de sistemul politic prin intermediul unui partid bazat pe forţă de muncă, există o limită dincolo de care influenţa lor nu poate trece. Luaţi, de exemplu, sistemul de asistenţă medicală.

Sindicatele puternice din SUA au reuşit să obţină asigurări de sănătate destul de rezonabile pentru membrii lor. Dar, deoarece acţionau independent de sistemul politic, ele nu încercau să impună aceleaşi standarde pentru populaţia generală. Spre deosebire de SUA, în Canada sindicatele se află în strânsă legătură cu partidele muncitoreşti şi au reuşit

să implementeze un program universal de asigurări medicale pentru toată lumea.

Aceasta este o ilustrare a lucrurilor pe care le poate face o mişcare populară orientată politic, cum ar fi forţa sindicală. Nu mai trăim în epoca în care muncitorii industriali alcătuiesc majoritatea sau chiar nucleul forţei de muncă. Dar apar aceleaşi întrebări. Cred că Bernard şi Mazzocchi sunt pe drumul corect gândind în această direcţie.

Ieri a fost 1 Mai. Care este semnificaţia sa istorică?

Este o zi care a fost sărbătorită în întreaga lume de clasa muncitoare, de mai mult de o sută de ani. Ea a început ca o mişcare de solidarizare cu muncitorii americani care, în anii 1880, erau persecutaţi pentru efortul lor de a obţine reducerea zilei de lucru la opt ore. Statele Unite sunt una dintre puţinele ţări în care această zi a solidarizării cu muncitorii americani este aproape necunoscută.

În dimineaţa asta, pe una dintre ultimele pagini ale ziarului *The Boston Globe*, era un articol de mici dimensiuni cu titlul: *Sărbătorirea zilei de 1 Mai în Boston*. Am fost surprins să văd acest articol, pentru că nu cred că am mai auzit de aşa ceva în SUA. S-a dovedit că într-adevăr a avut loc o sărbătoare a zilei de 1 Mai, dar a fost organizată de muncitorii din America Latină şi din China care au emigrat recent în SUA.

Acesta este un exemplu dramatic al eficienţei cu care mediul de afaceri controlează ideologia americană, un exemplu al felului în care propaganda şi îndoctrinarea orchestrate de marele capital privează oamenii de orice conştientizare a propriilor drepturi şi a propriei istorii. În SUA, trebuie să îi aşteptăm pe muncitorii săraci din America Latină şi din China pentru a celebra o sărbătoare internaţională a solidarităţii cu lucrătorii americani.

În rubrica sa din *The New York Times*, Anthony Lewis a scris: „Din păcate, sindicatele din această ţară seamănă din ce în ce mai mult cu uniunile britanice... în derivă, lipsite de un scop

> clar... Tacticile primitive şi recursul la ameninţare folosit de sindicate pentru a face membrii democraţi ai Camerei Reprezentanţilor să voteze împotriva NAFTA sunt o dovadă clară a acestui lucru.”

Această afirmaţie ne face să nu mai avem niciun dubiu în privinţa angajamentelor reale ale lui Lewis. Ceea ce el numeşte „tactici primitive” a fost, de fapt, încercarea forţei de muncă de a-şi face reprezentanţii să-i reprezinte interesele. Judecând după standardele elitei, acest lucru este un atac la adresa democraţiei, deoarece sistemul politic ar trebui să fie condus de cei bogaţi şi puternici.

Lobby-ul făcut de corporaţii depăşeşte cu mult lobby-ul sindical, dar nici măcar nu se poate vorbi despre el în aceeaşi frază. Acest lobby nu poate fi considerat agresiv sau antidemocratic. A scris oare Lewis vreun articol în care denunţă lobby-ul corporatist pentru NAFTA?

> Nu am văzut.

Nici eu nu am văzut.

Momentul isteriei absolute a fost atins cu o zi înainte de vot. Editorialul apărut atunci în *The New York Times* a fost scris în aceeaşi notă cu citatul din Lewis şi a inclus o casetă micuţă în care erau enumeraţi cei aproximativ doisprezece reprezentanţi din regiunea New York care urmau să voteze împotriva NAFTA. În articol se arăta că ei au primit contribuţii din partea sindicatelor, considerând că acest lucru ridică întrebări extrem de grave despre influenţa politică pe care o au sindicatele şi despre onestitatea acestor politicieni şi aşa mai departe. După cum au subliniat mai mulţi dintre aceşti reprezentanţi criticaţi în editorial, *The New York Times* nu a avut o casetă în care să menţioneze contribuţiile corporatiste pentru aceştia sau pentru alţi politicieni – aşa cum nu a avut, am putea adăuga acum, o casetă în care să fie enumerate companiile care cumpără publicitate în *The New York Times* şi atitudinea lor faţă de NAFTA.

A fost destul de frapant să priveşti isteria care a luat naştere în sectoarele privilegiate, din care fac parte comentatorii şi editorialiştii *The New York Times*, pe măsură ce se apropia votul NAFTA. Şi-au permis chiar să folosească expresia „interese de clasă”, pe care nu am văzut-o niciodată în *Times* până atunci. De obicei nu ţi se permite să recunoşti că în SUA există interese de clasă. Dar aceasta a fost considerată o problemă cu adevărat serioasă, astfel că toate măsurile de precauţie au fost îndepărtate.

Rezultatul final este foarte interesant. Într-un sondaj recent, aproximativ 70% dintre respondenţi au declarat că s-au opus acţiunilor mişcării muncitoreşti împotriva NAFTA, dar s-a dovedit că au avut, de fapt, aproape aceeaşi poziţie ca sindicatele. Aşadar, de ce se opuneau acţiunilor sindicale?

Cred că nu este deloc dificil de explicat acest lucru. Mass-media abia dacă raporta ceea ce *spuneau* de fapt sindicatele. Dar a fost creată o adevărată isterie în legătură cu presupusele tactici pe care le foloseau.

CIA

> Cum rămâne cu rolul CIA într-o societate democratică? E un oximoron?

Cred că toţi ne putem imagina o societate democratică în cadrul căreia să funcţioneze o organizaţie care îndeplineşte funcţii de culegere de informaţii. Dar aceasta este o parte foarte mică a ceea ce face CIA. Scopul său principal este de a efectua activităţi secrete şi de obicei ilegale cerute de ramura executivă, care doreşte să păstreze secrete aceste activităţi, deoarece ştie că publicul nu le va accepta. Prin urmare, chiar şi în interiorul Statelor Unite, funcţionarea CIA este extrem de nedemocratică.

Activităţile pe care le desfăşoară au, de altfel, destul de frecvent scopul de a submina democraţia, la fel cum a făcut

în Chile începând din anii ’60 şi până în prima parte a anilor ’70. Iar acesta nu este nici pe departe singurul exemplu. Apropo, deşi majoritatea oamenilor se concentrează asupra implicării lui Nixon şi a lui Kissinger în cadrul CIA, Kennedy şi Johnson au efectuat politici similare.

> Este CIA un instrument de politică de stat sau formulează o politică de stat pe cont propriu?

Nu poţi fi niciodată sigur, dar opinia mea este că CIA se află sub controlul puterii executive. Am studiat aceste înregistrări destul de extensiv în multe cazuri şi se întâmplă foarte rar ca CIA să iniţieze singură vreo acţiune. E drept că deseori pare că lucrurile ar sta aşa, dar asta pentru că executivul vrea să îşi păstreze capacitatea de a-şi nega implicarea. Executivul nu doreşte să existe documente care să poată demonstra că membrii săi au cerut uciderea lui Lumumba, sau răsturnarea guvernului Braziliei, sau asasinarea lui Castro.

Astfel, ramura executivă încearcă să se asigure că se poate disculpa cu uşurinţă în anumite situaţii în care acest lucru este necesar, ceea ce înseamnă că CIA primeşte mesaje prin care i se cer anumite lucruri, dar fără ca aceste cereri să fie înregistrate, în lipsa unor documente care să o însoţească. Atunci când povestea va ieşi la lumină mai târziu, va părea că CIA face lucrurile de una singură. Dar, dacă urmăreşti pas cu pas desfăşurarea evenimentelor, cred că acest lucru nu se întâmplă aproape niciodată.

Mass-media

> Să vorbim despre mass-media şi despre democraţie. În opinia dumneavoastră, care sunt standardele de comunicare pe care trebuie să le respecte o societate democratică?

Sunt de acord cu Adam Smith în această privinţă – am vrea să vedem o tendinţă spre egalitate. Nu doar egalitatea de şanse, ci egalitatea reală – capacitatea de a avea acces la

informaţii, în fiecare etapă a existenţei tale, şi de a lua decizii informate pe baza acestora. Prin urmare, este nevoie de un sistem de comunicare democratic, unul care implică o participare publică la scară largă şi care reflectă atât interesele publice, cât şi valorile reale precum adevărul, integritatea şi investigarea.

> Bob McChesney, în cartea sa recentă *Telecommunications, Mass Media and Democracy*, detaliază dezbaterea care a avut loc între 1928 şi 1935 pentru controlul radioului în SUA. Cum s-a desfăşurat această bătălie?

Acesta este un subiect foarte interesant, iar Bob McChesney ne-a făcut tuturor un serviciu important prin punerea lui pe tapet. De altfel, dezbaterea de atunci este de mare actualitate, pentru că în prezent este dusă o bătălie foarte asemănătoare pentru controlul aşa-numitei „autostrăzi de informaţii”.

În anii ’20, s-a întâmplat ceva fără precedent în domeniul comunicării de masă de la apariţia tiparului încoace: a apărut radioul. Este evident că radioul e o resursă limitată, deoarece banda de frecvenţă are o lăţime fixă. Nu era nicio îndoială în mintea nimănui că guvernul trebuia să îl reglementeze. Întrebarea a fost: ce formă ar trebui să ia această reglementare guvernamentală?

Guvernul ar fi putut opta pentru radioul public, cu participare populară. Această abordare ar fi fost la fel de democrată ca societatea. Radioul public din Uniunea Sovietică ar fi fost totalitarist, dar în Canada sau Anglia, de exemplu, ar fi fost cel puţin parţial democratic (în măsura în care aceste societăţi sunt democratice).

Această dezbatere a avut loc în întreaga lume – cel puţin în societăţile mai bogate, care îşi permiteau luxul de a discuta despre cea mai bună alegere. Aproape toate ţările (cred că absolut toate – nu mă pot gândi la vreo excepţie) au ales radioul public, în timp ce SUA au ales un radio privat. Sigur,

nu în proporţie de 100%; a fost permis să ai mici posturi de radio – de exemplu, o staţie de radio a unui colegiu – care pot transmite pe o distanţă de câteva blocuri. Dar aproape toate radiourile din SUA au fost predate puterii private.

După cum arată McChesney, a fost dusă o luptă acerbă. Au existat grupuri clericale, sindicate şi alte grupuri de interes public care au considerat că SUA ar trebui să meargă în aceeaşi direcţie în care merge restul lumii. Dar aceasta este o societate condusă de mediul de afaceri, şi au pierdut.

Ceea ce este şi mai surprinzător e faptul că mediul de afaceri a repurtat, de asemenea, o victorie ideologică, susţinând că cedarea drepturilor de emisie radio către mediul privat este un act democratic, pentru că oferă oamenilor posibilitatea de a alege liber între opţiunile existente pe piaţă. Acesta este un concept foarte ciudat de democraţie, deoarece puterea voastră depinde de numărul de dolari pe care îi aveţi, iar alegerile voastre se limitează la alegerea dintre opţiunile care sunt foarte bine structurate de grupurile de interese private care deţin puterea reală. Dar această soluţie a fost luată ca atare chiar şi de către liberali, care au considerat-o o soluţie democratică. La sfârşitul anilor ’30, lucrurile deveniseră deja, în această privinţă, extrem de clare.

Această luptă a fost reluată – în restul lumii, cel puţin – cam un deceniu mai târziu, când a apărut televiziunea. În SUA n-a mai existat nicio dezbatere pe această temă. Televiziunea a fost comercializată complet, fără nicio opoziţie din partea societăţii. Dar, din nou, în majoritatea ţărilor – sau poate în orice altă ţară –, televiziunea a fost pusă sub controlul sectorului public.

În anii ’60, televiziunea şi radioul au fost privatizate parţial în alte ţări. Aceeaşi putere a mediului privat a început să erodeze, la fel ca în SUA, funcţia publică a radioului şi a televiziunii. În acelaşi timp, în SUA, a existat o uşoară deschidere faţă de posturile publice de radio şi televiziune.

Cauzele acestei deschideri nu au fost niciodată explorate în profunzime (din câte ştiu), dar se pare că firmele private de radiodifuziune au recunoscut că a fost o provocare pentru ele să satisfacă cerinţele formale ale Comisiei Federale de Comunicaţii (CFC), care le cerea să dedice o parte dintre programele lor unor scopuri de interes public. Deci, CBS[58], să zicem, a trebuit să aibă un birou mare, cu mulţi angajaţi care erau nevoiţi, în fiecare an, să strângă o colecţie de afirmaţii frauduloase despre modul în care CBS îndeplinea această condiţie prevăzută de lege. A fost o chestiune care le dădea destul de multe bătăi de cap.

La un moment dat, se pare că aceste corporaţii media au decis că ar fi mai uşor să nu mai poarte această povară pe umeri şi să permită apariţia unui mic şi subfinanţat sistem public de radiodifuziune. Astfel, ar putea să pretindă că nu mai trebuie să îndeplinească cerinţele formale prevăzute de CFC. Aşa au apărut radioul şi televiziunea publice, care sunt în prezent oricum finanţate în mare parte de către companii.

> Asta se întâmplă din ce în ce mai mult. PBS [Serviciul Public de Radiodifuziune] este uneori numit „Serviciul de Radiodifuziune al Petrolului”.

Aceasta este doar o altă manifestare a intereselor şi a puterii unui sistem de afaceri extrem de conştient de interesul său de clasă, care duce un război intens împotriva adversarilor săi de clasă. Aceste probleme apar din nou în ceea ce priveşte internetul şi noile tehnologii de comunicaţii interactive. Şi vom găsi din nou exact acelaşi conflict. De fapt, el are loc chiar acum.

Nu văd de ce ar trebui să avem speranţe pe termen lung că lucrurile se vor schimba în bine. Companiile radiofonice comerciale vor avea anumite scopuri şi interese – determinate de oamenii care le deţin şi le controlează. După cum am menţionat mai devreme, aceştia nu doresc apariţia unor noi factori de decizie şi a unor noi participanţi activi la dezbatere. Ei îşi doresc o populaţie pasivă şi ascultătoare de

consumatori şi spectatori politici – o comunitate de oameni care sunt atât de atomizaţi şi izolaţi, încât nu îşi pot conjuga eforturile şi resursele limitate pentru a opune rezistenţă şi pentru a deveni o forţă puternică şi independentă, care să erodeze puterea concentrată în mâinile celor câţiva.

Proprietatea determină întotdeauna conţinutul?

Într-un sens foarte larg, da, pentru că, dacă conţinutul va depăşi limitele pe care proprietarii le vor tolera, atunci vor interveni cu siguranţă pentru a-l cenzura. Dar există o anumită flexibilitate.

Investitorii nu se duc la studioul de televiziune să se asigure că gazda unei emisiuni sau reporterii locali fac ce îşi doresc ei. Există şi alte mecanisme mai subtile, mai complexe, prin care te poţi asigura destul de uşor că oamenii care apar pe sticlă vor face ceea ce vor proprietarii şi investitorii. Există un proces întreg, destul de lung, de filtrare, care asigură faptul că oamenii avansează în cadrul companiei pentru a deveni manageri, editori etc. doar dacă au internalizat valorile proprietarilor.

În acel moment, ei se pot descrie ca liberi. Deci, din când în când, vei găsi câte un liberal înflăcărat, precum Tom Wicker[59], care va scrie: „Uite, nimeni nu-mi spune ce să spun. Spun ce vreau. Este un sistem care permite libertatea absolută.” Şi, pentru el, această afirmaţie este adevărată. După ce a demonstrat în chip mulţumitor şefilor săi că le-a internalizat valorile, era liber să scrie ceea ce dorea.

Atât PBS, cât şi NPR [Radioul Naţional Public] sunt adesea atacaţi sub pretextul că ar fi de stânga.

Aceasta este un fel de critică interesantă. De fapt, PBS şi NPR sunt instituţii elitiste, reflectând pe larg punctele de vedere şi interesele profesioniştilor bogaţi, care sunt foarte apropiaţi de cercurile de afaceri, inclusiv de directorii generali ai diverselor corporaţii. Dar aceste instituţii se întâmplă să fie liberale din anumite puncte de vedere.

Asta înseamnă că dacă aţi făcut un sondaj în rândul directorilor de corporaţie în chestiuni cum ar fi, de exemplu, dreptul de a face avort, presupun că răspunsurile lor ar fi ceea ce se numeşte liberal. Bănuiesc că acelaşi lucru ar fi valabil şi pentru numeroase alte aspecte sociale, cum ar fi drepturile civile şi libertatea de exprimare. Ei tind să nu fie, de exemplu, fundamentalişti, creştini neo-protestanţi, şi ar putea avea tendinţa de a se opune într-o măsură mai mare pedepsei cu moartea decât populaţia generală. Sunt sigur că veţi găsi o mulţime de oameni din rândul elitelor bogate şi dintre cei care se află la conducerea diverselor corporaţii care să sprijine Uniunea Americană a Libertăţilor Civile[60].

Deoarece acestea sunt aspecte ale ordinii sociale din care ele au de câştigat, elitele financiare tind să le susţină. Ţinând seama de aceste criterii, oamenii care se află la cârma acestei ţări tind să fie consideraţi liberali, iar acest lucru se reflectă într-o instituţie ca PBS.

> Aţi participat la emisiuni ale NPR doar de două ori în 23 de ani, şi aţi fost o singură dată la *MacNeil-Lehrer NewsHour*[61] în aproape 20 de ani. Dacă aţi fi fost de zece ori la MacNeil-Lehrer, credeţi că ar fi contat?

Nu cred că ar fi contat prea mult. Apropo, nu sunt sigur că cifrele astea sunt corecte. Ce-i drept, propria memorie nu este atât de precisă, dar ştiu sigur că am fost la posturile locale ale PBS din mai multe oraşe.

> Vorbesc despre reţeaua naţională.

Atunci, probabil că aceste cifre sunt corecte. Dar nu cred că lucrul acesta contează prea mult. De fapt, în opinia mea, dacă managerii sistemului de propagandă ar fi mai inteligenţi, ar permite mai multă libertate faţă de disidenţi şi critici reali. Acest lucru ar da impresia unei discuţii şi dezbateri mai largi şi, prin urmare, ar avea o funcţie de legitimare, deşi influenţa lor ar rămâne în continuare neglijabilă, având în vedere greutatea copleşitoare a propagandei de cealaltă parte. Apropo, acest sistem de

propagandă include nu doar modul în care sunt prezentate problemele în cadrul ştirilor, ci şi modul în care sunt prezentate în programele de divertisment – acea zonă uriaşă a mass-mediei care are prin excelenţă rolul de a distrage atenţia oamenilor de la chestiunile relevante, de a-i face mai ignoranţi şi mai pasivi.

Asta nu înseamnă, desigur, că sunt împotriva diversificării opiniilor prezentate de aceste medii, dar cred că efectul va fi unul limitat. Ceea ce ne trebuie într-adevăr este o emisiune care să prezinte în fiecare zi, într-o manieră clară şi cuprinzătoare, o imagine diferită a lumii decât cea cu care suntem obişnuiţi, una care să reflecte preocupările şi interesele oamenilor obişnuiţi şi care să aibă o perspectivă asupra democraţiei şi participării la viaţa publică asemănătoare cu cele pe care le găsiţi la oameni ca Jefferson sau Dewey.

Atunci când acest lucru se întâmplă – şi s-a întâmplat, chiar şi în societăţile moderne –, efectele sunt vizibile. În Anglia, de exemplu, a existat o mass-media de acest gen până în anii ’60 şi a ajutat la susţinerea şi animarea unei culturi a clasei muncitoare. Efectul ei asupra societăţii britanice a fost major.

Ce părere aveţi despre internet?

Cred că internetul vine cu o serie întreagă de lucruri bune, dar există şi aspecte care mă îngrijorează. Acesta este un răspuns intuitiv – nu îl pot neapărat demonstra –, însă sentimentul meu este că, deoarece oamenii nu sunt marţieni sau roboţi, contactul direct, faţă în faţă, este o parte extrem de importantă a vieţii umane: sporeşte înţelegerea de sine şi ajută la dezvoltarea unei personalităţi sănătoase.

În opinia mea, pur şi simplu ai o relaţie diferită cu cineva când te uiţi la el, decât atunci când apeşi nişte litere pe o tastatură şi ţi se răspunde cu o serie de simboluri. Bănuiesc că extinderea acestei forme de relaţie abstracte şi indirecte, în locul unui contact direct şi personal, va avea efecte

nefaste asupra felului de a fi al oamenilor. Cred că le va diminua umanitatea.

Sporturile

> În 1990, într-unul dintre multele noastre interviuri, am avut o scurtă discuţie despre rolul şi funcţia sportului în societatea americană; o parte a dialogului nostru de atunci a apărut, mai apoi, în revista *Harper's*. Am primit mai multe comentarii legate de acea discuţie decât în legătură cu orice alt subiect dezbătut în interviurile pe care le-am luat de-a lungul timpului. Chiar aţi atins nişte puncte sensibile atunci.

Am primit nişte reacţii amuzante, dar mai ales o mulţime de reacţii furioase, ca şi cum scopul meu ar fi fost să le iau oamenilor jucăria lor preferată. Nu am nimic împotriva sportului. Îmi place să mă uit la un joc bun de baschet, de exemplu. Pe de altă parte, trebuie să recunoaştem că isteria în masă cu privire la sportul-spectacol joacă un rol important în societatea noastră.

În primul rând, sportul-spectacol face ca oamenii să devină mai pasivi, pentru că spectatorii nu iau parte activă la sportul respectiv, ci se uită doar la cei care îl joacă. În al doilea rând, aceste sporturi generează atitudini jingoiste[62] şi şovine, uneori chiar într-o măsură dusă la extrem.

Am citit ceva într-un ziar ieri sau alaltăieri despre modul în care echipele de liceu au ajuns să aibă o atitudine atât de combativă şi sunt atât de interesate să câştige cu orice preţ, încât au trebuit să renunţe la obiceiul de a da mâna adversarilor înainte sau după meci. Aceşti copii nu pot face nici măcar un gest civilizat cum ar fi salutul celuilalt, pentru că sunt gata să se omoare unii pe alţii.

Sportul-spectacol generează aceste atitudini, mai ales atunci când este organizat în aşa manieră încât o comunitate

întreagă ajunge să îşi susţină isteric gladiatorii. Acest tip de sport este foarte periculos şi are multe efecte nocive.

Citeam ceva despre beneficiile super-autostrăzii informaţionale nu cu mult timp în urmă. Nu pot să citez exact, dar în articolul respectiv se vorbea despre cât de minunate vor fi aceste noi tehnologii interactive şi în ce măsură ne vor emancipa. Erau prezentate două exemple paradigmatice. Pentru femei, tehnologiile interactive vor oferi metode îmbunătăţite de cumpărături la domiciliu. Deci vei putea să te uiţi la un anumit canal şi un model va apărea împreună cu un produs, care ar trebui să te facă să gândeşti: „Doamne, trebuie neapărat să-mi cumpăr şi eu aşa ceva." Drept urmare, apăsaţi un buton şi în câteva ore cineva vi-l aduce la uşă. Aşa ar urma, chipurile, ca tehnologia interactivă să emancipeze femeile.

În cazul bărbaţilor, exemplul oferit făcea trimitere la Super Bowl. Fiecare bărbat american cu sânge fierbinte este fascinat de el. Astăzi, tot ce pot face este să se uite la meci, să se distreze şi să bea bere, dar noua tehnologie interactivă le va permite să participe efectiv la meci. În timp ce fundaşul se află în grămadă şi cere mingea, oamenii care urmăresc jocul vor putea să decidă cum ar trebui să se joace.

Dacă ei cred că ar trebui să rămână pe loc, să alerge sau să facă altceva, ei vor putea să voteze, iar votul lor va fi înregistrat. Nu va avea niciun efect asupra fundaşului, dar după ce faza se va fi încheiat, va fi afişat pe ecran rezultatul votului: 63% au spus că fundaşul ar fi trebuit să stea pe loc, 24% au opinat că ar fi trebuit să alerge etc.

Iată ce înseamnă tehnologia interactivă pentru bărbaţi. Acum puteţi participa în sfârşit cu adevărat la lume. Uitaţi de toată acea dezbatere despre cum ar trebui să arate sistemul de asigurări medicale, şi faceţi ceva cu adevărat important!

Acest scenariu pentru tehnologia interactivă reflectă o bună înţelegere a efectului stupefiant pe care sportul-spectacol îl

are asupra spectatorilor: îi transformă în indivizi pasivi, atomizaţi, în non-participanţi obedienţi la viaţa comunităţii – oameni care nu pun întrebări, uşor de controlat şi uşor de disciplinat.

> În acelaşi timp, sportivii sunt transformaţi în celebrităţi sau – în cazul Tonyei Harding – demonizaţi.

Dacă puteţi personaliza evenimentele din lume – fie că e vorba despre Hillary Clinton sau despre Tonya Harding –, aţi reuşit să îndepărtaţi oamenii de la ceea ce contează cu adevărat. Cultul lui John F. Kennedy este un bun exemplu, cu efectele pe care le are asupra stângii americane.

Fundamentalism religios

> În cartea sa, *When Time Shall Be No More*, istoricul Paul Boyer afirmă că „sondajele de opinie arată că de la o treime la jumătate dintre [toţi americanii] cred că viitorul poate fi interpretat prin intermediul profeţiilor biblice”. Acest lucru mi se pare absolut uimitor.

Nu am văzut acest sondaj, dar am văzut o mulţime de sondaje asemănătoare. Am văzut un studiu comparativ acum câţiva ani – cred că a fost publicat în Anglia – care a pus în paralel o întreagă serie de societăţi în ceea ce priveşte credinţele de acest gen. Dintre toate ţările industrializate, Statele Unite au ieşit în evidenţă. De fapt, măsurătorile pentru SUA erau similare cu cele ale societăţilor preindustriale.

> Care este cauza acestui lucru?

Asta e o întrebare interesantă. Societatea americană este una foarte fundamentalistă. Când vine vorba despre fanatismul religios, se află cam la acelaşi nivel ca Iranul. De exemplu, cred că aproximativ 75% din populaţia americană crede la propriu în diavol.

Acum câţiva ani a fost făcut un sondaj de opinie privitor la evoluţionism. Oamenii au fost întrebaţi despre diferitele teorii care explică modul în care au apărut şi evoluat fiinţele vii. Numărul persoanelor care au afirmat că sunt adepţii evoluţiei darwiniste a fost mai mic de 10%.

Aproximativ jumătate din populaţie credea într-o doctrină a Bisericii despre evoluţia călăuzită de divinitate. Majoritatea celorlalţi credeau probabil că lumea a fost creată cu vreo două mii de ani în urmă.

Acestea sunt rezultate foarte neobişnuite. De ce rezultatele înregistrate în SUA la astfel de sondaje nu sunt comparabile cu cele înregistrate de alte ţări industrializate este o întrebare care a fost discutată şi dezbătută de ceva timp.

Îmi amintesc că am citit un text acum zece sau cincisprezece ani scris de către un politolog care analiza aceste lucruri, Walter Dean Burnham. El a sugerat că aceasta ar putea fi o reflectare a depolitizării societăţii americane. Cu alte cuvinte, incapacitatea de a participa într-o manieră semnificativă la interacţiunile din arena politică poate avea un efect psihic destul de important.

Acest lucru nu este imposibil. Oamenii vor găsi câteva modalităţi de a se identifica, de a se asocia cu ceilalţi, de a lua parte la ceva. O vor face într-un fel sau altul. Dacă nu au opţiunea de a participa la sindicate sau în organizaţii politice care funcţionează efectiv, vor găsi alte modalităţi. Fundamentalismul religios este un exemplu clasic pentru o astfel de asociere. De altfel, putem vedea chiar acum, în alte părţi ale lumii, cum se întâmplă acest lucru. Apariţia a ceea ce se numeşte fundamentalism islamic este, într-o măsură semnificativă, rezultatul prăbuşirii alternativelor naţionaliste seculare care au fost fie discreditate intern, fie nimicite din exterior.

În secolul al XIX-lea, au existat chiar şi nişte eforturi conştiente din partea liderilor mediului de afaceri pentru a

promova predicatorii înflăcărați, care îi făceau pe oameni să se uite la societate într-un mod mai pasiv. Același lucru s-a întâmplat și în prima parte a revoluției industriale din Anglia. E.P. Thompson scrie despre acest lucru în lucrarea sa clasică, *The Making of the English Working Class*.

> Într-un discurs despre starea națiunii, Clinton a spus: „Nu putem să ne reînnoim țara decât dacă mai mulți dintre noi – vreau să spun, toți – vor fi dispuși să se alăture bisericilor". Cum puteți explica această afirmație?

Nu știu exact ce era în mintea lui, dar ideologia din spatele acestei declarații este foarte simplă. Dacă oamenii se dedică activităților care sunt în afara arenei publice, atunci cei care dețin puterea vor putea să ne conducă netulburați.

Nu mă călca pe coadă[63]

> Nu-mi este foarte clar cum să formulez această întrebare, pentru că are de a face cu natura profundă a societății americane exemplificată prin expresii de genul: „fă ce știi mai bine", „nu mă călca pe coadă", „spiritul de pionier" – toate acele sintagme profund individualiste. Ce ne spun toate aceste expresii despre societatea americană?

Ce ne spun aceste sintagme este că „ministerul propagandei" funcționează cu normă întreagă, pentru că nu există o astfel de ideologie în SUA. Mediul de afaceri cu siguranță nu crede în ea. Încă de la începuturile societății americane, mediul de afaceri a insistat asupra unui stat puternic, cu caracter intervenționist, care să îi susțină interesele, iar astăzi lucrurile nu stau deloc altfel.

Nu există nimic individualist în privința corporațiilor. Ele sunt conglomerate mari, cu un caracter, în esență, totalitarist. Pentru ele, fiecare persoană nu este altceva decât o rotiță în interiorul unui mecanism. Există puține instituții în societate care au impus o ierarhie atât de strictă și un control atât de autoritar ca aceste organizații. Cu greu s-ar putea vorbi, în

acest context, despre a nu fi călcat pe coadă, de vreme ce eşti călcat în picioare tot timpul.

Scopul ideologiei este acela de a-i împiedica pe oamenii care se află în afara sectoarelor puterii coordonate să se asocieze unul cu celălalt şi să intre în arena politică. Ideea de bază din spatele acestei ideologii este cea de a face ca sectoarele care deţin puterea să fie extrem de integrate şi organizate, în timp ce restul oamenilor să fie complet atomizaţi.

Aceste expresii pot fi însă interpretate şi în alt sens. Există o tendinţă către independenţă şi individualitate în cultura americană, care cred că este un lucru foarte bun. Această atitudine exprimată prin sintagma „nu mă călca pe coadă" este, în multe privinţe, o atitudine sănătoasă atât timp cât nu vă împiedică să colaboraţi cu alţi oameni.

Prin urmare, această atitudine are o parte sănătoasă şi una nocivă. Sigur că sistemul de propagandă şi îndoctrinare o va sublinia pe cea din urmă.

Note:

48 Teorie politică dezvoltată de Thomas Ferguson, profesor emerit de ştiinţe politice la Universitatea Massachusetts din Boston. Potrivit tezei fundamentale a acestei teorii, elitele mediului de afaceri, nu alegătorii, joacă rolul principal în sistemele politice democratice. *(N. trad.)*

49 Acordul Nord-American de Comerţ Liber a fost semnat la 17 decembrie 1992 între SUA, Canada şi Mexic. Scopul acestui acord este liberalizarea comerţului cu produse şi servicii, prin eliminarea barierelor tarifare şi netarifare între părţi şi prin liberalizarea investiţiilor din interiorul acestei zone. *(N. trad.)*

50 Fundaţia Lynde şi Harry Bradley, cu sediul în Milwaukee, Wisconsin, este o fundaţie caritabilă, cu active de peste 800 de milioane de dolari. Are o misiune declarată de a „restabili, consolida şi proteja principiile şi instituţiile excepţionalismului american". Cele patru arii principale în care Fundaţia oferă finanţare sunt „ordinea constituţională, pieţele libere, societatea civilă şi cetăţenii informaţi". *(N. trad.)*

51 Friedrich Wilhelm von Humboldt (1767–1835) a fost un filozof politic şi lingvist german, reprezentant al liberalismului clasic. A fost fratele lui Alexander von Humboldt. Wilhelm von Humboldt s-a născut la Potsdam

în 1767 şi a murit la Tegel în 1835. A fost crescut şi educat în mediul aristocraţiei prusace. Partea cea mai importantă a operei sale lingvistice i-a fost publicată postum de fratele său. Humboldt a publicat foarte puţin în timpul vieţii. Între 1792 şi 1800, a parcurs o perioadă foarte activă, în care a scris studii despre ştiinţa politicii, câteva lucrări de estetică şi un studiu de antropologie având ca subiect diferenţa dintre sexe. *(N. trad.*)

52 John Stuart Mill (1806–1873) a fost un filozof britanic al epocii victoriene, unul dintre cei mai influenţi gânditori liberali ai secolului al XIX-lea, care a adus contribuţii la dezvoltarea utilitarismului. *(N. trad.*)

53 Pentagonul este sediul Departamentului Apărării al Statelor Unite şi este cea mai mare clădire administrativă din lume, comparabilă cu un oraş de mici dimensiuni. Ca simbol al armatei americane, termenul de Pentagon are un caracter metonimic, fiind adesea folosit pentru a face referire la Departamentul Apărării şi conducerea sa. *(N. trad.*)

54 Autorul se referă, într-o manieră ironică, la unitatea de măsură pentru lungime din cadrul sistemului imperial folosit încă în spaţiul anglo-saxon. În acest sistem de măsură, un picior echivalează cu aproximativ 30 cm. *(N. trad.*)

55 Vicente Navarro (n. 1937) este un sociolog şi om politic spaniol cunoscut la nivel internaţional. A fost profesor de sănătate şi politici publice la Universitatea Johns Hopkins din SUA timp de peste treizeci de ani. Este, de asemenea, profesor emerit de politică şi ştiinţe sociale la Universitatea Pompeu Fabra din Barcelona, Spania, şi este directorul Centrului de Politici Publice JHU-UPF din Barcelona, care este sponsorizat de cele două instituţii. Este, de asemenea, directorul *Observatorio Social de España*, unde coordonează un proiect de cercetare privind statul bunăstării. *(N. trad.*)

56 Asociaţia Medicală Americană (AMA), înfiinţată în 1847, este cea mai mare asociaţie de medici şi studenţi la medicină din Statele Unite. *(N. trad.*)

57 Declaraţia Drepturilor (Bill of Rights) este numele dat primelor zece amendamente la Constituţia Statelor Unite ale Americii, propuse în perioada 1787–1788, în timpul luptelor politice duse pentru ratificarea constituţiei. Declaraţia Drepturilor adaugă Constituţiei SUA garanţii specifice ale drepturilor şi libertăţilor personale, limitări clare ale puterilor guvernului în procedurile judiciare şi declaraţia explicită că toate puterile care nu au fost anume delegate Congresului prin Constituţie sunt rezervate statelor sau cetăţenilor. *(N. trad.*)

58 CBS (Sistemul de Difuziune Columbia) este o reţea de televiziune şi radio americană, care difuzează programe în limba engleză. *(N. trad.*)

59 Thomas Gray „Tom” Wicker (1926–2011) a fost un cunoscut jurnalist american. A devenit celebru din postura de reporter politic şi cronicar pentru publicaţia *The New York Times*. *(N. trad.)*

60 Uniunea Americană a Libertăţilor Civile (ACLU) este o organizaţie nonprofit a cărei misiune declarată este, potrivit documentelor sale fondatoare, aceea de a apăra drepturile şi libertăţile individuale garantate fiecărei persoane prin Constituţie şi legile Statelor Unite”. *(N. trad.)*

61 *MacNeil-Lehrer NewsHour* este un program american de ştiri televizate, difuzat în fiecare seară de către Serviciul Public de Radiodifuziune pe mai mult de 350 de posturi radio-TV publice. Fiind prima emisiune de ştiri cu durata de o oră, programul este cunoscut pentru dezbaterea, în profunzime, a problemelor şi a evenimentelor curente. *(N. trad.)*

63 Jingoismul este o formă de naţionalism dus la extrem, ce implică o politică externă agresivă, cum ar fi ameninţarea unei ţări sau chiar folosirea forţei împotriva ei, în scopul protejării a ceea ce este perceput drept interes naţional. *(N. trad.)*

63 În engleză, *don’t tread on me*. Este o expresie istorică a patriotismului şi libertăţii americane. Expresia a apărut prima oară pe aşa-numitul steag Gadsden, pe care este desenat un şarpe-cu-clopoţei cabrat deasupra expresiei respective. Steagul a apărut pentru prima dată pe o navă de război din 1775, ca un strigăt de luptă pentru independenţa americană faţă de dominaţia britanică. Şarpele a fost un simbol des folosit pentru America la vremea respectivă. Chiar şi Benjamin Franklin a făcut referire la acest simbol, spunând că şarpele-cu-clopoţei nu se ascunde niciodată atunci când este provocat şi că acest tip de comportament surprinde temperamentul specific american. *(N. trad.)*

Lumea

Către o societate tot mai inegală

În rubrica sa din *The New York Times*, Anthony Lewis a scris: „După sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial, lumea a cunoscut o creştere economică extraordinară.” Între timp, la o întâlnire care a avut loc în Quito, Ecuador, Juan de Dios Parra, şeful Asociaţiei Latinoamericane pentru Drepturile Omului, a

declarat: „Faţă de acum 20 de ani, în America Latină numărul celor care nu primesc suficientă hrană a crescut cu 7 milioane, numărul celor analfabeţi a sporit şi el cu 30 de milioane, iar numărul familiilor care nu au o locuinţă a crescut cu 10 milioane. Avem astăzi 40 de milioane de şomeri în plus faţă de acum 20 de ani. Există 240 de milioane de oameni care trăiesc sub standardele minime de viaţă, iar acest lucru se întâmplă tocmai acum, când regiunea este mai bogată şi mai stabilă decât oricând, dacă ţinem cont de felul în care este percepută de lumea întreagă.” Cum pot fi reconciliate aceste două afirmaţii?

Depinde doar de persoanele despre care vorbeşti. Banca Mondială a prezentat un studiu privind America Latină, care a avertizat că America Latină se confruntă cu un haos generalizat din cauza nivelului extraordinar de ridicat al inegalităţii, cel mai ridicat din lume (iar asta chiar după o perioadă de creştere economică substanţială). Chiar şi lucrurile care contează pentru Banca Mondială sunt ameninţate.

Trebuie să spunem însă că inegalitatea nu a căzut din ceruri. A avut loc o luptă pe parcursul dezvoltării latinoamericane la mijlocul anilor ’40, când a fost elaborată noua ordine mondială. Documentele Departamentului de Stat în care este discutat acest subiect sunt destul de interesante. Din ele aflăm că America Latină a fost măturată de ceea ce a fost numit „filozofia noului naţionalism”, care a făcut apel la creşterea producţiei pentru nevoile interne şi la reducerea inegalităţii. Principiul de bază al acestui val de naţionalism a fost acela că poporul unei ţări ar trebui să fie primul beneficiar al resurselor de care dispune ţara respectivă.

Statele Unite s-au opus în mod fundamental acestei filozofii şi au propus o cartă economică pentru cele două Americi prin care au cerut eliminarea naţionalismului economic (aşa cum se mai numeşte el) sub toate formele sale, insistând că dezvoltarea latinoamericană trebuie să fie „complementară” dezvoltării Statelor Unite. Asta înseamnă că noi vom avea

industria avansată, iar agricultorii din America Latină vor produce culturi de export şi vor face nişte operaţiuni simple, pe care le pot gestiona. Dar ţările latinoamericane nu se vor dezvolta economic aşa cum am făcut-o noi.

Având în vedere felul în care erau distribuite forţele şi poziţia de putere din care au negociat, SUA au avut, desigur, câştig de cauză. În ţări precum Brazilia, am preluat pur şi simplu puterea – Brazilia a fost aproape mereu condusă de tehnocraţi americani în ultimii aproximativ cincizeci de ani. Resursele sale enorme ar trebui să o facă una dintre cele mai bogate ţări din lume şi ţara a avut, ce-i drept, una dintre cele mai mari rate de creştere economică de pe glob. Dar, datorită influenţei noastre asupra sistemului social şi economic al Braziliei, ţara se situează acum la nivelul Albaniei şi Paraguayului în ceea ce priveşte standardele de calitate a vieţii, mortalitate infantilă şi aşa mai departe. Este adevărat, aşa cum spune Lewis, că a existat o creştere economică substanţială în lume. În acelaşi timp, există o sărăcie şi o mizerie incredibilă, iar creşterea lor a fost şi mai accelerată.

Dacă comparaţi procentele din venitul mondial deţinute de cei mai bogaţi 20% şi de cei mai săraci 20%, veţi observa că decalajul a crescut dramatic în ultimii treizeci de ani. Dacă veţi compara ţările bogate cu ţările sărace, veţi observa că decalajul s-a dublat. Comparând veniturile celor bogaţi cu veniturile oamenilor săraci din interiorul aceleiaşi ţări, veţi vedea că decalajul este încă mai mare şi se află într-o creştere accelerată. Această stare de fapt este consecinţa unui anumit tip de creştere economică.

> Credeţi că această tendinţă de creştere economică dublată de o creştere a sărăciei va continua?

Adevărul este că rata de creştere a încetinit foarte mult. În ultimii douăzeci de ani, rata de creştere economică a scăzut cu aproape jumătate faţă de precedenţii douăzeci de ani.

Această tendinţă de încetinire a creşterii economice va continua probabil.

O cauză a acestui fapt este creşterea enormă a volumului de capital nereglementat, speculativ. Cifrele sunt cu adevărat uimitoare. John Eatwell, unul dintre cei mai importanţi specialişti în finanţe de la Universitatea Cambridge, estimează că, în 1970, aproximativ 90% din capitalul internaţional a fost utilizat pentru comerţ şi investiţii pe termen lung – investiţii mai mult sau mai puţin productive – şi 10% pentru speculaţii. Până în 1990, cifrele respective s-au inversat complet: 90% din capital este folosit astăzi pentru speculaţii şi 10% pentru investiţii comerciale şi pe termen lung. Nu numai că au existat schimbări radicale în natura capitalului financiar nereglementat, dar cantitatea sa a crescut dincolo de orice închipuire. Conform unei estimări recente a Băncii Mondiale, 14 mii de miliarde de dolari se învârtesc acum în jurul lumii, iar aproximativ o mie de miliarde de dolari circulă *în fiecare zi*.

Această cantitate imensă de capital cu precădere speculativ creează presiuni pentru implementarea unor politici deflaţioniste, fiindcă pentru capitalul speculativ, creşterea economică scăzută şi inflaţia ţinută la niveluri minime sunt condiţii ideale de profit. Rezultatul este că o mare parte a lumii este forţată într-o situaţie în care creşterea economică este scăzută, iar salariile sunt mici. Asistăm, de fapt, la un atac fără precedent împotriva eforturilor guvernului de a stimula economia. Chiar şi în societăţile mai bogate, acest lucru este foarte dificil de făcut, iar în societăţile mai sărace, este cu neputinţă. Ceea ce s-a întâmplat cu pachetul de aşa-zise stimulente economice al lui Clinton a fost o dovadă clară a acestui lucru. Suma acordată a fost extrem de mică – 19 miliarde de dolari, dar programul a fost închis imediat.

> În toamna anului ١٩٩٣, *Financial Times* titra: „Sectorul public pierde teren peste tot în lume.” Este adevărat acest lucru?

Este în mare măsură adevărat, deşi părţi importante ale sectorului public au rămas intacte, în special acele sectoare care răspund intereselor celor bogaţi şi puternici. Chiar dacă în unele cazuri aceste sectoare se află în declin, funcţionează încă foarte bine şi nu vor dispărea niciodată.

De altfel, acest declin al sectorului public a început acum aproape douăzeci de ani. El are de a face cu schimbările majore din economia internaţională care s-au cristalizat până la începutul anilor ’70.

Într-un fel, hegemonia economică a Statelor Unite asupra lumii s-a încheiat până atunci, iar Europa şi Japonia au reapărut ca mari puteri economice şi politice. Costurile Războiului din Vietnam au fost majore pentru economia Statelor Unite şi extrem de benefice pentru rivalii săi. Ca urmare a acestui fapt, raporturile de putere de la nivel global au început să se schimbe.

În orice caz, la începutul anilor ’70, Statele Unite au simţit că nu mai pot să îşi menţină rolul tradiţional de bancher internaţional. (Acest rol a fost codificat în acordurile de la Bretton Woods, la sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial, în care monedele erau reglementate relativ una la alta, în vreme ce etalonul monedei care avea, de facto, un statut internaţional era aurul.)

Nixon a dezmembrat sistemul Bretton Woods în jurul anului 1970. Asta a dus la o creştere extraordinară a capitalului financiar nereglementat. Această creştere a fost la rândul său accelerată de creşterea pe termen scurt a preţurilor unor mărfuri cum ar fi petrolul, ceea ce a dus la un flux uriaş de „petrodolari” în sistemul internaţional. În plus, revoluţia în telecomunicaţii a făcut extrem de uşor transferul capitalului – sau, mai degrabă, al echivalentului electronic al capitalului – dintr-un loc într-altul.

Mai mult, s-a înregistrat o creştere substanţială a internaţionalizării producţiei. Astăzi este mult mai uşor decât

în urmă cu cinci-zece ani să transferi producţia în ţări străine – în general extrem de represive – unde forţa de muncă este mult mai ieftină. Prin urmare, un director executiv care locuieşte în Greenwich, Connecticut, şi al cărui sediu corporatist şi bancar se află în New York, poate avea fără probleme o fabrică undeva în Lumea a Treia. Operaţiunile bancare reale pot avea loc în diferite regiuni *off-shore*, unde nu trebuie să vă faceţi griji în ceea ce priveşte controlul autorităţilor financiare – poţi spăla fără probleme bani proveniţi din traficul de droguri şi poţi face, în genere, orice vrei. Toate aceste lucruri au determinat o transformare radicală a modului în care funcţionează economia globală.

Odată cu creşterea presiunii asupra profiturilor corporatiste, care a fost declanşată la începutul anilor ’70, a fost lansat un atac fără precedent asupra întregului contract social care a fost rezultatul unui secol de lupte sociale şi care a fost mai mult sau mai puţin recunoscut ca atare în jurul celui de Al Doilea Război Mondial, prin celebrul *New Deal* şi prin crearea statelor sociale[64] din Europa. Atacul a fost condus de SUA şi Anglia, dar impactul său este deja vizibil şi în Europa continentală. Acest atac la adresa contractului social a condus la o scădere drastică a sindicalizării, urmată în chip firesc de o scădere a salariilor şi a altor forme de protecţie socială şi de o polarizare foarte puternică a societăţii, în special în SUA şi Marea Britanie (care se răspândeşte însă în întreaga lume).

În timp ce mergeam la lucru în această dimineaţă, ascultam BBC. Am auzit astfel o discuţie despre un nou studiu care a constatat că până şi copiii care locuiau în casele de corecţie acum un secol aveau standarde nutriţionale mai bune decât milioanele de copii săraci din Marea Britanie. Aceasta este una dintre marile realizări ale revoluţiei [făcută de fostul premier britanic Margaret] Thatcher. Ea a reuşit să devasteze la propriu societatea britanică şi să distrugă o mare parte a capacităţii britanice de producţie. Anglia este acum una

dintre cele mai sărace ţări din Europa – nu mult peste Spania şi Portugalia, însă mult sub Italia.

În SUA, a fost înregistrată o performanţă similară. Suntem o ţară mult mai bogată şi mai puternică, deci nu este posibil să ajungem chiar în situaţia Marii Britanii. Dar cei din administraţia condusă de Reagan au reuşit să determine o scădere masivă a salariilor angajaţilor, astfel că, la acest capitol, SUA se situează acum pe penultimul loc într-un clasament al celor mai puternice ţări industrializate, fiind superioare doar Marii Britanii. Costurile de muncă în Italia sunt cu aproximativ 20% mai mari decât în SUA, iar în Germania sunt cu aproximativ 60% mai mari.

Această scădere a salariilor este dublată de o deteriorare a contractului social general şi o reducere drastică a cheltuielilor publice în beneficiul celor mai puţin privilegiaţi. Inutil să spun că acele cheltuieli publice făcute în folosul celor bogaţi şi privilegiaţi au rămas cam la acelaşi nivel.

„Comerţ liber”

> Ziarul local din Boulder [Colorado], *Daily Camera*, care face parte din lanţul Knight-Ridder, a alcătuit o serie de întrebări şi răspunsuri cu privire la GATT [Acordul General pentru Tarife şi Comerţ]. Ei au pus întrebarea: cine ar beneficia de un acord GATT? Şi au răspuns scriind că „cei mai mari câştigători vor fi consumatorii”.

Dacă se referă la consumatori bogaţi, atunci da, aşa este. Dar o mare parte din populaţie va constata o scădere a salariilor, atât în ţările bogate, cât şi în cele sărace. Aruncaţi o privire asupra acordului NAFTA acolo unde au fost deja realizate analizele. La o zi după ce NAFTA a fost aprobat, *The New York Times* a publicat primul său articol despre impactul probabil al acordului în regiunea New York. (Concluziile sale se aplică şi la GATT.)

A fost, desigur, un articol foarte optimist. Autorul a vorbit despre cât de minunat ar fi NAFTA. A spus că sectorul financiar şi cel al serviciilor vor avea foarte mult de câştigat. Băncile, firmele de investiţii, firmele de relaţii publice, firmele de avocatură (mai ales cele care lucrează pentru corporaţii) vor avea, desigur, de câştigat. Unii producători vor beneficia de asemenea, în special industria chimică, care este foarte intensivă din punctul de vedere al capitalului şi în care nu există prea mulţi muncitori de care trebuie să te preocupi.

Apoi, autorul articolului recunoştea că, ei bine, vor exista şi unele categorii sociale care vor avea de pierdut de pe urma acordului: femeile, hispanicii, alte minorităţi şi lucrătorii semicalificaţi – cu alte cuvinte, aproximativ două treimi din forţa de muncă. Dar toţi ceilalţi o vor duce foarte bine. De fapt, era limpede pentru oricine se documentase în privinţa acordului că scopul NAFTA era acela de a crea un sector şi mai mic de oameni privilegiaţi – investitori, profesionişti, clasa managerială. (Ţineţi cont de faptul că aceasta este o ţară bogată, deci acest sector privilegiat, deşi mai mic, nu este încă extrem de redus.) Acestor categorii restrânse de oameni acordul le va aduce beneficii, în vreme ce populaţia generală va suferi.

Predicţia în ceea ce priveşte Mexicul este exact aceeaşi. Ziarul financiar cel mai important din Mexic, care este foarte pro-NAFTA, a estimat că Mexicul ar pierde aproximativ 25% din capacitatea sa de producţie în primii ani şi aproximativ 15% din forţa de muncă angrenată în producţie. În plus, este de aşteptat ca exporturile agricole ieftine din SUA să determine mai multe milioane de oameni să renunţe la agricultură. Aceasta va însemna o creştere substanţială a numărului de şomeri din Mexic, ceea ce, desigur, va conduce la scăderea salariilor.

În plus, în cadrul NAFTA organizarea sindicală este în esenţă imposibilă. Corporaţiile pot funcţiona la nivel internaţional, dar sindicatele nu pot – astfel încât forţa de muncă să nu

poată să lupte împotriva internaţionalizării producţiei. Este de aşteptat ca efectul pe care îl avea implementarea NAFTA să fie o diminuare a bunăstării şi a veniturilor pentru majoritatea oamenilor din Mexic şi pentru majoritatea oamenilor din SUA.

Chiar şi cei mai puternici susţinători ai NAFTA subliniază această afirmaţie în paginile de notiţe la documentul oficial. Colegul meu de la MIT, Paul Krugman, este specialist în comerţul internaţional şi, interesant, unul dintre economiştii care au făcut o parte din munca teoretică ce arată de ce comerţul liber nu funcţionează. El a fost totuşi un avocat entuziast al NAFTA – care nu este, mă simt nevoit să subliniez, un acord de liber schimb.

El a fost de acord cu *Times* că muncitorii necalificaţi – aproximativ 70% din forţa de muncă – ar avea de pierdut de pe urma acordului. Administraţia Clinton are tot felul de fantezii despre recalificarea lucrătorilor, dar acest lucru ar avea probabil un impact foarte mic. În orice caz, ei nu fac nimic în privinţa asta.

Acelaşi lucru este valabil şi pentru muncitorii calificaţi, pentru gulerele albe. Vor putea fi aduşi programatori de software din India, care sunt foarte bine instruiţi, la o fracţiune din costul unui angajat american. Cineva implicat în această afacere mi-a spus recent că programatorii indieni care se ocupă cu dezvoltarea de software sunt de fapt aduşi în SUA şi ţinuţi în ceva destul de asemănător unor lagăre de muncă pentru sclavi, în vreme ce li se plătesc salarii la nivelul economiei indiene – o fracţiune din salariile americane. Prin urmare, chiar şi într-un astfel de domeniu oamenii pot fi exploataţi destul de uşor. Căutarea profitului, atunci când este necondiţionată şi lipsită de control public, va încerca în mod firesc să reprime cât mai mult viaţa oamenilor. Directorii nu şi-ar face altfel munca.

Care au fost rezultatele opoziţiei faţă de NAFTA?

La început, toţi s-au aşteptat că NAFTA va fi aprobat fără probleme, înainte ca mulţi să îşi dea seama despre ce este vorba. Aşa că tratatul a fost semnat în secret. În Congres, toate procedurile de aprobare a acordului au fost accelerate, ceea ce înseamnă că, în esenţă, nu a avut loc nicio dezbatere în privinţa acestui proiect legislativ. Agenţiile de presă au păstrat aproape o tăcere deplină pe acest subiect. Cine trebuia să afle despre acest acord comercial complex?

Acest lucru nu a funcţionat dintr-o serie de motive. În primul rând, mişcarea sindicală s-a organizat, pentru prima oară, şi a transformat acordul într-o temă de dezbatere. Apoi, în ecuaţie a intrat şi un candidat la alegerile prezidenţiale, Ross Perot, care nu venea din partea niciunuia dintre cele două partide tradiţionale, şi care a reuşit să facă întreaga chestiune publică. Şi s-a dovedit că, de îndată ce publicul a aflat despre NAFTA, i s-a opus într-o manieră destul de hotărâtă.

Am urmărit dezbaterile publice pe această temă, care au fost extrem de interesante. De obicei, mass-media încearcă, cel puţin într-o anumită măsură, să îşi ascundă loialitatea de clasă, încearcă să pretindă că nu susţine interesele nimănui. Dar, în această chestiune, s-a jucat fără mănuşi. Mass-media a susţinut acordul cu frenezie, iar spre sfârşit, când a apărut posibilitatea ca NAFTA să nu treacă, a avut un comportament maniacal.

Dar, în ciuda acestei ofensive mediatice fără precedent, a atacului guvernamental şi a presiunilor uriaşe făcute de lobby-ul corporatist (care, desigur, au atras după sine toate celelalte tipuri de lobby), nivelul opoziţiei faţă de acordul NAFTA a rămas destul de stabil. Aproximativ 60% dintre cei care au avut o opinie au rămas în opoziţie.

Acelaşi tip de ofensivă media a influenţat dezbaterea televizată dintre Gore şi Perot. Nu am văzut-o, dar prietenii mei au fost de părere că Perot l-a învins pe Gore fără drept

de apel. Dar presa a proclamat victoria lui Gore, pe care a considerat-o magnifică.

În sondajele de a doua zi, oamenii au fost întrebaţi ce părere au despre dezbatere. Procentul care considera că Perot a ieşit înfrânt din confruntare a fost mult mai mare decât procentul celor care au văzut dezbaterea, ceea ce înseamnă că majorităţii oamenilor li se spunea ce să gândească de către mass-media, fără să aibă vreo clipă şansa să îşi formeze propria opinie.

De altfel, ceea ce a fost pus la cale pentru NAFTA a funcţionat perfect pentru GATT – practic nu a existat absolut nicio opoziţie publică faţă de acest tratat care a rămas, în bună măsură, necunoscut publicului larg. Întregul proces legislativ a trecut neobservat, aşa cum s-a intenţionat.

> Cum rămâne cu postura ingrată a oamenilor ca noi, care sunt „împotrivă” şi „anti-”, adică mai degrabă reactivi decât proactivi?

NAFTA este un caz bun, deoarece foarte puţini critici NAFTA se opuneau *oricărui* fel de acord. Practic, toată lumea, de la mişcările sindicale la Oficiul pentru Evaluarea Tehnologică a Congresului (al cărui raport esenţial a fost suprimat), dar şi alţi critici ai acordului (inclusiv eu), ar spune că nu ar fi nimic în neregulă cu un acord de liber schimb nord-american, dar consideră că actualul acord este inacceptabil. Un astfel de acord ar trebui să arate cu totul altfel – iar felul în care ar trebui să arate este arătat aici, cel puţin într-o măsură. Chiar şi Perot avea propuneri constructive. Dar toate aceste propuneri au fost respinse din capul locului.

Ceea ce a rămas este imaginea pe care Anthony Lewis, de exemplu, a descris-o în *The Times* după cum urmează: fanatici jingoişti vociferând despre NAFTA. De altfel, ceea ce se numeşte astăzi stânga a jucat acelaşi joc. James Galbraith, economist la Universitatea din Texas, a publicat un articol într-un fel de ziar liberal de stânga, *World Policy Review*, în

care a dezbătut intens pe marginea unui articol în care eu am spus contrariul a ceea a pretins el că aş fi spus (cum s-a mai întâmplat, de altfel, de atâtea ori).

Galbraith a spus că stânga jingoistă – fanaticii naţionalişti – nu vrea ca muncitorii mexicani să îşi îmbunătăţească viaţa. Apoi a continuat explicând că mexicanii sunt în favoarea adoptării NAFTA. (Ceea ce este adevărat, dacă atunci când spui „mexicani" ai în vedere marii industriaşi, directorii executivi şi avocaţii corporatişti, nu muncitorii şi ţăranii mexicani.)

Atât oameni de stânga, ca James Galbraith şi Anthony Lewis, cât şi oameni situaţi la dreapta spectrului politic au recurs la această manipulare extrem de utilă, prin care criticii NAFTA au fost etichetaţi drept reactivi şi jingoişti, drept oameni care se împotrivesc progresului şi nu vor altceva decât să se întoarcă la forme mai vechi de protecţionism. Când deţii, în esenţă, un control total asupra distribuirii informaţiei, este destul de uşor să convingi oamenii că această imagine este adevărată. Chiar dacă nu este deloc aşa.

> Anthony Lewis a scris, de asemenea, că „motorul creşterii mondiale a fost... într-o măsură foarte mare... comerţul internaţional". Sunteţi de acord cu această afirmaţie?

Modul în care el foloseşte termenul de „comerţ", chiar dacă poate părea unul convenţional, este înşelător. Cele mai recente cifre de care dispunem (cifre care datează de acum aproximativ zece ani, în prezent fiind probabil mai ridicate) arată că aproximativ 30 sau 40% din ceea ce se numeşte „comerţ mondial" reprezintă, de fapt, transferuri interne în cadrul aceleiaşi corporaţii. Cred că aproximativ 70% dintre exporturile japoneze către SUA sunt transferuri de acest tip.

Astfel, de exemplu, Ford Motor Company va fabrica tot felul de componente aici, în SUA, şi apoi le va livra pentru asamblare într-o fabrică din Mexic, unde lucrătorii obţin salarii mult mai mici şi acolo unde Ford nu trebuie să îşi facă

griji pentru poluare, sindicate şi alte aiureli de felul acesta. Apoi trimit produsele asamblate înapoi în SUA.

Aproximativ jumătate dintre exporturile americane în Mexic sunt transferuri în cadrul aceleiaşi corporaţii. Aceste produse de export nu intră însă, la drept vorbind, pe piaţa mexicană şi nu are sens să le numim exporturi către Mexic. Totuşi, asta este ceea ce noi numim astăzi „comerţ”.

Corporaţiile care fac acest lucru sunt instituţii totalitare imense şi nu sunt guvernate de principiile pieţei – de fapt, ele afectează grav modul în care funcţionează piaţa. De exemplu, o companie americană care deţine un outlet în Puerto Rico poate decide să îşi înregistreze profitul în Puerto Rico, unde poate beneficia de reduceri fiscale masive. Prin urmare, ea apelează la tot soiul de tertipuri, operează modificări la preţurile de transfer[65], în aşa fel încât să nu înregistreze niciun profit aici, în SUA.

Există estimări ale amplorii operaţiunilor guvernamentale care interferează cu comerţul, însă nu cunosc estimări ale interferenţelor corporaţiilor cu procesele de piaţă. Acestea sunt, fără îndoială, masive şi vor fi cu siguranţă sporite prin acordurile comerciale.

GATT şi NAFTA ar trebui să fie numite „acorduri privind drepturile investitorilor”, şi nu „acorduri de liber schimb”. Unul dintre principalele lor scopuri este acela de a extinde capacitatea corporaţiilor de a efectua operaţiuni de distorsionare a pieţei interne.

Prin urmare, atunci când oameni ca Anthony Lake vorbesc despre extinderea democraţiei de piaţă, ei au în vedere extinderea altor lucruri, dar în niciun caz a economiei de piaţă sau a democraţiei.

Mexic (şi zona de centru a Americii Latine)

> Am constatat că, în timpul dezbaterii acordului NAFTA, discuţiile în jurul Mexicului din presa convenţională au fost oarecum inegale. *The New York Times* a afirmat, într-o serie de articole, că corupţia la nivel înalt a fost – şi este – răspândită în Mexic. De fapt, într-unul dintre editorialele publicate pe această temă, a recunoscut practic că Salinas a furat alegerile prezidenţiale din 1988. De ce au ieşit acum la lumină aceste informaţii?

Cred că este imposibil să ascunzi la nesfârşit aceste lucruri. În plus, au existat din când în când rapoarte în *The New York Times* despre protestele populare faţă de NAFTA. Tim Golden, reporterul din Mexic al publicaţiei, a scris un articol cu câteva săptămâni înainte de vot, probabil la începutul lunii noiembrie 1993, în care povestea că muncitorii mexicani erau îngrijoraţi de faptul că salariile lor ar urma să scadă după intrarea în vigoare a NAFTA. Apoi făcea o remarcă demnă de ţinut minte, argumentând că tocmai acest fapt subminează poziţia unor oameni ca Ross Perot şi alţii care cred că NAFTA va dăuna muncitorilor americani, urmând ca muncitorii mexicani să aibă de câştigat. Cu alte cuvinte, faptul că, în urma acordului, *toţi* muncitorii vor avea de pierdut, indiferent de ţara în care se află, a fost prezentat ca o critică la adresa celor care se opuneau NAFTA în SUA!

Nu s-a vorbit aici decât foarte puţin despre protestele populare la scară largă care au avut loc în Mexic, şi la care a participat, de exemplu, cel mai mare sindicat neguvernamental. (Principalul sindicat din Mexic este la fel de independent ca sindicatele sovietice, dar există unele organizaţii sindicale independente care s-au opus acordului.)

Mişcările pentru protecţia mediului şi majoritatea celorlalte mişcări populare s-au opus NAFTA. Consiliul Episcopilor Mexicani a susţinut puternic poziţia pe care au luat-o episcopii din America Latină când s-au întâlnit la Santo Domingo [în Republica Dominicană] în decembrie 1992.

Întâlnirea de la Santo Domingo a fost prima conferinţă majoră a episcopilor latinoamericani de la cele care au avut loc în Puebla [Mexic] şi în Medellín [Columbia] în anii ’60 şi ’70. Vaticanul a încercat să controleze această întâlnire, cel puţin de data aceasta, pentru a se asigura că episcopii nu vor susţine aceste idei perverse despre *eliberarea teologiei şi despre opţiunea preferenţială pentru cei săraci*. Dar, în ciuda unei intervenţii foarte ferme a Vaticanului, episcopii au ieşit cu declaraţii destul de dure împotriva neoliberalismului şi a ajustării structurale impuse de el, criticând politicile de piaţă liberă impuse celor săraci. Acest lucru nu a fost absolut deloc mediatizat în SUA, din câte ştiu eu.

Sindicatele din Mexic au fost în bună măsură desfiinţate.

Aşa este. Ford şi VW [Volkswagen] sunt două companii care au contribuit masiv la asta. Cu câţiva ani în urmă, Ford pur şi simplu a concediat întreaga forţă de muncă mexicană şi a fost de acord să îi reangajeze, în schimbul unor salarii mult mai mici, pe acei muncitori care au acceptat să nu se alăture niciunui sindicat. Ford a fost susţinut în această privinţă de către PRI (Partidul Revoluţionar Instituţional, care a controlat Mexicul între 1929 şi 2000).

Volkswagen a procedat într-o manieră asemănătoare. A concediat muncitorii care au aderat la un sindicat independent şi i-a reangajat, pe salarii mai mici, numai pe aceia care au acceptat să nu mai facă parte din sindicatul respectiv.

La doar câteva săptămâni după votul NAFTA din SUA, lucrătorii de la o fabrică GE şi Honeywell din Mexic au fost concediaţi pentru activităţi sindicale. Nu ştiu care va fi rezultatul final, dar acesta este exact scopul unor acorduri precum NAFTA.

La începutul lunii ianuarie 1994 aţi fost rugat de către un editor al *The Washington Post* să trimiteţi un articol despre revolta de Anul Nou din Chiapas [stat situat în partea sudică a Mexicului,

învecinat cu Guatemala]. A fost prima dată când acest ziar v-a cerut să scrieţi ceva?

Da, a fost prima dată. Am fost destul de surprins, trebuie să recunosc, deoarece nu am fost niciodată invitat să scriu pentru un ziar naţional. Aşa că am scris articolul – care ar fi trebuit să figureze la rubrica *Sunday Outlook* –, dar nu a mai apărut niciodată.

Vi s-a oferit vreo explicaţie pentru asta?

Nu. Din câte ştiu eu, articolul a ajuns la redacţie. Editorul care m-a rugat să îl scriu m-a sunat, cred că după ce articolul trebuia deja să apară, pentru a-mi spune că, din perspectiva lui, textul a fost OK, dar că a fost pur şi simplu respins la un nivel mai înalt. Nu ştiu nimic mai mult despre asta. Dar nu e greu să ghiceşti ce s-a întâmplat. Articolul era despre Chiapas, dar era şi despre NAFTA şi cred că *The Washington Post* a fost şi mai radical decât *The Times*, în privinţa discuţiilor pe această temă, pe care le-a respins din capul locului.

Ceea ce s-a întâmplat în Chiapas[66] nu a fost deloc o surpriză pentru nimeni. La început, guvernul a crezut că va împrăştia mulţimea cu forţa, dar pe urmă a dat înapoi şi a hotărât să recurgă la o violenţă mai subtilă. O parte din motivul pentru care forţele guvernamentale s-au retras a fost, cu siguranţă, teama că această mişcare se bucură de prea multă susţinere în întreaga ţară; dacă ar fi recurs la o formă violentă de represiune, ar fi putut da naştere unor revolte care ar fi cuprins întreaga ţară, până la graniţa cu SUA.

Indienii mayaşi din Chiapas sunt în multe privinţe cei mai oprimaţi oameni din Mexic. Cu toate acestea, problemele lor sunt împărtăşite de majoritatea populaţiei mexicane. Acest deceniu al reformelor neoliberale a dus la foarte puţine progrese economice în Mexic, dar a polarizat puternic societatea. Veniturile clasei muncitoare au scăzut abrupt. Numărul miliardarilor a crescut.

În acel articol nepublicat care ar fi trebuit să apară în *The Washington Post*, aţi scris că protestele ţăranilor indieni din Chiapas sunt doar un „vag indiciu al bombelor cu ceas care aşteaptă să explodeze peste tot în lume, nu numai în Mexic”. Ce aţi vrut să spuneţi prin asta?

Să ne gândim, de exemplu, la zona central-sudică a oraşului Los Angeles. În multe privinţe, e o lume foarte diferită de cea din Chiapas, evident, dar există şi câteva asemănări. Acea zonă a oraşului este un loc în care oamenii au avut odată slujbe care au dispărut între timp – în bună măsură ca urmare a proceselor socio-economice despre care am vorbit.

De exemplu, fabricile de mobilier s-au mutat în Mexic, unde pot polua mai ieftin. Industria militară a intrat şi ea, într-o oarecare măsură, în declin. Oamenii aveau locuri de muncă în industria siderurgică, dar acum nu mai au. Aşa că s-au revoltat [începând cu 1 ianuarie 1994].

Rebeliunea Chiapas a fost destul de diferită de cea din LA. A fost mult mai organizată şi mult mai constructivă. Aceasta este diferenţa dintre o societate complet demoralizată, cum este cea din zona central-sudică a LA, şi una care încă mai păstrează o anumită coeziune şi o viaţă comunitară.

Când te uiţi la nivelurile de consum, fără îndoială, ţăranii din Chiapas sunt mai săraci decât oamenii din LA. Există mai puţine televizoare pe cap de locuitor. Dar, dacă luăm în considerare alte criterii mai semnificative, cum ar fi coeziunea socială, Chiapas este mult mai avansat. În SUA, am reuşit nu numai să polarizăm comunităţile, ci şi să distrugem liantul social. De aceea există atât de multă violenţă în SUA.

Haiti

Să rămânem în America Latină şi zona Caraibelor, pe care Henry Stimson a numit-o „regiunea noastră micuţă de peste gard, care nu a deranjat niciodată pe nimeni”. Jean-Bertrand

Aristide a fost ales preşedinte al Haiti în ceea ce a fost deseori considerat un scrutin liber şi democratic. Vreţi să comentaţi ce s-a întâmplat de atunci?

Când Aristide a câştigat alegerile în decembrie 1990 [a preluat funcţia în februarie 1991], a fost o mare surpriză. El a fost adus la putere de o reţea de organizaţii populare la nivel local, care se numeau Lavalas – inundaţiile –, de care observatorii străini pur şi simplu nu erau conştienţi (pentru că ei nu acordă niciodată atenţie lucrurilor care se întâmplă între oamenii săraci). Mişcarea a fost foarte bine organizată, foarte extinsă şi a avut foarte mult succes, iar impresia tuturor a fost că a apărut de nicăieri o organizaţie populară masivă care a reuşit să îşi conducă la victorie candidatul.

SUA au fost dispuse să sprijine alegeri democratice, imaginându-şi că Marc Bazin, candidatul pe care îl susţineau şi care era un fost oficial al Băncii Mondiale, va câştiga cu uşurinţă. Avea toate resursele la dispoziţie şi sprijinul necesar, aşa încât victoria lui părea inevitabilă. A obţinut însă doar 14% dintre voturi, iar Aristide a obţinut aproximativ 67%.

Singura întrebare care ar fi trebuit să apară în mintea oricui are minime cunoştinţe de istorie este următoarea: *Cum vor scăpa SUA de Aristide?* Dezastrul s-a amplificat în primele şapte luni ale administraţiei lui Aristide, care a luat câteva măsuri cu adevărat uimitoare.

Haiti este, desigur, o ţară extrem de săracă, cu condiţii de viaţă îngrozitoare. Aristide începea să facă totuşi nişte progrese. A reuşit să reducă masiv atât corupţia, cât şi birocraţia de stat, care căpătase proporţii greu de imaginat. A fost foarte lăudat pentru acest lucru de o serie de instituţii internaţionale, chiar şi de instituţii internaţionale de creditare, care i-au oferit împrumuturi şi condiţii preferenţiale pentru că le plăcea ceea ce făcea.

Mai mult, a reuşit să reducă traficul de droguri. Fluxul de refugiaţi care se îndreptau spre SUA s-a oprit. Atrocităţile au fost reduse la un nivel mult mai scăzut decât în epocile anterioare sau decât în perioada care avea să urmeze. A existat un grad considerabil de implicare populară în ceea ce se întâmpla, deşi contradicţiile începuseră deja să apară şi existau constrângeri clare în privinţa lucrurilor pe care le putea face.

Toate acestea l-au făcut pe Aristide şi mai greu de acceptat din punctul de vedere al SUA, aşa că am încercat să îl subminăm prin programe denumite – cum altfel? – „programe de îmbunătăţire a democraţiei". Statele Unite, care nu au fost niciodată preocupate de problema centralizării puterii din Haiti în perioadele în care dictatorii care le erau pe plac se aflau la putere, au început dintr-odată să creeze instituţii alternative care vizau subminarea puterii executive şi care ar fi trebuit să servească „îmbunătăţirii democraţiei". O serie dintre aceste aşa-zise grupuri de susţinători ai drepturilor omului şi muncitorilor au devenit autorităţile însărcinate cu guvernarea ţării după lovitura de stat care a avut loc la 30 septembrie 1991.

Ca răspuns la lovitura de stat, Organizaţia Statelor Americane a declarat un embargo al Haiti; Statele Unite au aderat la acest embargo, dar cu reticenţă evidentă. Administraţia condusă de Bush şi-a concentrat atenţia asupra presupuselor atrocităţi şi activităţi nedemocratice ale lui Aristide, subliniind violenţele majore care au avut loc imediat după lovitura de stat. Mass-media a urmat, bineînţeles, direcţia dată de administraţia condusă de Bush. În timp ce oamenii erau măcelăriţi pe străzile din Port-au-Prince [capitala Haiti], mass-media s-a concentrat asupra presupuselor abuzuri cu privire la drepturile omului din timpul regimului condus de Aristide.

A apărut din nou un flux de refugiaţi care se îndreptau spre SUA, deoarece situaţia se deteriora extrem de rapid.

Administraţia condusă de Bush Senior l-a blocat – a instituit realmente o blocadă –, cu scopul de a-i trimite imediat înapoi. Câteva luni mai târziu, administraţia Bush încălca deja embargoul, permiţând o excepţie „minoră” – companiile americane erau autorizate să îl ignore. *The New York Times* a cerut să fie făcut un „reglaj fin” embargoului pentru a grăbi restaurarea democraţiei!

Între timp, SUA, despre care se ştie că sunt în măsură să exercite presiune atunci când vor să o facă, nu au găsit nicio modalitate de a influenţa pe nimeni altcineva să respecte embargoul, nici măcar pe Republica Dominicană de alături. Toată povestea era în mare parte o farsă. Curând, Marc Bazin, candidatul susţinut de SUA, era la putere în funcţia de prim-ministru, cu sprijinul generalilor care se aflau la conducerea ţării. În anul acela – 1992 – comerţul american cu Haiti nu a fost cu mult sub media anilor precedenţi, în ciuda aşa-zisului embargo (cifrele Departamentului Comerţului dovedesc acest lucru, dar nu cred că presa a raportat vreodată informaţia).

În timpul campaniei din 1992, Clinton a atacat în mod repetat administraţia condusă de Bush pentru politica sa inumană de a trimite refugiaţii înapoi în acea „cameră de tortură” – fapt care constituie, de altfel, o încălcare flagrantă a Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului, pe care pretindem că o respectăm. Clinton a afirmat că va schimba toate aceste lucruri, dar primul său act după ce a fost ales, chiar înainte de a intra în funcţie, a fost acela de a impune măsuri mai dure pentru a forţa refugiaţii să se întoarcă în acel iad.

De atunci încoace, SUA nu au făcut altceva decât să se asigure, folosindu-se de toate maşinaţiunile posibile, că nu se va mai întâmpla niciodată ca un guvern cu sprijin popular să ajungă la putere în Haiti. Şi nici nu mai au prea multe de făcut [următoarele alegeri au fost programate pentru decembrie 1995], aşa că SUA au câştigat deja în bună măsură acel joc.

Între timp, teroarea şi atrocităţile sporesc în intensitate. Organizaţiile populare sunt decimate. Deşi aşa-numitul embargo este încă în vigoare, comerţul american continuă – de fapt, a crescut cu aproximativ 50% sub Clinton. Haiti, o insulă înfometată, exportă alimente în SUA – de aproximativ 35 de ori mai mult sub Clinton decât în timpul administraţiei conduse de Bush Senior.

Tot de acolo provin şi mingile de baseball. Sunt produse în fabrici deţinute de Statele Unite, unde femeile care le fac primesc 10 cenţi pe oră – în cazul în care îşi îndeplinesc cota. Din moment ce îndeplinirea cotei este practic imposibilă, ele câştigă ceva de genul a 5 cenţi pe oră.

Mingile pentru softball care provin din Haiti sunt lăudate în SUA ca fiind neobişnuit de bune, pentru că sunt înmuiate într-o anumită substanţă chimică ce le conferă proprietatea de a-şi menţine forma. Anunţurile nu menţionează faptul că substanţele chimice în care femeile scufundă mingile manual sunt toxice şi că, în consecinţă, femeile nu rezistă prea mult la acest gen de muncă.

> În exilul său, lui Aristide i s-a cerut să facă concesii juntei militare.

Şi comunităţii de afaceri de dreapta.

> Mi se pare un lucru straniu ca victima – partea vătămată – să facă concesii agresorului său.

Nu e deloc greu de înţeles de ce s-a întâmplat asta. Guvernul condus de Aristide s-a bucurat pe deplin de sprijinul cui nu trebuia. Statele Unite au încercat mult timp să îl facă să îşi „extindă guvernarea în interesul democraţiei”. Asta ar fi însemnat să sacrifice cele două treimi din populaţia care a votat pentru el şi să facă o serie de concesii elementelor „moderate” ale comunităţii de afaceri – proprietarilor locali sau patronilor acelor fabrici de textile şi de mingi de baseball, dar şi celor care se află în legătură cu agrobusinessul

american. Este nedemocratic ca aceşti oameni să nu se afle la putere.

(Elementele extremiste ale comunităţii mediului de afaceri cred că ar trebui pur şi simplu să îi măcelăreşti pe toţi, să îi tai în bucăţi, să le crestezi feţele şi să îi arunci în şanţuri. Cei mai moderaţi cred că oamenii ar trebui să lucreze în fabricile noastre de asamblare pentru 14 centi pe oră în nişte condiţii de muncă greu de imaginat.)

Aduceţi moderaţii la putere şi atunci vom avea o democraţie adevărată. Din nefericire, Aristide – care era cam înapoiat şi incomod – nu a fost dispus să facă acest lucru.

Politicile implementate de Clinton au devenit atât de cinice şi scandaloase, încât a pierdut aproape orice susţinere internă. Chiar şi presa de masă a ajuns să îl critice. Prin urmare, vor trebui făcute unele modificări cosmetice. Dar dacă nu există o mare presiune populară, politicile de acest gen vor continua şi, curând, „moderaţii" vor ajunge la putere.

> Să spunem că Aristide ar fi „readus la putere". Având în vedere distrugerea organizaţiilor populare şi devastarea societăţii civile, care sunt perspectivele sale şi ale ţării?

Câteva dintre cele mai bune analize pe această temă au fost făcute de Americas Watch. Ei au răspuns la această întrebare, pe care am considerat-o plauzibilă. La începutul lui 1993, ei au spus că lucrurile au ajuns deja în punctul în care, chiar dacă regimul condus de Aristide ar fi fost restaurat, societatea civilă plină de viaţă, bazată pe mişcările civice care l-au adus la putere, este atât de decimată, încât este puţin probabil ca el să aibă sprijin popular pentru a mai putea face ceva.

Nu ştiu dacă acest lucru e adevărat sau nu. Nimeni nu ştie, la fel cum nimeni nu ştia cât de puternice erau aceste grupuri la început. Fiinţele umane au rezerve de curaj care sunt adesea greu de imaginat. Dar cred că acesta este planul SUA: decimarea organizaţiilor civice şi intimidarea cât mai

multor oameni, astfel încât să nu mai conteze dacă alegerile sunt democratice sau nu.

A avut loc o conferinţă interesantă a iezuiţilor din El Salvador cu câteva luni înainte de alegerile de acolo; raportul final al acestei conferinţe a apărut în ianuarie [١٩٩٤]. În document se vorbeşte despre tensiunile crescânde dinainte de alegeri şi despre violenţa şi teroarea continue de acolo. Concluzia lor era că efectul pe termen lung al terorii – un domeniu în care aveau extrem de multă experienţă – este acela de a limita aspiraţiile oamenilor, de a-i face să creadă că nu există alternativă, de a-i face să renunţe la orice speranţă. Odată ce aţi făcut acest lucru, puteţi organiza alegeri democratice fără prea multă frică.

Dacă oamenii au fost intimidaţi într-o măsură suficient de mare, dacă organizaţiile populare au fost distruse într-o proporţie considerabilă, dacă oamenilor le-a intrat bine în cap că fie acceptă conducerea celor care au armele, fie trăiesc şi mor într-o mizerie îngrozitoare, atunci toate alegerile vor ieşi aşa cum vrei tu. Şi toată lumea va aplauda.

> Refugiaţii cubanezi sunt consideraţi refugiaţi politic şi sunt acceptaţi imediat în SUA, în timp ce refugiaţii haitieni sunt consideraţi refugiaţi economic şi li se refuză intrarea pe teritoriul american.

Dacă vă uitaţi la înregistrări, veţi observa că mulţi haitieni cărora li se refuză azilul în Statele Unite pentru că nu sunt consideraţi refugiaţi politic sfârşesc măcelăriţi câteva zile mai târziu pe străzile din Haiti.

De curând au apărut câteva scurgeri interesante de informaţii de la INS [Serviciul de Imigrare şi Naturalizare]. Una dintre ele s-a datorat unui ofiţer INS care lucra în ambasada noastră din Port-au-Prince. Într-un interviu acordat lui Dennis Bernstein de la KPFA (un post de radio sprijinit de ascultători din Berkeley, California), el a descris în detaliu

faptul că nu se făcea nici cel mai mic efort pentru a se verifica documentele persoanelor care solicitau azil politic.

Aproape în acelaşi timp, a apărut un alt document din partea departamentului SUA din Havana care examinează cererile de azil politic, în care ofiţerii care lucrează acolo se plâng că nu pot găsi cazuri veritabile de azil politic. Solicitanţii pe care îi primesc nu pot pretinde că sunt persecutaţi în vreun fel. În cel mai bun caz, ei invocă diferite tipuri de hărţuire, care nu sunt suficiente pentru a le oferi statutul de refugiat politic. Deci iată cele două cazuri puse în oglindă.

Ar trebui să menţionez că Departamentul de Justiţie al Statelor Unite tocmai a făcut o schimbare minoră în legislaţia americană, care face chiar mai grotescă încălcarea dreptului internaţional şi a Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului. Acum, refugiaţii haitieni care, prin miracol, ajung în apele teritoriale ale Statelor Unite pot fi expediaţi imediat înapoi. Lucrul acesta nu a fost permis niciodată. Mă îndoiesc că multe alte ţări permit acest lucru.

Nicaragua

> Vă aduceţi aminte că, în anii ’80, s-a vorbit foarte mult despre modul în care sandiniştii au abuzat indienii *miskito* pe coasta atlantică din Nicaragua. Preşedintele Reagan, în stilul său inimitabil şi deseori subevaluat, a declarat că „practic avem de a face cu o campanie genocidală”. Ambasadoarea ONU, Jeane Kirkpatrick, a fost puţin mai rezervată; ea a calificat abuzul drept „cea mai gravă încălcare a drepturilor omului din America Centrală”. Ce s-a întâmplat, de fapt, cu aceşti indieni *miskito*?

Reagan şi Kirkpatrick vorbesc despre un incident în care, potrivit Americas Watch, câteva zeci de indieni *miskito* au fost ucişi şi mulţi oameni au fost mutaţi cu forţa într-un mod destul de brutal în timpul războiului dus de gruparea militară Contras. Forţele teroriste americane urmau să ajungă în

zonă, iar decizia sandiniştilor a fost aceea de a-i muta de acolo.

A fost cu siguranţă o atrocitate, dar una care nu este nici pe departe comparabilă cu cele pe care Jeane Kirkpatrick le sărbătorea, chiar la acea vreme, în ţările vecine – la fel ca în Nicaragua, unde majoritatea covârşitoare a atrocităţilor au fost comise de aşa-zişii „luptători pentru libertate”.

Dar se întreabă cineva ce se întâmplă cu indienii *miskito* acum? Când eram în Nicaragua, în octombrie 1993, surse bisericeşti – Biserica Evanghelică Creştină, în primul rând, care funcţionează pe coasta atlantică – au raportat că 100 000 de *miskito* au murit de foame, ca rezultat al politicilor impuse de Nicaragua. În presa din SUA nu a ajuns nici măcar un cuvânt despre acest lucru. (Mai recent, au apărut, ce-i drept, nişte vagi menţiuni.)

Oamenii de acolo sunt îngrijoraţi de faptul că una dintre consecinţele cele mai frecvente ale victoriilor SUA în Lumea a Treia este că ţările în care câştigăm devin imediat centre importante pentru traficul de droguri. Există motive întemeiate pentru asta – căci traficul de droguri face parte din sistemul de piaţă pe care îl impunem.

Nicaragua a devenit un important centru de transfer al drogurilor. Multe dintre droguri trec prin acea zonă, acum că întregul sistem guvernamental din Nicaragua s-a prăbuşit. Astfel de zone generează, de obicei, epidemii majore de droguri, şi există chiar acum o astfel de epidemie chiar în rândul indienilor *miskito*, în special în rândul bărbaţilor care fac scufundări pentru a prinde homari şi alte crustacee.

Atât în Nicaragua, cât şi în Honduras, aceşti indieni *miskito* transformaţi de nevoie în scafandri sunt forţaţi de circumstanţele economice să facă scufundări foarte adânci, fără echipament. Creierul lor este grav afectat de aceste scufundări, iar ei mor repede. În scopul de a încerca să îşi

menţină productivitatea, scafandrii se îndoapă cu cocaină, pentru că îi ajută să suporte durerea.

În SUA există îngrijorări cu privire la consumul de droguri, astfel că povestea a ajuns şi în presa americană. Dar, desigur, nimănui nu îi pasă prea mult de condiţiile de muncă. La urma urmei, piaţa liberă este lipsită de standarde în această privinţă. Există destui oameni inutili, aşa că îi faci să lucreze în condiţii îngrozitoare; când mor, aduci pur şi simplu alţii. Şi tot aşa.

China

> Să vorbim despre drepturile omului în ţara care este unul dintre principalii noştri parteneri comerciali – China.

În timpul summitului pentru zona Asia–Pacific, care a avut loc în Seattle [în noiembrie 1993], Clinton a anunţat că vom trimite mai multe echipamente high-tech în China. El a încălcat astfel o interdicţie care fusese impusă anterior cu scopul de a pedepsi China pentru implicarea sa în proliferare nucleară şi a rachetelor. Executivul a decis să „reinterpreteze" interdicţia, astfel încât să putem exporta în China generatoare nucleare, sateliţi sofisticaţi şi super-computere.

Chiar în mijlocul acelui summit, a apărut în ziare un raport aparent lipsit de orice importanţă. În provincia Guangdong, aflată în plină expansiune economică – exemplul cel mai bun al miracolului chinez –, optzeci şi una de femei au fost practic arse de vii, pentru că au fost închise într-o fabrică. Câteva săptămâni mai târziu, şaizeci de muncitori au murit într-o fabrică din Hong Kong. Ministerul Muncii din China a raportat că 11 000 de lucrători au fost ucişi în accidente industriale doar în primele opt luni ale anului 1993 – de două ori mai multe decât în anul precedent.

Aceste tipuri de practici nu intră niciodată în dezbaterile privind drepturile omului, dar s-a făcut un mare tam-tam despre folosirea deţinuţilor pe post de forţă de muncă – au apărut chiar câteva articole pe prima pagină din *The Times*. Care este diferenţa între cazurile enumerate mai sus şi acesta din urmă? Răspunsul e foarte simplu. Munca deţinuţilor din penitenciare este o întreprindere de stat, ea nu contribuie la profitul privat. De fapt, ea subminează profitul privat, concurând cu industria privată. Dar blocarea femeilor în fabrici unde ard de vii contribuie la profitul privat, deci nu e nicio problemă acolo.

Prin urmare, a pune deţinuţii la muncă este o încălcare a drepturilor omului, dar nu există nici un drept de a nu fi ars de viu. Trebuie să maximizăm profitul. Acesta este principiul de căpătâi care guvernează totul.

Rusia

> Ascultător de radio: Aş dori să vă întreb ce credeţi despre sprijinul acordat de SUA lui Elţîn şi despre democraţia din Rusia.

Elţîn a fost şeful autocratic al Partidului Comunist din Sverdlovsk. Şi-a populat administraţia cu vechii tovarăşi de partid care se ocupau de tot pentru el în cadrul sistemului sovietic. Occidentul îl place foarte mult pentru că este nemilos şi pentru că este dispus să le vâre pe gât ceea ce ei numesc „reforme” (un cuvânt drăguţ). Aceste „reforme” sunt menite să readucă fosta Uniune Sovietică la statutul unei ţări din Lumea a Treia pe care l-a avut timp de cinci sute de ani înainte de Revoluţia Bolşevică. Scopul Războiului Rece a fost, în mare măsură, acela de a face ca acea imensă regiune a lumii să devină din nou ceea ce a fost aproape întreaga sa istorie – o zonă de resurse, o piaţă de desfacere şi o forţă de muncă ieftină pentru Occident. Elţîn este cel care se ocupă de implementarea „reformelor”. Prin urmare, este un

„democrat”. Asta numim noi un democrat pretutindeni în lume: cineva care serveşte agenda mediului de afaceri occidental.

Copii morţi şi serviciul datoriei

După ce v-aţi întors dintr-o călătorie recentă în Nicaragua, mi-aţi spus că devine tot mai dificil să faci diferenţa între economişti şi medicii naziști. Ce vreţi să spuneţi prin asta?

Există un raport al UNESCO (pe care nu l-am văzut mediatizat nicăieri în SUA), care a estimat costul uman al „reformelor” care au scopul de a readuce Europa de Est la statutul său de societate din Lumea a Treia. UNESCO estimează că, după prăbuşirea URSS, în Rusia mor anual aproximativ jumătate de milion de oameni ca rezultat direct al reformelor implementate acolo, ale căror efecte imediate sunt: prăbuşirea serviciilor medicale, răspândirea bolilor, creşterea numărului de persoane care suferă de malnutriţie şi aşa mai departe. A ucide o jumătate de milion de oameni pe an este o realizare destul de notabilă pentru reformatori.

Cifrele sunt similare, dar nu chiar atât de rele, în restul Europei de Est. În Lumea a Treia, însă, cifrele sunt fantastice. De exemplu, un alt raport al UNESCO a estimat că circa o jumătate de milion de copii din Africa mor în fiecare an numai din cauza serviciului datoriei. Aşadar nu din cauza întregii serii de reforme, ci doar pentru a plăti dobânda pentru datoriile ţărilor lor.

Se estimează că circa 11 milioane de copii mor în fiecare an de boli uşor vindecabile, cele mai multe dintre acestea putând fi vindecate prin tratamente care costă câţiva cenţi. Dar economiştii ne spun că acest lucru ar interfera cu sistemul economiei de piaţă.

Nu este nimic nou în privinţa asta. Această situaţie ne aduce, de altfel, aminte de economiştii britanici care, în timpul

foametei irlandeze de la mijlocul secolului al XIX-lea, hotărau că Irlanda trebuie să exporte alimente în Marea Britanie – ceea ce irlandezii au făcut pe toată durata foametei – şi că nu ar trebui să primească ajutor alimentar, pentru că asta ar încălca principiile sacre ale economiei politice. În mod straniu, aceste politici sunt întotdeauna în beneficiul celor bogaţi şi în defavoarea celor săraci.

Note:

64 „Statul bunăstării" sau „statul social" este un concept de guvernare în care statul joacă un rol fundamental în protejarea şi promovarea bunăstării economice şi sociale a cetăţenilor săi. El se bazează pe principiile egalităţii de şanse, pe distribuţia echitabilă a resurselor şi pe responsabilitatea publică faţă de cei care nu îşi pot asigura resursele minime pentru a duce o viaţă mai bună. *(N. trad.)*

65 Preţurile de transfer reprezintă valorile la care sunt efectuate tranzacţiile între companii care aparţin aceleiaşi corporaţii. *(N. trad.)*

66 Autorul face referire aici la evenimentele care au avut loc în jurul datei de 1 ianuarie 1994, când Armata Zapatistă de Eliberare Naţională a coordonat ceea ce avea să fie cunoscut drept revolta zapatistă de douăsprezece zile din statul Chiapas, Mexic, în semn de protest faţă de acordul NAFTA. Revolta a atras atenţia internaţională şi a contribuit la recunoaşterea acestei mişcări sociale şi politice, care luptă pentru drepturile populaţiilor indigene din Mexic, marginalizate încă de la venirea primilor colonişti europeni. (*N. trad.*)

Contextul istoric

Cum au câştigat naziştii războiul

În cartea sa intitulată *Blowback*, Chris Simpson a descris operaţiunea *Paperclip*[67], care a implicat importul unui număr mare de criminali de război nazişti, oameni de ştiinţă, rachete, gardieni etc.

A avut loc, de asemenea, o operaţiune care a implicat Vaticanul, Departamentul de Stat american şi serviciile britanice de informaţii, care au recrutat unii dintre cei mai diabolici criminali nazişti şi i-au folosit, cel puţin la început, pentru operaţiuni în Europa. De exemplu, Klaus Barbie, măcelarul din Lyon [Franţa], a fost cooptat de către serviciile americane de informaţii şi a revenit la ceea ce ştia să facă cel mai bine.

Mai târziu, când au apărut controverse în jurul acestui subiect, unii dintre supervizorii lui din SUA nu au înţeles de ce se face atâta agitaţie în acest caz. La urma urmei, noi am preluat controlul – am înlocuit germanii. Aveam nevoie de un tip care să atace rezistenţa de stânga, iar el era fără doar şi poate un specialist. Asta a fost sarcina pe care i-au dat-o naziştii – prin urmare, cine ar putea fi mai nimerit să facă exact acelaşi lucru pentru noi?

Când americanii nu l-au mai putut proteja pe Barbie, l-au relocat în reţeaua de spioni a Vaticanului, de unde preoţii croaţi nazişti au reuşit să îl trimită în America Latină. Acolo şi-a continuat cariera. A devenit un mare traficant de droguri şi a fost implicat într-o lovitură de stat militară din Bolivia – desigur, cu sprijinul Statelor Unite.

Dar Barbie era, la urma urmelor, mărunţiş. *Paperclip* a fost o operaţiune de mare amploare, implicând mulţi nazişti de top. Am reuşit să-l aducem pe Walter Rauff, tipul care a creat camerele de gazare, în Chile. Alţii au ajuns în Spania fascistă.

Generalul Reinhard Gehlen, pentru a da un alt exemplu, era şeful serviciilor de informaţii militare germane pe Frontul de Est. Aici au fost săvârşite adevăratele crime de război. Vorbim despre Auschwitz şi despre alte lagăre ale morţii. Gehlen şi reţeaua sa de spioni şi terorişti au fost preluaţi rapid de către serviciile secrete americane şi au fost distribuiţi în roluri asemănătoare.

Dacă vă uitaţi la literatura de contrainsurgenţă a armatei americane (multe dintre documente fiind declasificate acum), veţi vedea că începe cu o analiză a experienţei germane din Europa, scrisă în cooperare cu ofiţerii nazişti. Totul este descris din punctul de vedere al naziştilor: ce tehnici de control al rezistenţei au funcţionat, ce tehnici au dat greş. Cu mici modificări, toate acestea au fost preluate în literatura americană de contrainsurgenţă. (Acest lucru este discutat la un moment dat de Michael McClintock în lucrarea sa intitulată *Instruments of Statecraft*, o carte foarte bună la care nu a apărut absolut nicio recenzie.)

Statele Unite au lăsat în urma retragerii lor armatele pe care naziştii le-au înfiinţat în Europa de Est şi au continuat să le sprijine cel puţin până la începutul anilor ’50. La acea vreme, ruşii au reuşit deja să infiltreze serviciile de informaţii americane, astfel că lucrurile au început să nu mai funcţioneze foarte bine.

> Aţi spus că dacă va fi scrisă vreodată o istorie reală a perioadei de după încheierea celui de Al Doilea Război Mondial, acesta ar fi primul capitol.

Ar fi o parte din primul capitol. Recrutarea criminalilor de război nazişti şi salvarea lor reprezintă o chestiune destul de gravă, dar imitarea activităţilor lor este un lucru încă mai grav. Prin urmare, primul capitol al unei astfel de istorii ar trebui să descrie în primul rând o serie de operaţiuni ale SUA şi ale Marii Britanii în întreaga lume, care au vizat distrugerea rezistenţei antifasciste şi restabilirea ordinii tradiţionale, în esenţă fascistă. [Acest lucru este discutat, de asemenea, în primul capitol al acestei cărţi.]

În Coreea (unde doar SUA s-au aflat la conducerea operaţiunilor), restaurarea ordinii tradiţionale a însemnat uciderea a aproximativ 100 000 de oameni la sfârşitul anilor ’40, înainte de începerea războiului coreean. În Grecia, aceasta a însemnat distrugerea ţăranilor, a clasei muncitoare

şi a rezistenţei antinaziste, urmată de readucerea la putere a colaboratorilor nazişti.

Atunci când trupele britanice, iar mai apoi americane au intrat în sudul Italiei, au reinstituit pur şi simplu ordinea fascistă – au readus la putere industriaşii. Dar marea problemă a apărut atunci când trupele au ajuns în nordul Italiei, zonă pe care rezistenţa italiană o eliberase deja. Zona era funcţională – industria începuse să meargă. A trebuit să destructurăm totul, pentru a restabili vechea ordine.

Marea noastră critică faţă de rezistenţă a fost aceea că ea îi înlocuia pe vechii proprietari redând controlul muncitorilor şi, în genere, comunităţilor. Marea Britanie şi SUA au numit acest lucru „înlocuire arbitrară" a proprietarilor legitimi. Rezistenţa a oferit, de asemenea, locuri de muncă mai multor persoane decât era strict necesar pentru cea mai mare eficienţă economică (adică pentru obţinerea unui profit maxim). Am numit acest lucru „angajare în exces".

Cu alte cuvinte, rezistenţa încerca să democratizeze locurile de muncă şi să aibă grijă de populaţie. Acest lucru era uşor de înţeles, din moment ce mulţi italieni sufereau de foame. Dar tocmai oamenii care mureau de foame erau problema lor – problema noastră era să eliminăm excesul de lucrători şi să readucem la putere vechii proprietari, ceea ce am şi făcut.

Apoi ne-am ocupat de subminarea procesului democratic din Italia. Stânga urma să câştige în mod evident alegerile; dobândise un prestigiu enorm ca principală forţă de rezistenţă împotriva ocupaţiei naziste, iar ordinea tradiţională conservatoare fusese discreditată. Statele Unite nu ar fi tolerat însă acest lucru. La prima sa întâlnire, în 1947, Consiliul de Securitate Naţională a decis să reţină alimentele şi să folosească alte metode de presiune pentru a submina alegerile.

Dar dacă comuniştii ar fi câştigat totuşi alegerile? În primul său raport, CNVM 1, Consiliul Naţional de Securitate a făcut

planuri pentru această situaţie de urgenţă: Statele Unite urmau să declare stare de necesitate la nivel naţional şi să pună în alertă flota a şasea, aflată în Marea Mediterană, care ar fi sprijinit activităţile paramilitare pentru a răsturna guvernul italian. Acesta este un model care a fost reluat mereu. Dacă te uiţi la cazurile Franţei, Germaniei şi Japoniei, vezi aproape aceeaşi poveste. Nicaragua este un alt caz asemănător. Sugrumi economic ţara, o laşi să moară de foame, apoi organizezi alegeri şi toată lumea vorbeşte despre cât de minunată e democraţia.

Persoana care a deschis discuţiile pe acest subiect (aşa cum a făcut şi în multe alte cazuri) a fost Gabriel Kolko, în cartea sa clasică *Politics of War*, publicată în 1968. Lucrarea fost, desigur, ignorată în bună măsură, dar este o lucrare excepţională. Multe dintre documentele oficiale nu fuseseră încă desecretizate la acea vreme, dar tabloul zugrăvit de el s-a dovedit a fi destul de precis.

Chile

> Moartea lui Richard Nixon a atras tot felul de comentarii laudative la adresa fostului preşedinte. În elogiul său, Henry Kissinger spunea: „Lumea este un loc mai bun, un loc mai sigur, datorită lui Richard Nixon.” Sunt sigur că se gândea la Laos, Cambodgia şi Vietnam. Dar să ne concentrăm asupra unui loc care nu a fost menţionat deloc în toată agitaţia mediatică din acea perioadă – e vorba de Chile – şi să vedem cum a devenit această ţară un „loc mai bun şi mai sigur”.

La începutul lui septembrie 1970, Salvador Allende a fost ales preşedinte al statului Chile într-un scrutin democratic. Care era orientarea lui politică? Allende era în esenţă un social-democrat de tip european. El a cerut o redistribuire minoră a bunăstării, pentru a-i ajuta pe cei săraci. (Chile era o societate foarte inechitabilă.) Allende era doctor şi unul dintre lucrurile pe care le-a făcut a fost să instituie un

program gratuit de lapte pentru o jumătate de milion de copii foarte săraci, subnutriţi. A cerut naţionalizarea unor industrii majore cum ar fi mineritul de cupru şi o politică de independenţă internaţională – ceea ce înseamnă că Chile nu s-ar subordona pur şi simplu Statelor Unite, ci ar beneficia de o oarecare independenţă.

Au fost alegerile pe care le-a câştigat libere şi democratice?

Nu în întregime, deoarece s-au depus eforturi majore pentru influenţarea lor, în special de către SUA. Nu a fost prima dată când SUA au făcut asta. De exemplu, guvernul nostru a intervenit masiv pentru a-l împiedica pe Allende să câştige alegerile anterioare, care avuseseră loc în 1964. De fapt, atunci când Comitetul Bisericii a investigat aceste alegeri ani mai târziu, au descoperit că SUA cheltuiau mai mulţi bani pe cap de locuitor pentru a susţine candidatul preferat de noi ales în alegerile din 1964 decât au cheltuit ambii candidaţi (Johnson şi Goldwater) în alegerile care au avut loc în SUA în acelaşi an!

SUA au întreprins măsuri similare în 1970, pentru a încerca să împiedice organizarea de alegeri libere şi democratice. Au finanţat masiv o propagandă negativă despre cum, dacă Allende ar câştiga, mamele îşi vor trimite copiii în Rusia pentru a deveni sclavi. Statele Unite au ameninţat, de asemenea, că vor distruge economia chiliană, lucru pe care ar fi putut să îl facă, şi pe care chiar l-au făcut până la urmă.

Cu toate acestea, Allende a câştigat. La câteva zile după victoria sa, Nixon i-a chemat la el pe directorul CIA, Richard Helms, pe Kissinger şi pe alţii, pentru a discuta evenimentele din Chile. Ne puteţi vorbi puţin despre ce s-a întâmplat acolo?

După cum a raportat Helms în notele sale pe marginea discuţiei, au existat două puncte de vedere. Unii au cerut o abordare „moderată” a situaţiei, care presupunea, în cuvintele lui Nixon, „să faci economia chiliană să sufere”. Adepţii unei abordări radicale cereau, în schimb, nici mai mult, nici mai puţin decât orchestrarea unei lovituri de stat.

Ambasadorului american în Chile, Edward Korry, care era un tip liberal, de felul lui Kennedy, i s-a dat sarcina de a pune în aplicare „abordarea moderată”. Iată cum şi-a descris el sarcina primită: „Trebuie să facem tot ce stă în puterea noastră pentru a condamna Chile şi locuitorii săi la sărăcie extremă.” Asta era abordarea moderată.

A existat o campanie agresivă de destabilizare a ţării şi de dezinformare. CIA a plătit pentru publicarea unor articole false în *El Mercurio* [cea mai proeminentă publicaţie din Chile] şi a provocat tulburări sociale şi greve.

În acest caz au întrecut, e drept, orice măsură. Mai târziu, când lovitura militară a avut loc, în cele din urmă [în septembrie 1973], iar guvernul a fost răsturnat – şi mii de oameni au fost întemniţaţi, torturaţi sau ucişi cu sânge rece –, ajutorul economic care fusese anulat a început să fie acordat din nou. Ca o recompensă pentru realizările juntei militare, care a distrus democraţia chiliană, SUA au acordat un sprijin masiv noului guvern.

Ambasadorul nostru în Chile a ridicat problema torturii într-o discuţie cu Kissinger. Kissinger l-a mustrat aspru, spunându-i ceva de genul: *Nu-mi daţi lecţii de ştiinţe politice. Nu ne pasă de tortură – ne pasă de lucrurile care sunt cu adevărat importante*. Apoi a explicat care sunt lucrurile cu adevărat importante.

Kissinger a mărturisit că era îngrijorat de faptul că succesul social-democraţiei în Chile ar putea fi contagios. Exista riscul ca social-democraţia să infecteze sudul Europei, de exemplu, sudul Italiei, şi să conducă la succesul a ceea ce se numea atunci eurocomunism (adică partidele comuniste ar fi dat mâna cu partidele social-democrate pentru a forma un front unit).

De altfel, Kremlinul se opunea la fel de mult eurocomunismului precum Kissinger, iar asta vă oferă o imagine foarte clară despre ce înseamnă teoria dominoului.

Chiar şi Kissinger, nebun aşa cum este, nu credea că armatele chiliene urmau să invadeze Roma. Evident că nu putea avea în minte acest gen de influenţă. El era îngrijorat de faptul că dezvoltarea economică de succes, în care economia ar produce beneficii pentru populaţia generală – nu doar profituri pentru corporaţiile private –, ar putea avea un efect contagios. În aceste comentarii, Kissinger a dezvăluit, de fapt, ideea de bază a politicii externe americane din ultimele decenii.

Acelaşi model avea să fie implementat şi în Nicaragua, în anii '80.

Nu doar acolo, ci pretutindeni. Acelaşi lucru a fost valabil şi în Vietnam, în Cuba, în Guatemala, în Grecia. Aceasta este întotdeauna grija strategilor americani – ameninţarea unui exemplu de succes, care ar fi demn de urmat.

Kissinger a mai spus, referindu-se tot la Chile: „Nu văd de ce ar trebui să stăm pur şi simplu şi să lăsăm o ţară să devină comunistă din cauza iresponsabilităţii poporului său."

După cum se afirmă în *The Economist*, ar trebui să ne asigurăm că politicile (economice) sunt izolate de politică. Dacă oamenii sunt iresponsabili, trebuie să fie eliminaţi din sistem.

În ultimii ani, rata de creştere economică a Chile a fost lăudată în presă.

Economia chiliană nu se descurcă deloc rău, dar se bazează aproape în întregime pe exporturi – fructe, cupru şi aşa mai departe – şi astfel este foarte vulnerabilă la fluctuaţiile de pe pieţele mondiale.

Am citit două poveşti foarte amuzante ieri. *The New York Times* a publicat un articol despre cum toată lumea din Chile este atât de fericită şi mulţumită de sistemul politic, încât nimeni nu acordă prea multă atenţie viitoarelor alegeri.

Dar *Financial Times* (care este cea mai influentă publicaţie de afaceri din lume şi despre care cu greu s-ar putea spune

că e radicală) a publicat un text în care se afirma exact contrariul. Se făcea referire la sondaje care arătau că 75% din populaţie era foarte „nemulţumită” de sistemul politic (care nu permite opţiuni reale).

Există într-adevăr o apatie faţă de alegeri, dar aceasta este o reflectare a descompunerii structurii sociale a statului. Chile a fost o societate foarte vie, plină de energie, timp de mulţi ani – până la începutul anilor ’70. Apoi, prin instaurarea terorii fasciste, a fost în esenţă depolitizată. Dizolvarea structurilor sociale este destul de frapantă. Oamenii lucrează singuri şi încearcă să se descurce singuri. Refugierea în individualism şi urmărirea exclusiv a câştigului personal reprezintă condiţia de bază a apatiei politice.

Nathaniel Nash a publicat în *The Times* o poveste a evenimentelor desfăşurate în Chile. El scrie că mulţi chilieni îşi amintesc cu tristeţe de discursurile înflăcărate ale lui Salvador Allende, care au dus la lovitura de stat în care au fost ucişi mii de oameni [inclusiv Allende]. Observaţi că nu îşi amintesc cu tristeţe despre tortură sau despre teroarea fascistă, ci doar despre discursurile lui Allende ţinute din postura unui candidat popular.

Cambodgia

> Vreţi să ne vorbiţi puţin despre noţiunile de victime relevante şi irelevante?

[Fostul reporter şi cronicar al *The New York Times* şi *Newsday*] Sydney Schanberg a publicat un editorial în *The Boston Globe* prin care îl critica extrem de dur pe senatorul Kerry din Massachusetts, acuzându-l că a fost duplicitar atunci când acesta a refuzat să recunoască faptul că vietnamezii nu au fost cooperanţi în privinţa prizonierilor de război americani. În opinia lui Schanberg, nimeni nu este dispus să spună adevărul despre acest subiect. El insistă că

guvernul ar trebui să aibă în cele din urmă onestitatea de a recunoaşte că armata SUA a părăsit Indochina lăsând în urmă militari americani. Bineînţeles că nu i-ar fi trecut prin cap să sugereze că guvernul ar trebui să fie, de asemenea, suficient de onest să recunoască faptul că am ucis câteva milioane de oameni şi am distrus trei ţări, pe care le-am lăsat într-o stare cu totul deplorabilă şi pe care le strangulăm economic până astăzi.

Ceea ce este însă cel mai surprinzător e faptul că acest Sydney Schanberg e o persoană lipsită de orice urmă de moralitate. Este considerat o mare conştiinţă a presei datorită curajului său de a expune crimele duşmanilor noştri oficiali – şi anume, Pol Pot (liderul armatei rebele a khmerilor roşii din Cambodgia). El a fost, de asemenea, principalul reporter american din Phnom Penh (capitala Cambodgiei) în 1973. Acest an a marcat perioada de vârf a bombardamentelor americane în această ţară, când sute de mii de oameni (conform celor mai bune estimări) au fost ucişi şi societatea a fost pur şi simplu distrusă.

Nimeni nu ştie foarte multe despre campania de bombardament şi efectele sale, deoarece oameni ca Sydney Schanberg au refuzat să o relateze. Nu i-ar fi fost greu să scrie câteva articole despre ea. Nu trebuia să se ducă în junglă – putea să treacă doar strada pe care se afla hotelul de lux din Phnom Penh în care stătea şi să vorbească cu oricare dintre sutele de mii de refugiaţi care fuseseră aduşi din zonele rurale în oraş.

Am trecut prin toate reportajele sale – sunt revizuite în detaliu în cartea pe care am scris-o împreună cu Edward Herman [în prezent, editor al publicaţiei *Lies of Our Times*], ce poartă titlul: *Manufacturing Consent*. Veţi găsi în reportajele lui câteva fraze împrăştiate ici-colo despre bombardamente, dar nu există un singur interviu luat vreunei persoane refugiate.

Există însă un act de atrocitate comis de trupele americane pe care l-a raportat într-adevăr (timp de aproximativ trei zile); *The Killing Fields*, filmul bazat pe povestea lui, se deschide cu descrierea lui. Despre ce este vorba în acel reportaj? Avioanele americane au bombardat un sat greşit – un sat aflat sub protecţia guvernului. Asta este atrocitatea pe care el a relatat-o. Dar ce s-a întâmplat atunci când armata americană a bombardat satele care trebuiau bombardate? Nu ne pasă de asta.

De altfel, felul în care Statele Unite au tratat prizonierii de război este înfiorător – nu numai în Vietnam, unde prizonierii de război au fost trataţi într-o manieră îngrozitoare, ci şi în Coreea, unde situaţia a fost şi mai gravă. Iar după cel de Al Doilea Război Mondial, am ţinut în detenţie, în mod ilegal, toţi prizonierii de război, aşa cum au făcut şi britanicii.

Prizonierii de război din cel de Al Doilea Război Mondial

> *Other Losses*, o carte canadiană, susţine că politica oficială a SUA în timpul celui de Al Doilea Război Mondial era aceea de a înfometa prizonierii germani de război. Mulţi dintre ei se presupune că au murit de foame.

Vă referiţi la cartea lui James Bacque. Au fost multe controverse cu privire la detaliile prezentate în acea carte, şi nu sunt sigur ce este adevărat. Pe de altă parte, există lucruri despre care nu există controverse. Ed Herman şi cu mine am scris pe larg despre toate acestea la sfârşitul anilor ’70.

Practic, americanii au organizat ceea ce se numeau „tabere de reeducare” pentru prizonierii germani (numele a fost în cele din urmă schimbat în ceva la fel de orwellian). Aceste tabere au fost celebrate drept un exemplu extraordinar al umanismului nostru; s-a spus că noi predam prizonierilor

noştri lecţia democraţiei (cu alte cuvinte, îi îndoctrinam pentru a accepta viziunea noastră).

Prizonierii au fost trataţi foarte brutal, înfometaţi etc. Deoarece aceste tabere de prizonieri încălcau în mod flagrant toate convenţiile internaţionale, ele erau păstrate secret. Ne-a fost teamă că germanii ar putea să se răzbune şi să trateze prizonierii americani în acelaşi fel. Mai mult, aceste tabere de reeducare nu au fost desfiinţate după război; nu mai ştiu exact când au fost dizolvate aceste lagăre de prizonieri, dar cred că SUA au păstrat puşcaşii germani până la jumătatea anului 1946. Aceşti soldaţi au fost folosiţi pentru muncă forţată, bătuţi şi ucişi. În Anglia, situaţia era şi mai dramatică. Britanicii au păstrat prizonierii germani de război până la jumătatea anului 1948. A fost ceva absolut ilegal.

În cele din urmă, a existat o reacţie publică în Marea Britanie. Persoana care a declanşat dezbaterile pe această temă a fost Peggy Duff, o femeie extraordinară care a murit cu câţiva ani în urmă. Mai târziu, ea a fost una dintre figurile de conducere din cadrul CND (Campania pentru Dezarmare Nucleară) şi al mişcării internaţionale de pace în anii ’60 şi ’70. Dar şi-a început cariera cu un protest împotriva modului în care erau trataţi prizonierii germani de război în Marea Britanie.

De altfel, de ce se vorbeşte doar despre soldaţii germani? Cum rămâne cu italienii? Germania este o ţară foarte eficientă, astfel că a publicat volume întregi de documente în care se detaliază ce s-a întâmplat cu prizonierii ei de război. Italia însă a avut o atitudine mult mai relaxată în această privinţă, aşa că nu a existat nicio investigaţie cu privire la soarta prizonierilor de război italieni. Nu ştim nimic despre ei, cu toate că au fost cu siguranţă trataţi mult mai rău.

Când eram copil, a existat o tabără de prizonieri de război chiar lângă liceul meu. Au existat conflicte între elevi cu privire la problema batjocoririi prizonierilor. Elevii nu puteau

ataca fizic prizonierii, pentru că erau în spatele unei bariere, dar aruncau tot felul de lucruri în ei şi îi batjocoreau. Câţiva dintre noi credeam că acest lucru era oribil şi am încercat să ne opunem, dar nu eram prea mulţi.

Note:

67 Operaţiunea *Paperclip* (agrafă de birou) a fost un program al Oficiului pentru Servicii Strategice (OSS) al SUA, autorizat în septembrie 1946 de către preşedintele american de la acea vreme, Harry Truman. Scopul acestui program a fost acela de a recruta oameni de ştiinţă din Germania nazistă pentru a lucra în Statele Unite după încheierea celui de Al Doilea Război Mondial. Aceştia au primit cetăţenia americană şi identităţi noi, jucând un rol-cheie în domenii extrem de importante la acea vreme cum ar fi aeronautica, electronica, medicina, dar şi zona serviciilor secrete. (*N. trad.*)

Varia

Consum *vs.* **prosperitate**

Statele Unite, care au 5% din populaţia lumii, consumă 40% din resursele planetei. Nu trebuie să fii un geniu ca să-ţi dai seama care sunt consecinţele acestui fapt.

În primul rând, o bună parte din consum este indus artificial – nu are legătură cu dorinţele şi nevoile reale ale oamenilor. Oamenii ar duce-o probabil mai bine şi ar fi mai fericiţi dacă nu ar avea multe dintre aceste lucruri.

Dacă măsuraţi sănătatea unei economii în funcţie de marja profiturilor, atunci acest consum este sănătos. Dacă măsuraţi consumul prin efectele pe care le are asupra oamenilor, atunci el este foarte nesănătos, în special pe termen lung.

Mediul de afaceri investeşte foarte mult într-o adevărată propagandă – căci ce sunt instituţiile de PR şi industria publicităţii dacă nu mijloace de propagandă – pentru a crea noi nevoi. Acest lucru a fost foarte bine înţeles cu mult timp în urmă; de fapt, această propagandă îşi are originea în primele zile ale Revoluţiei Industriale.

În altă ordine de idei, cei care au mai mulţi bani tind să consume mai mult, din motive evidente. Prin urmare, produsele de lux destinate celor bogaţi, şi nu produsele necesare traiului de zi cu zi, destinate celor săraci, constituie cea mai mare parte a consumului. Acest lucru este adevărat în SUA, dar şi la scară globală. Ţările mai bogate consumă mult mai mult decât cele mai sărace, iar în ţările mai bogate, cei bogaţi consumă mult mai mult decât concetăţenii lor mai săraci.

Cooperative

> Există un experiment social care se desfăşoară chiar acum în Mondragón, în regiunea bască a Spaniei. Aţi putea să îl descrieţi?

Mondragón este, în principiu, o foarte mare cooperativă deţinută de muncitori, din care fac parte ramuri industriale diferite, inclusiv o industrie manufacturieră destul de sofisticată. Din punct de vedere economic, experimentul este destul de reuşit, dar din moment ce face parte dintr-o economie capitalistă, nu poate asigura o creştere durabilă într-o măsură mai mare decât orice altă parte a economiei capitaliste.

Pe plan intern, această cooperativă nu este controlată de lucrători – ci de către manageri. Deci este un amestec de ceea ce uneori se numeşte *democraţie industrială* – ceea ce presupune că forţa de muncă are proprietatea asupra

mijloacelor de producţie – cu elemente de control ierarhic (spre deosebire de managementul lucrătorilor).

Am menţionat mai devreme că întreprinderile sunt unele dintre cele mai totalitare instituţii înfiinţate vreodată de om. Ceea ce se întâmplă însă în Mondragón este cu totul altceva.

Spectrul catastrofei ecologice iminente

> *Ascultător radio: Ce se întâmplă în economiile aflate în creştere din Asia de Sud-Est, China etc.? Vor fi un alt exemplu de exploatare capitalistă, sau ne putem aştepta să vedem o anumită schimbare în modul lor de raportare la capitalism?*

În acest moment, situaţia este catastrofală. În ţări precum Thailanda sau China, avem de a face cu catastrofe ecologice. Acestea sunt ţări în care creşterea este alimentată de investitori multinaţionali pentru care mediul este ceea ce se numeşte „cost externalizabil” (ceea ce înseamnă că nu trebuie să îi dai atenţie). Prin urmare, dacă distrugi pădurile din Thailanda, nu este nicio problemă, atât timp cât veţi obţine un profit de scurtă durată.

În China, dezastrele care sunt aproape iminente ar putea avea o magnitudine fără precedent, pur şi simplu din cauza dimensiunilor ţării. Acelaşi lucru este valabil pentru toată Asia de Sud-Est.

> *Dar când exploatarea mediului merge atât de departe, încât supravieţuirea comunităţilor este periclitată, credeţi că se va produce o schimbare?*

Nu şi dacă oamenii nu reacţionează. Dacă puterea este lăsată în mâinile investitorilor transnaţionali, oamenii vor fi pur şi simplu condamnaţi la moarte.

Putere nucleară

La o conferinţă ţinută în Washington, D.C., o femeie din audienţă s-a ridicat şi v-a criticat pentru faptul că susţineţi în continuare energia nucleară. Sunteţi într-adevăr susţinătorul energiei atomice?

Nu. Şi cred că nu este nimeni în favoarea energiei nucleare, nici măcar mediul de afaceri, pentru că este prea scumpă. Susţin însă altceva, şi anume necesitatea de a purta o discuţie raţională pe această temă. Adică o discuţie care să pornească de la recunoaşterea faptului că problema energiei nucleare nu este una morală, ci una tehnică. Trebuie să ne întrebăm care sunt consecinţele folosirii energiei nucleare, prin comparaţie cu alte tipuri de energie.

Există o serie de surse alternative de energie, de la cea solară la cea eoliană, precum şi posibilitatea de a folosi energia într-un mod mai economicos. Fiecare are propriile avantaje şi dezavantaje. Dar imaginaţi-vă că singurele alternative ar fi hidrocarburile şi energia nucleară. Dacă ar trebui să alegeţi între acestea două, aţi fi dator să vă întrebaţi care dintre ele este mai periculoasă pentru mediul înconjurător, pentru viaţa umană, pentru societatea noastră în ansamblu. Nu este deloc o întrebare prea simplă.

De exemplu, să presupunem că fuziunea nucleară a fost o alternativă fezabilă. S-ar putea să se dovedească a fi nepoluantă. Dar există şi factori negativi. Orice formă de energie nucleară implică probleme serioase de eliminare a deşeurilor radioactive şi poate contribui, de asemenea, la proliferarea armelor nucleare. Fuziunea ar necesita şi un nivel ridicat de centralizare a puterii de stat.

Pe de altă parte, industria hidrocarburilor, care este foarte poluantă, promovează şi ea centralizarea. Corporaţiile energetice sunt unele dintre cele mai mari din lume, iar sistemul construit în jurul Pentagonului este gândit în aşa fel încât să le menţină la putere.

Cu alte cuvinte, există întrebări la care răspunsurile trebuie gândite bine înainte. Nu sunt deloc nişte întrebări simple.

Familia

> Aţi sugerat că, pentru a consolida democraţia, oamenii ar trebui „să caute structuri autoritare şi să le chestioneze, eliminând orice formă de putere absolută şi de putere ierarhică”. Cum ar funcţiona acest lucru într-o structură familială?

În orice structură, inclusiv o structură familială, există diverse forme de autoritate. O familie patriarhală poate avea o autoritate foarte rigidă, cu tatăl care stabileşte reguli pe care alţii le respectă şi, în unele cazuri, chiar administrează pedepse grave dacă există o încălcare a acestora.

Există şi relaţii ierarhice între fraţi, între mamă şi tată, relaţii de gen şi aşa mai departe. Toate aceste raporturi ierarhice trebuie chestionate. În unele cazuri veţi ajunge, cred, la concluzia că autoritatea este deţinută în mod legitim – adică, uneori, autoritatea este justificată. Dar sarcina de a demonstra că autoritatea pe care o deţine cineva este legitimă îi revine întotdeauna celui care o deţine.

De exemplu, o anumită formă de control asupra copiilor este justificată. Este corect să împiedicaţi un copil să îşi bage mâna în cuptor sau să treacă strada în fugă, printre maşinile în mers. Nu este inadecvat să existe nişte limite clare pentru copii. Ei chiar au nevoie de ele... vor să înţeleagă care este locul lor în lume.

Trebuie să fim atenţi însă, pentru că toate aceste lucruri trebuie făcute cu simţ de răspundere, în chip asumat şi cu recunoaşterea faptului că orice rol autoritar are nevoie de justificare. Nu se justifică niciodată prin sine.

> Când ajunge copilul în punctul în care părintele nu mai trebuie să-şi exercite autoritatea?

Nu cred că există formule pentru asta. În primul rând, nu avem cunoştinţe ştiinţifice solide în acest domeniu şi nu avem o înţelegere foarte clară a acestor lucruri. Un amestec de experienţă şi de intuiţie şi o anumită cantitate de studiu ne pot oferi un cadru limitat de înţelegere care poate fi însă, cu siguranţă, contestat. Şi există, de asemenea, o mulţime de diferenţe de la un caz la altul.

Prin urmare, nu cred că există un răspuns simplu la această întrebare. Nu pot spune decât atât: creşterea autonomiei şi a autocontrolului, precum şi extinderea gamei de alegeri disponibile în mod legitim şi a capacităţii de a le exercita – asta înseamnă a te maturiza.

Ce este de făcut

> Ascultător radio: Ducând discuţia la un nivel mai personal, aş vrea să vă spun că am primit o notă în factura pe care o plătesc pentru serviciile publice prin care eram informat că se va face o majorare a tarifului. Lucrez, şi chiar nu am timp să stau să scriu o scrisoare de protest. Acest lucru se întâmplă tot timpul, şi nu doar cu mine. Majoritatea oamenilor nu au timp să fie activi din punct de vedere politic pentru a schimba ceva. Prin urmare, aceste majorări ale tarifelor se produc fără să vorbească cineva vreodată despre ceea ce se întâmplă. Adesea m-am întrebat de ce nu există o limitare a valorii profitului pe care îl poate face orice afacere (ştiu că probabil asta nu ar fi democratic).

Eu cred că ar fi extrem de democratic. Nu există nimic în principiul democraţiei care să spună că puterea şi bogăţia ar trebui să fie atât de concentrate, încât democraţia să devină un cuvânt gol.

Dar prima observaţie pe care o faceţi este perfect îndreptăţită. Dacă sunteţi o persoană care lucrează, pur şi simplu nu aveţi timp, de unul singur, să vă luptaţi cu compania de electricitate. Tocmai de aceea organizarea este

atât de importantă în societatea de astăzi. Este exact ceea ce fac sindicatele şi partidele politice care se bazează pe oamenii muncii.

Dacă în SUA ar exista un astfel de partid, atunci el ar fi cel care ar vorbi pentru voi, în numele vostru, şi ar spune adevărul despre ce se întâmplă cu majorarea tarifelor la energie electrică, de exemplu. Drept urmare, ar fi denunţaţi şi arătaţi cu degetul de oameni ca Anthony Lewis şi acuzaţi că sunt antidemocraţi – ar fi acuzaţi, cu alte cuvinte, pentru că reprezintă interesele populare, mai degrabă decât interesele puterii.

> Ascultător radio: Mă tem că poate exista un punct în care disperarea ajunge să te copleşească, pur şi simplu pentru că eşti împovărat de adevărurile pe care ni le împărtăşiţi. Aş dori să vă încurajez puternic să începeţi să dedicaţi măcar 10 sau 15% din apariţiile publice, din cărţile sau articolele dumneavoastră unor sfaturi practice şi detaliate pe care oamenii să le poată pună în aplicare pentru a încerca să schimbe lumea. Am auzit în câteva ocazii oameni care vă pun aceeaşi întrebare pe care o ridic şi eu aici, iar dumneavoastră răspundeţi: „Pur şi simplu, organizaţi-vă!”

Voi încerca să ţin cont de ce spuneţi şi să mă gândesc la asta, dar mă tem că răspunsul este întotdeauna acelaşi. Există o singură cale de a face faţă acestor lucruri. De unul singur, nu poţi face nimic. Tot ce poţi face este să deplângi situaţia. Dar dacă ne strângem toţi laolaltă, putem produce schimbarea. Este posibil orice, în funcţie de locul în care doriţi să vă investiţi eforturile.

Binele comun[68]

Note:

68 *The Common Good*, lucrare publicată iniţial în 1998, retipărită de 6 ori în SUA şi publicată în alte 6 ţări. A fost tipărită, în total, în 63 000 de exemplare.

Aristotel cel radical şi periculos

La începutul lunii ianuarie 1997, aţi vorbit la o conferinţă care a avut loc la Washington, D.C. A fost sponsorizată de mai multe organizaţii, inclusiv de grupul progresiv din Congres, un grup de aproximativ cincizeci de membri liberali şi radicali ai Congresului. Ce părere aveţi despre această conferinţă?

Am fost destul de plăcut surprins de ceea ce am văzut acolo. A fost o atmosferă bună, plină energie şi de viaţă. Ideea împărtăşită de majoritatea celor care au participat la eveniment – cu care sunt de acord – a fost că cei mai mulţi dintre americani sunt mai mult sau mai puţin în favoarea liberalismului de tip *New Deal*. Acest lucru este remarcabil, deoarece majoritatea americanilor nu au auzit niciodată *pe nimeni* care susţine această poziţie.

După câte se pare, piaţa a demonstrat că acel cuvânt care începe cu L este rău – asta e ideea care a fost repetată la

nesfârşit. Cu toate acestea, mulţi oameni din grupul progresist al Congresului SUA, care au susţinut în mod public politici de tip *New Deal* – precum senatorul democrat de Minnesota, Paul Wellstone, reprezentatul democrat din Massachusetts, Jim McGovern, şi alţii –, au câştigat alegerile pentru aceste poziţii în Congres. Grupul progresist a început, de fapt, să crească, după alegerile din 1996.

Trebuie spus însă că, în opinia mea, liberalismul de tip *New Deal* nu este în niciun caz sfârşitul drumului. Dar realizările sale, care sunt rezultatul unei serii lungi de lupte populare, merită apărate şi extinse.

Conferinţa pe care aţi prezentat-o acolo a fost intitulată Binele comun.

Acest titlu mi-a fost dat şi, din moment ce sunt un tip drăguţ, ascultător, despre asta am vorbit. Am luat-o de la început şi am vorbit despre *Politica* lui Aristotel, care este temelia celor mai multe teorii politice ulterioare.

Aristotel a considerat că o democraţie ar trebui să fie pe deplin participativă (cu unele excepţii notabile, ca femeile şi sclavii) şi că ar trebui să vizeze binele comun. Pentru a realiza acest lucru, trebuie să asigure o egalitate relativă, „proprietate moderată şi suficientă” şi „prosperitate durabilă” pentru toată lumea.

Cu alte cuvinte, Aristotel a înţeles că, dacă unii cetăţeni ai statului sunt excesiv de bogaţi, în vreme ce alţii extrem de săraci, nu putem vorbi serios despre democraţie. Orice democraţie adevărată trebuie să fie ceea ce noi numim astăzi un stat al bunăstării – de fapt, o formă extremă a acestuia, dincolo de orice şi-au imaginat oamenii în acest secol.

(Când am subliniat acest lucru la o conferinţă de presă de la Mallorca, titlurile din articolele spaniole au fost de genul: „Dacă Aristotel ar fi fost în viaţă astăzi, ar fi denunţat ca un radical periculos.” Ceea ce este probabil adevărat.)

Ideea că discrepanţele majore de statut socio-economic şi democraţia nu pot coexista poate fi regăsită şi în Epoca Iluminismului şi a liberalismului clasic, şi este susţinută de figuri importante precum de Tocqueville, Adam Smith, Jefferson şi alţii. Această idee a ajuns să fie mai mult sau mai puţin subînţeleasă.

Aristotel a arătat, de asemenea, că, dacă într-o democraţie perfectă există un număr mic de oameni foarte bogaţi şi un număr mare de oameni foarte săraci, săracii îşi vor folosi drepturile lor democratice pentru a-i lipsi de avere pe cei bogaţi. Aristotel a considerat acest lucru nedrept şi a susţinut că există două soluţii posibile: reducerea sărăciei (ceea ce a recomandat el) sau reducerea democraţiei.

James Madison[69], care nu era deloc un ignorant, a remarcat aceeaşi problemă, dar, spre deosebire de Aristotel, soluţia implementată de el a fost reducerea democraţiei, nu a sărăciei. El a crezut că scopul principal al guvernării este „să protejeze minoritatea celor extrem de bogaţi de majoritate”. Aşa cum colegului său, John Jay, îi plăcea să spună, „oamenii care deţin ţara ar trebui să o guverneze”.

Madison se temea că o parte tot mai mare a populaţiei, care suferă de pe urma inechităţilor grave din societate, „îşi va dori, chiar dacă nu va recunoaşte acest lucru în mod explicit, o distribuţie mai echitabilă a bunăstării”. Dacă ar avea putere democratică, există pericolul ca această majoritate să facă mai mult decât doar să îşi dorească acest lucru. El a prezentat problema în mod explicit la Convenţia Constituţională, exprimându-şi îngrijorarea că majoritatea săracă îşi va folosi puterea pentru a provoca ceea ce am numi acum reforma agrară.

Prin urmare, Madison a creat astfel un sistem care se asigura că democraţia nu putea funcţiona. A plasat puterea în mâinile „unui grup de oameni dintre cei mai capabili”, adică în mâinile celor care deţin „bogăţia naţiunii”. Ceilalţi cetăţeni

urmau să fie marginalizaţi şi segregaţi în diferite moduri, scop care a fost atins, de-a lungul anilor, prin cele mai variate metode: circumscripţii politice fracturate, bariere împotriva acţiunii şi cooperării unificate a clasei muncitoare, exploatarea conflictelor etnice şi rasiale etc.

(Ce-i drept, Madison a *fost* pre-capitalist, iar „grupul de oameni dintre cei mai capabili” trebuia să fie alcătuit din „oameni de stat iluminaţi” şi „filozofi binevoitori”, nu din investitori şi directori corporativi care încearcă mereu să îşi sporească averea, indiferent de efectul pe care îl are asta asupra celorlalţi. Când Alexander Hamilton şi urmaşii săi au început să transforme Statele Unite într-un stat capitalist, Madison a fost destul de îngrozit de această perspectivă. În opinia mea, dacă ar fi în viaţă astăzi, Madison ar fi un anticapitalist – la fel ca Jefferson şi Adam Smith.)

Este puţin probabil ca ceea ce numim astăzi „rezultate inevitabile ale pieţei” să fie vreodată tolerat într-o societate cu adevărat democratică. Există două căi care pot fi urmate: calea sugerată de Aristotel, prin care ar trebui să garantăm aproape tuturor „suficientă bunăstare”, creând ceea ce el numeşte „clasa de mijloc”; sau calea propusă de Madison, prin care limităm funcţionarea democraţiei.

De-a lungul istoriei noastre, puterea politică a fost, de obicei, în mâinile celor care au deţinut ţara. Au fost câteva variaţii pe această temă, cum s-a întâmplat în contextul *New Deal*-ului. Franklin D. Roosevelt a trebuit să găsească cumva o soluţie pentru problema că societatea americană nu mai voia să tolereze starea de fapt. El a lăsat puterea în mâinile celor bogaţi, dar i-a obligat să respecte un soi de contract social. Asta n-a fost ceva nou şi se va întâmpla în viitor.

Egalitate

Ar trebui să susţinem doar egalitatea de şanse sau şi egalitatea în privinţa rezultatelor obţinute, adică situaţia în

> care toată lumea ajunge să facă parte, într-o măsură mai mare sau mai mică, din aceeaşi clasă socio-economică?

Mulţi gânditori, începând cu Aristotel, au considerat că egalitatea rezultatelor ar trebui să fie un obiectiv major al oricărei societăţi libere şi echitabile. (Ei nu au avut în vedere rezultate identice, dar cel puţin relativ egale.)

Acceptarea inegalităţii radicale în privinţa rezultatelor este o abatere gravă de la ideile centrale ale tradiţiei umaniste liberale. De fapt, Adam Smith susţinea pieţele libere tocmai pornind de la presupunerea că, în condiţii de libertate perfectă, pieţele libere ar conduce la o egalitate perfectă în ceea ce priveşte rezultatele, ceea ce el credea că este un lucru bun.

O altă figură impresionantă a panteonului, de Tocqueville, a admirat egalitatea relativă pe care credea că a văzut-o în societatea americană. (El a exagerat considerabil, dar să lăsăm deoparte întrebarea dacă percepţiile sale erau exacte.) De Tocqueville a subliniat destul de explicit că dacă s-ar fi ajuns vreodată la o „inegalitate permanentă a condiţiilor", democraţia ar fi murit deja.

De altfel, în alte părţi ale operei sale, care nu sunt citate pe scară largă, de Tocqueville a condamnat „aristocraţia manufacturieră", care a crescut sub ochii lui în SUA, pe care a numit-o „una dintre cele mai crude" din istorie. El a spus că, dacă această aristocraţie va ajunge vreodată la putere, vom avea o mare problemă. Jefferson şi alte figuri ale Iluminismului au avut aceeaşi teamă. Din păcate, realitatea de astăzi întrece cu mult coşmarurile lor cele mai întunecate.

> Ron Daniels, directorul Centrului pentru Drepturile Constituţionale din New York, foloseşte metafora a doi alergători într-o cursă: unul începe la linia de start, iar celălalt începe la doi metri faţă de linia de sosire.

Aceasta este o analogie bună, dar nu cred că surprinde aspectul cel mai important al problemei. Este adevărat că nu

se poate vorbi în niciun caz despre egalitate de şanse în această ţară, dar chiar dacă ea ar exista, sistemul *tot* ar fi intolerabil.

Să presupunem că avem doi alergători care încep exact în acelaşi punct, au aceleaşi ghete şi aşa mai departe. Unul dintre ei termină cursa pe primul loc şi primeşte tot ce doreşte; celălalt termină pe locul al doilea şi moare de foame.

Unul dintre mecanismele de abordare a inegalităţii este acţiunea afirmativă. Ce părere aveţi despre asta?

Multe societăţi privesc acţiunea afirmativă ca pe ceva de la sine înţeles. În India, de exemplu, un fel de sistem de acţiune afirmativă, sistemul de *rezervări*, a fost instituit la sfârşitul anilor ’40, la momentul independenţei, într-un efort de a depăşi diferenţele de castă şi de gen, care aveau o istorie foarte veche şi rădăcini foarte adânci.

Orice astfel de sistem va pune o povară pe umerii unora, pentru a dezvolta (sperăm) o societate mai echitabilă şi mai dreaptă în viitor. Acţiunea afirmativă nu e deloc uşor de pus în practică. Nu cred că există reguli mecanice simple pentru asta. Atacul asupra acţiunii afirmative este, într-o mare măsură, o încercare de a justifica modelele opresive, discriminatorii care au existat în trecut. Pe de altă parte, acţiunea afirmativă ar trebui să fie concepută în aşa fel încât să nu aducă deservicii oamenilor săraci, care nu fac parte din categoriile cărora li se oferă susţinere.

Acest lucru poate fi făcut. Au existat exemple concrete foarte eficiente de acţiune afirmativă – în universităţi, în industria construcţiilor, în domeniul serviciilor publice şi în alte părţi. Dacă priviţi în detaliu, veţi găsi o mulţime de lucruri de criticat, dar principala direcţie a programului este umană şi adecvată.

Despre biblioteci

> Bibliotecile au fost foarte importante pentru dezvoltarea dumneavoastră intelectuală când eraţi copil, nu-i aşa?

Obişnuiam să bântui principala bibliotecă publică din centrul oraşului Philadelphia, care era extrem de generoasă. Acolo am citit toată literatura anarhistă şi marxistă pe care o citez mereu. A fost o vreme când oamenii citeau şi foloseau foarte mult bibliotecile. Serviciile publice erau mai generoase în multe privinţe la sfârşitul anilor ’30 şi începutul anilor ’40.

Cred că acesta este unul dintre motivele pentru care oamenii săraci, chiar şomeri, care locuiau în mahalale, păreau mai plini de speranţă atunci. Poate că ce spun acum este rodul sentimentalismului şi implică compararea percepţiilor unui copil cu cele ale unui adult, dar cred că este şi ceva adevăr aici. Bibliotecile au fost unul dintre factorii care au contribuit la asta, căci ele nu erau destinate doar oamenilor educaţi, ci erau folosite de foarte mulţi oameni. Asta e mult mai puţin adevărat acum.

> Să vă spun de ce am ridicat această întrebare. Recent, m-am întors să vizitez biblioteca publică pe care am frecventat-o când eram copil, aflată la intersecţia dintre 78 şi York, în New York. N-am mai fost acolo de treizeci şi cinci de ani şi acum se află într-unul dintre cele mai bogate districte din ţară.
>
> Am descoperit că au foarte puţine cărţi politice. Când bibliotecarul mi-a explicat că bibliotecile-sucursală au cu precădere bestselleruri, i-am spus că aş fi fericit să îi donez nişte cărţi.
>
> A părut să fie cât de cât interesat şi mi-a sugerat să completez un formular. Când m-am dus la birou pentru a obţine unul, am aflat că costă 30 de centi pentru a recomanda o carte pe care credeţi că biblioteca ar trebui să o cumpere!

Din ce îmi dau seama, este o situaţie similară cu cea întâlnită în domeniul editorial în genere, inclusiv în cel al librăriilor. Zbor foarte mult cu avionul şi de multe ori rămân blocat pe

un aeroport sau pe altul... pentru că, de exemplu, ninge în Chicago şi avionul nu poate ateriza. Pe vremuri nu aveam nicio problemă să găsesc în aeroport o carte pe care voiam să o citesc: un clasic sau ceva de actualitate. Acum este aproape imposibil. (De altfel, acest lucru nu este valabil numai în Statele Unite. Am fost blocat pe aeroportul din Napoli nu cu mult timp în urmă, iar librăriile de acolo erau îngrozitoare.)

Cred că de cele mai mult ori această situaţie este cauzată de presiunile de pe piaţă. Cărţile care au statut de bestseller se vând repede, şi este costisitor să ţii cărţi care ocupă loc într-o librărie pentru că nu se vând foarte bine. Modificările din legile fiscale au agravat problema, făcând inventarul o chestiune şi mai costisitoare decât era pentru edituri, astfel că multe cărţi ajung să fie vândute mult mai devreme la ofertă.

Cred că mai ales cărţile pe teme politice sunt afectate de acest lucru – dacă intri în lanţurile mari de librării, care domină piaţa de carte din ziua de astăzi, cu siguranţă nu găseşti multe dintre ele – dar acelaşi lucru este valabil şi pentru majoritatea cărţilor. Nu cred că e vorba despre cenzură politică.

> Aripa dreaptă promovează ideea de a taxa oamenii pentru dreptul de a folosi biblioteca.

Aceasta face parte din întreaga idee de reproiectare a societăţii, astfel încât să fie doar în avantajul celor bogaţi. Observaţi că nu cer închiderea Pentagonului, de exemplu. Nu este nimeni suficient de nebun să creadă că Pentagonul ne apără de marţieni sau de cine ştie ce invazie, dar înţeleg foarte bine că Pentagonul este o subvenţie pentru cei bogaţi. Prin urmare, bibliotecile sunt problema.

Lexington, suburbia din Boston unde locuiesc, este un oraş în care există o clasă mijlocie înstărită, astfel că oamenii sunt dispuşi şi capabili să contribuie la bibliotecă. Şi eu contribui

cu bani la fondul de carte şi mă bucur că pot să mă folosesc de ea.

Dar nu îmi place faptul că legile de zonare şi transportul public inadecvat sunt garanţia faptului că numai oamenii bogaţi pot locui în Lexington. În cartierele mai sărace, puţini oameni au destui bani pentru a contribui la bibliotecă sau timp să o folosească sau ştiu ce să caute odată ce au ajuns acolo.

Permiteţi-mi să vă spun o poveste deprimantă. Una dintre fiicele mele a trăit într-un oraş muncitoresc destul de vechi, aflat în declin. Oraşul nu este o mahala îngrozitoare, dar se află în ruină. Totuşi, se întâmplă să aibă o bibliotecă publică destul de frumoasă – nu are o colecţie extraordinară de cărţi, ci lucruri bune de citit pentru copii. Biblioteca se află într-un spaţiu bine proiectat, conceput cu multă imaginaţie, şi se află în grija câtorva bibliotecari.

Am fost împreună cu copiii ei într-o sâmbătă după-amiază şi nu era nimeni acolo, cu excepţia câtorva copii ai familiilor din zonă. Unde sunt copiii care ar trebui să fie acolo? Nu ştiu, probabil că se uită la televizor, dar a merge la bibliotecă nu e genul de lucru pe care îl fac.

Mersul la bibliotecă *era* genul de lucru pe care l-ai fi făcut dacă erai o persoană din clasa muncitoare acum cincizeci sau şaizeci de ani. Golirea minţilor oamenilor de capacitatea sau chiar de dorinţa de a avea acces la resursele culturale este o victorie extraordinară pentru sistem.

Libertate

> Cuvântul libertate a devenit practic sinonim cu capitalismul, ca în titlul cărţii lui Milton Friedman, *Capitalism şi libertate*.

Echivalarea asta este o înşelătorie veche. Milton Friedman este suficient de inteligent pentru a şti că nu a existat niciodată nimic asemănător cu capitalismul şi că, dacă ar exista, nu ar supravieţui timp de trei secunde – mai ales

pentru că afacerile nu ar permite acest lucru. Corporaţiile fac presiuni asupra unor guverne puternice tocmai pentru a le proteja de disciplina pieţei, iar existenţa lor este un atac asupra pieţelor.

Toate aceste discuţii în care se pune semnul egal între capitalism şi libertate sunt în chip premeditat sofistice. De îndată ce te muţi în lumea reală, vezi că nimeni n-ar putea să creadă astfel de prostii.

> Dwayne Andreas, CEO al ADM [Archer Daniels Midland, sponsor major al Radioului Naţional Public şi al Serviciului Public de Radiodifuziune, care îşi spune *Supermarket to the World*], a fost auzit spunând: „Absolut nimic pe lumea asta nu este vândut pe o piaţă liberă. Dar absolut nimic! Singurul loc în care există o piaţă liberă este discursul politicienilor."

Probabil a fost o notă internă sau ceva de felul ăsta – această afirmaţie nu face parte dintre cele care pot fi spuse publicului. Dar, în general, ea este adevărată. După cum a arătat Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare, „supravieţuirea pe pieţele agricole depinde mai puţin de avantajul comparativ decât de accesul comparativ la subvenţii".

Doi economişti din Olanda au constatat că fiecare dintre cele mai mari 100 corporaţii transnaţionale de pe lista revistei *Fortune* a beneficiat de politica industrială a ţării sale de origine şi că cel puţin douăzeci dintre acestea nici măcar nu ar fi supravieţuit dacă guvernele lor nu le-ar fi acordat subvenţii mari atunci când aveau probleme.

Acum ceva vreme, a fost un articol pe prima pagină în *The Boston Globe*, în care se vorbea despre cum am întrecut Japonia în producţia de semiconductori. În text se spunea că tocmai am asistat la „una dintre marile inversări de roluri din era modernă – transformarea Japoniei din monstru economic în cârpaci... Efortul guvernului japonez de a domina industria de cipuri, de exemplu, a luat sfârşit. Cota de piaţă a SUA la nivel global în producţia de cipuri, care s-a prăbuşit mult sub

cea a Japoniei în 1985, a crescut brusc peste cea niponă în 1993 şi a rămas acolo.” În articol era citat Edward Lincoln, consilier economic al fostului ambasador al SUA în Japonia, Walter Mondale, care spunea: „Lecţia anilor ’90 este că toate naţiunile se supun aceloraşi legi economice.”

Ce s-a întâmplat de fapt? În anii ’80, administraţiile Reagan–Bush au forţat Japonia să majoreze preţurile pentru cipuri şi să garanteze producătorilor americani o cotă pe pieţele japoneze. Ei au investit, de asemenea, o mulţime de bani în industria noastră, prin sistemul militar şi prin Sematech, un consorţiu guvernamental care a fost limitat la companii americane. Din cauza acestei intervenţii de stat la scară largă, SUA au reuşit să-şi recapete controlul asupra pieţei microprocesoarelor.

Japonia a anunţat apoi că a fondat un nou consorţiu guvernamental pentru industria semiconductorilor în efortul de a concura cu SUA. (Unele corporaţii din SUA urmează să participe la proiectele japoneze în această nouă epocă pe care unii economişti o numesc „capitalism de alianţă”.) Evident, niciuna dintre aceste acţiuni nu avea nimic de-a face cu legile pieţei.

Salvarea Mexicului de la faliment este un alt exemplu. Firmele mari de investiţii din New York ar fi urmat să înregistreze pierderi enorme dacă Mexicul ar fi dat faliment, nemaiputând să îşi plătească împrumuturile, sau dacă şi-ar fi plătit împrumuturile pe termen scurt în peso devalorizat, aşa cum era în mod legal îndreptăţit să facă. Dar publicul american a sfârşit prin a le garanta pierderile – ca de obicei.

Poţi să câştigi oricât de mai mulţi bani, dar dacă ajungi la necaz, este responsabilitatea contribuabililor să repare lucrurile. În cadrul capitalismului, investiţiile ar trebui să fie foarte puţin riscante. Adevărul este însă că nicio corporaţie nu vrea pieţe libere – ceea ce vor toţi este putere.

Unul dintre numeroasele domenii în care libertatea şi capitalismul intră în coliziune este ceea ce se numeşte în mod rizibil *comerţ liber*. Potrivit estimărilor, aproximativ 40% din comerţul american este un comerţ ce se desfăşoară intern, la nivelul aceleiaşi corporaţii. Dacă un producător de automobile din SUA transferă o piesă auto din Indiana în Illinois, asta nu se numeşte comerţ; dar dacă transferă aceeaşi parte din Illinois în nordul Mexicului, se numeşte comerţ: este considerat export atunci când piesa iese din SUA şi import atunci când intră.

Dar acest fenomen nu reprezintă nimic mai mult decât exploatarea muncii ieftine, evitarea reglementărilor de mediu şi fentarea impozitelor. Acest tip de activitate se desfăşoară în proporţii similare sau chiar într-o măsură mai mare în alte ţări industriale. În plus, alianţele strategice dintre firme joacă un rol tot mai important în administrarea economiei globale.

Drept urmare, discuţia despre „creşterea comerţului mondial" este în mare parte o glumă. Ceea ce este în creştere e o interacţiune complicată între corporaţiile transnaţionale – instituţii administrate la nivel central, care de fapt nu sunt altceva decât economii aflate sub control privat.

Ipocrizia este omniprezentă. De exemplu, stimulentele pentru comerţul liber solicită şi drepturi de proprietate intelectuală (drepturi de autor, brevete etc.) care sunt instrumente extreme ale protecţionismului. Versiunea de brevet a Organizaţiei Mondiale a Comerţului (pe care ţările bogate de astăzi nu ar fi acceptat-o niciodată atunci când încercau să îşi obţină poziţia pe care o au astăzi) nu este numai extrem de dăunătoare pentru ţările în curs de dezvoltare din punct de vedere economic, ci subminează şi inovaţia – de fapt, chiar acesta este scopul ei. Ceea ce numim „comerţ liber", nu este altceva decât un instrument pentru concentrarea puterii în mâinile celor bogaţi.

Corporaţiile transnaţionale doresc să reducă libertatea subminând funcţionarea democratică a statelor în care activează, asigurându-se, în acelaşi timp, că guvernul va fi suficient de puternic pentru a le proteja şi sprijini. Aceasta este esenţa a ceea ce numesc uneori „teoria pieţei aşa cum există ea în realitate”.

Dacă te uiţi puţin la întreaga istorie a dezvoltării economice moderne, descoperi că – practic, fără excepţie – adepţii „pieţei libere” doresc ca principiile acesteia să fie aplicate doar celor săraci şi claselor de mijloc, dar nu şi celorlalţi. Guvernul subvenţionează corporaţiile, le protejează de riscurile pieţei şi le permite să păstreze profiturile.

> Pot fuma aici, în biroul dumneavoastră? Dacă nu îmi permiteţi acest lucru, îmi limitaţi libertatea?

Îţi limitez libertatea, dar îmi sporesc drepturile. Dacă fumezi în biroul meu, îmi sporesc şansele de a muri. Orice efort de a crea o existenţă mai umană va limita libertatea cuiva. Dacă un copil traversează strada în faţa mea când am semafor roşu, asta îmi limitează libertatea de a da peste el şi de a merge mai repede.

Şcolile publice sunt un alt exemplu. Persoanele care nu au copii trebuie să plătească încă taxe prin care susţin sistemul de învăţământ public, pentru că înţelegem toţi că este bine pentru societatea noastră dacă copiii sunt educaţi. Chestiunea dacă avem sau nu copii nu este relevantă aici.

Cei mai fanatici susţinători ai despotismului privat (care vor să submineze, de fapt, libertatea şi democraţia) folosesc în mod natural cuvinte frumoase precum *libertatea*. Ceea ce vor ei, de fapt, să spună este că trebuie să avem tiranie şi un stat puternic pentru a asigura libertatea. Hai să vedem care sunt propunerile lor.

În cadrul Fundaţiei Heritage, de exemplu, se discută foarte mult despre marile probleme filozofice, despre minimalizarea statului şi aşa mai departe; dar se cere mărirea bugetului

Pentagonului, deoarece este cea mai importantă conductă de subvenţionare publică pentru industriile de înaltă tehnologie. Aceasta este o poziţie dificil de apărat, dar, atât timp cât nu există o dezbatere publică serioasă pe această temă, nimeni nu îi va lua la întrebări.

Personajele care susţin poziţiile cele mai extreme, precum Murray Rothbard, sunt cel puţin oneste. Rothbard susţine, de exemplu, eliminarea impozitelor pe autostrăzi, deoarece vă obligă să plătiţi pentru un drum pe care s-ar putea să nu mergeţi niciodată. Ca o alternativă, ei sugerează că, dacă tu şi cu mine vrem să ajungem undeva, ar trebui să construim un drum acolo şi apoi să percepem taxe celor care vor să se folosească de drumul nostru.

Încercaţi să generalizaţi asta. O astfel de societate nu ar putea supravieţui, şi chiar dacă ar putea, ar fi atât de plină de teroare şi de ură, încât orice fiinţă umană ar prefera să trăiască în iad.

În orice caz, este ridicol să vorbim despre libertate într-o societate dominată de corporaţii uriaşe. Ce fel de libertate există în interiorul unei corporaţii? Sunt instituţii totalitare, în care ordinele vin de sus, iar în cel mai bun caz voi le transmiteţi mai departe. Există cam aceeaşi libertate ca în cazul stalinismului. Puţinele drepturi pe care le au angajaţii sunt garantate de autoritatea publică limitată care există încă.

Atunci când instituţiile enorme, private şi tiranice primesc aceleaşi drepturi ca – sau chiar mai multe decât – fiinţele umane, libertatea devine o glumă. Soluţia nu este de a submina libertatea, ci de a submina tiraniile private.

> În Boulder [Colorado], oraşul în care locuiesc, a fost supusă la vot o ordonanţă care interzice fumatul în restaurante. A existat o campanie de mari proporţii împotriva acestei iniţiative. Unii membri ai consiliului orăşenesc au fost ameninţaţi, iar acţiunile lor au fost descrise ca fiind „fasciste” sau „asemănătoare celor naziste”. Toate acestea în numele libertăţii.

Nu este nimic nou în legătură cu asta. În trecut, se spunea că Philip Morris trebuie să aibă libertatea de a convinge copiii de vreo doisprezece ani să fumeze, iar mamele copiilor sunt libere să îi împiedice să o facă. Bineînţeles, Philip Morris are mai multe resurse şi, prin urmare, o putere mult mai mare de convingere decât mii de părinţi şi sute de consilii urbane, dar acest lucru este considerat irelevant.

Am asistat la o coincidenţă amuzantă cu ceva timp în urmă. *The New York Times* a publicat un editorial scris de un membru important al Institutului Hoover despre „profundele diferenţe filozofice" care separau liberalii şi conservatorii. Liberalii doresc să impună politica socială administrată la nivel federal, în timp ce „conservatorii preferă să transfere puterea statelor din uniune, fiind convinşi că politicile ar trebui să ia naştere din apropierea de oameni".

În aceeaşi zi, *The Wall Street Journal* a publicat un articol intitulat: „De obicei, Fidelity[70] obţine ceea ce îşi doreşte, iar acum îşi doreşte reduceri de taxe din partea statului Massachusetts." În mod deloc surprinzător, prima frază a textului suna cam aşa: „Când Fidelity Investments vorbeşte, Massachusetts ascultă" – altfel e de rău.

Massachusetts ascultă, explică articolul, deoarece Fidelity este una dintre cele mai mari firme din acel stat şi îşi poate muta cu uşurinţă operaţiunile peste graniţă, în Rhode Island. Asta a fost exact ceea ce ameninţa să facă Fidelity dacă Massachusetts nu-i acordă „scutirea de taxe" – o subvenţie, de fapt, de vreme ce „poporul" plăteşte taxe mai mari pentru a o compensa. (New York a făcut recent acelaşi lucru, atunci când societăţile financiare importante ameninţau să se mute în New Jersey.) Massachusetts a acordat corporaţiei „scutirea de taxe" pe care o cerea.

Cu câteva luni mai devreme, Raytheon a cerut scutirea de impozite şi taxe pentru utilităţi, poate pentru a compensa faptul că în ultimii patru ani acţiunile sale s-au triplat în

valoare, în timp ce dividendele per acţiune au crescut şi ele cu 25%. Rapoartele din ziarele dedicate mediului de afaceri ridicau întrebarea (retorică) dacă Raytheon „solicită reduceri de impozite pentru a da mai departe acţionarilor banii astfel obţinuţi”.

Din nou, Massachusetts a dat curs ameninţării. Legislatorii puseseră la punct un plan general de tăieri de taxe pentru marile întreprinderi din Massachusetts, dar au trebuit să le limiteze la Raytheon şi alţi „contractori în domeniul apărării”.

E o poveste veche. Până la sfârşitul secolului al XIX-lea, corporaţiile s-au limitat la funcţii definite în mod explicit prin statutul fiecărui stat. Această cerinţă a dispărut în mod efectiv atunci când statul New Jersey s-a oferit să renunţe la ea. Corporaţiile au început să se înfiinţeze în New Jersey, în loc de New York, forţând astfel New York să renunţe la cerinţele sale, declanşând o competiţie între state.

Rezultatul a fost o creştere substanţială a puterii tiranilor privaţi, care le-a oferit noi arme pentru a submina libertatea şi drepturile omului şi pentru a administra pieţele în interesul lor. Logica este aceeaşi atunci când GM decide să investească în Polonia sau atunci când Daimler-Benz transferă producţia din Germania, unde munca este foarte bine plătită, către Alabama, unde mâna de lucru este foarte ieftină.

Forţând Alabama să intre în competiţie împotriva unui alt stat, Carolina de Nord, pentru a beneficia de investiţiile sale într-o nouă fabrică, Daimler-Benz a primit subvenţii, pieţe protejate şi protecţie împotriva riscurilor. (Corporaţiile mai mici pot intra şi ele pe fir, când statele sunt forţate să concureze pentru a mitui companiile puternice.)

Desigur, este mult mai uşor să joci acest joc cu state americane decât ar fi să îl joci cu ţări. Pentru ca Fidelity să se mute în Rhode Island şi Raytheon să se mute în Tennessee, nu este nevoie de prea multă bătaie de cap – iar

Massachusetts o ştie. Transferul operaţiunilor în străinătate ar fi însă mai dificil.

„Conservatorii” sunt cu siguranţă suficient de inteligenţi pentru a înţelege că transferul puterii de decizie la nivel de stat nu echivalează cu un transfer de putere către cetăţeni, ci cu un transfer de putere către cei care sunt deja suficient de puternici pentru a cere subvenţii cu o mână ca să le acorde acţionarilor cu cealaltă. Acesta este „principiul filozofic profund” care se află la baza tuturor eforturilor „conservatorilor” de a transfera puterea către state.

Există încă unele pârghii defensive la nivel federal, motiv pentru care el este privit de corporaţii ca un inamic, dar instrumentele prin care banii publici sunt direcţionaţi către corporaţii – cum ar fi Pentagonul, al cărui buget se ridică, în ciuda obiecţiilor a cel puţin 80% dintre cetăţeni – nu mai pot fi controlate la nivelul guvernului federal.

Potrivit unui sondaj de opinie publicat în *The Washington Post*, un număr enorm de oameni cred că orice lucru făcut de guvernul federal este rău – cu excepţia armatei, de care avem nevoie, desigur, pentru a contracara ameninţările grave la adresa securităţii SUA. (Chiar şi aşa, oamenii nu au vrut să crească bugetul militar, aşa cum au procedat Clinton, Gingrich şi alţii.) Ce ar putea explica acest lucru? – se întrebau cei de la *The Washington Post*.

Să fie oare cei cincizeci de ani de propagandă corporatistă intensă, în presă şi aiurea, care a încercat să îndrepte frica, furia şi ura oamenilor împotriva guvernului, mascând astfel puterea *privată* de care dispuneau corporaţiile? Nu vreau să spun că aceasta este explicaţia pentru situaţia în care ne aflăm. Pentru mine, este un mister de ce oamenii au aceste idei ciudate.

Dar nu există nicio îndoială că le au. Când cineva vrea să îşi verse furia pentru faptul că viaţa lui se destramă, este mai

probabil să pună o bombă într-o clădire federală decât într-un sediu corporativ.

Există o mulţime de lucruri în neregulă cu guvernul, dar această propagandă se opune *lucrurilor bune* care ţin de guvern – şi anume faptului că el este singurul sistem de apărare al oamenilor împotriva tiraniei private.

> Pentru a reveni la situaţia din Boulder, este ea un exemplu pentru ceea ce numiţi „anti-politică”?

Este un exemplu de opoziţie faţă de democraţie, de vreme ce este negat dreptul oamenilor de a se reuni şi de a decide în mod democratic cum vor să trăiască.

> Aţi arătat, în mod frecvent, că în timp ce directorii companiilor primesc tot ceea ce doresc pe un platou de argint, sunt extrem de reticenţi faţă de extrema dreaptă, deoarece doresc să se asigure că fiicele lor continuă să aibă acces la avort. Dar fiicele lor au avut acces la avorturi înainte de Roe *vs.* Wade[71].

Directorii executivi ai corporaţiilor nu vor să fie siliţi să facă astfel de lucruri în secret şi să se implice în activităţi criminale. Ei doresc ca soţiile şi fiicele lor să beneficieze de toate libertăţile şi să trăiască într-o societate civilizată, nu una aflată sub controlul fundamentalismului religios, unde oamenii din jurul lor cred că lumea a fost creată cu vreo două mii de ani în urmă.

Un alt lucru care îi îngrijorează în legătură cu această tendinţă ultraconservatoare este că ea are şi o dimensiune populistă. Există foarte multă opoziţie faţă de organizaţiile prea mari, nu doar faţă de guvernele supradimensionate. Extrema dreaptă nu înţelege de ce ar trebui să finanţăm proiecte ştiinţifice, de exemplu, dar mediul de afaceri înţelege foarte bine acest lucru, mai ales că astfel de programe creează tehnologia şi cunoştinţele pe care le va exploata în viitor.

Dincolo de asta, directorii executivi nu sunt foarte bucuroşi la gândul dezmembrării unor instituţii internaţionale, cum ar fi

Organizaţia Naţiunilor Unite, sau eliminării a ceea ce se numeşte ajutor străin. Ei au nevoie de acele instituţii şi vor să le păstreze. Jingoistul, fanaticul îngust la minte cu ajutorul căruia au obţinut dereglementarea pe care şi-o doreau, reforma justiţiei şi reducerea serviciilor sociale, este o sabie cu dublu tăiş, iar corporaţiile sunt cu siguranţă îngrijorate de asta.

Note:

69 James Madison (16 martie 1751 – 28 iunie 1836) a fost unul dintre Părinţii Fondatori ai Statelor Unite ale Americii şi a ocupat funcţia de preşedinte al Uniunii între 1809 şi 1817. A fost coautor, împreună cu John Jay şi Alexander Hamilton, al documentului cunoscut sub numele de *Federalist Papers*, prima constituţie a Statelor Unite, fiind de asemenea considerat „Părintele Constituţiei" Statelor Unite ale Americii. (*N. trad.*)

70 Fidelity Investments Inc., denumită în mod obişnuit Fidelity, este o corporaţie multinaţională de servicii financiare americane cu sediul în Boston, Massachusetts. (*N. trad.*)

71 Roe *vs*. Wade este o decizie de referinţă, luată în anul 1973 de către Curtea Supremă a Statelor Unite cu privire la problema constituţionalităţii legilor care incriminau sau restricţionau accesul la avorturi. Cu 7 voturi pentru şi 2 împotrivă, Curtea adoptat o hotărâre conform căreia dreptul la viaţă privată garantat prin cel de al 14-lea Amendament se extinde asupra deciziei unei femei de a face avort, dar că acest drept trebuie să fie echilibrat în raport cu interesele statului în reglementarea avorturilor: protejarea sănătăţii femeii şi protejarea potenţialului de viaţă umană. (*N. trad.*)

Ce se întâmplă în ograda noastră

Mitul vremurilor grele

Când v-am sunat azi acasă, în Lexington, mi-aţi spus că stăteaţi în întuneric din cauza unei pene de curent.

Am sentimentul că vom vedea din ce în ce mai multe chestii de genul ăsta. Pur şi simplu nu prea s-a mai investit în infrastructură. Atunci când nu urmăreşti decât profitul pe termen scurt, orice investiţii care nu sunt neapărat necesare pot fi amânate indefinit.

Mulţi oameni sunt conştienţi de asta. Am avut nevoie de un instalator zilele trecute şi ne-a spus că tocmai şi-a cumpărat un generator, deoarece se aşteaptă ca penele de curent să devină ceva regulat.

Externalizarea[72] este un alt aspect al strategiei de maximizare a profitului pe termen scurt – salvează astăzi banii corporaţiilor, dar distruge forţa de muncă potenţială. În universităţi, se angajează cadre didactice cu jumătate de normă, care clachează rapid. În cercetare, există o mare presiune pentru a face muncă aplicată pe termen scurt, nu studii teoretice de bază, aşa cum se întâmpla la sfârşitul anilor ’50, studii care au pus bazele economiei actuale. Efectele pe termen lung ale acestui lucru sunt destul de evidente.

> Ce credeţi despre această noţiune de insuficienţă – locuri de muncă insuficiente, bani insuficienţi, oportunităţi insuficiente?

Faceţi o plimbare prin orice oraş mare. Vedeţi ceva care trebuie îmbunătăţit? Sunt multe lucruri de făcut şi multe persoane inactive. Oamenii ar fi încântaţi să facă munca, dar sistemul economic este atât de prost pus la punct, încât nu le poate oferi oportunitatea să o facă.

Ţara e plină de bani. Corporaţiile au atât de mulţi bani, încât nu ştiu ce să facă cu ei – au ajuns să îi întoarcă cu lopata. Nu există lipsă de fonduri şi nici nu trăim „vremuri în care trebuie strânsă cureaua”. Asta e o minciună.

> În ١٩٩٦, preşedintele Clinton a semnat un act numit Legea responsabilităţii personale şi oportunităţii de muncă, ce a eliminat angajamentul guvernului federal, în vigoare de 61 de ani, pentru susţinerea celor săraci. Aţi spus că angajamentul a

fost întotdeauna foarte limitat şi că a scăzut drastic încă din 1970.

Când a început asaltul.

Trebuie să vă place formularea acestui proiect de lege.

În document, se spune că până şi copiii în vârstă de şapte ani trebuie să îşi asume responsabilitatea personală. Le oferă oportunităţi care le-au lipsit înainte – cum ar fi posibilitatea de a muri de foame. Este doar un alt atac împotriva celor fără apărare, bazat pe o campanie de propagandă foarte eficientă, care îi face pe oameni să îi urască pe cei săraci şi să se teamă de ei.

Asta este o strategie extrem de inteligentă, pentru că nu vrei ca ei să ştie cât de mult a crescut averea bogaţilor, creştere pe care *Fortune* şi *BusinessWeek* o numesc „uluitoare" şi „stupefiantă"; şi nici nu vrei ca cei săraci să afle de modul în care sistemul militar atrage fonduri în domeniul tehnologiei avansate în beneficiul industriilor private. Ceea ce urmăreşti este ca oamenii să se uite la o mamă de culoare care vine cu un Cadillac pentru a-şi ridica banii de ajutor social, astfel încât să poată avea mai mulţi copii. *De ce ar trebui să plătesc pentru asta?* se întreabă oamenii.

Eficacitatea acestei campanii a fost uluitoare. Deşi majoritatea oamenilor cred că guvernul are responsabilitatea de a asigura standarde minime rezonabile pentru oamenii săraci, ei sunt, de asemenea, împotriva ajutoarelor sociale, care reprezintă, de fapt, eforturile guvernului de a asigura standarde minime rezonabile pentru persoanele sărace. Aceasta este o realizare a propagandei pe care trebuie să o admiri.

Există un alt aspect al acestei chestiuni, care este mult mai puţin discutat. Unul dintre scopurile îndepărtării oamenilor de ajutoare sociale este reducerea salariilor, prin creşterea ofertei de muncitori. Guvernul statului New York subvenţionează în prezent muncitorii care au fost scoşi din

sistemul de protecţie socială. Principalul efect al acestei măsuri a fost scăderea forţei de muncă sindicalizate. Puneţi o mulţime de muncitori necalificaţi la locul de muncă, faceţi condiţiile de trai atât de dificile, încât oamenii să accepte aproape orice serviciu, oferiţi poate şi nişte subvenţii publice pentru a-i face pe oameni să îşi păstreze joburile şi puteţi să scădeţi salariile. Este o modalitate bună de a face pe toată lumea să sufere.

Ralph Nader numeşte republicanii şi democraţii Lolek şi Bolek.

Nu a existat niciodată o diferenţă fundamentală între cele două partide ale mediului de afaceri, dar, de-a lungul anilor, puţinele diferenţe dintre ele au dispărut cu totul.

În opinia mea, ultimul preşedinte liberal a fost Richard Nixon. De la el, nu au avut decât preşedinţi conservatori (sau ceea ce numim, în limbajul curent, „conservatori”). Genul de concesii făcute liberalismului, care au fost în joc prin *New Deal*, au devenit tot mai puţin necesare, pe măsură ce noile arme de război de clasă s-au dezvoltat la începutul anilor ’70.

În ultimii douăzeci de ani, ne-am obişnuit să vedem tot mai des ceea ce presa de afaceri numeşte în mod deschis „subjugarea clară a muncii de către capitală”. În aceste condiţii, nu mai este nevoie să pozăm în liberali.

Capitalismul care include şi măsuri de protecţie socială a fost introdus pentru a submina democraţia. Dacă oamenii încearcă să preia controlul asupra unui aspect al vieţii lor şi nu pare să fie nimeni care să îi oprească, un răspuns istoric standard a fost să spui: *Noi, cei bogaţi, vom face asta pentru tine*. Un exemplu clasic a avut loc în Flint, Michigan, oraş dominat de General Motors, în jurul anului 1910.

Angajaţii se organizaseră deja sindical, au fost elaborate planuri pentru a lua cu adevărat măsuri progresive şi pentru a oferi mai multe servicii publice democratice. După o oarecare ezitare, oamenii de afaceri au decis să urmeze linia progresivă impusă de sindicate. Ei au spus: *Aveţi dreptate în*

toate privinţele, dar noi putem face lucrurile mult mai bine, pentru că avem toţi aceşti bani. Vreţi un parc? Foarte bine. Votaţi candidatul nostru şi el vă va construi un parc.

Cu ajutorul resurselor de care dispuneau, ei au subminat şi în cele din urmă au eliminat structurile democratice şi populare incipiente. Candidatul lor a câştigat şi, într-adevăr, a fost implementat capitalismul bunăstării... Până când n-a mai fost nevoie de el, moment în care a fost abandonat.

În timpul Marii Depresiuni, a existat din nou o mişcare sindicală în Flint, iar drepturile populare au fost din nou extinse. Dar contraatacul mediului de afaceri a început imediat după cel de Al Doilea Război Mondial. A fost nevoie de un timp de data aceasta, dar până în anii ’50 se făcuseră deja progrese.

Avansul mediului de afaceri a încetinit într-o oarecare măsură în anii ’60, când au existat mai multe mişcări sociale, cum a fost războiul împotriva sărăciei sau mişcarea pentru drepturile civile ale afroamericanilor, dar până la începutul anilor ’70 a atins noi culmi, iar de atunci avansul lui continuă neîntrerupt, cu viteză maximă.

Imaginea tipică promovată de propaganda mediului de afaceri de la cel de Al Doilea Război Mondial încoace atât în emisiunile TV de divertisment, cât şi în cărţile ştiinţifice are la bază următoarea idee: *Noi toţi trăim împreună în armonie*. Muncitorul de rând, soţia sa loială, directorul executiv inflexibil, bancherul prietenos – suntem cu toţii o familie fericită. O să lucrăm împreună pentru a ne apăra împotriva băieţilor răi – cum ar fi liderii sindicali şi guvernul federal – care încearcă să ne distrugă armonia. Aceasta este întotdeauna imaginea prezentată: armonie de clasă între oamenii cu ciocane şi oamenii care sunt loviţi zilnic în cap cu ele.

Există o campanie prin care se încearcă subminarea încrederii publicului în programul de securitate socială. Ni se spune tot

mai des că acest program va da faliment şi că atunci când cei din generaţia *boomului* demografic vor ajunge la vârsta de pensionare, nu vor mai fi bani pentru ei.

Majoritatea discuţiilor despre programul de asigurări sociale sunt destul de manipulatoare. Luaţi problema privatizării acestui program. Fondurile de asigurări sociale pot fi investite pe piaţa bursieră indiferent dacă sistemul este public sau privat. Dar a face oamenii responsabili de propriile active afectează solidaritatea care este implicit prezentă atunci când luăm parte la ceva împreună şi diminuează sentimentul că oamenii au o anumită responsabilitate unul faţă de celălalt.

Sistemul de asigurări sociale este construit pe principiul că trebuie să ne asigurăm că avem toţi un standard minim de viaţă. Asta îi face pe oameni, desigur, să adere la o idee foarte proastă, şi anume la ideea că putem lucra toţi împreună, că putem să ne implicăm în procesul democratic şi să luăm propriile decizii. E mult mai bine să construim o lume în care oamenii au un comportament individualist, iar cei puternici câştigă.

Scopul pe care îl urmăresc corporaţiile este o societate în care unitatea socială de bază eşti tu împreună cu televizorul tău. Dacă copilul care locuieşte vizavi de casa ta este înfometat, nu e problema ta. Dacă cei doi pensionari din casa de alături şi-au investit fără prea mare succes economiile şi au ajuns să sufere de foame, nu e problema ta.

Cred că asta se află în spatele propagandei făcute împotriva sistemului de asigurări sociale. Celelalte probleme sunt tehnice şi probabil nu foarte semnificative. Un sistem de impozitare uşor mai progresiv ar putea asigura funcţionarea programului pe termen indefinit.

Aşadar, renunţăm la ideea că un prejudiciu adus unuia dintre noi este un prejudiciu adus tuturor, pentru a adera la ideea că fiecare este singur cu propriile probleme.

Acesta este idealul unei societăţi capitaliste – doar că el nu se aplică celor bogaţi. Consiliilor de conducere li se permite să lucreze împreună, iar băncile, investitorii şi corporaţiile formează alianţe una cu alta şi cu statele puternice. La acel nivel, cooperarea este perfect în regulă. Doar cei săraci nu trebuie să coopereze.

Bunăstarea corporaţiilor

> Într-un editorial publicat în *The Boston Globe*, Bernie Sanders din Vermont, singurul membru independent al Congresului, scria: „Dacă avem într-adevăr intenţia de a echilibra bugetul într-un mod echitabil, trebuie să reducem bunăstarea corporativă.” Spuneaţi că nu vă vine deloc lesne să folosiţi acest termen de bunăstare corporativă. De ce?

Îmi place Bernie Sanders, iar articolul scris de el mi-a plăcut, dar cred că premisele de la care pleacă sunt greşite. De ce ar trebui să echilibrăm bugetul? Ştiţi o afacere – sau o gospodărie – care nu are datorii?

Nu cred că ar trebui să echilibrăm deloc bugetul. Această idee este doar o armă împotriva programelor sociale şi în favoarea celor bogaţi – în acest caz, mai ales a instituţiilor financiare, a deţinătorilor de obligaţiuni etc.

Lăsând la o parte această chestiune, eu nu ezit să folosesc termenul de bunăstare corporativă pentru că nu există bunăstare corporativă sau pentru că ea nu este o problemă serioasă, ci fiindcă oamenii folosesc în genere acest termen pentru a se referi la programe guvernamentale specifice – subvenţii pentru producătorii de etanol, de exemplu – mai degrabă decât la instrumente cu un caracter mai general şi cu un impact mai puternic prin care guvernul ajută întreprinderile. Iar această confuzie este o eroare gravă.

Dacă nu ar fi beneficiat de o intervenţie masivă la nivel guvernamental, industria automobilelor, a oţelului şi a semiconductorilor, de exemplu, nici măcar nu ar exista astăzi. Industria aerospaţială este şi mai socializată. Când

Lockheed – favoritul lui Gingrich[73] – a trecut printr-o perioadă extrem de dificilă la începutul anilor ’70, a fost salvat de la colaps de un împrumut de 250 de milioane de dolari subvenţionat de guvernul federal. La fel s-a întâmplat şi cu Penn Central, Chrysler, Continental Illinois Bank şi multe altele.

Imediat după alegerile din 1996 (nu cred că data este accidentală), administraţia Clinton a decis să investească probabil în jur de 750 de miliarde de dolari sau mai mult din banii publici în dezvoltarea unor noi avioane de luptă, de care nu avem nevoie în scopuri militare. Contractul nu avea să fie acordat producătorului tradiţional de avioane de luptă, McDonnell Douglas, ci Lockheed Martin şi/sau Boeing, care nu au produs nici măcar un avion de vânătoare în ultimii şaizeci de ani.

Sigur, Boeing produce aeronave comerciale şi este în acest moment cea mai mare companie americană civilă, beneficiind de o piaţă de export imensă. Aeronavele comerciale sunt adesea avioane militare modificate, care preiau designul lor şi folosesc foarte multă tehnologie concepută pentru acestea din urmă.

> Boeing şi McDonnell Douglas au anunţat o fuziune, care a fost subvenţionată de către stat cu peste un miliard de dolari.

În opinia mea, faptul că McDonnell Douglas a fost eliminat din competiţia pentru fabricarea avioanelor de luptă este în bună măsură motivul pentru care aceştia sunt dispuşi să fie preluaţi de Boeing. Atunci când au explicat motivul pentru care Boeing a fost preferat companiei McDonnell Douglas pentru fabricarea avioanelor, subsecretarul Pentagonului pentru achiziţii şi tehnologie a spus: „Trebuie să construim un cap de pod în domeniul cercetării comerciale pentru a putea influenţa creşterea acestuia.” Secretarul Apărării, William Perry, a explicat că trebuie să depăşim „barierele care au limitat accesul în timp util la tehnologiile comerciale care evoluează rapid”.

„Pentagonul renunţă la parteneriatul militar-industrial şi introduce parteneriatul industrial-militar”, observa Adam Bryant, reporter la *NY Times*, adăugând că această sintagmă „nu presupune doar o rearanjare a adjectivelor, ci reflectă eforturile Pentagonului” de a face mai multe afaceri cu companii care au o bază de clienţi diversă.

Un expert al industriei aerospaţiale de la Merrill Lynch a subliniat că „acest efort de extindere a bazei industriale care susţine armata se află în derulare de câţiva ani deja, însă decizia Pentagonului [în privinţa noului avion de luptă] reprezintă o bornă importantă pe acest drum”.

De fapt, „acest efort” nu datează doar de „câţiva ani”, ci de peste o jumătate de secol, iar rădăcinile sale sunt mult mai profunde, pentru că aici este vorba despre rolul crucial al armatei în dezvoltarea elementelor de bază ale „sistemului american de producţie” (care presupune standardizare şi piese interşanjabile) în secolul al XIX-lea.

Cu alte cuvinte, un scop major al producţiei şi achiziţiilor militare – alături de cercetare şi dezvoltare în laboratoare guvernamentale sau în industria privată finanţată din fonduri publice (de către Departamentul Energiei şi alte agenţii, cum este Pentagonul, de exemplu) – a fost acela de a subvenţiona societăţile private. Publicul este pur şi simplu înşelat în privinţa modului în care sunt subvenţionate din banii lui tehnologiile de vârf.

Astăzi, aceste lucruri sunt descrise aproape în mod deschis – de obicei în paginile dedicate mediului de afaceri ale ziarelor, dar uneori chiar şi pe prima pagină. Acesta este unul dintre avantajele sfârşitului Războiului Rece: ceaţa începe să se împrăştie, iar lucrurile devin mai clare. Tot mai mulţi oameni îşi dau seama acum, cel puţin într-o oarecare măsură, că sistemul militar a fost măcar în parte o înşelătorie, un pretext pentru a asigura funcţionarea pe cheltuială publică a sectoarelor avansate ale industriei. Aceasta este o parte a

temeliei întregului sistem economic, însă astfel de lucruri nu sunt niciodată aduse în discuţie atunci când majoritatea oamenilor vorbesc despre bunăstarea corporativă.

Dar să lămurim un lucru. Eu nu susţin că nu ar trebui să existe finanţare publică. Cred că finanţarea cercetării în domeniul ştiinţei şi tehnologiei viitorului este o idee foarte bună. Dar există două probleme aici: finanţarea publică nu ar trebui să susţină tiranii privaţi (să nu mai vorbim de sistemul militar), iar publicul ar trebui să poată decide în ce să investească. Nu cred că ar trebui să trăim într-o societate în care cei bogaţi stabilesc modul în care banii publici sunt cheltuiţi şi nimeni nu ştie nici măcar când, unde şi cum se iau aceste decizii.

În mod ironic, politicienii care sunt preocupaţi în cea mai mare măsură de reducerea dimensiunilor guvernului sunt şi cei mai expuşi posibilităţii de a-i extinde rolul de finanţator al afacerilor private. Administraţia Reagan a investit o groază de bani în tehnologie avansată şi a fost cea mai protecţionistă administraţie din istoria americană postbelică. Reagan probabil nici nu ştia ce se întâmplă, dar oamenii din jurul lui aproape că au dublat anumite restricţii de import. Secretarul său de Trezorerie, James Baker, se lăuda că a impus tarife mai mari decât orice guvern american de la sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial încoace.

Subvenţiile guvernamentale pentru industria privată sunt neobişnuit de mari, dar există în toate naţiunile industriale. Economia suedeză, de exemplu, se bazează în mare măsură pe marile corporaţii transnaţionale – producătorii de arme, în special. Industria militară a Suediei pare să fi furnizat o mare parte din tehnologia care a permis companiei Ericsson să câştige o mare parte din piaţa de telefonie mobilă.

Între timp, măsurile de protecţie socială din Suedia sunt reduse constant. Situaţia de acolo este totuşi mai bună decât

a noastră, dar lucrurile se înrăutăţesc, în timp ce profiturile multinaţionale cresc.

Businessul doreşte ca măsurile populare ale guvernului, cele care servesc efectiv populaţiei, să fie reduse, dar vrea şi un stat foarte puternic, unul care să lucreze în interesul său fără să răspundă însă controlului public.

> Credeţi că bunăstarea corporativă este una dintre acele teme controversate în măsură să atragă oamenii în politică?

Nu sunt un mare tactician, şi poate că această temă controversată poate fi folosită pentru a stârni interesul oamenilor faţă de politică, dar cred că ar fi mai bine pentru ei să identifice pe cont propriu problemele şi să descopere adevărul. Atunci se vor anima cu adevărat.

Criminalitatea: în costum *vs.* în mijlocul străzii

> Mass-media acordă o atenţie deosebită criminalităţii de pe străzi, care ne constă, potrivit FBI, aproximativ 4 miliarde de dolari pe an. *Multinational Monitor* estimează că criminalitatea financiară – ceea ce Ralph Nader numeşte „criminalitatea în costum" – ne costă aproximativ 200 de miliarde de dolari pe an. Acest lucru este, în general, ignorat.

Deşi criminalitatea din SUA este ridicată după standardele altor ţări industrializate, există un singur domeniu major în care criminalitatea din SUA este cu totul fără precedent: mă refer aici la crimele comise cu arme de foc. Dar situaţia este cauzată, desigur, de cultura armelor de foc din această ţară. De altfel, rata generală a criminalităţii nu s-a schimbat prea mult în ultima lungă perioadă. De fapt, de ceva vreme se află în scădere.

Statele Unite sunt una dintre puţinele societăţi – poate singura – unde criminalitatea este considerată o problemă politică; în majoritatea părţilor lumii, ea este privită ca o problemă socială. În alte ţări, politicienii nu trebuie să concureze între ei în timpul alegerilor pentru a demonstra

cine este mai dur în ceea ce priveşte criminalitatea – ci încearcă pur şi simplu să îşi dea seama cum să rezolve această problemă.

De ce criminalitatea primeşte atât de multă atenţie în societatea americană? Cred că acest lucru are mai mult de-a face cu controlul social decât cu criminalitatea ca atare. Există un efort susţinut de a transforma SUA în ceva asemănător cu o societate a Lumii a Treia, în care câţiva oameni deţin averi uriaşe, în vreme ce mulţi alţii sunt lipsiţi de orice protecţie socială (fie şi numai pentru că joburile lor ar putea fi mutate în Mexic sau în alt loc unde angajatorii nu trebuie să îşi facă griji cu privire la beneficii, sindicate sau alte lucruri asemănătoare).

Acum, că aceşti muncitori sunt inutili, ce să facem cu ei? Mai întâi de toate, trebuie să ne asigurăm că nu văd cât de nedreaptă este societatea, pentru că ar putea încerca să o schimbe, iar cel mai bun mod de a le distrage atenţia de la inechităţile sociale este să-i faceţi să se urască şi să se teamă unul de celălalt. Orice societate coercitivă ajunge destul de repede la această idee, care are şi alte două avantaje: reduce numărul de persoane inutile (prin violenţă) şi oferă locuri în care pot fi ţinuţi cei care supravieţuiesc (închisori).

Războiul absolut fraudulos împotriva drogurilor a fost întreprins într-un moment în care toată lumea ştia că utilizarea oricărui drog – chiar şi a cafelei – era în scădere în rândul populaţiei educate şi se menţinea cam la acelaşi nivel în rândul populaţiei de culoare. În mod evident, pentru poliţişti este mult mai uşor să aresteze pe cineva aflat pe străzile unui ghetou în care locuiesc persoane de culoare decât într-o suburbie albă. În acest moment, un procent foarte mare de încarcerări se datorează unor infracţiuni legate de droguri, cel mai adesea fiind vorba de bărbaţi tineri care au fost prinşi vânzând droguri la colţul străzii.

Marii traficanţi sunt în bună măsură ignoraţi. Departamentul de Comerţ al Statelor Unite publică regulat date privind operaţiunile din străinătate ale companiilor din SUA (doar estimări, detaliile rămânând necunoscute). La sfârşitul anului 1996, departamentul raporta că, în perioada 1993–1995, aproximativ un sfert dintre investiţiile străine directe în emisfera vestică (cu excepţia Canadei) fuseseră direcţionate către Insulele Bermude.

Aproximativ un sfert dintre investiţiile filialelor străine aflate în proprietatea companiilor americane (altele decât băncile) au fost făcute în Bermude, iar alte 15% au ajuns în Panama, insulele britanice din Caraibe şi alte paradisuri fiscale... Restul investiţiilor par a fi credite speculative de scurtă durată în ţări precum Brazilia, de exemplu.

Este destul de limpede că firmele americane nu construiesc fabrici de producţie în Insulele Bermude. Oricum ai interpreta aceste cifre, în cel mai bun caz avem de a face cu o formă de evaziune fiscală. Investiţiile acelea sunt, probabil, „narco-capital”. OCDE [Organizaţia pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică, un grup din Paris care reprezintă cele mai bogate naţiuni] estimează că mai mult de jumătate din banii pentru droguri – adică în jur de 250 de miliarde de dolari – trec în fiecare an prin băncile americane. Dar, din câte ştiu, nimeni nu investighează aceste sume de bani murdari.

Este, de asemenea, cunoscut faptul că, de ani buni, producătorii industriali americani trimit în America Latină mult mai multe substanţe chimice utilizate în producţia de droguri decât ar putea utiliza acolo în mod legal. Această situaţie a fost sesizată şi, ocazional, au fost emise ordine executive care impun producătorilor să monitorizeze ce substanţe chimice vând, dar nu am văzut nicio urmărire penală în acest sens.

Criminalitatea corporativă nu este doar ignorată în domeniul drogurilor. Să ne gândim la ce s-a întâmplat cu S&L-urile[74].

Numai în foarte puţine cazuri s-a constatat o infracţiune; cea mai mare parte a lor a fost salvată cu banii contribuabililor. Cât de surprinzător este acest lucru? De ce ar trebui ca oamenii bogaţi şi puternici să fie puşi sub urmărire penală?

> Russell Mokhiber de la *Corporate Crime Reporter* contrastează două statistici: 24 000 de americani sunt ucişi în fiecare an, în timp ce 56 000 de americani mor din cauza accidentelor şi bolilor cauzate de condiţiile de la locul de muncă.

Acesta este un alt exemplu de infracţiune corporativă nepedepsită. În anii ’80, administraţia Reagan a informat, în esenţă, mediul de afaceri că nu va urmări în justiţie încălcările reglementărilor OSHA [reglementări ce privesc securitatea şi sănătatea ocupaţională]. Ca urmare, numărul accidentelor industriale a crescut destul de dramatic. *BusinessWeek* a raportat că zilele lucrătoare pierdute din cauza rănirii muncitorilor s-au dublat aproape între 1983 şi 1986, în parte pentru că „în timpul administraţiei Reagan şi a [vicepreşedintelui] Bush, [OSHA] a fost o agenţie impotentă”.

Acelaşi lucru este valabil şi în privinţa problemelor legate de mediu – cum ar fi dezafectarea deşeurilor toxice, de exemplu. Sigur, aceste deşeuri ucid oameni, dar este aceasta o crimă? Ei bine, *ar trebui* să fie.

> Am vizitat, împreună cu Howard Zinn, o închisoare federală de maximă siguranţă în Florence, Colorado. Sala de aşteptare are tavane înalte, pardoseli din cărămidă, sticlă peste tot. În acelaşi timp, am citit că şcolile din New York sunt atât de supraaglomerate, încât elevii se întâlnesc în cafenele, săli de sport şi vestiare. Mi s-a părut că trebuie să existe o legătură între cele două.

Cu siguranţă există o legătură. Atât penitenciarele, cât şi şcolile din centrul oraşului vizează un fel de populaţie inutilă, pe care nu are niciun sens să o educi, pentru că nu există nimic de făcut pentru ei. Fiindcă suntem un popor civilizat, i-am trimis la închisoare, mai degrabă decât să trimitem trupe de comando pentru a-i ucide.

Infracţiunile legate de droguri, de obicei cele destul de banale, sunt pretextul cu care sunt trimişi cei mai mulţi oameni la închisoare. Nu am văzut mulţi bancheri sau directori ai corporaţiilor din industria petrochimică în închisoare. Oamenii din suburbiile bogate comit o mulţime de infracţiuni, dar ei nu merg la închisoare cu aceeaşi frecvenţă ca persoanele care trăiesc în sărăcie.

Există şi un alt factor care merită discutat aici. În prezent, construcţia de închisori este o parte destul de substanţială a economiei. Nu are încă amploarea sistemului construit în jurul Pentagonului, dar de câţiva ani creşte suficient de repede pentru a atrage atenţia marilor instituţii financiare precum Merrill Lynch, care au început să ofere împrumuturi pentru construcţia de închisorii.

Industria high-tech, care se hrăneşte din banii proveniţi prin intermediul Pentagonului pentru cercetare şi dezvoltare, cântăreşte ideea administrării închisorilor cu ajutorul super-computerelor, al tehnologiei de supraveghere etc. De fapt, nu aş fi în întregime surprins să văd mai puţini oameni închişi în penitenciare şi tot mai mulţi oameni închişi în casele lor. Probabil că nu este foarte departe vremea când tehnologiile de ultimă generaţie vor permite fabricarea unor dispozitive de supraveghere care să controleze oamenii oriunde s-ar afla. Deci, dacă ridicaţi telefonul pentru a face un apel care nu este permis, sistemul de supraveghere se activează şi primiţi un şoc electric.

O astfel de tehnologie ne-ar scuti de la construcţia de noi închisori, astfel că s-ar economisi sume mari de bani. Acest lucru ar dăuna industriei construcţiilor, este adevărat, dar pe de altă parte ar contribui la dezvoltarea sectorului high-tech, care este partea mai dinamică a economiei.

Ceea ce descrieţi seamănă foarte mult cu un scenariu orwellian din *1984.*

Puteţi să îi spuneţi orwellian sau oricum altcumva – el nu este, în fond, altceva decât rezultatul capitalismului de stat. Este o evoluţie naturală a unui sistem care subvenţionează dezvoltarea industrială şi urmăreşte să maximizeze profitul pe termen scurt pentru cei puţini, indiferent de costurile suportate de majoritate.

> Dacă aţi fi anticipat, acum treizeci sau patruzeci de ani, că va veni o vreme când în avioane şi restaurante nu se va putea fuma, iar companiile de tutun se vor afla sub asediu, nimeni nu v-ar fi crezut.

De-a lungul anilor ’80, utilizarea tuturor substanţelor – droguri, ţigări, cafea etc. – a scăzut, în general, în rândul sectoarelor mai educate şi mai bogate ale populaţiei. Întrucât companiile de ţigări ştiau că vor ajunge să piardă acea parte a pieţei lor, s-au extins rapid pe pieţele străine, care sunt forţate de către guvernul american să se deschidă către aceste produse.

Încă mai găseşti o mulţime de oameni săraci, nevoiaşi care fumează; de fapt, tutunul a devenit un medicament al clasei inferioare, medicament care, potrivit unor istorici ai dreptului, va deveni ilegal. De-a lungul secolelor, când o anumită substanţă a devenit asociată cu „clasele periculoase”, a fost adeseori scoasă în afara legii. Interzicerea consumului de alcool în această ţară a vizat, în parte, persoanele care făceau parte din clasa muncitoare, indiferent că se aflau în crâşmele din New York sau în altă parte. Bogaţii continuau să bea cât de mult voiau.

Nu sunt în favoarea interzicerii fumatului, aşa cum nu sunt nici în favoarea interzicerii folosirii unor droguri utilizate pe scară largă de o anumită clasă socială. Dar nu pot să nu remarc faptul că fumatul este un obicei care ucide un număr imens de oameni şi dăunează mult altora, iar faptul că e cât de cât reglementat este, în opinia mea, un lucru bun.

> În august ١٩٩٦, Gary Webb a scris un articol în trei părţi care a apărut în *San Jose Mercury News*. Mai târziu, articolul a fost

extins într-o carte numită *Dark Alliance*. Webb afirma în text că CIA făcea bani din vânzarea cocainei crack în ghetoul din Los Angeles, fiind, de fapt, responsabil pentru explozia popularităţii acestui drog în anii ’80.

Am observat că aveţi tendinţa de a sta departe de astfel de povestiri – cel puţin până când sunteţi întrebat despre ele într-un interviu ca acesta, de exemplu. Nu dedicaţi prea mult timp şi energie acestor subiecte.

Adevărul este că le privesc într-o lumină diferită. Povestea lui Webb este absolut adevărată, dar faptul că CIA a fost implicată în traficul de droguri a fost bine cunoscut încă de acum douăzeci şi cinci de ani, din opera lui Al McCoy [din cărţi precum *The Politics of Heroin: CIA Complicity in the Global Drug Trade*]. Implicarea CIA în acest domeniu a început imediat după cel de Al Doilea Război Mondial. Puteţi urmări evoluţia acestei implicări pornind de la legăturile franceze din Marsilia (o consecinţă a eforturilor CIA de a submina sindicatele prin reconstituirea mafiei pentru bruiaj şi perturbarea organizaţiilor muncitoreşti), prin Triunghiul de Aur din Laos şi Burma, apoi spre Afganistan etc.

Bob Parry şi Brian Barger au dezvăluit multe povestiri despre implicarea CIA în traficul cu droguri acum zece ani. Dovezile lor erau incontestabile, dar ei au fost reduşi rapid la tăcere. Contribuţia lui Webb a fost să urmărească câteva detalii şi să descopere că cocaina a intrat în ghetou pe o anumită cale.

Când CIA spune că nu ştia nimic despre asta, presupun că are dreptate. De ce ar vrea să ştie astfel de detalii? Faptul că drogurile au ajuns în ghetouri nu este rezultatul unui complot, ci doar cursul natural al evenimentelor. Era puţin probabil ca drogurile să ajungă în comunităţile bine consolidate, care se pot proteja singure, şi aproape sigur că vor ajunge în comunităţi devastate de sărăcie, unde oamenii trebuie să lupte pentru supravieţuire şi unde copiii nu sunt îngrijiţi, fiindcă părinţii lor lucrează până târziu pentru a pune mâncare pe masă.

Aşadar, evident că există o legătură între CIA şi droguri. Statele Unite au fost implicate masiv în terorismul internaţional în întreaga Americă Centrală. A fost vorba în mare parte despre terorism clandestin (ceea ce înseamnă că oamenii aflaţi în poziţii de putere în guvern şi în mass-media ştiau despre asta, dar acţiunile erau suficient de bine mascate încât ei să poată pretinde că nu ştiau nimic de ele). Pentru a obţine bani negri şi pentru a cumpăra serviciile unor criminali sălbatici, guvernul nostru a apelat în mod natural la narco-traficanţi ca Noriega (care a fost marele nostru prieten, amintiţi-vă, până a devenit prea independent). Niciunul dintre aceste lucruri nu este un secret sau o surpriză.

Punctul în care nu sunt de acord cu mulţi dintre cei care discută acest subiect este următorul: nu cred că CIA a fost implicată în astfel de acţiuni ca o agenţie independentă: cred că ea nu făcea altceva decât ceea ce i se spunea să facă de la Casa Albă. CIA este folosită ca un instrument al politicii de stat, pentru a efectua operaţiuni pe care guvernul doreşte să le poată nega în mod credibil.

Mass-media

> În *Manufacturing Consent*, cartea pe care aţi scris-o împreună cu Ed Herman în 1988, aţi descris cinci filtre pe care ştirile le parcurg înainte de a ajunge la public. Aţi revizui lista respectivă? Unul dintre filtre, anticomunismul, probabil trebuie schimbat.

Cel puţin pentru moment, aşa este. M-am gândit la vremea aceea că formularea a fost prea restrictivă. În ansamblu, ideea fundamentală este că inamici periculoşi sunt pe punctul de a ne ataca şi trebuie să ne ghemuim toţi sub protecţia puterii interne.

Este nevoie de ceva pentru a speria oamenii, pentru a-i împiedica să fie atenţi la ceea ce se întâmplă cu ei. Trebuie să le provocăm cumva teama şi ura, să canalizăm acea furie

– sau chiar nemulţumire – care este provocată de condiţiile sociale şi economice precare.

La începutul anilor ’80, un lucru devenise deja clar: comunismul nu va mai putea fi folosit ca o ameninţare pentru prea mult timp, aşa că atunci când Reagan a ajuns la putere, administraţia condusă de el s-a concentrat imediat asupra „terorismului internaţional”. Chiar de la început, ei au folosit Libia ca un sac de box.

Apoi, de fiecare dată când trebuiau să obţină sprijinul popular pentru a susţine gruparea Contras, de exemplu, sau alte grupări militare, orchestrau o confruntare cu Libia. Acest lucru a devenit atât de absurd la un moment dat, încât Casa Albă a fost înconjurată de tancuri pentru a-l proteja pe preşedintele Reagan de comandourile libiene. Evenimentul a ajuns o glumă internaţională.

La sfârşitul anilor ’80, traficanţii de droguri hispanici au devenit inamicul principal; lor li se alăturaseră deja imigranţi, delincvenţi de culoare, mame care trăiau din ajutoare sociale şi o întreagă serie de alţi agresori care apăreau din toate părţile.

> Spre sfârşitul cărţii, ajungeţi la concluzia că „scopul social al mass-mediei este de a... apăra agenda economică, socială şi politică a grupurilor privilegiate care domină societatea americană şi statul”. Mai este ceva ce aţi dori să adăugaţi aici?

Această constatare este în aşa de mare măsură un truism, că este aproape inutil să îl pun în cuvinte. Ar fi uimitor dacă *nu ar fi adevărat*. Chiar dacă nu presupun nimic altceva decât existenţa unei pieţe libere – sau ceva asemănător unei pieţe libere –, eşti obligat să ajungi la această concluzie.

> În revista *Z*, Ed Herman a discutat persistenţa ideii că mass-media este liberală.

Ideea principală a lui Ed este perfect valabilă – ceea ce contează cu adevărat sunt dorinţele celor care deţin şi controlează mass-media. Dar pot să fiu întru totul de acord

cu el în privinţa caracterului liberal al presei. În opinia mea, mass-media naţională, cum ar fi *The Washington Post* şi *The New York Times*, se încadrează probabil definiţiei actuale a cuvântului „liberal”. Uneori chiar apar acolo lucruri pe care le aprob. De exemplu, spre uimirea mea, *The New York Times* a publicat un editorial în favoarea drepturilor mai mari ale lucrătorilor din Indonezia (spre deosebire de opinia de dreapta că nu este nicio problemă să strangulăm muncitorii indonezieni dacă putem face mai mulţi bani în acest fel). *Times* are de asemenea şi editorialişti – Bob Herbert este un exemplu – care nu ar fi putut să scrie acolo acum patruzeci de ani, şi ei publică adesea lucruri foarte bune.

Dar, în general, presa naţională operează cu o serie de presupoziţii fundamentale, precum necesitatea menţinerii unui stat de bunăstare pentru cei bogaţi. În acest cadru predefinit, există un anumit spaţiu pentru diferenţe de opinie, şi este cu totul posibil ca majoritatea presei să se poziţioneze la capătul liberal al acestui spectru. De fapt, într-un sistem de propagandă bine conceput, asta este exact poziţia pe care presa ar trebui să o ocupe.

Un mod inteligent de a păstra oamenii pasivi şi docili presupune limitarea strictă a spectrului de opinii acceptabile, dar permiterea unei dezbateri pline de viaţă în aceste limite – şi chiar încurajarea unor opinii mai critice. Asta le dă oamenilor sentimentul că există libertate de gândire, în vreme ce, în tot acest timp, presupoziţiile fundamentale ale sistemului sunt reconfirmate de limitele impuse discuţiei.

Prin urmare, ni se permite să discutăm dacă „procesul de pace” din Orientul Mijlociu ar trebui implementat imediat sau ar trebui amânat, sau dacă Israelul face prea multe concesii sau doar atât cât trebuie. Dar nu ni se permite să discutăm despre faptul ca atare; iar ceea ce este cu siguranţă o realitate e că acest aşa-numit „proces de pace” a distrus un efort diplomatic de douăzeci şi cinci de ani, susţinut la nivel internaţional, prin care erau recunoscute drepturile naţionale

ale ambelor părţi implicate în conflict, şi a impus poziţia SUA, care neagă aceste drepturi palestinienilor.

E important să clarificăm ce înseamnă cu adevărat să spui că mass-media este liberală. Să presupunem că 80% dintre jurnalişti votează candidaţi democraţi. Asta înseamnă că ei sunt liberali în adevăratul sens al cuvântului, sau doar că se plasează la stânga pe un spectru foarte îngust de centru-dreapta? (Cea mai mare parte a lucrărilor mele sunt o critică la adresa presei care se plasează la polul liberal al spectrului, pentru că această parte a presei este cea care a stabilit limita dincolo de care un punct de vedere liberal, de stânga, nu mai este acceptabil).

Dar să facem un pas mai departe. Să presupunem că 80% dintre jurnalişti sunt radicali înflăcăraţi care ar prefera să scrie pentru *Z*. Ar dovedi asta că presa în sine este radicală? Numai dacă presupuneţi că mass-media este deschisă exprimării libere a ideilor (de către reporterii ei, în acest caz).

Însă aceasta este tocmai teza aflată în discuţie şi nu o puteţi susţine dacă presupuneţi de la bun început că ea este adevărată. Dovezile empirice care arată că această teză este falsă sunt copleşitoare şi nu a existat niciodată o încercare serioasă de chestionare a lor. În schimb, se presupune doar că mass-media este deschisă. Este posibil ca această asumpţie să nu fie deloc chestionată, dacă puterea este suficient de concentrată şi păturile educate ale populaţiei sunt suficient de obediente.

> Editura Universităţii din Illinois a publicat o ediţie americană a cărţii *Taking the Risk out of Democracy*, scrisă de cunoscutul savant australian Alex Carey. Unul dintre capitolele cărţii este intitulat „Propaganda pentru oameni obişnuiţi şi propaganda pentru elite”. Ce vrea să spună Carey prin această formulare?

Propaganda pentru elite este tipul de subiect pe care Ed Herman şi cu mine îl comentăm cel mai des. Termenul se referă la mass-media de elită, destinată sectoarelor educate ale populaţiei, care sunt mai implicate în luarea deciziilor şi

stabilesc un cadru general şi o agendă la care alţii urmează să adere. Propaganda pentru oamenii obişnuiţi vizează masele vulgare, pentru a le distrage atenţia de la ceea ce este relevant şi pentru a ne asigura că nu intervin în arena publică, unde nu au ce căuta.

> Nu vi se pare ironic că una dintre cele mai bune lucrări despre propaganda americană este scrisă de un australian?

Chiar deloc. Alex Carey era un vechi prieten de-al meu; de fapt, cartea *Manufacturing Consent* i-a fost dedicată lui. El a iniţiat la drept vorbind studiul propagandei corporative, iar mass-media joacă un rol important în această propagandă. Lucra la o mare carte pe această temă, dar a murit înainte să o termine.

Deşi propaganda corporatistă este o forţă majoră în istoria contemporană, este foarte puţin studiată, pentru că oamenii nu trebuie să ştie cât de mult investesc corporaţiile în controlul opiniei publice. Şi fac asta nu de ieri, de azi, ci de multă vreme. Carey citează presa de afaceri spunând că opinia publică este cel mai mare „pericol cu care se confruntă industriaşii”.

Este important să credem că presa este liberală, periculoasă, contradictorie, necontrolată. Acest lucru este un exemplu extrem de bun de propagandă corporativă.

> Mai mult de 700 de persoane au murit în urma unui val de căldură din Chicago în vara anului 1995. Au fost în mare parte bătrâni care locuiau în cartiere sărace şi care nu şi-au putut permite aer condiţionat. Cred că titlurile ziarelor ar fi trebuit să sune cam aşa: *Economia de piaţă a ucis 700 de oameni.*

Aveţi absolută dreptate – dacă presa ar fi fost onestă, ar fi raportat modul în care funcţionarea sistemului de piaţă a sporit numărul de decese. Fiecare poveste din ziare poate fi reformulată dintr-o perspectivă mai onestă şi umană, una care să nu reflecte interesele celor puternici. Dar aşteptându-te ca presa să facă acest lucru din proprie iniţiativă este ca şi

cum ai aştepta ca General Motors să îşi împartă profiturile oamenilor săraci din mahalale.

> Anthony Lewis, jurnalist despre care aţi spus adesea că se poziţionează la polul liberal al spectrului de opinii permise în *Times*, a sărbătorit cea de a douăzeci şi cincea aniversare a Dosarelor Pentagonului[75] drept un mare exemplu de eroism şi curaj jurnalistic. În articol, el observă că „presa era mult mai docilă înainte de 1971”.

A avut loc o uşoară schimbare de atunci, ce-i drept. Anii ’60 au însemnat liberalizarea societăţii în mai multe moduri, de la atitudini personale şi coduri de îmbrăcăminte la credinţe. Asta a afectat totul, inclusiv corporaţiile şi mass-media corporative – care sunt acum, în multe privinţe, mai puţin disciplinate decât au fost în anii ’60.

Cam în aceeaşi perioadă în care apărea articolul lui Lewis, am dat peste un text scris de Randolph Ryan. Ryan este un jurnalist care şi-a început activitatea în perioada anilor ’60 şi care, în anii ’80, a scris reportaje extrem de bune despre America Centrală pentru *The Boston Globe*. Cultura anilor ’60 a avut, de altfel, un impact şi asupra redactorului-şef al publicaţiei, Tom Winship, al cărui fiu – ca fapt divers – s-a opus recrutării. Lucrurile care se întâmplau atunci i-au influenţat gândirea şi au condus la îmbunătăţirea vizibilă a calităţii ziarului. Prin urmare, pot fi de acord că anii ’60 au avut un efect important asupra societăţii; dar nu cred că publicarea, în 1971, a *Dosarelor Pentagonului* a fost într-adevăr un efect al acestor schimbări sociale.

În 1968, după ofensiva Tet [un atac masiv al rezistenţei sudice, numit „Viet Cong” de către SUA, cu sprijinul trupelor nord-vietnameze, care a avut loc în timpul sărbătorii vietnameze Tet], America corporatistă a decis, în principiu, că războiul nu merită efortul. Au ajuns să creadă că am făcut, în esenţă, ceea ce era de făcut şi că continuarea războiului ar fi fost prea costisitoare. Aşa că i-au spus lui Johnson să intre

într-o formă de negocieri şi să înceapă retragerea trupelor americane.

Abia după un an şi jumătate, mass-media a început să umple golul pe care America corporatistă îl crease, exprimând critici foarte timide la adresa războiului. Dacă îmi amintesc bine, primul ziar care a cerut retragerea trupelor americane din Vietnam a fost *The Boston Globe*.

Aceasta este, de altfel, şi perioada în care Lewis a început să spună că războiul a început ca o „încercare cu totul nereuşită de a face bine", dar că până în 1969 (!) a devenit clar că el a fost o „greşeală dezastruoasă" şi că America „nu putea să ajungă decât la o soluţie care ar fi fost prea costisitoare pentru ea". (Nu e deloc dificil să ne imaginăm că, în mod similar, în *Pravda* apăreau articole, în jurul anului 1980 sau 1981, care constatau că *Războiul din Afganistan a început ca o încercare nereuşită de a face bine, dar acum este clar că a fost o greşeală dezastruoasă şi prea costisitoare pentru Rusia*.)

Desigur, Vietnamul nu a fost o „greşeală dezastruoasă", ci a fost o agresiune criminală. Când *Times* va începe să vorbească *despre asta*, vom şti că ceva s-a schimbat cu adevărat în societatea noastră.

Cele mai importante pasaje ale *Dosarelor Pentagonului* nu au apărut niciodată în *Times* şi nici nu au fost în lucrări accesibile publicului larg. Fragmentele pe care le-a publicat *Times* nici nu au fost cele mai relevante. Deşi conţineau unele informaţii noi, în cea mai mare parte au confirmat pur şi simplu ceea ce era deja cunoscut publicului. Dorinţa *The New York Times* de a publica fragmente din aceste dosare, la trei ani după ce principalele centre ale puterii americane au decis că războiul ar trebui încheiat, nu a fost tocmai un act de eroism fără precedent.

> Pentru că guvernul acordă tot mai puţine fonduri radioului şi televiziunii publice, ele sunt forţate din ce în ce mai des să obţină finanţare privată, din partea corporaţiilor.

Televiziunea şi radioul publice au fost mereu nişte instituţii mai degrabă marginale. După cum relatează Bob McChesney, în anii ’20 şi ’30 a existat o dispută pe tema privatizării radioului. Unii susţineau că radioul ar trebui să se afle sub control public, în vreme ce alţii considerau că el trebuie cedat puterii private. Ştim cine a avut, până la urmă, câştig de cauză. Când a apărut televizorul, nici măcar nu a existat o dezbatere asemănătoare – televiziunea a fost pur şi simplu privatizată.

Ambele decizii au fost luate în numele democraţiei! Acest lucru ar trebui să vă spună cât de stranie este cultura intelectuală în care trăim – luăm mass-media din mâinile publicului, o cedăm tiraniei private şi numim asta *democraţie*.

În timp, această atitudine a devenit din ce în ce mai sofisticată. Legea telecomunicaţiilor din 1996 a fost cea mai mare cedare a activelor publice din istorie. Nici măcar plăţile simbolice nu au fost necesare.

McChesney face şi observaţia interesantă şi extrem de importantă că acest lucru nu a fost tratat ca o problemă socială şi politică – despre acest subiect puteaţi citi în paginile dedicate mediului de afaceri ale ziarelor, nu pe prima pagină. Mai mult, nu a fost deloc discutată chestiunea dacă ar trebui să cedăm aceste resurse publice unor puteri private – ci doar *în ce mod* ar trebui să le cedăm. A fost o victorie extraordinară a propagandei.

Existenţa televiziunii şi a radiourilor publice este tolerată, parţial fiindcă mass-media comercială a fost criticată pentru că nu îşi îndeplineşte îndatoririle faţă de interesul public cerute prin lege. Aşa că ei au spus: „Să se ocupe staţiile

publice de aceste lucruri.” Acum, chiar şi această funcţie marginală este limitată din ce în ce mai mult.

Însă acest lucru nu înseamnă neapărat moartea radioului şi a televiziunii publice. În Evul Mediu, artele au fost sprijinite aproape în întregime de autocraţi binevoitori precum familia de Medici; poate că autocraţii binevoitori de astăzi vor face acelaşi lucru. La urma urmei, ei sunt cei care susţin operele şi simfoniile.

McChesney observă, de asemenea, că cea mai mare parte a inovării în domeniul difuzării a avut loc în cadrul radioului şi televiziunii publice, nu comerciale. Radioul FM a fost public până când a început să aducă profit, apoi a devenit privat. Internetul este un exemplu dramatic astăzi – a fost conceput, finanţat şi rulat în sectorul public atât timp cât nu se puteau câştiga bani din el, dar, de îndată ce a arătat un potenţial de profit, a fost predat mega-corporaţiilor.

> *Două documentare premiate cu Oscar, Deadly Deception (despre General Electric) şi The Panama Deception, şi un film despre dumneavoastră, care are acelaşi titlu ca volumul despre care am vorbit mai devreme, Manufacturing Consent, nu au fost prezentate aproape deloc la televiziunea publică.*

Pe vremuri situaţia era şi mai gravă. Am petrecut câteva săptămâni în Indochina la începutul anilor ’70. În acel moment eram destul de bine cunoscut în zona Bostonului, unde îşi are sediul WGBH[76], postul cel mai cunoscut al Radioului Public Naţional. Cu mare reticenţă, liderul liberal al WGBH, Louis M. Lyons, a fost de acord să mă intervieveze – extrem de ostil – pentru câteva minute. A fost probabil singura dată când am ajuns pe postul de radio local.

Nu sunt un mare admirator al presei de astăzi, dar cred că acum jurnaliştii dau dovadă de mai mult fair-play şi sunt mult mai deschişi decât au fost cu treizeci sau patruzeci de ani în urmă. Oamenii care au trecut prin anii ’60 se află acum în mass-media şi scriu – cel puţin parţial – din puncte de vedere mai umane.

Cum ar arăta mass-media într-o societate cu adevărat democratică?

Ar fi sub control public. Structura lor, materialul pe care îl prezintă, accesul la ele ar fi rezultatul participării publicului – cel puţin în măsura în care oamenii vor să se implice, iar opinia mea este că vor.

Unele dintre organele de presă din această ţară au avut un caracter mai democratic în trecut. Nu vreau să par exotic, dar să ne întoarcem o clipă în anii ’50. Pe vremea aceea, opt sute de ziare muncitoreşti, care ajungeau la douăzeci sau treizeci de milioane de oameni pe săptămână, se confruntau zilnic cu presa comercială, care „se folosea de fiecare ocazie pentru a critica muncitorii” şi pentru a „lăuda virtuţile marelui capital” – încercând să le vâre oamenilor în cap o întreagă mitologie.

Bob McChesney spunea că, la începutul anilor ’ε·, existau aproximativ o mie de reporteri care relatau problemele cu care se confrunta clasa muncitoare. Astăzi nu mai sunt decât şapte.

Fiecare ziar are o secţie de afaceri, care răspunde intereselor unei mici părţi a populaţiei – mai precis, acelei părţi care se întâmplă să controleze ziarul, ceea ce este destul de ciudat. Dar nu am văzut niciodată o secţie de muncă într-un ziar. Atunci când apar ştirile despre muncă, dacă apar, sunt difuzate în secţiunea de afaceri, şi sunt privite exclusiv din acest punct de vedere. Acest lucru reflectă pur şi simplu, într-un mod foarte transparent, cine este la putere.

O mulţime de oameni critică tabloidizarea ştirilor. Directorii de programe răspund însă, spunând: „Dăm publicului ceea ce doreşte. Nimeni nu îi forţează să pornească televizorul şi să se uite la programele noastre. Ce credeţi despre acest lucru?

În primul rând, nu sunt de acord că asta vrea publicul. Pentru a da un singur exemplu, cred că oamenii din New York ar fi fost foarte interesaţi să afle că NAFTA urma să dăuneze „femeilor, persoanelor de culoare şi hispanicilor [şi] muncitorilor semicalificaţi” (70% dintre lucrători sunt

clasificaţi ca „semicalificaţi”) – aşa cum un cititor foarte atent al ziarului *Times* putea afla la doar o zi după ce Congresul SUA a aprobat NAFTA.

Chiar şi atunci, faptele au fost ascunse într-o poveste optimistă despre potenţialii câştigători: „firmele din domeniul bancar, companiile de telecomunicaţii şi de servicii din regiune, consultanţii manageriali şi cei care lucrează în domeniul relaţiilor publice, în cel al dreptului sau al marketingului... băncile şi firmele de valori mobiliare de pe Wall Street” industria chimică, editurile (inclusiv corporaţiile media) etc.

Dar, în afară de asta, ceea ce vor oamenii este parţial un product social – depinde foarte mult de experienţele şi de oportunităţile pe care le-au avut de-a lungul vieţii. Modificaţi structura experienţei lor sociale şi alegerile lor vor fi altele.

Am vizitat o mahala a clasei muncitoare în Brazilia, unde oamenii se strâng laolaltă în perioada de maximă audienţă pentru a viziona filme realizate local, proiectate pe un ecran mare în aer liber. Ei preferă aceste filme telenovelelor şi altor emisiuni TV de proastă calitate difuzate de televiziunile comerciale, dar pot face acest lucru doar pentru că le-a fost oferită o alternativă.

Atunci când oamenii din SUA sunt chestionaţi pe această temă, se dovedeşte că ceea ce îşi doresc majoritatea dintre ei este televiziunea fără reclame. Există televiziune fără reclame? Desigur că nu. În televiziunea americană, corporaţiile vând publicul altor corporaţii şi nu sunt interesate să ne ofere alternative.

> Într-un articol intitulat „Strania dispariţie a Americii civice”, Robert Putnam consideră că televiziunea este marea vinovată.

Putnam este un sociolog de la Harvard, ale cărui opinii sunt general acceptate. El a constatat un declin de 50%, începând din anii ’60, al *oricărei* forme de interacţiune umană directă, indiferent că vorbim despre vizitarea unui vecin, despre

participarea la şedinţele cu părinţii sau aderarea la o ligă de bowling. Unul dintre motivele pentru care copiii petrec atât de mult timp în faţa televizorului este că interacţiunea dintre părinţi şi copii a scăzut cu aproximativ 40% din anii ’60 până astăzi. Acest lucru este cauzat, desigur, cel puţin în parte, de faptul că ambii părinţi trebuie să lucreze cincizeci de ore pe săptămână pentru a pune mâncare pe masă. Grădiniţe sau creşe nu prea există, aşa că ce altceva rămâne de făcut? Transformarea televizorului în bonă este singura soluţie la care pot apela.

Dar mi se pare prea puţin să dai vina pe televizorul în sine pentru această stare de fapt. Televizorul nu este o forţă a naturii, chiar dacă este nucleul culturii de marketing şi este conceput pentru a avea anumite efecte. Scopul lui nu este să te emancipeze. Nu vei găsi mesaje la televizor despre cum să vă alăturaţi unei uniuni sindicale şi să faceţi ceva în privinţa condiţiilor mizere de trai. Televizorul nu face altceva decât să îţi vâre în cap, la nesfârşit, mesajele menite să îţi distrugă mintea şi să te izoleze de ceilalţi oameni. În cele din urmă, efectele lui devin vizibile.

Dar ceea ce se întâmplă cu televizorul face parte dintr-o campanie mult mai vastă. Elitele au considerat întotdeauna democraţia o ameninţare majoră, ceva împotriva căruia trebuie să te aperi. Este o chestiune bine ştiută de multă vreme că cea mai bună apărare împotriva democraţiei este distragerea atenţiei publicului larg. De aceea oamenii de afaceri din secolul al XIX-lea au sponsorizat religia evanghelică, oamenii vorbind în limbi străine etc.

> Copiii se uită la televizor patruzeci de ore pe săptămână. Este o formă de docilizare.

Este, ce-i drept, un fel de program de docilizare.

Mai mulţi bani, mai puţini votanţi

> Clinton a spus că alegerile din 1996 au fost o reabilitare a „centrului vital”, pe care el îl localizează undeva între „liberalismul supraîncălzit şi conservatorismul îngheţat”. Cum aţi interpretat aceste alegeri?

Puteam face altă alegere decât cea a „centrului vital”? Clinton şi Dole au avut un comportament foarte puţin diferit şi aveau cercuri de susţinători oarecum diferite, dar ambii erau republicani moderaţi, oameni cu o bogată experienţă guvernamentală şi nu erau, de fapt, altceva decât reprezentanţi mai mult sau mai puţin interschimbabili ai comunităţii de afaceri.

În opinia mea, alegerile au fost un vot *împotriva* centrului vital. Ambii candidaţi erau nepopulari şi foarte puţini oameni aşteptau ceva bun de la vreunul dintre ei. Prezenţa la vot a fost de 49% – atât de scăzută cum n-a fost niciodată – şi cred că a acest procent reflectă sentimentul general că sistemul politic nu funcţionează.

> *Cred că participarea la vot a fost cea mai mică din 1924 încoace.*

Statistica pentru alegerile din 1924 este înşelătoare, pentru că acesta a fost primul an în care femeile au avut voie să voteze. S-a prezentat la urne un procent mic din electorat pur şi simplu pentru că multe femei nu erau obişnuite să voteze, aşa că nu s-au prezentat la urne. Dacă luaţi în calcul acest lucru, prezenţa la vot din 1996 ar fi putut fi cea mai scăzută din istorie.

> *Campania din 1996 a fost, de asemenea, cea mai scumpă din istorie – potrivit datelor care au fost făcute publice, a costat 1,6 miliarde de dolari. Din ce în ce mai mulţi bani sunt cheltuiţi pentru alegeri, dar tot mai puţini oameni merg la vot.*

După cum a subliniat unul dintre comentatorii de la un post TV, nu am asistat la o convenţie, ci la o încoronare. Acest lucru este doar încă un pas spre eliminarea oricăror elemente

care mai sunt încă funcţionale în democraţia americană şi se înscrie perfect în strategia generală a marelui capital de subminare a libertăţii, a pieţei libere şi a democraţiei.

Să luăm drept exemplu Haiti, cea mai săracă ţară din emisferă. În ultimii ani, acolo a avut loc ceva cu totul remarcabil, a apărut o societate civilă vibrantă, plină de viaţă şi independentă, ce a constituit baza unui triumf remarcabil al democraţiei (care a fost însă stins foarte repede şi extrem de brutal cu ajutorul Statelor Unite şi într-un mod care împiedică orice renaştere).

Dacă ar exista o elită independentă în SUA, s-ar prăbuşi de pe scaune de râs la ideea că această ţară ar avea ceva de învăţat de la noi în materie de democraţie. Societatea civilă se află în colaps aici. Ar trebui să mergem *acolo* pentru a învăţa noi ceva despre democraţie.

> *Un alt comentator politic a comparat alegerile cu licitaţiile, unde premiul cel mare este oferit celui care plăteşte mai mult.*

Alegerile din SUA n-au fost niciodată cu mult diferite de o licitaţie, dar aşa este, situaţia se înrăutăţeşte. Pe de altă parte, dacă publicul este activ – dacă, spre exemplu, încep să apară organizaţii sindicale, iar mişcările populare încep să se dezvolte –, lucrurile se vor schimba.

Prima schimbare va apărea atunci când establishmentul politic va spune: „OK, vom fi nişte autocraţi ceva mai binevoitori.” Dacă vor fi presaţi să meargă mai departe de atât, atunci putem obţine schimbări sociale semnificative.

Majoritatea oamenilor îşi dau seama că partidelor politice nu le pasă de ei. Dezamăgirea publică este enormă, dar este în principal îndreptată împotriva guvernului. Asta pentru că propaganda mediului de afaceri, care domină mass-media, canalizează dezamăgirea lor în această direcţie. S-ar putea să existe o dezamăgire foarte mare şi faţă de mediul de afaceri, dar nu putem şti cu adevărat acest lucru, din moment ce astfel de întrebări nu apar prea des în sondaje.

> Care este părerea dumneavoastră în privinţa reformei referitoare la modalităţile de finanţare a campaniilor electorale?

Nu e un lucru rău, dar nu va avea prea mare efect. Există prea multe modalităţi de a înşela. Este ca şi cum ai pretinde că încerci să opreşti importul de droguri. Există atât de multe modalităţi de a aduce droguri, încât nu pot fi toate contracarate.

Problema reală nu este finanţarea campaniei – ci puterea copleşitoare de care dispune tirania corporatistă. Reforma privind metodele de finanţare a campaniilor nu va schimba acest lucru.

Este puterea corporaţiilor invincibilă?

> Aş vrea să vă cer părerea în privinţa câtorva citate. Primul îi aparţine lui Robert Reich, fostul secretar al Muncii în timpul administraţiei conduse de Clinton: „Nu este clar încă dacă sindicatele tradiţionale mai sunt necesare în contextul noilor locuri de muncă.” Al doilea îi aparţine fostului secretar al Comerţului, Ron Brown: „Sindicatele sunt OK acolo unde există, iar unde nu există nu este clar încă ce fel de organizaţie ar trebui să reprezinte lucrătorii.”

Cred că astfel de declaraţii nu sunt deloc surprinzătoare, ţinând cont că vin din partea unei administraţii care nu poate fi considerată altfel decât moderat republicană. De ce să aibă muncitorii modalităţi de a se apăra împotriva puterii private?

Poate că este nevoie de altceva în cadrul firmelor care se ocupă cu tehnologiile înalte – de „flexibilitate”, de exemplu, care este un mod foarte excentric de a spune că atunci când te culci noaptea, nu ştii dacă vei avea un loc de muncă dimineaţa (ştii însă sigur că nu vei beneficia de niciun fel de compensaţii). „Flexibilitatea” este extraordinară pentru profituri, dar distruge fiinţele umane.

Am auzit un citat faimos – sau care cel puţin ar trebui să fie faimos – al unui general brazilian (cândva în jurul anului

1970, cred). Vorbind despre „miracolul economic” brazilian, el remarca: „Economia o duce bine, doar oamenii o duc prost.” Asta spune destul de multe.

> Este ceva aici ce nu înţeleg. Este în interesul corporaţiilor să se asigure că toţi consumatorii au suficienţi bani pentru a cumpăra produsele pe care şi le doresc. Acesta a fost argumentul folosit de Henry Ford atunci când a crescut salariul muncitorilor la 5 dolari pe zi, pentru ca aceştia să îşi poată permite maşinile pe care le construiau.

Este în interesul tău să faci profit, dar există şi alte modalităţi de a face acest lucru decât prin vânzarea unei cantităţi mari de bunuri pe o piaţă mare de desfacere care este alcătuită într-o bună măsură din angajaţii tăi. Poate că este mult mai profitabil să foloseşti forţa de muncă extrem de ieftină, să exploatezi muncitorii, pentru a produce mai puţine bunuri pentru oameni relativ bogaţi, făcând bani în acelaşi timp din speculaţii financiare.

> Atunci când managerii corporaţiilor transnaţionale sunt întrebaţi de salariile foarte scăzute pe care le plătesc muncitorilor din Lumea a Treia, răspunsul lor e simplu: „Aceşti oameni nu aveau un loc de muncă înainte, iar noi le oferim unul, îi învăţăm o meserie şi aşa mai departe.” Cum aţi răspunde la asta?

Dacă chiar ar crede în ceea ce spun, ar folosi o parte din profiturile lor pentru a oferi condiţii mai bune de muncă angajaţilor lor din Indonezia. Cât de des fac asta? Şi problema lor nu e că nu ar avea suficienţi bani – citiţi numai rapoartele *Fortune 500* care sunt publicate an de an.

Apropo, eu nu critic aici directorii de corporaţii în mod individual. Dacă unul dintre aceştia ar fi încercat să folosească fonduri corporative pentru a îmbunătăţi condiţiile de muncă din Indonezia, şi-ar fi pierdut postul în trei secunde. De fapt, probabil este chiar ilegal să faci aşa ceva.

Responsabilitatea directorului de corporaţie este exclusiv faţă de acţionarii companiei. El trebuie să urmărească

exclusiv maximizarea profitului, a cotei de piaţă şi a puterii firmei. Dacă poate face acest lucru plătind salarii de mizerie femeilor care vor muri în câţiva ani din cauza condiţiilor oribile de lucru, înseamnă că îşi face bine treaba. Iar asta e tot ce contează.

> Totuşi, managerii corporaţiilor se adaptează destul de rapid la cele mai diverse situaţii şi sunt gata să facă mici concesii atunci când este nevoie, cum ar fi să le permită oamenilor să meargă la baie nu o dată, ci de două ori pe zi, de exemplu.

Aşa este. Acelaşi lucru era valabil şi pentru regi sau prinţi – făceau o mulţime de concesii atunci când nu puteau să îşi controleze supuşii. Acelaşi lucru era valabil şi pentru proprietarii de sclavi.

Concesiile mici sunt toate bine-venite. Oamenii din Lumea a Treia vor suferi un pic mai puţin, iar oamenii de aici vor vedea că activismul poate da rezultate, ceea ce îi va inspira să meargă şi mai departe. Ambele rezultate sunt încurajatoare. În cele din urmă, ajungi până în punctul în care începi să te întrebi: „De ce să le cerem să facă concesii? De ce sunt ei la putere? De ce avem nevoie de rege?”

> De curând am fost în Trinidad, care se află în perioada de „ajustare structurală”. În timp ce vorbeam cu nişte muncitori, i-am întrebat cum ajung la locul de muncă. Mi-au spus că trebuie să ia un taxi. Atunci i-am întrebat: „Nu există serviciu de transport cu autobuzul?” Ei mi-au răspuns că linia de autobuz din partea săracă a Port of Spain[ZZ], unde locuiau, fusese eliminată, iar acum trebuiau să plătească o parte substanţială din câştigurile lor pe taxiuri private.

Acest lucru se întâmplă peste tot. Transferarea costurilor de la cei bogaţi către cei săraci este metoda standard de îmbunătăţire a „eficienţei”.

Azi-dimineaţă am luat maşina până la serviciu. Drumurile sunt pline de gropi şi sunt mereu ambuteiaje, dar transportul public este greu de utilizat, deoarece durează prea mult până

ajungi la destinaţie şi este, de fapt, mai scump decât drumul cu maşina privată.

Dacă atunci când vine vorba despre transport laşi oamenii fără alternative la maşina personală, îi determini să cumpere mai multe maşini şi mai multă benzină. Gropile de pe carosabil sporesc frecvenţa cu care maşinile trebuie reparate sau înlocuite cu altele noi. Şi cu cât avem mai multe maşini pe şosele, cu atât e mai multă poluare, iar tratarea efectelor poluării asupra sănătăţii costă şi mai mulţi bani.

Disconfortul cumulat al tuturor acestor oameni sporeşte produsul naţional brut (care ne permite să celebrăm succesul economic extraordinar) şi este foarte eficient din punctul de vedere al corporaţiilor care deţin totul. Costurile care sunt transferate publicului, aşa cum se întâmplă în cazul călătoriilor cu taxiul pe care le plătesc acei muncitori săraci din Trinidad, nu se iau în considerare.

> Los Angeles avea o reţea extinsă de transport public care a fost pur şi simplu cumpărată şi apoi pusă pe butuci.

Da, şi acelaşi lucru a fost valabil aici. La începutul acestui secol, ai fi putut ajunge destul de rapid oriunde în New England folosind reţeaua electrificată de căi ferate.

De ce am creat o societate în care toată lumea trebuie să conducă o maşină, să locuiască în suburbii, să meargă la malluri imense? În anii ’50, guvernul a început un program extins de construcţie a autostrăzilor numit Sistemul Naţional de Apărare al Autostrăzilor. Au fost nevoiţi să pună cuvântul „apărare” în titlul proiectului, pentru a justifica sumele uriaşe de bani care erau alocate. Construcţia sistemului de autostrăzi a fost însă în primul rând o modalitate de a încuraja oamenii să renunţe la transportul public, cum ar fi căile ferate, pentru a trece la un sistem care să folosească mai multe automobile şi camioane, mai mult combustibil şi un număr mai mare de anvelope (sau să apeleze la călătorii cu avionul).

Acesta a fost unul dintre cele mai mari proiecte de inginerie socială din istorie şi a fost iniţiat de o adevărată conspiraţie. General Motors, Firestone Tire şi Standard Oil din California (Chevron) pur şi simplu au cumpărat şi au distrus sistemul de transport public din Los Angeles, pentru a forţa oamenii să le folosească produsele.

Această chestiune a ajuns la tribunal, corporaţiile au fost amendate cu câteva mii de dolari, iar apoi guvernul a preluat întregul proces. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi în alte părţi ale ţării. Administraţiile de stat şi locale s-au alăturat, de asemenea, efortului unui număr mare de firme şi companii puternice. Efectele majore ale acestei treceri forţate, care n-a fost determinată în niciun caz de principiile pieţei libere, de la sistemul de transport public la unul bazat pe autoturismul personal s-au făcut simţite imediat.

În unele zone ale ţării, acest proces nu s-a încheiat încă. În Boston există un nou plan de a dezmembra părţi din sistemul de transport public pentru a le privatiza – în scopul de a le face mai „eficiente” (ni se spune), permiţând astfel tiraniilor private să le gestioneze după bunul-plac. Ce vor face ele cu sistemul de transport public este evident. Dacă sunteţi directorul general al unei corporaţii care administrează sistemul de transport şi responsabilitatea dumneavoastră este să vă asiguraţi că acţionarii dumneavoastră fac bani, ce aţi face? Renunţaţi la rutele neprofitabile, desfiinţaţi sindicatele etc.

> Au început să apară mişcări de protest din ce în ce mai serioase împotriva condiţiilor de muncă mizere de pe urma cărora corporaţii transnaţionale precum The Gap, Disney, Nike, Reebok etc. fac profit. Credeţi că aceste campanii ajung până la rădăcina problemei?

În opinia mea, aceste campanii sunt foarte bine-venite. A pune întrebarea dacă ele ajung până la problemele sistemice este, cred, greşit – pentru că este exact tipul de întrebare care a subminat foarte multe politici marxiste tradiţionale.

Problemele sistemice ajung să fie scoase la lumină pe măsură ce oamenii învaţă, pas cu pas, tot mai mult despre modul în care funcţionează lumea. Dacă observi că oamenii din Haiti sunt plătiţi cu câţiva cenţi pe oră doar pentru ca oamenii de afaceri din SUA să facă profit, în cele din urmă – şi poate mult mai devreme decât în cele din urmă – îţi vei pune întrebări despre structurile puterii în general.

> Sistemul economic actual pare a fi triumfător, dar aţi spus că se va autodistruge, că asta ţine în mod intrinsec de logica după care funcţionează. Aţi rămas în continuare la această părere?

De fapt, eu am spus ceva diferit. Sistemul actual are elemente care fără îndoială se vor autodistruge. Dar nu îmi este încă deloc clar dacă întreaga lume se va transforma într-o ţară din Lumea a Treia, în care averea este concentrată în mâinile unei minorităţi, resursele sunt folosite pentru a-i proteja pe cei bogaţi, iar publicul larg se află undeva între neplăcere şi mizerie totală. Nu cred că o astfel de lume poate supravieţui foarte mult, dar nu pot dovedi asta. E un fel de experiment. Nimeni nu ştie răspunsul, pentru că nimeni nu înţelege destul de bine aceste lucruri.

Sondajele de opinie arată cât de mult dispreţuiesc americanii acest sistem. Când cei de la *BusinessWeek* au chestionat oamenii cu privire la atitudinea lor faţă de mediul de afaceri, au fost destul de surprinşi de rezultate. Nouăzeci şi cinci la sută dintre oameni – un număr pe care aproape niciodată nu îl vedeţi într-un sondaj – au declarat că toate corporaţiile au responsabilitatea de a reduce profitul în beneficiul angajaţilor şi al comunităţilor în care îşi desfăşoară afacerile. Şaptezeci la sută dintre respondenţi au considerat că întreprinderile au prea multă putere şi aproximativ acelaşi număr de oameni au afirmat că, în opinia lor, mediul de afaceri a câştigat mai mult de pe urma dereglementării decât populaţia generală.

Alte studii realizate aproximativ în aceeaşi perioadă arată că peste 80% din populaţie consideră că oamenii muncii ar trebui să aibă un cuvânt de spus în privinţa chestiunilor care

ţin de economie, că sistemul economic este inerent inechitabil şi că guvernul practic nu funcţionează, deoarece se află în slujba celor bogaţi.

Întrebările sondajului nu merg însă în niciun caz la fel de departe ca revendicările muncitorilor din estul statului Massachusetts (şi din alte părţi) de acum o sută cincizeci de ani. Ei nu spuneau: „Fiţi puţin mai binevoitori. Daţi-ne câteva resturi”. Ci spuneau: „Nu ai dreptul să conduci. Ar trebui ca noi să deţinem fabricile. Oamenii care lucrează în fabrici ar trebui să fie proprietarii lor.”

Mulţi oameni din ziua de astăzi nu îşi doresc decât ca angajatorii să fie un pic mai prietenoşi cu ei, să existe ceva mai puţină bunăstare corporativă şi să existe ceva mai multe măsuri de protecţie socială. Dar sunt unii care şi-ar dori să vadă schimbări radicale; nu ştim câţi sunt, pentru că sondajele nu oferă alternative radicale, iar acestea nu sunt uşor accesibile.

Oamenii sunt extrem de cinici în privinţa instituţiilor. O mare parte din acest cinism ia forme foarte antisociale şi iraţionale, iar volumul de propagandă şi manipulare este atât de mare, încât majoritatea oamenilor nu văd alternative, dar atitudinile care pot duce la acceptare – ba chiar o acceptare entuziastă – a alternativelor sunt de fapt destul de la îndemână.

Puteţi vedea acest lucru în acţiunile lor – atât în cele distructive, cum ar fi vânzarea de droguri pe străzi, cât şi în cele constructive, precum grevele din Coreea de Sud. Lucrătorii sud-coreeni consideră total inacceptabilă ideea că puterea privată ar trebui să aibă dreptul de a înlocui greviştii cu muncitori care să le ia definitiv locul. Şi au dreptate – o astfel de acţiune nu este în conformitate cu standardele internaţionale de muncă. Există o ţară care a fost sancţionată de Organizaţia Internaţională a Muncii pentru astfel de

practici, şi anume SUA. Acest lucru ne spune ceva despre cine este civilizat şi cine nu.

> *Persoanele preocupate de puterea corporatistă şi excesele acesteia sunt îndemnate să investească în „afaceri care implică responsabilitate socială". Ce credeţi despre asta?*

Nu am nicio critică cu privire la această idee, dar oamenii nu ar trebui să îşi facă iluzii în această privinţă. Este ca şi cum i-ar prefera pe autocraţii binevoitori celor criminali. Uneori conducătorul poate fi binevoitor, dar el poate înceta să fie binevoitor în orice moment. Sigur, aş prefera un autocrat care nu torturează copii, dar autocraţia însăşi trebuie eliminată.

> Richard Grossman, Ward Morehouse şi alţii au susţinut revocarea statutului corporaţiilor [document care reglementează înfiinţarea corporaţiilor şi le permite să desfăşoare activităţi comerciale]. Mă întreb cât de realist este acest lucru. O astfel de decizie nu poate fi luată decât la nivelul legislaturii statelor americane, care sunt aproape în totalitate sub controlul marilor afaceri.

Cred că oamenii ar trebui să înceapă să pună la îndoială legitimitatea instituţiilor corporative. În forma lor actuală, corporaţiile sunt un fenomen destul de recent; drepturile lor au fost create, mai ales prin sistemul judiciar, la sfârşitul anilor 1800 şi au fost extinse dramatic la începutul acestui secol.

În opinia mea, corporaţiile sunt instituţii ilegitime care exercită o putere tiranică, cu rădăcini intelectuale nu foarte diferite de cele ale fascismului şi bolşevismului. (A existat o perioadă în care această analiză nu era neobişnuită – de exemplu, acum cincizeci de ani, în lucrările economistului politic Robert Brady. Această perspectivă asupra corporaţiilor are rădăcini adânci în mişcările muncitoreşti, în gândirea iluministă şi în liberalismul clasic.)

Există, aşa cum aţi subliniat mai devreme, mecanisme legale de dizolvare a corporaţiilor, deoarece toate trebuie să

respecte un statut. Dar să nu ne înşelăm singuri – vorbim aici despre nişte schimbări masive. Nu are niciun sens să folosim tactica ameninţării cu revocarea statutului ce reglementează funcţionarea corporaţiilor, acest lucru poate fi luat în considerare numai atunci când legislaturile vor începe să ţină seama de interesul public, şi nu de interesele mediului de afaceri, ceea ce va necesita o educaţie şi o organizare substanţiale şi construirea de instituţii alternative pentru a conduce economia într-un mod mai mult democratic.

Dar putem – şi chiar suntem datori – să arătăm faptul că, fără doar şi poate, corporaţiile sunt instituţii fundamental ilegitime, care nu ar trebui să existe în forma lor actuală. La fel cum alte instituţii opresive – cum ar fi sclavia sau regalitatea, de exemplu – au fost înlocuite sau eliminate, şi puterea corporativă poate fi înlocuită sau eliminată. Cât de departe se poate merge în această privinţă? Care sunt limitele? Nu există niciuna. Totul este, în cele din urmă, sub control public.

Note:

72 În economie, externalizarea, denumită şi *outsourcing*, defineşte delegarea unor sarcini de producţie sau a unor secţiuni de afaceri care nu au o importanţă strategică către companii externe, care oferă un raport preţ-calitate mai bun sau deţin expertiză (produc mai bine) în domenii specializate. (*N. trad*.)

73 Newton Leroy Gingrich (n. 17 iunie 1943) este un politician, scriitor, publicist şi om de afaceri american. În perioada 1995–1999 el a ocupat funcţia de preşedinte al Camerei Reprezentanţilor din Congresul Statelor Unite ale Americii. (*N. trad.)*

74 O asociaţie de economii şi împrumuturi (S&L) sau o instituţie de creditare este o instituţie financiară specializată în acceptarea de economii, depozite şi acordarea de credite ipotecare şi alte împrumuturi. (*N. trad*.)

75 În orig. *Pentagon Papers*, intitulat oficial Raportul Oficiului Secretariatului de Apărare al Vietnamului, este o istorie a implicării politice şi militare a Statelor Unite în Vietnam între anii 1945 şi 1967. Documentele au fost publicate de Daniel Ellsberg, care a lucrat la

studiu, şi au fost aduse pentru prima dată în atenţia publicului pe prima pagină a *The New York Times* în 1971. În articolul publicat în 1996, în *The New York Times*, la care face aici referire autorul, se afirmă că Dosarele Pentagonului au demonstrat, printre altele, că administraţia Johnson a minţit în mod sistematic nu numai publicul larg, ci şi Congresul American. (*N. trad.*)

76 Autorul se referă la postul radio care aparţine serviciului public de radiodifuziune (PBS), licenţiat în Boston, Massachusetts. (*N. trad.*)

77 Port of Spain este un oraş situat pe insula Trinidad, fiind capitala statului Trinidad-Tobago. (*N. trad.*)

Ce se întâmplă în lume

Este globalizarea inevitabilă?

Germania are niveluri de şomaj nemaiîntâlnite din 1933. Companii precum Siemens şi Bosch îşi închid fabricile din Germania şi se mută peste graniţe. Aţi comentat anterior pe marginea operaţiunilor Daimler-Benz în Alabama şi v-aţi referit la deschiderea fabricii BMW în Carolina de Sud. Aţi putea să ne spuneţi mai multe pe această temă?

Industria germană tratează de ceva vreme SUA ca pe o ţară din Lumea a Treia. Salariile sunt scăzute aici, protecţie socială aproape că nu există, iar statele concurează între ele pentru a mitui companiile străine să îşi deschidă fabrici pe teritoriul lor. Sindicatele din Germania au încercat să se alăture celor americane pentru a găsi soluţii la această problemă, ceea ce le-a afectat pe amândouă.

Cred că prăbuşirea imperiului sovietic are multe de-a face cu această situaţie. Aşa cum era previzibil, importanţa sa principală a fost aceea de a readuce cea mai mare parte a Europei de Est la ceea ce a fost timp de cinci sute de ani – prima societate din Lumea a Treia. Zonele care fac parte din Occident – cum ar fi Republica Cehă şi vestul Poloniei – se vor asemăna cu Europa de Vest, dar majoritatea Europei de Est a

fost scufundată în sărăcia profundă a Lumii a Treia şi şi-a redobândit rolul său tradiţional de tributar.

Cu ceva timp în urmă, *Financial Times* a publicat un articol cu titlul „Mlădiţe verzi în ruinele comunismului”. Apariţia mlădiţelor verzi se datora industriaşilor din vestul Europei care puteau plăti muncitorii din Europa de Est mult mai puţin decât plăteau „lucrătorii occidentali răsfăţaţi”, obişnuiţi cu „moduri de viaţă luxoase” (aşa cum se spunea într-un alt articol din *BusinessWeek*).

Acum ei pot obţine muncitori care sunt bine educaţi, căci comunismul a făcut o treabă bună în privinţa asta – albi şi uneori chiar cu ochii albaştri, deşi nimeni nu ar recunoaşte în mod deschis că asta are vreo relevanţă. De asemenea, aceşti oameni sunt destul de sănătoşi – probabil nu pentru mult timp, deoarece sistemele de sănătate din ţările fost comuniste sunt în declin –, cel puţin pentru o perioadă. Pe deasupra există şi o infrastructură rezonabilă în aceste ţări.

Companiile occidentale insistă în mod frecvent asupra protecţiei statului, aşa că atunci când General Motors sau VW investesc într-o fabrică auto din Polonia sau Cehia, ei cer o cotă de piaţă substanţială, subvenţii din partea statului etc. – la fel cum fac atunci când îşi deschid o fabrică într-o ţară din Lumea a Treia sau în SUA.

> George Soros, omul de afaceri miliardar, a scris mai multe articole exprimându-şi părerea că răspândirea capitalismului global, pe care îl califică drept brutal, a înlocuit comunismul, devenind principala ameninţare pentru societăţile democratice.

Această observaţie nu este deloc nouă. Oamenii din clasa muncitoare de acum o sută cincizeci de ani luptau împotriva creşterii unui sistem pe care l-au văzut drept o mare ameninţare pentru libertatea, drepturile şi cultura lor. Ei au avut, desigur, dreptate, iar Soros nu se înşală deloc în măsura în care reiterează acest punct de vedere.

Pe de altă parte, el face şi presupunerea că sistemul de piaţă se răspândeşte, ceea ce pur şi simplu nu este adevărat. Ceea ce se răspândeşte este un fel de mercantilism corporativ care este susţinut – şi se bazează în mod crucial – pe ajutoare de stat acordate pe scară largă. Soros şi-a făcut banii prin speculaţii financiare care au devenit posibile atunci când inovaţiile în domeniul telecomunicaţiilor şi desfiinţarea sistemului Bretton Woods (care reglementa schimbul între valute şi fluxul de capital) au permis transferuri foarte rapide de capital. Acesta nu este capitalismul global.

> În timp ce noi discutăm aici, la Davos, în Elveţia, se desfăşoară Forumul Economic Mondial. Este o întâlnire de şase zile a elitelor politice şi corporative, cu oameni ca Bill Gates, John Welch de la GE, Benjamin Netanyahu, Newt Gingrich şi aşa mai departe.
>
> Companiile reprezentate la acest forum fac afaceri de 4,5 miliarde de dolari pe an. Credeţi că este un eveniment important, căruia suntem datori să îi acordăm întreaga noastră atenţie?

Sigur că da, ar trebui să îi acordăm atenţie, dar sincer nu m-aş aştepta să fiu surprins de rezultatele discuţiilor care au loc la acest forum. Indiferent cât de serioase vor fi subiectele discutate acolo, ceea ce ajunge la noi, oamenii de rând, va fi în mare parte retorică goală.

Ar trebui să acordăm atenţie şi întâlnirilor Comisiei Trilaterale, dar dacă citiţi rapoartele sale, veţi constata că sunt destul de previzibile. Singurul lucru interesant pe care l-am văzut vreodată de la ei a fost prima lor carte – nu pentru că spuneau ceva nou, ci pentru că o făceau cu atâta francheţe.

Este foarte straniu să vezi o teamă aproape isterică faţă de democraţie şi un apel la măsuri represive pentru combaterea ei, exprimate într-o manieră atât de explicită. Cred că de aceea cartea a fost scoasă de pe piaţă imediat ce acest lucru

a fost observat. Nu cred că ar fi trebuit să fie citită dincolo de cercurile selectate.

Comisia Trilaterală, Consiliul pentru Relaţii Externe şi alte instituţii similare reflectă un fel de consens între puterea mediului de afaceri, puterea guvernamentală şi intelectualii care nu au opinii prea neortodoxe. (Ei încearcă să invite şi oameni din alte categorii la aceste întâlniri, cum a fost cazul lui John Sweeney[78], preşedintele AFL-CIO[79], care s-a aflat la conferinţa de la Davos. Le-ar plăcea şi mai mult să coopteze şi câţiva lideri de sindicat, aşa cum au făcut în trecut.) Există o mulţime de dovezi concrete cu privire la opiniile şi obiectivele acestor grupuri şi nu e greu de înţeles de ce aderă la ele.

> Aşadar nu consideraţi că în cadrul acestor organizaţii ar avea loc tot felul de conspiraţii întunecate.

Să organizezi un forum în Elveţia ar fi cu siguranţă un mod cam stupid de a pune la cale o conspiraţie.

Nu contest că au loc, uneori, întâlniri conspirative. În 1956, Marea Britanie, Franţa şi Israel au planificat în secret o invazie a Egiptului. Puteţi numi asta o conspiraţie dacă doriţi, dar ea n-a fost altceva decât o alianţă strategică între centrele de putere foarte importante.

> Amiralul William Owens [fostul vicepreşedinte al Statului Major al SUA] şi Joseph Nye [fostul oficial al Departamentului Apărării în timpul administraţiei conduse de Clinton, care este acum decanul Şcolii Kennedy din cadrul Harvard] prezice că secolul al XXI-lea va fi „secolul american”, deoarece SUA domină lumea, internetul şi telecomunicaţiile.

Aceiaşi oameni susţin, de asemenea, că SUA se bucură de un „efect multiplicator” ascuns atunci când apelează la diplomaţie sau acţionează pe plan internaţional, care se datorează recunoaşterii de care se bucură în întreaga lume democraţia americană şi piaţa liberă. Ei fac
trimitere la industria telecomunicaţiilor şi la tehnologia

informaţiei, ambele exemple de manual pentru modul în care publicul a fost înşelat să subvenţioneze puterea privată.

Publicul american îşi asumă toate riscurile şi costurile, şi i se spune că se apără împotriva duşmanilor străini. Acesta ar trebui să fie un exemplu de democraţie şi economie de piaţă funcţionale? Iluzia este atât de adânc înrădăcinată, încât nimeni nu o pune sub semnul întrebării.

> Prin filme şi videoclipuri hollywoodiene, prin intermediul televiziunii şi al sateliţilor, cultura americană a ajuns să domine cultura globală.

Când India a început să îşi liberalizeze economia, iar corporaţiile americane au început să intre cu adevărat pe piaţa indiană, primul domeniu pe care l-au preluat a fost publicitatea. Foarte rapid, agenţiile de publicitate din India au devenit filialele unor mari companii străine, cea mai mare parte a lor provenind din SUA.

Industria relaţiilor publice a urmărit întotdeauna „să înregimenteze publicul în acelaşi fel în care o armată înregimentează soldaţii care o alcătuiesc” – în cazul Indiei, de exemplu, s-a urmărit crearea unui sistem de aşteptări şi preferinţe care să îi facă pe oameni să aleagă produsele străine în dauna celor domestice.

> A existat o anumită rezistenţă faţă de acest fenomen, şi mă gândesc acum la demonstraţiile masive din India împotriva Kentucky Fried Chicken, de exemplu.

Astfel de proteste au avut loc, ce-i drept, în multe ţări, chiar şi în Europa. Există o intenţie în direcţia creării unei culturi populare europene comune, a unei prese comune şi aşa mai departe, care ar face societatea mai omogenă şi mai uşor de controlat, dar există şi mişcări în direcţia exact opusă – regionalizare şi revigorarea culturilor şi limbilor locale. Aceste două curente se desfăşoară în paralel, în întreaga lume.

SUA au creat o cultură globală, dar au creat şi o formă de rezistenţă la ea. Aşa că nu cred că putem vorbi, în acest caz, de un proces inevitabil.

În ultimii ani ai vizitat Australia, India, America de Sud. Ce ai învăţat din aceste călătorii?

Nu este greu să afli ce se întâmplă în lume, nici dacă îţi petreci tot timpul în Boston.

Dar în acest caz nu te întâlneşti decât cu nişte cuvinte pe o hârtie.

Aşa este! Culorile devin mult mai vii atunci când vezi cu ochii tăi cum stau lucrurile. Una este să citeşti cifrele despre sărăcia din India şi cu totul altceva este să mergi prin cartierele sărace din Bombay şi să vezi oameni care trăiesc într-o sărăcie îngrozitoare, greu de imaginat. Iar aici vorbim despre oameni care au locuri de muncă – produc haine de piele extravagante care se vând pe Madison Avenue şi în magazinele din Londra şi Paris.

Aproape în toată lumea e aceeaşi poveste. Dacă vă plimbaţi prin centrul oraşului Boston, veţi vedea şi aici o sărăcie înfricoşătoare. Am văzut lucruri în New York care sunt la fel de îngrozitoare ca ceea ce se petrece în Lumea a Treia.

Comparabile cu favelele [mahalalele] din Brazilia?

Este greu de spus că sunt „comparabile”. Sărăcia şi suferinţa oamenilor din Haiti sau Rio de Janeiro sau Bombay întrec cu mult ceea ce avem aici – deşi ne îndreptăm în aceeaşi direcţie. (După cum ştiţi, bărbaţii de culoare din Harlem au aproximativ aceeaşi rată a mortalităţii ca bărbaţii din Bangladesh.)

Dar efectele psihologice ale sărăciei sunt, de asemenea, extrem de importante – cât de rele ni se par condiţiile în care trăim depinde şi de ceea ce este în jur. Dacă sunteţi mult mai sărac decât alţi oameni din societatea în care trăiţi, acest lucru vă afectează într-un mod vizibil, chiar dacă folosim statistici grosiere cum ar fi speranţa de viaţă.

Dar, revenind la punctul de vedere pe care l-aţi exprimat anterior, atunci când vezi lucrurile cu ochii tăi, ele dobândesc o semnificaţie şi o intensitate pe care nu le poţi înţelege doar citind despre ele. Mai mult decât atât, deseori descoperi că sunt o mulţime de lucruri despre care nu s-a scris niciodată – cum ar fi modul în care mişcările populare fac faţă problemelor cu care se confruntă.

> Cum ne putem organiza împotriva globalizării şi a puterii mereu în creştere a corporaţiilor transnaţionale?

Depinde ce interval de timp ai în vedere. Toată lumea spune că globalizarea este oarecum inevitabilă. În *The New York Times*, Thomas Friedman[80] îi ia peste picior pe oamenii care spun că există modalităţi de a-i pune capăt.

În opinia lui, astăzi nu mai vorbim despre „şoimi” şi „porumbei”[81], ci există o nouă dihotomie în sistemul ideologic, între *integraţionişti*, care doresc să accelereze procesul de globalizare, şi *anti-integraţionişti*, adică cei care doresc să îl încetinească sau să îl moduleze. În cadrul fiecărui grup, există cei care cred într-o plasă de siguranţă şi cei care cred că oamenii ar trebui să fie singuri. Aceasta creează patru categorii.

El foloseşte zapatiştii ca exemplu de poziţie anti-integraţionistă, dar care este în favoarea unei plase sociale de siguranţă, şi îl dă pe Ross Perot[82] drept exemplu al poziţiei anti-integraţioniste, care se opune şi plasei sociale de siguranţă, pentru a respinge, mai apoi, ambele poziţii, pe care le califică drept nebuneşti. Prin urmare, nu există decât două poziţii „rezonabile”, care sunt ilustrate de Clinton (adeptul integraţionismului şi al plasei de siguranţă) şi de Gingrich (adeptul integraţionismului care se opune plasei de siguranţă).

Pentru a testa analiza lui Friedman, să ne uităm la Gingrich. Pentru a vedea dacă susţine maximizarea pieţelor libere şi subminarea plaselor de siguranţă, să ne întrebăm dacă s-a

opus administraţiei Reagan atunci când aceasta a implementat unele dintre cele mai protecţioniste politici din anii ’30 încoace. A avut el vreo obiecţie atunci când Lockheed, vaca lui de muls, a obţinut subvenţii publice masive pentru fuziunea cu Martin Marietta? S-a opus el închiderii pieţelor americane pentru produsele din Japonia, astfel încât industria noastră auto, industria oţelului şi cea a semiconductorilor să poată fi reconstruite?

După cum reiese foarte limpede din întrebările de mai sus, Gingrich nu este în niciun caz un integraţionist. El susţine globalizarea atunci când este benefică pentru cei pe care a fost ales să îi reprezinte şi o respinge atunci când nu este.

Cum rămâne însă cu plasele de siguranţă? Dacă se opune dependenţei de măsuri sociale, atunci ar trebui să se opună, în mod sigur, acordării de subvenţii federale alegătorilor săi. Dar, de fapt, este un campion al subvenţiilor de care beneficiază întregul său district.

Prin urmare, este uşor de văzut că distincţiile lui Friedman sunt în bună măsură nişte ficţiuni. Adevărata parte interesantă a întregii poveşti este faptul că nimeni nu chestionează analiza sa. Acelaşi lucru este valabil şi în privinţa convingerii sale că globalizarea este ceva de felul unei legi a naturii.

În primul rând, dacă ne luăm după statisticile cele mai grosiere, cum ar fi fluxul comercial şi investiţiile (relativ la economie), procesul de globalizare nu face, în fond, altceva decât să câştige terenul pe care l-a pierdut de la începutul secolului (Acest lucru este bine cunoscut şi a fost subliniat în cercuri destul de largi.)

E drept că astăzi există şi alţi factori care influenţează procesul de globalizare. Fluxurile de capital sunt extrem de rapide şi au un volum foarte mare. Acesta este rezultatul a două lucruri: revoluţia în telecomunicaţii (care este în mare parte doar un alt dar al tehnologiei dezvoltate din bani

publici pentru întreprinderile private) şi decizia luată în timpul administraţiei Nixon, de a dizolva sistemul Bretton Woods. Dar nu e nimic *inevitabil* în privinţa acestor măsuri – cu atât mai puţin în privinţa formelor specifice pe care le-au luat ele.

Nu uitaţi, apoi, că corporaţiile depind foarte mult de propriile state. Fiecare dintre companiile de pe lista *Fortune 100* a celor mai mari corporaţii transnaţionale a beneficiat de politicile industriale intervenţioniste din partea ţărilor în care se află şi mai mult de 20 dintre ele nu ar fi supravieţuit dacă nu ar fi fost salvate de la faliment cu bani publici.

Aproximativ două treimi dintre tranzacţiile financiare internaţionale au loc în şi între Europa, SUA şi Japonia. În fiecare dintre aceste ţări, instituţiile parlamentare sunt mai mult sau mai puţin funcţionale, iar în niciuna dintre ele nu există pericolul unei lovituri militare. Asta înseamnă că este posibil să controlăm, să modificăm şi chiar să eliminăm forţele aşa-zis implacabile care ne conduc spre o economie globalizată, chiar fără să facem schimbări instituţionale substanţiale.

Mitul datoriei Lumii a Treia

> În întreaga lume, dar mai ales în SUA, mulţi lucrători votează împotriva propriilor interese – asta presupunând că participă la procesul electoral, pentru că foarte mulţi nu o fac.

Nu sunt sigur că acest lucru e adevărat. Niciunul dintre cele două partide mari nu reprezintă interesele lucrătorilor, dar să presupunem că ar fi fost candidaţi care au făcut-o şi că muncitorii americani aveau încredere în ei şi erau încrezători că, dacă vor câştiga alegerile, aceştia vor încerca să facă exact ceea ce voiau muncitorii. Cu toate acestea, ar putea să existe un motiv bun pentru a nu vota pentru ei.

Atunci când oamenii săraci din America Centrală votează pentru propriile interese, rezultatul este teroarea – organizată şi dirijată de superputerea emisferei noastre şi

supravegheată la nivel local de clasele superioare ale ţării respective. Multe ţări sunt atât de neputincioase, încât nu îşi pot rezolva cu adevărat problemele interne atunci când asta presupune o confruntare cu SUA; nici măcar nu îşi pot contrazice propria oligarhie. Oamenii cu averi mari din astfel de ţări nu au practic nicio obligaţie socială – nu plătesc impozite şi nu îşi păstrează banii în ţară.

Dacă aceste probleme nu sunt rezolvate, oamenii săraci vor alege uneori să voteze pentru opresori, mai degrabă decât să sufere violenţa celor bogaţi (care poate lua forma terorii şi torturii sau poate să însemne, pur şi simplu, un adevărat exod al capitalului ţării).

Este exodul capitalului o problemă serioasă?

Nu atât de mult în SUA, deşi chiar şi aici ameninţarea unui asemenea exod poate fi un factor de presiune asupra guvernului (aşa cum s-a întâmplat în 1993, în timpul administraţiei Clinton). Dar exodul capitalului este cu adevărat o problemă majoră pentru aproape orice ţară la sud de Rio Grande. Să ne gândim la cazul Braziliei, de exemplu. Aşa cum s-a întâmplat aproape pretutindeni în Lumea a Treia, generalii brazilieni, prietenii lor şi cei super-bogaţi au împrumutat sume uriaşe de bani şi au trimis o mare parte din aceşti bani în străinătate. Nevoia de a plăti aceste datorii sugrumă Brazilia şi o împiedică să facă ceva pentru a-şi rezolva problemele grave cu care se confruntă: limitează cheltuielile sociale şi împiedică implementarea unor programe de dezvoltare echitabilă şi durabilă.

Dar dacă împrumut bani şi îi depozitez pe urmă într-o bancă elveţiană, pentru ca apoi să nu îmi pot plăti creditorii, este problema ta sau a mea? Oamenii din mahalale nu au împrumutat acei bani, şi nici lucrătorii fără pământ. În opinia mea, banii aceştia nu sunt datoraţi de cei 90% din populaţia Braziliei şi nu ar trebui plătiţi de ei.

Discuţiile despre un *moratoriu* al datoriilor nu sunt cu adevărat punctul principal. Dacă cei bogaţi din Brazilia nu ar fi fost scăpaţi de sub controlul popular, Brazilia nu ar fi contractat niciodată acea datorie. Lăsaţi oamenii care au împrumutat banii să îi plătească înapoi. Datoria lor nu e problema nimănui altcuiva.

Am discutat despre aceste chestiuni în toată Brazilia – cu oamenii săraci, la conferinţa episcopilor naţionali, cu reporterii televiziunilor de elită şi cu înalţi oficiali. Nimeni nu s-a arătat surprins de acest punct de vedere. În cercurile educate de aici, cu greu poţi face oamenii să ia probleme de bază ale societăţii noastre în serios. Una dintre diferenţele izbitoare pe care le observi de îndată ce ajungi în ţări din Lumea a Treia este că oamenii sunt mult mai deschişi la minte aici. În SUA, trăim într-o societate extrem de îndoctrinată.

Ruperea lanţurilor doctrinare nu este deloc uşoară. Când ai atâta bogăţie şi putere cum avem noi, poţi ajunge să fii orb şi sigur pe tine în orice privinţă; nu trebuie să te gândeşti la nimic. În Lumea a Treia, chiar şi oamenii bogaţi şi puternici tind să aibă minţi mult mai deschise.

> De ce datoria externă nu a afectat ţările aflate în curs de dezvoltare din Asia de Est?

Japonia, Coreea de Sud şi Taiwan nu numai că au controlat forţa de muncă şi pe cei săraci, ci şi capitalul şi pe cei bogaţi. Aceste ţări au contractat datorii pentru a face investiţii interne, nu pentru exportul de capital.

Japonia nu a permis exportul de capital până când economia sa nu a fost deja reconstruită. Coreea de Sud a făcut la fel, până când a fost obligată să elimine controlul capitalului şi reglementarea împrumuturilor private, în mare parte sub presiunea Statelor Unite din ultimii ani. (Este bine ştiut faptul că această liberalizare forţată a fost un factor semnificativ în criza de lichidităţi din 1997 a Coreei de Sud.)

America Latină înregistrează cea mai mare inegalitate a veniturilor din lume, în vreme ce Asia de Est stă poate cel mai bine la acest capitol. Importurile tipice ţărilor din America Latină sunt bunuri de lux pentru cei bogaţi; importurile tipice ţărilor din Asia de Est au fost în mare parte investiţiile de capital şi transferul de tehnologie. Ţări precum Brazilia şi Argentina au un potenţial extraordinar, dar dacă nu reuşesc să obţină controlul asupra capitalului lor, vor fi mereu în dificultate.

Desigur, nu e corect să vorbim despre toate aceste ţări la grămadă. În grupul ţărilor din America Latină există clase sociale foarte diferite între ele, iar pentru unele dintre acestea, situaţia actuală este foarte bună – la fel cum au existat oameni în India care credeau că ocupaţia britanică a făcut bine ţării. Vieţile lor au fost legate de ea, s-au îmbogăţit prin ea şi au iubit-o.

Este posibil să trăieşti în ţările cele mai sărace din lume şi să te bucuri mereu de cele mai mari privilegii. Mergeţi, să zicem, în Egipt, luaţi o limuzină de la aeroportul cochet la hotelul de cinci stele de pe marginea Nilului, mergeţi doar la restaurantele potrivite şi abia dacă veţi fi conştienţi de faptul că există oameni săraci în Cairo.

S-ar putea să îi vedeţi prin fereastra maşinii atunci când conduceţi, dar e foarte uşor să îi treci cu vederea. Acelaşi lucru este valabil şi în cazul New Yorkului – poţi ignora cumva faptul că oraşul e plin de oameni fără adăpost care dorm pe străzi şi de copii înfometaţi care se află uneori la câţiva paşi distanţă de tine.

Mexic, Cuba şi Guatemala

Cartea lui William Greider *One World, Ready or Not* descrie condiţiile economice îngrozitoare din Mexic. El spune că ţara se află pe punctul de a exploda, atât din punct de vedere politic, cât şi social.

Evaluarea lui este absolut corectă. Pe parcursul anilor ’80 salariile au scăzut (depinde de modul în care le măsuraţi, dar au fost reduse aproximativ la jumătate şi nici nu erau foarte mari înainte de asta). Foametea a crescut, dar şi numărul miliardarilor (în mare parte prieteni ai liderilor politici care au cumpărat active de stat la preţuri derizorii). În decembrie 1994, lucrurile s-au prăbuşit în cele din urmă, iar Mexicul a intrat în cea mai gravă recesiune a istoriei sale. Salariile, care erau deja mici, au scăzut dramatic.

Un jurnalist pe care îl cunosc de la un cotidian mexican a sunat să îmi ia un interviu chiar după ce a avut loc colapsul. Mi-a amintit de un interviu de-al meu pe care îl dădusem cu câteva luni mai devreme, în care spuneam că întreaga economie se va prăbuşi.

Nu ştiu prea multe despre Mexic sau despre economie, dar lucrul acesta era destul de evident. Fondurile speculative pe termen scurt au explodat, iar balonul speculativ nu avea niciun temei. Economia se afla, de fapt, în declin. Toţi au putut constata acest lucru, inclusiv economiştii din instituţiile financiare internaţionale, care (conform unor specialişti) n-au spus nimic despre acest lucru pentru că nu doreau să declanşeze ei colapsul financiar.

Mexicul a fost elevul premiant. A făcut totul bine şi a urmat aproape cu religiozitate recomandările Băncii Mondiale şi ale FMI-ului. A fost numit un adevărat miracol economic... şi probabil că a fost un miracol pentru cei bogaţi. Dar pentru cea mai mare parte a populaţiei, a fost un dezastru de proporţii.

Există veşti de la zapatişti?

Negocierile au rămas blocate de câţiva ani, dar cred că este clar care este strategia guvernului: continuă negocierile care nu vor duce nicăieri şi, în cele din urmă, când zapatiştii îşi vor pierde capacitatea de a stârni interesul internaţional, când oamenii vor obosi să semneze petiţii – atunci guvernul

american va intra în forţă şi va şterge zapatiştii de pe faţa pământului. Asta e bănuiala mea, oricum.

Cred că singurul motiv pentru care nu i-au eliminat imediat este că zapatiştii s-au bucurat de foarte mult sprijin popular în Mexic şi în lume (pe care au reuşit să îl câştige într-un mod destul de ingenios). Faptul că au reuşit să rămână în opoziţie ani întregi este deja un lucru destul de remarcabil în sine.

Dar, aşa cum stau lucrurile acum, nu mi se pare că zapatiştii au o strategie câştigătoare. Nu spun asta ca pe o critică, pentru că nici eu nu mă pot gândi la una, ci ca pe o constatare. Dacă sprijinul internaţional nu devine cu adevărat semnificativ, nu văd cum se pot menţine pe poziţii.

> Ce se întâmplă cu Cuba? Mulţi oameni au fost uimiţi când David Rockefeller [nepotul lui John D. şi fostul preşedinte al Chase Manhattan Bank] a dat o petrecere pentru Fidel Castro la New York în octombrie 1995.

Cuba în sine nu are o importanţă extraordinară pentru economia americană. Dacă nu ar exista, lipsa ei ar trece neobservată. Dar ideea că alţi concurenţi s-ar putea îndrepta spre această piaţă care aparţine în mod tradiţional Americii nu este deloc pe placul lui David Rockefeller şi al prietenilor săi. Dacă investitorii din alte părţi vor încălca embargoul american, mediul de afaceri american va cere încheierea embargoului.

Acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu Vietnamul. Afacerile americane au fost foarte fericite să pedepsească Vietnamul pentru că nu a capitulat în totalitate în faţa puterii americane. Ele ar fi păstrat embargoul pentru totdeauna, inventând tot felul de motive pentru asta, însă la mijlocul anilor ’80, Japonia şi alte ţări au început să ignore embargoul american şi să intre pe piaţa vietnameză, care are o populaţie educată şi un cost redus al forţei de muncă.

> Aţi urmărit cazul Jennifer Harbury[83] din Guatemala.

Am scris introducerea la cartea sa, intitulată *Bridge of Courage*. E o femeie foarte curajoasă, care încă mai continuă lupta. Sora Dianna Ortiz este o altă femeie excepţională. Este nevoie de multă curaj pentru a face ceea ce au făcut aceste femei.

Este posibil ca tratatul de pace semnat cu Guatemala în decembrie 1996 să însemne sfârşitul acestei băi de sânge vechi de trei decenii?

Mă bucur că acest tratat a fost încheiat, este un important pas înainte. Dar este şi rezultatul îngrozitor al uneia dintre cele mai mari operaţiuni teroriste de stat din acest secol, care a început în 1954, când SUA au luat parte la răsturnarea singurului guvern democratic pe care Guatemala l-a avut vreodată. Să sperăm că tratatul va putea pune capăt ororilor de acolo. Teroarea de stat a intimidat cu succes oamenii, a distrus orice mişcări populare care i s-au opus şi a făcut ca un guvern de dreapta, care reprezintă interesele oamenilor de afaceri, să pară nu numai acceptabil pentru mulţi oameni, ci chiar de dorit.

Brazilia, Argentina şi Chile

Ce fel de contacte aveţi cu mass-media din Brazilia, Argentina şi Chile?

Mi-am făcut destul de repede foarte multe contacte în presa de acolo. Acest lucru se întâmplă aproape peste tot, cu excepţia Statelor Unite.

Vă referiţi la televiziunea de stat şi la radioul public?

Nu, mă refer şi la presa comercială. Mass-media este mult mai deschisă acolo.

Cum stau lucrurile acolo în privinţa independenţei presei?

În Brazilia există un cotidian independent de stânga publicat în São Paulo. Este în portugheză, aşa că nu pot evalua decât la un nivel superficial ce era acolo, dar materialul părea extrem de interesant. Publicaţia este foarte bine concepută şi

bine tipărită, la fel de profesionistă ca *Harper's* sau *Atlantic*. Noi nu avem aşa ceva aici.

Există, de asemenea, şi organe de presă pentru publicul larg. Eu şi soţia mea am petrecut o seară într-una dintre cele mai mari suburbii din Rio, Nova Iguaçu, unde trăiesc câteva milioane de oameni – un amestec de ţărani săraci, muncitori, şomeri etc. (Spre deosebire de SUA, bogaţii trăiesc în centrul majorităţii oraşelor din America Latină, iar cei săraci stau la marginea lor, în suburbii.)

Am fost avertizaţi că nu ar trebui să mergem la Nova Iguaçu, pentru că oamenii erau prea periculoşi, dar s-au dovedit a fi mai degrabă prietenoşi. Am mers cu oameni dintr-o organizaţie neguvernamentală (nonprofit) – din care făceau parte artişti progresişti, profesionişti şi intelectuali care doreau să ofere populaţiei o alternativă la programele inepte ale televiziunii comerciale. Ideea lor a fost aceea de a parca un camion cu un ecran imens într-o zonă publică şi de a prezenta documentare care să discute despre probleme reale.

Membrii acestui ONG au petrecut destul de mult timp cu liderii organizaţiilor civice din comunităţile locale, încercând să găsească metode de a-şi transmite cât mai bine şi cu umor mesajul. Nu am văzut filmele, dar se pare că au fost foarte bine făcute. Când le-au arătat peliculele oamenilor din cartierele sărace, efectul nu a fost deloc cel dorit. Oamenii au venit să privească, au urmărit o vreme şi apoi au plecat.

În sesiunea de dezbateri de la final, când ONG-urile au încercat să înţeleagă ce s-a întâmplat, au descoperit ceva foarte interesant: liderii din comunitate vorbeau un dialect diferit, presărat de cuvinte sofisticate şi retorică marxistă, care nu erau accesibile oamenilor în mijlocul cărora trăiau. Procesul care i-a transformat în lideri ai comunităţii i-a şi îndepărtat, într-un fel, de ea.

Prin urmare, ONG-urile s-au întors la treabă şi de această dată au evitat liderii comunităţii şi au încercat să vorbească cu oamenii de rând – adulţi sau copii de şaisprezece ani – care erau interesaţi să scrie scenariile şi să filmeze. Nu a fost deloc uşor, dar a funcţionat.

Câţiva ani mai târziu, în perioada în care vizitam noi Brazilia, ONG-ul nu făcea altceva decât să aducă pur şi simplu camionul şi ecranul mare. Oamenii din comunitate – mai ales tineri, dar nu numai – scriau scenariul, filmau şi jucau în film fără ajutorul nimănui. Au primit ceva asistenţă tehnică din partea profesioniştilor din mediul urban, dar nimic altceva.

Îmi amintesc că era un ecran mare în mijlocul unei zone publice, cu nişte bare în jur. Veniseră acolo foarte mulţi oameni din comunitate – de toate vârstele şi rasele. Era ora nouă seara, adică la ora de maximă audienţă. Oamenii care urmăreau clipurile erau în mod evident foarte implicaţi în ceea ce se întâmpla.

Dialogurile erau în limba portugheză, aşa că nu am putut înţelege prea multe, dar am înţeles suficient încât să îmi dau seama că oamenii de acolo dezbăteau probleme destul de serioase – chiar dacă o făceau cu umor. Am asistat şi la un scheci despre rasism. (În teorie, rasismul nu există în Brazilia.)

În scheci era vorba despre o persoană de culoare care merge la un birou şi cere un loc de muncă, după care o persoană albă face acelaşi lucru şi, bineînţeles, este tratată cu totul altfel. Toată lumea din audienţă râdea şi făcea comentarii. A existat un segment privind SIDA şi ceva despre datorie.

Imediat după ce filmele s-au terminat, una dintre actriţe – care era destul de talentată şi nu avea mai mult de şaptesprezece ani – a început să meargă printre oamenii din public cu un microfon, intervievând oamenii despre ceea ce tocmai văzuseră. Comentariile şi criticile lor au fost filmate în direct, provocând astfel mai multe reacţii din partea lor.

Acest tip de mass-media cu caracter comunitar, de un fel pe care nu l-am mai văzut până acum, realizat în ciuda eşecului iniţial pe care l-am descris, mi se pare absolut impresionant. Şi totul s-a petrecut într-o zonă extrem de săracă! A fost cu siguranţă o experienţă despre care nu aş fi citit niciodată într-o carte.

Am văzut ceva similar în Buenos Aires. Unii prieteni de la universitate m-au invitat, împreună cu soţia, într-o mahala în care lucrează ca activişti. Este o comunitate foarte săracă dintr-un oraş foarte bogat; majoritatea locuitorilor săi sunt guarani, adică indigeni care au migrat acolo din Paraguay.

Infrastructura şcolară este sub orice critică, iar copiii care provoacă chiar şi o mică problemă sunt daţi afară imediat. Un număr foarte mare de copii nu ajung deloc la şcoală. Aşa că unele mame au creat ceea ce ei numesc un centru cultural, unde încearcă să îi înveţe pe aceşti copii să citească şi să socotească, să deprindă câteva abilităţi de bază, încercând, de asemenea, să îi protejeze în felul acesta de bandele traficanţilor de droguri. (Se întâmplă foarte des ca în astfel de comunităţi femeile să se ocupe de organizare.)

Aceste comunităţi nu primesc niciun ajutor din partea guvernului, presupun?

Guvernul argentinian trece printr-o frenezie neoliberală şi respectă la virgulă ordinele instituţiilor financiare internaţionale precum Banca Mondială şi FMI. (Neoliberalismul nu este altceva decât o formulă imperială tradiţională: pieţe libere pentru voi, protecţionism pentru noi. Bogăţii nu ar accepta niciodată aceste politici, dar sunt extrem de fericiţi să le impună celor săraci.)

Astfel, Argentina „minimalizează statul”, adică reduce cheltuielile publice la fel cum o face şi guvernul nostru, numai că într-un mod mult mai drastic. Desigur, când minimalizaţi statul, maximizaţi altceva – şi nu este în niciun caz vorba despre controlul popular. Ceea ce se maximizează

este puterea mediului privat de afaceri, indiferent dacă vorbim despre cel local sau despre cel străin.

M-am întâlnit cu membrii unei mişcări anarhiste foarte vii în Buenos Aires şi cu alte grupări anarhiste chiar şi în nord-estul Braziliei, unde nimeni nu ştia că există. Am avut o mulţime de discuţii despre aceste chestiuni. Ei admit că trebuie să încerce să folosească statul – chiar dacă îl consideră absolut ilegitim.

Justificarea lor este foarte lesne de înţeles: atunci când elimini singura structură instituţională la care oamenii pot participa fie şi numai într-o anumită măsură – şi anume guvernul –, cedezi pur şi simplu puterea unor tiranii private asupra cărora nu ai absolut niciun control şi care au o influenţă mult mai nefastă. Aşa că trebuie să profiţi de stat, fiind mereu conştient că, în cele din urmă, vrei să îl elimini.

Unii dintre lucrătorii brazilieni din mediul rural au un slogan interesant. Ei spun că sarcina lor imediată este „extinderea suprafeţei cuştii”. Ei înţeleg că sunt prinşi într-o cuşcă, dar îşi dau seama că dacă o protejează atunci când ea este atacată din afară de animale de pradă încă mai periculoase şi îi extind limitele acesteia, se creează premisele esenţiale pentru dezmembrarea ei. Dacă încerci să rupi direct zăbrelele cuştii atunci când încă eşti atât de vulnerabil, vei fi ucis de animalele de pradă care stau la pândă.

Acest lucru este ceva ce ar trebui să înţeleagă oricine vrea să fie în stare să păstreze simultan în minte două idei opuse, dar unii oameni din SUA tind să fie atât de rigizi şi de îndoctrinaţi, încât nu înţeleg acest lucru. Însă dacă stânga din SUA nu este dispusă să facă acest efort, nu vom fi niciodată de folos oamenilor care suferă şi care au nevoie de ajutorul nostru – şi nici măcar nouă înşine.

În Brazilia şi Argentina puteţi discuta aceste probleme chiar şi cu oamenii din cele mai înalte eşaloane politice şi cu

jurnaliştii şi intelectualii de elită. Poate că nu sunt de acord cu tine, dar cel puţin înţeleg despre ce vorbeşti.

Există organizaţii ale ţăranilor desproprietăriţi din Brazilia.

Brazilia are o enormă problemă agrară. Proprietatea asupra terenurilor este extrem de concentrată, distribuţia lor este foarte inegală şi o cantitate enormă de teren este neutilizată, de obicei pentru că este folosită ca poliţă de asigurare împotriva inflaţiei sau în scopuri investiţionale.

O organizaţie foarte mare şi importantă, Mişcarea muncitorilor fără pământ, a preluat o mulţime de terenuri. Această mişcare are legături strânse cu oamenii din favele, care au fost în mare parte alungaţi de pe pământurile lor.

Armata braziliană este extrem de brutală, mai ales după lovitura de stat din 1964. Există o mulţime de crime şi de cazuri de violenţă, un exemplu frapant fiind uciderea câtorva zeci de ţărani care au preluat un teren într-una dintre regiunile nordice ale ţării. Când eram în Brazilia, se desfăşurau proceduri judiciare informale cu privire la aceste crime, deoarece sistemul judiciar formal nu făcuse nimic în privinţa lor.

Ştiu că v-aţi întâlnit cu oameni din Partidul Muncitorilor...

A fost o experienţă foarte interesantă. Partidul Muncitorilor din Brazilia este cel mai mare partid muncitoresc din lume. Se confruntă cu o serie de probleme, e drept, dar este o organizaţie impresionantă, cu o platformă radicală, democratică şi socialistă, care se bucură de foarte mult sprijin popular. Acest partid are un potenţial enorm şi întreprinde deja tot felul de acţiuni extrem de relevante.

Lula [Luis Inácio Lula da Silva, fondator şi lider al Partidului Muncitoresc şi preşedinte al Braziliei, 2003–2010] este o persoană extrem de impresionantă. Dacă alegerile prezidenţiale din Brazilia ar fi fost cât de cât corecte, le-ar fi câştigat fără probleme. (Problema cu aceste alegeri nu a fost atât faptul că voturile au fost furate, cât faptul că resursele

mass-media erau într-o măsură atât de copleşitoare în favoarea adversarului său politic, încât nici măcar nu se poate vorbi la modul serios despre o competiţie.)

Mulţi muncitori s-au organizat, de asemenea, în sindicate rurale, despre care se vorbeşte foarte puţin. Există un anumit grad de cooperare între muncitorii fără pământ şi comunităţile din favele. Ambele sunt legate într-o oarecare măsură de Partidul Muncitorilor, dar oamenii pe care i-am întrebat nu au putut să îmi explice exact cum. Toată lumea este de acord că majoritatea lucrătorilor fără pământ sprijină Partidul Muncitoresc şi votează pentru el, dar din punct de vedere organizaţional ei sunt separaţi.

Care au fost impresiile dumneavoastră despre Chile?

Nu am petrecut suficient de mult timp în această ţară pentru a-mi face o impresie, dar este foarte clar că vorbim despre o ţară aflată sub control militar. Noi o numim democraţie, dar armata stabileşte limite foarte rigide când vine vorba despre ceea ce este şi ceea ce nu este permis. Puteţi vedea asta în atitudinea oamenilor – ei ştiu foarte bine că există limite pe care nu le pot depăşi, lucru pe care îl recunosc în privat şi nu se feresc să dea o mulţime de exemple personale.

Orientul Mijlociu

În 1980 aţi avut o întâlnire cu câţiva oficiali de top ai PLO[84] împreună cu Eqbal Ahmad [profesor universitar la Colegiul Hampshire şi activist pakistanez] şi Edward Said [autor, activist palestinian şi profesor la Universitatea Columbia]. La vremea aceea, spuneaţi că întâlnirea a fost edificatoare.

Edificatoare, da, însă nu surprinzătoare. În primul rând, mi-a confirmat câteva comentarii foarte critice pe care le-am făcut cu privire la PLO în nişte publicaţii de stânga cu câţiva ani mai devreme şi care au născut multe discuţii. Întâlnirea a fost o încercare de a face conducerea PLO, care se afla într-o vizită la New York, conştientă de opiniile unui număr de

persoane care susţineau foarte vocal cauza palestinienilor, dar erau destul de critice faţă de PLO.

Conducerea PLO nu a fost interesată. Este singura mişcare politică din Lumea a Treia dintre toate mişcările cu care am avut de-a face care nu a făcut niciun efort pentru a construi vreun fel de mişcare de solidaritate aici sau pentru a câştiga simpatia şi susţinerea americanilor.

A fost extrem de greu să public ceva critic faţă de Israel, şi încă mai greu să distribui textul odată publicat. PLO ar fi putut ajuta cu uşurinţă, pur şi simplu prin cumpărarea cărţilor şi donarea lor către biblioteci, dar a ales să nu facă absolut nimic. Dispunea de sume mari de bani – a intermediat afaceri mari între Kuweit şi Ungaria şi cine ştie cine altcineva –, dar era o organizaţie foarte coruptă.

Membrii ei au insistat să pozeze în nişte revoluţionari înflăcăraţi, fluturând în aer arme... ceea ce, desigur, va înstrăina pe toată lumea. Dacă s-ar fi prezentat lumii aşa cum era în realitate – naţionalişti conservatori care voiau să facă bani şi să îşi poată alege propriii primari –, şansele de sprijin american pentru un stat palestinian ar fi crescut de la aproximativ 2 la 1 la 20 la 1.

Cred că ei au avut impresia că politica nu este despre ceea ce gândeşte sau face populaţia unei ţări, ci despre înţelegerile pe care le faci în spatele uşilor închise cu oamenii care au puterea. (De altfel, am auzit critici mult mai aspre faţă de PLO de la activişti şi lideri din Teritoriile Ocupate când am fost acolo câţiva ani mai târziu.)

> Dacă, aşa cum aţi spus, Israelul este poliţistul local din Orientul Mijlociu, de ce s-au străduit atât de mult Statele Unite să nu permită implicarea Israelului în Războiul din Golf?

Pentru că, dacă Israelul s-ar fi implicat direct, ar fi fost imposibil pentru SUA să păstreze sprijinul pasiv al marilor ţări producătoare de petrol din regiune, şi acesta este singurul lucru de care cei de la Washington au fost cu adevărat

preocupaţi. Desigur, ei nu aveau nevoie de sprijinul Israelului pentru a purta un război împotriva unei ţări din Lumea a Treia, care era practic lipsită de apărare în faţa armatei americane. După război, SUA şi-au restabilit statutul de putere dominantă în regiune şi le-au spus tuturor, „Faceţi cum spunem noi!” (ca să folosesc formularea lui George [H.W.] Bush).

> Eqbal Ahmad este destul de pesimist cu privire la viitorul pe termen lung al Israelului. El spune că, mai devreme sau mai târziu, slăbiciunea relativă a statelor arabe şi raportul de putere din regiune se vor schimba.

Nu cred că are sens să încerci să faci previziuni cu privire la viitorul pe termen lung. Aşa ne-am putea imagina chiar şi un viitor în care SUA ajung o insulă asediată, care abia dacă reuşeşte să facă faţă puterilor emergente din Asia. Dar, pe termen scurt, SUA au un control foarte mare asupra Orientului Mijlociu şi exercită o influenţă mult mai puternică asupra acestei părţi a lumii decât orice altă forţă externă.

Capul nostru de pod de acolo, Israel, este de departe principalul centru militar, tehnologic, industrial şi chiar financiar din zonă. Resursele uriaşe de petrol din regiune (care vor fi la mare căutare pentru încă două generaţii) sunt în bună măsură sub controlul dictaturilor familiale, al tiraniilor brutale care depind foarte mult de SUA şi care sunt subordonate intereselor sale.

Este foarte posibil ca sistemul să nu reziste pe termen lung, dar, dacă vorbiţi, să spunem, despre o perioadă de două secole, atunci Statele Unite nu vor mai avea nevoie, până atunci, de petrolul din Orientul Mijlociu, astfel că prăbuşirea acelui sistem nu va mai avea prea mare importanţă. Însă pentru viitorul apropiat – adică pentru o perioadă de timp în care are sens să construieşti strategii politice –, lucrurile se desfăşoară exact aşa cum îşi imaginau strategii americani. Dacă se va dovedi, într-un timp îndepărtat, că Israelul nu mai

este necesar pentru ca Statele Unite să îşi atingă obiectivele în regiune, sprijinul nostru pentru Israel se va încheia.

Aveţi acest punct de vedere de foarte mult timp. Nu credeţi că există niciun motiv pentru a-l schimba?

Nu. De fapt, cred că în ultima vreme am primit tot mai multe confirmări că această perspectivă este cu totul îndreptăţită. De exemplu, atunci când a apărut un mic dezacord între Israel şi SUA cu privire la modul cel mai potrivit în care Israelul ar trebui să înfiinţeze colonii urbane în Cisiordania, Bush Senior nu a ezitat să facă observaţii antisemite voalate în faţa unei audienţe numeroase. Lobby-ul israelian a făcut un pas înapoi, iar SUA şi-au văzut de treabă.

Iată ce spune Edward Said: „Criza din rândurile palestinienilor se adânceşte aproape zilnic. Ba se anunţă că negocierile dintre Israel şi PLO sunt pe cale să se încheie cu succes, ba că s-au blocat şi că au ajuns într-un impas. Termenele-limită convenite de ambele părţi vin şi trec fără niciun rezultat, nu se stabilesc noi termene, iar în acest timp Israelul accelerează... construirea de locuinţe în Cisiordania şi apelează tot mai des la măsuri punitive, oprind palestinienii să intre în Ierusalim.” Said scria asta acum câţiva ani, dar descrierea este la fel de actuală astăzi ca şi atunci.

Aşa este. Nu se fac deloc progrese în cadrul „procesului de pace” pentru că principiile formulate de SUA şi Israel după care se ghidează în cadrul acestor negocieri nu oferă nimic semnificativ palestinienilor. Structura de bază a politicii SUA şi a politicii israeliene este extrem de clară de mult timp. Principiul după care se ghidează ele este principiul „rejecţionist”, pentru că ele resping din capul locului drepturile unuia dintre cei doi rivali din fosta Palestină.

În SUA, termenul „rejecţionist” este folosit într-un sens rasist, aplicându-se numai celor care resping drepturile evreilor. Dacă ne este permis să folosim acest termen într-un sens non-rasist, vom descrie SUA ca lider al taberei rejecţioniste.

În decembrie 1989, când administraţia Bush–Baker trebuia să fie foarte ostilă faţă de Israel, Departamentul de Stat a venit cu Planul Baker. Acesta a cerut organizarea unui „dialog” la care puteau participa doar palestinienii acceptaţi de Israel şi SUA. Discuţiile aveau să fie limitate la punerea în aplicare a planului oficial al Israelului conceput de Şimon Peres, care prevedea că:

- nu poate exista niciun „stat palestinian suplimentar” (adică altul decât Iordania);
- Israelul va urma să deţină controlul efectiv asupra cât mai multor teritorii ocupate (indiferent de ce suprafaţă este vorba)
- va fi posibil să se organizeze „alegeri libere” în teritoriile aflate sub controlul militar israelian şi cu cea mai mare parte a elitei educate în închisoare.

Aceasta a fost politica oficială a SUA, în timpul unei administraţii care ar fi trebuit să fie anti-israeliană. (Nu a fost niciodată corect raportat acest lucru şi am scris despre asta la vremea respectivă.) Statele Unite au reuşit în cele din urmă să îşi atingă aceste obiective după Războiul din Golf, când restul lumii a dat înapoi.

Secţiuni mari din Cisiordania şi Gaza sunt încă ocupate de armata israeliană.

Acordul interimar de la Oslo din luna septembrie 1995 a lăsat sub controlul Israelului aproximativ 70% din Cisiordania, în timp ce încă 26% se afla sub controlul lor efectiv. Centrele urbane ale oraşelor palestiniene au trecut astfel în mâinile Autorităţii Palestiniene, care este subordonată Israelului. (Este ca şi cum poliţia din New York nu ar trebui să patruleze cele mai decrepite mahalale – pentru că autorităţile locale ar face asta în locul ei – în timp ce oamenii de la putere ar lua tot ce vor.)

Cred că Israelul are prea mult teritoriu pentru propriile nevoi sau interese şi, probabil, ar fi dispus să renunţe la unele

zone. Dacă israelienii vor da dovadă de inteligenţă, atunci vor încerca să implementeze ceva de tipul Planului Allon[85] din 1968, prin care Israelul dobândea controlul asupra resurselor, apei şi a teritoriului utilizabil (aproximativ 40% din Cisiordania, Fâşia Gaza şi alte zone), renunţând să îşi asume responsabilitatea pentru populaţia de acolo.

Din 1968 încoace, Fâşia Gaza a fost mai mult o povară pentru Israel decât ceva la care merită să ţii cu orice preţ. Cred că Israelul va păstra aşa-numitul Gush Katif, din zona de sud; împreună cu alte părţi pe care le controlează, probabil că reprezintă 30% din toată Gaza. (Toată această suprafaţă este destinată doar câtorva mii de colonişti evrei care folosesc cea mai mare parte a resurselor, în special a apei.) Israelul va construi, probabil, şiruri de hoteluri turistice şi va continua exporturile agricole.

Ar face o greşeală imensă dacă vor încerca să obţină controlul asupra oraşului Gaza. Acesta ar trebui mai curând cedat Autorităţii Palestiniene, împreună cu alte centre urbane şi poate cu încă 100 de puncte împrăştiate pe harta Cisiordaniei şi Fâşiei Gaza, cu drumurile impracticabile care le conectează.

Există, ce-i drept, un sistem bine pus la punct de autostrăzi, dar ele sunt exclusiv pentru coloniştii şi vizitatorii israelieni. Puteţi călători prin Cisiordania pe aceste autostrăzi fără să aveţi idee de existenţa palestinienilor. S-ar putea să vezi un sat îndepărtat undeva sau pe cineva care încearcă să vândă ceva pe marginea drumului.

E aceeaşi situaţie ca în cazul bantustanelor din Africa de Sud, cu excepţia faptului că – aşa cum a subliniat Norman Finkelstein – guvernul sud-african a oferit mult mai mult sprijin bantustanelor decât oferă Israelul acestor regiuni izolate.

În epilogul celei mai recente ediţii a cărţii dumneavoastră *World Orders, Old and New* spuneţi că Israelul va acorda, în

cele din urmă, palestinienilor un fel de statut de organizaţie statală.

Israelul şi Statele Unite ar da dovadă de prostie dacă nu ar considera drept stat ceea ce rămâne în jurisdicţia Palestinei, la fel cum Africa de Sud a insistat să numească bantustanele „state", chiar dacă practic nicio altă ţară nu le-a recunoscut acest statut. Acest nou „stat" palestinian va obţine recunoaşterea internaţională, totuşi, pentru că SUA fac regulile.

Cum rămân lucrurile cu Hebron şi cu acordul din ianuarie 1997?

Acel acord a permis coloniştilor să rămână acolo, ceea ce era de aşteptat de către toată lumea. Israelul nu are nicio posibilitate să menţină controlul asupra zonelor în care majoritatea copleşitoare a populaţiei este arabă; ar prefera mai degrabă ca poliţia palestiniană şi patrulele comune israelo-palestiniene să controleze aceste zone.

În presa israeliană, Clinton a fost numit „ultimul sionist".

Asta se întâmpla acum câţiva ani, ca răspuns la poziţiile pe care le-a luat în acea perioadă şi care erau mai radicale decât poziţiile publice ale politicienilor israelieni.

Netanyahu a primit ovaţii cinci minute la scenă deschisă când a declarat în faţa Congresului Statelor Unite că Ierusalimul va fi capitala veşnică şi unită a Israelului, determinându-l să remarce: „Dacă aş putea convinge Knesset-ul [parlamentul israelian] să voteze la fel."

Din 1967, opinia SUA – inclusiv opinia liberală – a fost aproape aliniată la elementele mai extremiste din Israel. De exemplu, preluarea Ierusalimului Arab de Est a fost într-adevăr sângeroasă (vorbesc despre asta pe larg în *World Orders* şi în alte lucrări).

Ceea ce se numeşte acum Ierusalim este un oraş cu o suprafaţă mult mai mare decât a avut vreodată în trecut; de fapt, este o parte substanţială a întregii Cisiordanii. Opinia

publică internaţională a condamnat în mod repetat această anexare drept ilegală. Statele Unite au fost de acord cu această poziţie, dar, între timp, i-au dat Israelului autorizaţia de a dispune după bunul său plac de acest teritoriu.

> O mare parte dintre teritoriile anexate şi dintre aşezările israeliene din Ierusalimul de Est sunt finanţate din bani proveniţi din SUA.

Unele dintre aceste sume provin de la cetăţenii americani, care probabil nu plătesc taxe (cel puţin parţial) pentru aceşti bani, ceea ce înseamnă că toţi plătim pentru asta. Alte sume provin de la guvernul SUA, ceea ce înseamnă din nou că cei care le plătesc sunt, de fapt, contribuabilii americani.

Teoretic, Statele Unite au plafonat garanţiile pentru împrumut, astfel încât să excludă orice fonduri alocate pentru colonizarea Cisiordaniei, dar suma limitată este cu mult sub valoarea cheltuită efectiv de israelieni. Israelienii ştiu că aceste măsuri nu sunt decât o glumă bună – se vorbeşte despre acest lucru peste tot în presa israeliană.

În plus, fondurile provenite din partea Fondului Naţional Evreiesc şi de la alte câteva organizaţii caritabile din SUA sprijină de asemenea coloniile israeliene în cele mai diverse moduri (în parte indirect, prin finanţarea programelor de dezvoltare în Israel, dedicate exclusiv cetăţenilor evrei, astfel încât fondurile guvernamentale să poată fi transferate pentru a subvenţiona coloniştii şi infrastructura zonelor anexate). Acest lucru se face din nou, aşadar, pe cheltuiala contribuabilului (deoarece contribuţiile la aceste organizaţii de caritate sunt deductibile din impozit). Discutăm, prin urmare, despre o mulţime de bani prin care sunt susţinute coloniile israeliene.

> Mulţi dintre cei mai militanţi colonişti din Cisiordania şi Gaza provin din SUA. Comunitatea evreiască americană încurajează acest tip de militantism?

Comunitatea evreiască americană este împărţită, însă un număr mare de terorişti şi extremişti evrei din Israel provin din America. Israelienilor nu le convine, evident, această situaţie – nu vor terorişti în propria societate.

Situaţia a ajuns să fie atât de gravă, încât existau chiar propuneri în Israel – şi nu doar în glumă – de a controla imigraţia din SUA. Chiar şi israelieni de rând spuneau: „Uite, ne trimit doar nişte nebuni pe care nu ştiu să îi stăpânească. Nu îi vrem.”

Dar nu cred că acest lucru este unic pentru comunitatea evreiască americană. Nu ştiu exact care este motivul, dar comunităţile din diaspora tind să fie, în general, mai extremiste, mai şovine şi mai fanatice decât oamenii din ţara de origine. Acest lucru este adevărat despre orice comunitate de imigranţi din SUA la care mă pot gândi.

> Sprijinul pentru poziţia israeliano-americană în Orientul Mijlociu a fost, în general, constant în rândul intelectualilor americani, cu excepţia dumneavoastră, a lui Edward Said şi a altor câţiva. Care este cauza acestui lucru?

Lucrurile s-au schimbat foarte dramatic în 1967. Povestea de dragoste dintre intelectualii americani şi Israel s-a născut din victoria militară a Israelului, care a avut reverberaţii în întreaga lume arabă. Acesta a venit într-un moment în care SUA nu au reuşit în efortul lor de a demola şi de a controla Indochina. Au apărut tot felul de glume la acea vreme despre modul în care ar trebui să îl trimitem pe Moshe Dayan acolo pentru a ne arăta cum să câştigăm războiul.

Au existat, de asemenea, o mulţime de turbulenţe interne în SUA, care au îngrijorat foarte mult elitele, inclusiv elitele liberale. Israelul le-a arătat cum trebuie să te ocupi de ţările inferioare – a câştigat foarte clar confruntarea cu ele –, aşa că a ajuns să fie apreciat de foarte mulţi dintre intelectualii americani.

În *The New York Times* a apărut un editorial scris de un jurnalist israelian, Ari Shavit, care se întâmplă să fie veteran al războiului dintre Israel şi Liban din 1978, de fapt invazia Israelului. Criticând atacul Israelului asupra Libanului din aprilie 1996, el scria: „Am ucis [câteva sute de libanezi] crezând cu certitudine absolută că acum, având Casa Albă, Senatul şi o mare parte din mass-media americană de partea noastră, vieţile altora nu contează la fel de mult ca a noastră.” Dumneavoastră aveaţi acces la articol în original. A făcut *ziarul* vreo schimbare în text?

Au existat o serie de schimbări interesante. De exemplu, Shavit nu a spus „mass-media americană”, ci a specificat că se referă la *The New York Times*. El a menţionat şi alte instituţii care i-au susţinut: AIPAC, Liga Anti-Defăimare, Muzeul Holocaustului [din Washington, D.C.] şi Yad Vashem [Memorialul Holocaustului din Ierusalim].

Această instrumentalizare vulgară a Holocaustului este folosită pentru a justifica controlul opresiv asupra altor populaţii. Despre asta vorbea Shavit, despre israelienii care cred că pot ucide pe oricine, deoarece se bucură de sprijinul *The New York Times*, Yad Vashem şi al Muzeul Holocaustului.

Timorul de Est

José Ramos-Horta şi episcopul Carlos Belo din Timorul de Est, care s-au luptat cu înflăcărare pentru o cauză aproape pierdută, au fost onoraţi cu Premiul Nobel pentru Pace în 1996. Aveţi vreun comentariu de făcut pe această temă?

Ceea ce au făcut ei a fost un lucru grozav, iar faptul că au primit premiul e minunat. José Ramos-Horta îmi este prieten de douăzeci de ani. Nu i-am văzut încă discursul oficial, dar l-am întâlnit în São Paulo. A declarat atunci, în mod public, că premiul ar fi trebuit să îi fie acordat lui Xanana Gusmao, liderul rezistenţei împotriva agresiunii indoneziene, care fusese aruncat într-o închisoare indoneziană în 1992 [iar mai târziu a devenit preşedinte şi prim-ministru al Timorului de Est independent].

Recunoaşterea efortului său este foarte importantă – sau va fi, dacă o putem transforma în ceva. Mass-media de largă circulaţie va încerca să facă uitat acest efort cât mai repede posibil. Va aplauda scurt, din politeţe, apoi va uita cu totul de eveniment. Dacă se întâmplă asta, va fi vina noastră şi numai a noastră.

Chiar acum, Clinton intenţionează să trimită arme în Indonezia. Şi chiar va face lucrul acesta, dacă nu vor exista reacţii vehemente din partea opiniei publice. Premiul Nobel pentru Pace oferă o oportunitate excelentă pentru oamenii cărora chiar le pasă de soarta câtorva sute de mii de oameni. Dar şi ei au nevoie de sprijinul nostru.

> Este adevărat că v-aţi dus odată la sediul *The New York Times* cu cineva venit din Timorul de Est?

În acel moment, *The New York Times* refuza să intervieveze refugiaţii timorezi în Lisabona şi în Australia, pretinzând – ca restul mass-mediei – că nu aveau acces la ei. Atunci când am pus sub semnul întrebării acest lucru, mi s-a cerut să plătesc biletele de avion până la New York pentru unii refugiaţi timorezi. Dar ziarul tot nu îşi făcea timp să le ia interviuri.

Cu o altă ocazie, am reuşit să îi conving pe cei de la *Times* să ia un interviu unui preot portughez, părintele Leoneto do Rego, care trăise în munţi împreună cu rezistenţa timoreză şi fusese izgonit în timpul campaniei aproape genocidale din 1978. Acela a fost momentul în care Carter a mărit fluxul de arme către Indonezia. Singurul motiv pentru care nu l-au ucis pe părintele Leoneto era originea lui, faptul că era portughez.

Era un om foarte interesant şi un martor foarte credibil, un coleg de clasă al cardinalului din Boston, destul de greu de neglijat – dar nimeni nu vorbea cu el. În cele din urmă i-am convins pe cei de la *Times* să-l intervieveze.

Articolul care a rezultat din acest interviu, redactat de Kathleen Teltsch, a fost o ruşine totală. Autorul nu a spus aproape nimic despre ceea ce se întâmpla cu adevărat în

Timor: a fost undeva o frază în care ni se spunea ceva de genul: *Lucrurile nu sunt tocmai grozave în Timor*. Bănuiesc că tocmai calitatea execrabilă a acestui articol trebuie să fi fost ceea ce i-a făcut pe editorialiştii de la *Times* să publice primul editorial serios pe această temă.

Între timp, încercam să îi conving pe cei de la *The Boston Globe* să scrie despre acest subiect. Ei nu făceau altceva decât să publice materiale provenite de la Departamentul de Stat sau de la apologeţii generalilor indonezieni. S-au oferit să mă lase să scriu eu un editorial, dar le-am spus: *Nu vreau să scriu eu un editorial. Vreau ca unul dintre reporterii voştri să cerceteze acest subiect*.

În cele din urmă, au fost de acord să cerceteze subiectul, dar nu prea l-au luat în serios. În loc să pună un reporter internaţional să facă investigaţiile, au însărcinat un reporter local, Robert Levey, să se ocupe de acest subiect. Din fericire, rezultatul a fost extrem de bun.

L-am ajutat cu câteva sugestii şi indicaţii, dar el s-a descurcat foarte bine după aceea. Cineva din Departamentul de Stat i-a dat pe sub mână transcrierea interviului original pe care părintele Leoneto l-a acordat celor de la *The New York Times*, care era impresionant şi în care se spuneau lucruri extrem de importante. Articolul publicat de Robert Levey a fost cel mai bun reportaj despre Timorul de Est care a apărut în presa americană.

Toate acestea se întâmplau în 1979 şi la începutul anului 1980. Înainte de 1979, problema Timorului de Est nu a fost absolut deloc discutată în presa americană, dar absolut deloc; când atrocităţile au atins punctul culminant, în 1978, nu a existat nici măcar un singur reportaj pe această temă.

(Nu este vorba despre faptul că nimeni nu ştia despre Timorul de Est. S-a discutat intens despre această ţară în perioada 1974–1975, când imperiul portughez intrase în

colaps, deşi articolele erau mai mult apologetice şi de propagandă.)

Primul articol publicat după invadarea Timorului de către forţele indoneziene care apare pe listele *Reader's Guide to Periodical Literature*[86] în legătură cu Timorul de Est este unul dintre propriile mele articole; a fost publicat în ianuarie 1979 în *Inquiry*, un jurnal libertarian de dreapta pentru care scriam uneori în acele zile. Articolul pornea de la mărturia pe care o prezentasem la ONU cu privire la faptul că problema era complet trecută cu vederea de către presa occidentală, şi în primul rând de către presa americană. Arnold Kohen a discutat şi el problema Timorului, într-un articol despre Indonezia publicat în *Nation*, şi cam atât despre această temă.

De altfel, iată un caz în care un număr foarte mic de persoane – cea mai importantă dintre ele fiind, de departe, Arnold Kohen – au reuşit să salveze zeci de mii de vieţi, pur şi simplu pentru că au adus în atenţia publică o anumită problemă. Crucii Roşii i s-a permis să intervină, şi deşi teroarea a continuat, ea a scăzut în intensitate.

Este, de asemenea, un caz în care internetul a jucat un rol important. East Timor Action Network[87] a fost un grup foarte mic şi împrăştiat până în momentul în care Charlie Scheiner şi alţii ca el s-au folosit de internet pentru a transmite informaţii unor oameni care altfel nu ar fi avut niciodată acces la ele.

Prietenii mei din Australia mi-au trimis, de-a lungul timpului, mai multe articole din presa australiană, dar câţi oameni au acest lux? Acum toată lumea poate obţine informaţii foarte repede. Mişcarea a crescut şi a devenit suficient de organizată pentru a avea impact.

India

> Nu este aşa că Adam Smith a criticat coroana britanică pentru că (în 1600, prin decizia reginei Elisabeta I) a acordat Companiei Indiilor de Est monopol în India?

Aşa este. El era foarte critic faţă de ceea ce făceau britanicii acolo; a spus chiar la un moment dat că „abuzurile crunte ale europenilor” distrug Bengalul [în partea de nord-est a ţării]. Unul dintre exemplele date a fost activitatea Companiei Indiilor de Est. Aceasta a forţat fermierii să distrugă culturile de plante comestibile şi să planteze în schimb opiu, pe care apoi compania avea să îl vândă în China.

India a avut o industrie substanţială în anii 1700, înainte ca britanicii să o desfiinţeze. Până în anii 1820, britanicii mergeau în India pentru a învăţa cum să facă oţel. Bombay a făcut locomotive care au concurat cu cele produse în Anglia.

Industria siderurgică din India s-ar fi putut dezvolta foarte bine, dar pur şi simplu nu i s-a permis. Măsurile protecţioniste foarte stricte au fost cele care i-au permis Angliei să se dezvolte, în timp ce India a fost ruralizată. Nu a existat practic nicio creştere în India sub dominaţia britanică.

India avea culturi de bumbac, însă ţesătura indiană a fost blocată de pe piaţa britanică, deoarece era mai ieftină decât textilele britanice. Justificarea a fost că salariile asiatice sunt atât de mici, încât nu putem concura cu ei – trebuie să ne protejăm pieţele.

Adam Smith a pus la îndoială acest lucru şi o disertaţie recentă de istorie economică susţinută la Harvard argumentează că avea dreptate. Potrivit acestei cercetări, salariile reale s-ar putea să fi fost mai mari în India decât în Anglia, iar muncitorii indieni ar fi putut, de asemenea, să beneficieze de condiţii mai bune şi să aibă mai mult control asupra muncii lor.

Din fericire pentru SUA, lucrurile erau diferite aici. În timpul boomului feroviar al anilor 1800, am reuşit să dezvoltăm o industrie a oţelului pentru că am impus bariere protecţioniste foarte mari ca să oprim importul de oţel britanic, care era mai bun şi mai ieftin decât cel produs aici. Am făcut acelaşi lucru pentru a ne dezvolta industria textilă cu cincizeci de ani înainte de asta.

> În cartea sa *Representations of the Intellectual*, Edward Said scrie: „Unul dintre cele mai ieftine trucuri ale intelectualilor este acela de a critica emfatic abuzurile din alte societăţi şi de a scuza exact aceleaşi practici în propria societate.” Ca exemple, îl citează pe de Tocqueville, care a criticat anumite lucruri în SUA, dar s-a făcut că nu le vede în colonia franceză din Algeria; şi pe John Stuart Mill, care a avut idei grozave despre libertăţile democratice în Anglia, despre care nu dorea să vorbească însă în cazul Indiei.

Observaţia este perfect justificată. La fel ca tatăl său, faimosul liberal James Mill, John Stuart Mill a fost un oficial al Companiei Indiilor de Est. În 1859, a scris un articol absolut revoltător despre chestiunea dacă Anglia ar trebui sau nu să intervină în afacerile murdare ale Europei.

Mulţi oameni spuneau: *Nu e treaba noastră. Lăsaţi acei oameni înapoiaţi să îşi rezolve propriile probleme*. Mill a obiectat, argumentând că Anglia avea un trecut atât de lăudabil când vine vorba de interacţiunea cu alte popoare, încât ar fi pur şi simplu nedrept pentru oamenii săraci din lume dacă Anglia nu ar interveni în numele lor. (Astăzi puteţi vedea, desigur, aceeaşi atitudine în SUA.)

Momentul în care a apărut articolul lui Mill este demn de luat în seamă. Căci textul a fost scris nu mult timp după revolta indiană din 1857, care a fost suprimată cu o brutalitate greu de imaginat. Faptele erau bine cunoscute în Anglia, dar acest lucru nu a afectat opinia lui Mill despre Anglia, pe care o vedea ca pe un fel de putere angelică ce ar trebui să ajute alte ţări şi să intervină în afacerile lor interne.

Tocmai aţi fost în India pentru prima dată după douăzeci şi cinci de ani. Care au fost cele mai importante momente ale vizitei dumneavoastră?

Am fost acolo pentru doar nouă zile, şi nu am reuşit să merg decât în şase oraşe, aşa că nu am impresii foarte profunde. Este o ţară fascinantă, foarte diversă. O ţară care are o mulţime de resurse, atât umane, cât şi materiale, dar care sunt irosite într-un mod îngrozitor.

Există o bogăţie şi o opulenţă extraordinare, dar şi sărăcie inimaginabilă (aşa cum era pe vremea când britanicii erau la putere). Cartierele sărace din Bombay sunt pur şi simplu înspăimântătoare, iar unele zone rurale sunt probabil într-o stare chiar mai gravă. India este încă devastată de efectele colonialismului britanic, dar încep să se întâmple acolo şi multe lucruri interesante.

Constituţia Indiei prevede autonomia locală a satelor, dar acest lucru pare să fi fost implementat în doar două state, în Bengalul de Vest şi în Kerala [în sud-vestul Indiei]. Ambele state sunt destul de sărace, dar pentru că ambele au avut guverne comuniste (Bengalul de Vest încă mai are) şi continuă să aibă programe sociale extinse, nici investitorii străini şi nici cei locali nu vor să investească bani în aceste zone.

Cu toate acestea, Kerala este cu mult înainte de alte state indiene în domeniul sănătăţii, bunăstării, alfabetizării şi drepturilor femeilor. De exemplu, numărul naşterilor a scăzut dramatic, şi aceasta aproape întotdeauna este o reflectare a drepturilor femeilor. Eram acolo doar pentru puţin timp, dar puteam vedea cu uşurinţă diferenţa.

Bengalul de Vest este o zonă mult mai complexă. Calcutta este o epavă – deşi nu într-o măsură mai mare decât alte oraşe indiene, cel puţin din cât am putut eu vedea. (Pe baza lucrurilor pe care le-am citit despre aceste zone, mă aşteptam ca situaţia să fie mult mai rea.)

Mediul rural din Bengal este destul de interesant. Există o istorie a luptelor ţărăneşti în Bengalul de Vest, care era o zonă unde se înregistrau extrem de multe violenţe în anii ’70. Indira Gandhi a încercat să supună această regiune prin forţă brută, dar nu a reuşit. Marii latifundiari au dispărut din zonă aproape complet – s-ar putea chiar să nu mai fie niciunul.

Am ajuns şi într-o zonă din Bengalul de Vest, aflată cam la optzeci de kilometri depărtare de Calcutta. Am fost oaspete al guvernului şi am fost însoţit de un prieten indian, foarte bun economist, care lucrează în domeniul dezvoltării rurale, şi de un ministru al guvernului (care se întâmpla să aibă un doctorat în economie obţinut la MIT). Sătenii nu ştiau că urma să venim decât cu aproximativ douăzeci şi patru de ore înainte, aşa că nu a existat o pregătire specială.

Am văzut programe de dezvoltare a satelor din întreaga lume, dar ce am văzut acolo a fost impresionant. Am văzut o comunitate relativ egalitaristă capabilă, după câte se părea, de autoguvernare. Ne-am întâlnit cu comitetul satului şi cu un grup de săteni, iar ei ne-au putut răspunde la fiecare întrebare pe care le-am adresat-o, ceea ce este destul de neobişnuit.

Am vizitat multe comunităţi în care sunt implementate programe de dezvoltare rurală, şi de obicei oamenii nu vă pot spune ce este bugetul, ce culturi urmează să fie plantate anul viitor pentru diversificarea agriculturii şi aşa mai departe. Aici au ştiut imediat toate chestiile astea şi au vorbit cu încredere şi dând dovadă de o bună cunoaştere a acestor lucruri.

Compoziţia comitetului era şi ea interesantă. A fost evident că distincţiile dintre caste şi triburi (cele tribale sunt, de obicei, mai profunde) fuseseră în bună măsură depăşite. Comitetul de conducere era alcătuit pe jumătate din femei, iar una reprezenta un trib. Bărbatul care conducea mai mult sau mai puţin comitetul era un ţăran care avea o mică

bucată de pământ. Unii dintre cei care vorbeau erau muncitori fără pământ, cărora li se dăduseră mici parcele de teren arabil.

Acolo a fost implementat un amplu program de reformă agrară, iar nivelul de alfabetizare a crescut spectaculos. Am vizitat o şcoală care avea o bibliotecă de aproximativ treizeci de cărţi, de care toată lumea era foarte mândră.

Fuseseră construite fântâni tubulare simple, care pot fi folosite de un grup de familii (cu suport guvernamental). Femeile, care au fost instruite să le instaleze şi să le întreţină, păreau că ştiu foarte bine ce fac.

Am trecut pe lângă un loc în care erau o grămadă de găleţi de lapte şi am cerut să ne oprim o clipă. S-a dovedit a fi o cooperativă de produse lactate înfiinţată de femei. Ele ne-au explicat că afacerea nu era deosebit de profitabilă, dar au vrut să fie independente şi să lucreze împreună. Toate acestea sunt lucruri foarte importante şi neobişnuite.

Spre deosebire de Kerala, Bengalul a fost devastat de britanici.

Aşa este, dar, din punct de vedere cultural, această zonă era mult mai avansată. De exemplu, la începutul anilor 1800, Bengalul a produs mai multe cărţi pe cap de locuitor decât orice alt loc din lume. La acea vreme, Dhaka [acum capitala Bangladeshului] era un oraş atât de înfloritor, încât a fost comparat cu Londra.

Tradiţia literară bengaleză este extrem de bogată. Numai cei educaţi şi bogaţi au participat la ea (deşi, chiar şi în secolul al XIX-lea, diferenţele de caste începuseră să se atenueze).

Kerala are, de asemenea, o istorie destul de interesantă. Deşi a fost guvernată de britanici, zona a fost lăsată mai mult sau mai puţin în pace. După câte se pare, guvernatorul local a iniţiat programe de ajutor social pentru a câştiga sprijinul popular într-o bătălie pe care o ducea împotriva proprietarilor de pământuri.

Britanicii au tratat cu destul de mult dezinteres această zonă, astfel că au permis acestor programe să continue, iar după obţinerea independenţei, ele au fost continuate de guvernul comunist. Astăzi, aceste politici sunt bine înrădăcinate în cultura locală, făcând parte din modul de viaţă specific din Kerala, iar când Partidul Congresului câştigă alegerile, nu încearcă să le desfiinţeze.

Una dintre moştenirile colonialismului britanic este Kaşmirul. Aţi avut vreo discuţie pe această temă?

Cei mai mulţi oameni pe care i-am întâlnit au spus că separatiştii din Kaşmir sunt terorişti. Unii libertarieni din India discută această chestiune cu curaj, iar oamenii îi ascultă. Dar impresia mea (după ce am vizitat şase oraşe în nouă zile) este că acest subiect nu este unul despre care indienii sunt dispuşi să vorbească sincer şi deschis.

Guvernul indian a adoptat economia neoliberală?

Există o mulţime de discuţii, în presă şi nu numai, despre neoliberalism şi ajustări structurale. Acesta este principalul subiect despre care toată lumea vrea să vorbească. Însă acolo se discută despre aceste subiecte ca şi cum ar fi ceva nou, deşi este exact sistemul la care India a fost supusă timp de trei sute de ani. Când li se demonstrează acest lucru, ei tind să îl recunoască, pentru că îşi cunosc propria istorie. Acest fapt contribuie la rezistenţa populară faţă de neoliberalism, motiv pentru care India nu acceptă încă cele mai dure forme de neoliberalism.

Cât de departe va ajunge neoliberalismul în India este o întrebare care rămâne deschisă. De exemplu, guvernul încearcă să „liberalizeze” mass-media – ceea ce înseamnă, de fapt, să vândă presa lui Rupert Murdoch. Mass-media din India este în cea mai mare parte deţinută de oamenii foarte bogaţi (aşa cum se întâmplă practic peste tot), dar aceştia se opun încercării de a transforma toate instituţiile de presă în filiale ale câtorva megacorporaţii internaţionale.

Deşi se poziţionează la partea dreaptă a spectrului politic, oamenii de afaceri preferă să conducă ei sistemul de control intern decât să fie preluaţi de către cei din afară. Cel puţin până acum, au reuşit chiar să menţină un fel de autonomie culturală. Există o diversitate mult mai mare în mass-media indiană decât în SUA, iar asta e semnificativ. Este mult mai bine să ai propria presă de dreapta decât o presă controlată de Murdoch.

Drepturile de proprietate intelectuală sunt, de asemenea, o problemă importantă. Noile norme internaţionale privind brevetele sunt foarte stricte şi ar putea distruge industria farmaceutică indiană, care a păstrat preţul medicamentelor la un nivel destul de scăzut. Companiile indiene vor deveni probabil filiale ale firmelor străine, iar preţurile vor creşte. (Parlamentul indian a respins, de fapt, prin vot regulile de brevet propuse, dar guvernul va încerca să le instituie oricum, după câte se pare.)

Înainte existau doar *brevete de proces*, care le permit oamenilor să găsească metode mai inteligente de a face produse. Organizaţia Mondială a Comerţului a introdus însă brevetele de produse; ele le permit companiilor să breveteze nu numai un proces, ci şi produsul care este rezultatul procesului. Acest tip de patente descurajează inovaţia, sunt foarte ineficiente şi subminează pieţele, dar acest lucru este irelevant – căci ele sunt în avantajul celor bogaţi şi servesc intereselor companiilor multinaţionale, care pot astfel să îşi păstreze controlul asupra viitorului produselor farmaceutice şi asupra biotehnologiei.

Ţări precum SUA, Anglia şi Japonia nu ar fi tolerat niciodată nimic de felul brevetelor de produse sau controlul străin al presei naţionale, în timpul dezvoltării lor. Dar acum impun acest fel de „disciplină de piaţă” în Lumea a Treia, aşa cum au făcut-o în întreaga perioadă colonială. Acesta este unul dintre motivele pentru care India este India, şi nu SUA.

Un alt exemplu este recrutarea de oameni de ştiinţă. Companiile străine plătesc salarii cu mult peste ceea ce sunt obişnuiţi să primească cercetătorii indieni şi înfiinţează institute de cercetare cu facilităţi la care inginerii indieni nu pot nici măcar visa în altă parte. În consecinţă, firmele străine pot atrage fără probleme cei mai buni oameni de ştiinţă.

Oamenii de ştiinţă pot fi fericiţi, iar companiile sunt extrem de mulţumite. Dar acest lucru nu este neapărat bun pentru India, care a avut odată unele dintre cele mai avansate cercetări agricole din lume.

Pe vremuri, un agricultor indian obişnuia să aibă un loc unde putea să meargă şi să spună: *Culturile mele sunt afectate de paraziţi. Puteţi să vedeţi despre ce e vorba?* Dar acum, această instituţie nu mai există, a fost achiziţionată de firme străine şi, prin urmare, va fi orientată spre culturile de export destinate pieţelor specializate unde există subvenţii pentru importuri, care ajung să fie mai ieftine decât producţia internă.

Nu este nimic nou în privinţa asta. Totul face parte dintr-o lungă istorie a „experimentelor” desfăşurate de cei care au puterea. Primul astfel de experiment major din India a fost ceea ce britanicii numeau Acordul Permanent, încheiat în 1793, care a rearanjat toate terenurile agricole din Bengal.

Când Parlamentul britanic a analizat acest acord treizeci sau patruzeci de ani mai târziu, a recunoscut că a fost un dezastru pentru Bengal. Dar a observat şi că britanicii au avut de câştigat de pe urma lui şi că a creat o clasă de proprietari în Bengal, subordonată intereselor britanice, care ar putea ajuta la controlarea populaţiei.

Am discutat deja despre un caz recent în care a fost făcut un astfel de experiment în Mexic. Deşi experimentele de acest tip par să eşueze în mod regulat când vine vorba despre cei care servesc drept cobai, ele sunt un succes pentru cei care

pun la cale experimentul. Foarte ciudată chestie. Dacă puteţi găsi o excepţie de la această regulă în ultimii vreo două sute de ani, aş fi foarte interesat să aflu mai multe. De asemenea, aş fi interesat să ştiu cine discută în presă despre aceste lucruri, pentru că eu nu am reuşit să găsesc pe nimeni.

> Eliberarea de puterile coloniale a generat o explozie extraordinară de energie în India, la fel cum a generat şi ideea de a contesta dominaţia SUA.

Această năzuinţă a fost abandonată de mult, cel puţin de politica indiană, dacă nu chiar de întreaga populaţie.

Statele Unite se opuneau în mod deosebit independenţei indiene şi, bineînţeles, încercărilor lui Nehru[88] de nealiniere. Orice politician indian care se distanţa fie şi minimal de poziţiile americane era dispreţuit şi condamnat de strategii americani. Eisenhower l-a numit pe Nehru un „schizofrenic" care suferă de un „complex de inferioritate" şi care este stăpânit de „un teribil resentiment faţă de dominaţia anglo-saxonă" (lucru într-adevăr surprinzător, având în vedere modul în care britanicii au tratat India).

Statele Unite au adus practic Războiul Rece în Asia de Sud prin armarea Pakistanului, care făcea parte din sistemul nostru de control al Orientului Mijlociu. În cele din urmă, India şi Pakistan au purtat mai multe războaie, duse uneori cu arme americane.

Politicienii americani erau, de asemenea, îngrijoraţi de Indonezia. În 1948, George Kennan, unul dintre principalii arhitecţi ai politicii externe americane, a descris Indonezia drept „cea mai importantă problemă a momentului în lupta noastră cu Kremlinul" (URSS nu era cu adevărat problema, desigur, ci doar un mod codat de a spune „pericol de dezvoltare independentă într-o ţară din Lumea a Treia".)

Kennan se temea foarte mult de faptul că, dacă Indonezia ar fi adoptat comunismul, s-ar produce o „infecţie [care] s-ar răspândi foarte rapid spre vest prin toată Asia de Sud" – nu

prin cucerire, desigur, ci prin exemplu. Acest pericol nu a fost depăşit, cu adevărat, până la masacrul din Indonezia, care a avut loc în 1965 şi pe care guvernul american, presa şi diverşi analişti l-au comentat exaltaţi.

Aceeaşi teamă exista şi faţă de China – nu că ar fi cucerit Asia de Sud, ci că se dezvolta în moduri care ar putea fi un model pentru alte ţări asiatice. Strategii de politică externă americană erau însă ambivalenţi în privinţa Indiei. Trebuiau să o susţină ca pe un model alternativ la China, dar nu le plăcea deloc să o facă, pentru că India urmărea o linie ceva mai independentă şi a stabilit relaţii strânse cu Uniunea Sovietică.

Statele Unite au acordat un ajutor Indiei, care ar fi trebuit să fie alternativa democratică faţă de China. Dar a fost acordat fără prea mare tragere de inimă, iar SUA nu au permis Indiei să devină independentă energetic; în schimb, a fost forţată să importe petrol, care era mult mai scump. Resursele de petrol ale Indiei sunt destul de mari, după câte se pare, dar încă nu au fost exploatate.

Rezultatele ambivalenţei SUA faţă de India au fost uneori destul de hidoase. Chiar după declararea independenţei, la începutul anilor ’50, India a fost lovită de o foamete severă, în care au murit milioane de oameni. Evidenţele interne ale SUA arată că am avut un excedent alimentar uriaş, dar Truman a refuzat să trimită orice fel de ajutor, pentru că nu ne-a plăcut politica de nealiniere a lui Nehru. Când în cele din urmă am trimis ceva ajutor, am făcut-o în condiţii stricte. (Există o carte bună despre acest lucru, scrisă de către istoricul Dennis Merrill.)

Care a fost impresia dumneavoastră generală despre India?

Întrebările dezbătute în India – dacă să se utilizeze restricţii de import, sau să se adopte politici neoliberale – nu sunt întrebări la care poţi da un răspuns general. La fel ca datoria, restricţiile la import nu sunt bune sau rele în sine – depinde

în ce fel sunt folosite. În Japonia, Taiwan şi Coreea de Sud, unde au fost folosite pentru a construi o bază industrială şi o piaţă internă (aşa cum au făcut, înaintea lor, Marea Britanie sau SUA), s-au dovedit a fi o idee bună (cel puţin pentru ţara de origine). Dar dacă le folosiţi pentru a proteja un sistem ineficient şi de care profită cei extrem de bogaţi, atunci nu sunt deloc bine-venite.

Iată o anecdotă personală care ilustrează lucruri foarte reale, dar care nu pot fi măsurate. După o discuţie în Hyderabad, nişte prieteni m-au dus la aeroport. Când am ajuns la aproximativ trei kilometri distanţă de destinaţie, traficul s-a blocat complet. Fiecare centimetru de drum era ocupat de o bicicletă, o ricşă, o maşină sau orice altceva. Oamenii erau însă destul de liniştiţi; nimeni nu se prea agita.

După aproximativ douăzeci de minute, ne-am dat seama că singura modalitate de a ajunge la aeroport în timp util era să coborâm din maşină şi să facem restul drumului pe jos. Prin urmare, prietenii mei şi cu mine am început să ne strecurăm prin acest imens blocaj de trafic. În cele din urmă, am ajuns la o autostradă mare, blocată şi ea. Există o mulţime de poliţişti şi forţe de securitate peste tot în India, dar aici chiar era plin de ei. Prietenii mei le-au explicat situaţia şi i-au convins să ne lase să traversăm drumul pe care nu aveam voie să îl traversăm, astfel că, în cele din urmă, am ajuns la aeroport (care nu prea era funcţional, pentru că era rupt de oraş).

De ce a fost închisă autostrada? Au existat semne de-a lungul ei pe care scria VVIP – prescurtare care însemna, după câte mi s-a explicat, „persoană foarte, foarte importantă”. Din cauza unui VVIP – am aflat, mai târziu, că era vorba de prim-ministru – care era aşteptat să sosească la o oră încă neprecizată, întregul oraş a fost închis.

Acest lucru este destul de grav. Ceea ce este însă şi mai grav este faptul că oamenii au tolerat situaţia. (Imaginaţi-vă că

acelaşi lucru s-ar întâmpla aici, în Boston, să zicem.) Atitudinile feudale au rădăcini foarte adânci în India şi vor fi greu de eradicat.

Tocmai acest lucru a fost atât de izbitor în satul din Bengalul de Vest despre care vă povesteam. Lucrătorii săraci, fără pământ, inclusiv multe femei, erau activi şi angajaţi. Nu poţi da seama, prin cifre şi statistici, de o astfel de schimbare, dar impactul ei este imens. Acestea sunt adevărata rezistenţă populară şi adevăratul activism popular, care au făcut cu putinţă atât instituţiile democratice care s-au dezvoltat în Haiti înainte de alegerea lui Aristide (şi care există încă acolo), cât şi ceea ce s-a întâmplat în America Centrală în anii ’70 şi ’80.

(În Haiti, apariţia democraţiei a provocat ostilitatea americană instantanee şi o lovitură militară ucigaşă susţinută tacit de SUA; în America Centrală, acelaşi lucru a avut drept consecinţă un război terorist condus de SUA. În ambele ţări, SUA au permis apariţia unor instituţii democratice după ce au creat condiţii care le împiedică să funcţioneze – iar toate acestea s-au întâmplat în timp ce noi ne felicitam liderii pentru spiritul nobil de care dăduseră dovadă.)

Problemele cu care se confruntă India sunt enorme. Lipsa de eficienţă de acolo este greu de imaginat. În timp ce eram acolo, Banca Indiei a estimat că aproximativ o treime din economie este economie subterană – oameni bogaţi care nu îşi plătesc taxele. Economiştii de acolo mi-au spus însă că această cifră este subestimată. O ţară nu poate funcţiona astfel.

La fel ca în alte părţi, adevărata întrebare pentru India este dacă poate sau nu să îi controleze pe cei bogaţi? Dacă va găsi o modalitate de a face acest lucru, atunci sunt o mulţime de politici care ar putea funcţiona.

Organizaţiile internaţionale

> În lucrarea dumneavoastră despre care am vorbit mai devreme, *World Orders, Old and New,* spuneţi că ONU a devenit practic o agenţie care serveşte interesele americane.

De cele mai multe ori, ONU face ceea ce îi cer SUA – adică mediul de afaceri american – să facă. Multe dintre operaţiunile sale de menţinere a păcii vizează menţinerea nivelului de „stabilitate” necesar corporaţiilor pentru a putea face afaceri. Este o treabă destul de murdară, iar americanii sunt bucuroşi că ONU se ocupă de acest lucru.

> Dacă lucrurile stau într-adevăr aşa, cum explicaţi atunci ostilitatea americană faţă de [fostul secretar general al ONU] Boutros Boutros-Ghali?

În primul rând, atitudinea ostilă a SUA faţă de Boutros-Ghali a avut o tentă rasistă – chiar dacă şi cel care i-a urmat acestuia la conducerea organizaţiei, Kofi Annan, era tot din Africa. Atunci când George [H.W.] Bush a vorbit despre „Bou-Bou Ghali”, nimeni nu fost scandalizat de acest tip de adresare, deşi mă îndoiesc foarte mult că un candidat la preşedinţie în SUA ar putea supravieţui politic dacă ar fi făcut referire la fostul prim-ministru al Israelului, de exemplu, folosindu-se de apelativul „Itzy-Smmitzy Rabin”.

Pe de altă parte, există foarte multă opoziţie faţă de ONU din partea extremei drepte americane. Aceasta se datorează, pe de o parte, fanteziilor legate de elicopterele negre[89] şi pierderea suveranităţii în faţa guvernului mondial. Dar o mare parte a opoziţiei faţă de această instituţie s-a născut pur şi simplu dintr-o încercare de a evita asumarea vinii pentru anumite acţiuni întreprinse de SUA.

Să luăm drept exemplu atrocităţile comise în Somalia, unde mii sau poate zeci de mii de civili somalezi au fost ucişi de forţele americane (lucru admis în mod tacit de SUA). Dacă cineva le-ar fi ameninţat şi le-ar fi cerut să se retragă, forţele americane ar fi apelat la elicopterele de atac. Acest masacru

nu pare a fi un caz de eroism al SUA, aşa încât catastrofa umanitară din Somalia a fost pusă pe seama ONU.

În mod similar, SUA au evitat să îşi asume vreo responsabilitate în cadrul conflictului armat desfăşurat în fosta Iugoslavie până când lucrurile s-au aşezat cât de cât, apoi au intervenit în forţă, impunându-şi efectiv poziţia în împărţirea teritorială dintre Croaţia şi Serbia. Astfel, SUA puteau da vina pe ONU pentru toate lucrurile care n-au mers bine. Foarte convenabil.

Este uşor să canalizezi ostilitatea celor care au o atitudine critică faţă de ONU asupra secretarului general al organizaţiei. Dacă îl pui pe el într-o poziţie ingrată, pui întreaga lume într-o poziţie ingrată. De ce ar trebui să ne deranjăm cu ceea ce cred alte ţări despre noi oricum?

> Credeţi că raportul foarte critic al ONU cu privire la atacul israelian asupra complexului ONU din Qana, Liban, ar fi putut juca un rol în subminarea poziţiei lui Boutros-Ghali şi a sprijinului de care se bucura?

S-ar putea ca acest lucru să fi jucat un anumit rol, dar nu cred că prea multă lume a acordat o atenţie deosebită acelor evenimente. A fost atât de puţin mediatizat, încât mă îndoiesc sincer că a avut vreun efect. Amnesty International a publicat un singur studiu care a confirmat întru totul raportul ONU. Nici raportul acela n-a circulat foarte mult; de fapt, nici nu sunt sigur că a apărut în presa americană.

Astfel de lucruri pot fi date la o parte foarte repede atunci când sunt incomode pentru interesele celor care se află la putere. Ambele rapoarte sunt destul de şocante şi au fost confirmate de mai mulţi jurnalişti de prestigiu de pe scena publică, în special de Robert Fisk. Dar lucrurile sunt ceva mai complicate de atât.

Motivul principal pentru care americanii sunt ostili faţă de instituţiile internaţionale este acela că nu fac întotdeauna exact ceea ce le ordonă SUA să facă. Curtea Internaţională

de Justiţie este un exemplu perfect pentru acest lucru. Guvernul american nu va mai accepta să primească o condamnare din partea acesteia – aşa cum s-a întâmplat în 1986, când Statele Unite au fost condamnate pentru „folosirea ilegală a forţei” împotriva statului Nicaragua. Curtea a ordonat atunci SUA să înceteze orice acţiuni şi să plătească despăgubiri substanţiale statului Nicaragua şi a hotărât explicit că niciun ajutor pentru gruparea Contras nu ar putea fi considerat „ajutor umanitar”. Este inutil să mai vorbim despre felul în care guvernul SUA, presa şi opinia publică americane au reacţionat la această condamnare.

Organizaţia Internaţională a Muncii este un alt exemplu. Nu numai că susţine, prin diverse măsuri, drepturile muncitorilor americani, dar a şi condamnat SUA pentru încălcarea standardelor internaţionale de muncă. SUA nu respectă însă această decizie şi refuză să plătească suma de aproximativ 100 de milioane de dolari pe care o datora.

Statele Unite nu prea au o miză în Programul de Dezvoltare al ONU sau în Organizaţia pentru Alimentaţie şi Agricultură, deoarece acestea se adresează cel mai adesea ţărilor în curs de dezvoltare. Prin vocea mai multor experţi internaţionali, UNCTAD (Conferinţa ONU pentru Comerţ şi Dezvoltare) a susţinut, într-o oarecare măsură, interesele ţărilor în curs de dezvoltare şi a fost o voce critică la adresa anumitor politici din Washington, astfel că a fost şi ea subminată şi îmblânzită.

De îndată ce UNESCO a cerut liberalizarea sistemului informatic mondial, a fost pusă la punct. Statele Unite au forţat-o să renunţe la demersurile nefericite pe care le începuse şi au modificat semnificativ rolul său.

Atacul SUA asupra acestor organizaţii face parte din efortul de reconstruire şi reorganizare a lumii în interesul celor mai puternici şi mai bogaţi. ONU se confruntă, desigur, cu o serie întreagă de probleme, dar este încă o instituţie în bună

măsură democratică. De ce să tolerăm subminarea acestei organizaţii?

Atitudinea Statelor Unite a fost exprimată destul de bine de Madeleine Albright într-un comentariu care, din câte ştiu eu, nu a fost raportat nicăieri în presă. Albright încerca să convingă Consiliul de Securitate să accepte una dintre acţiunile noastre punitive faţă de Irak; niciuna dintre celelalte ţări nu a vrut să îi ia partea, pentru că toate şi-au dat seama că asistau la un joc din politica internă a SUA. Aşa că dna Albright le-a spus celor care erau prezenţi în Adunarea Consiliului de Securitate că Statele Unite vor acţiona „multilateral atunci când o vom putea face şi unilateral atunci când se va impune”. La fel ar face oricine, dacă ar avea puterea.

> Statele Unite datorează ONU peste 1 miliard de dolari – mai mult decât orice altă ţară din lume.

Desigur. De ce ar trebui să cheltuim bani pentru oricine altcineva decât pentru cei bogaţi?

> Organizaţia Mondială a Comerţului este succesorul GATT. SUA au fost destul de mulţumite cu felul în care operează această organizaţie, nu-i aşa?

Nu în întregime. Statele Unite au fost acuzate de mai multe ori pentru încălcarea principiilor OMC, aşa cum fuseseră condamnate şi de consiliul GATT cu ceva vreme în urmă. Dar, în general, SUA sunt mai mult sau mai puţin favorabile OMC, a cărei agendă este un amestec de liberalizare şi protecţionism, servind astfel destul de bine nevoile marilor corporaţii transnaţionale şi pe cele ale instituţiilor financiare.

Tratatul din Uruguay care a condus la OMC a fost numit un acord de liber schimb, dar el este mai mult un acord pentru drepturile investitorilor. Statele Unite doresc să se folosească de regulile OMC în domenii pe care se aşteaptă să le domine şi este cu siguranţă în poziţia de a anula orice regulă care nu le place.

De exemplu, cu ceva timp în urmă, SUA au forţat Mexicul să îşi reducă exporturile de roşii. Acest lucru este o încălcare a normelor NAFTA şi OMC şi va costa producătorii mexicani aproape un miliard de dolari pe an. Motivul oficial pe care l-au dat oficialii americani a fost acela că producătorii mexicani vindeau roşii la un preţ pe care producătorii americani nu îl pot oferi. Dacă OMC se pronunţă în favoarea cererii Uniunii Europene de a condamna Legea Helms–Burton [care a întărit embargoul SUA împotriva Cubei] ca o interferenţă ilegală cu comerţul mondial, SUA vor continua să acţioneze unilateral. De unde rezultă foarte clar că, dacă eşti suficient de puternic, poţi să faci ce vrei.

Ce credeţi despre extinderea NATO?

Nu cred că există un răspuns simplu la această întrebare – depinde foarte mult de cum evoluează structura economică şi politică a Europei de Est şi a Asiei de Vest.

Aşa cum am menţionat anterior, când Războiul Rece s-a încheiat, mă aşteptam ca fostul imperiu sovietic să revină la ceea ce fusese înainte. Zonele care făceau parte din Occidentul industrial – Republica Cehă, Polonia de Vest, Ungaria – aveau să fie reintegrate practic în Occident, iar celelalte părţi, care făcuseră parte din Lumea a Treia înainte să fi intrat în sfera de influenţă a Uniunii Sovietice, aveau să redobândească acest statut şi să înregistreze o creştere a sărăciei, a corupţiei, a criminalităţii şi aşa mai departe. Extinderea parţială a sistemului NATO în ţările industriale sau parţial industriale, cum ar fi Republica Cehă, Polonia şi Ungaria, ar ajuta la oficializarea acestei graniţe.

Dar vor exista conflicte. Europa şi SUA au aşteptări şi obiective diferite faţă de regiune şi există diferenţe de viziune chiar şi între ţările din Europa. Rusia nu este nici o forţă trivială; nu poate fi ignorată şi nu îi place să fie exclusă. Există jocuri de putere mai complexe, cum ar fi cel care are loc chiar acum în jurul câmpurilor petrolifere din Asia

Centrală, iar vocea oamenilor care sunt implicaţi în această poveste nu prea se va face auzită.

În cazul NATO, sunt şi alţi factori implicaţi, cum ar fi interesele specifice ale industriei militare, care aşteaptă cu nerăbdare accesul la o piaţă uriaşă ce va fi creată odată cu extinderea şi standardizarea armamentului NATO (produs în principal de către SUA). Imediat ce SUA vor putea profita de pe urma acestei pieţe de desfacere, industria de înaltă tehnologie va fi din nou puternic subvenţionată din banii contribuabililor, astfel că vom avea iarăşi „socialism de stat pentru cei bogaţi”.

Note:

78 John Paul Sweeney (născut la 7 iunie 1958) este un jurnalist britanic de investigaţie. A lucrat pentru ziarul *The Observer*, în care a publicat reportaje despre războaiele şi revoluţiile din mai mult de şaizeci de ţări, inclusiv Algeria, Irak, Cecenia, Burundi, Bosnia şi România. (*N. trad.*)

79 Federaţia Americană a Muncii şi Congresul Organizaţiilor Industriale (AFL-CIO) este cea mai mare federaţie a sindicatelor din Statele Unite. Aceasta este alcătuită din cincizeci şi cinci de uniuni sindicale naţionale şi internaţionale, care reprezintă împreună peste 12 milioane de lucrători activi sau pensionaţi. (*N. trad.*)

80 Thomas Loren Friedman (n. 20 iulie 1953) este un celebru jurnalist american, cunoscut pentru editorialele sale din *The New York Times*. El este, de asemenea, autorul mai multor cărţi pe tema afacerilor externe, a globalizării, a Orientului Mijlociu şi a mediului, fiind câştigătorul a trei premii Pulitzer. (*N. trad.*)

81 Termenii de „şoim” şi „porumbel” sunt folosiţi pentru descrierea oamenilor pe baza opiniilor lor despre conflictele militare. Un porumbel este cineva care se opune folosirii forţei armate pentru a rezolva o dispută, în vreme ce un şoim favorizează intrarea în război. Termenii au început să fie folosiţi pe scară largă în timpul Războiului din Vietnam, însă rădăcinile lor sunt mult mai vechi decât conflictul în sine. (*N. trad.*)

82 Henry Ross Perot (27 iunie 1930 – 9 iulie 2019) a fost un magnat american, miliardar, filantrop şi politician. A fost fondatorul şi directorul executiv al Electronic Data Systems şi Perot Systems. În 1992 a candidat ca independent la funcţia de preşedinte al SUA, iar în 1996 a candidat pentru aceeaşi funcţie fiind susţinut de către Partidul Reformei, înfiinţat de el. Ambele campanii au fost printre cele mai de

succes campanii prezidenţiale din istoria SUA, duse de un candidat independent sau susţinut de un alt partid decât cele două partide aflate în cursă. (*N. trad.*)

83 Jennifer K. Harbury (n. 1951) este o avocată americană, autoare şi activistă pentru drepturile omului. A jucat un rol esenţial în dezvăluirea complicităţii CIA în cazul abuzurilor cu privire la drepturile omului, în special în Guatemala şi în alte ţări din America Centrală în anii ’80 şi ’90. Ca rezultat al eforturilor depuse de ea, Congresul american a forţat CIA să înceteze toate operaţiunile din Guatemala. (*N. trad.)*

84 Organizaţia pentru Eliberarea Palestinei, abreviată OEP sau PLO, este denumirea pe care o poartă organizaţia-cadru politică şi paramilitară a arabilor palestinieni, formată din mişcarea Fatah, Frontul Popular de Eliberare a Palestinei, Frontul Democrat pentru Eliberarea Palestinei şi alte facţiuni palestiniene. (*N. trad.*)

85 Planul Allon era un plan de împărţire a Cisiordaniei între Israel şi Regatul Haşemit al Iordaniei, de a crea un stat în Podişul Golan, ocupat la vremea aceea de israelieni, şi de a trece cea mai mare parte a Peninsulei Sinai sub control arab. Planul a fost redactat de ministrul israelian Yigal Allon la scurt timp după războiul de şase zile din iunie 1967. Scopul general al planului a fost anexarea, de către Israel, a unei mari părţi din valea Iordaniei, Ierusalimul de Est şi blocul Etzion. Restul teritoriului din Cisiordania, unde populaţia majoritară era palestiniană, urma să devină teritoriu autonom palestinian sau să redevină parte din Iordania. Regele iordanian Hussein a respins însă acest plan. Allon a murit în 1980, iar anul următor, guvernul israelian a aprobat Legea Podişului Golan, anexând efectiv majoritatea teritoriului. (*N. trad.*)

86 În traducere, *Ghidul cititorilor pentru literatura periodică.* Acesta este un ghid de referinţă pentru articolele publicate recent în reviste periodice şi jurnale ştiinţifice, organizat tematic. *Ghidul cititorilor* a fost publicat în mod regulat începând cu anul 1901 de Compania H.W. Wilson şi are o bază de date care include biblioteci publice şi academice de referinţă din Statele Unite. (*N. trad.)*

87 Autorul se referă la Reţeaua de Acţiune din Timorul de Est şi Indonezia (ETAN), o organizaţie nonprofit din SUA care susţine drepturile omului în toată Asia de Sud-Est şi în Oceania. ETAN a fost înfiinţată în 1991 pentru a susţine dreptul la autodeterminare din Timorul de Est. În 2001, acest obiectiv a fost realizat în mod semnificativ atunci când populaţia din Timorul de Est a votat pentru independenţă. (*N. trad.)*

88 Jawaharlal Nehru (14 noiembrie 1889 – 27 mai 1964) a fost om de stat indian şi prim-ministru al ţării în perioada 15 august 1947 – 27 mai 1964. A fost primul premier al Indiei de când aceasta a devenit stat independent. Nehru a fost unul dintre principalii fondatori ai Mişcării de

Nealiniere şi a devenit o personalitate marcantă pe plan internaţional. (*N. trad.*)

89 Elicopterul negru este un simbol al unei presupuse preluări militare conspirative a Statelor Unite, deşi imaginea sa a fost asociată şi cu OZN-uri, bărbaţi în negru şi alte conspiraţii similare. La un moment dat, în SUA existau zvonuri că Organizaţia Naţiunilor Unite a patrulat Statele Unite cu elicoptere negre. (*N. trad.*)

Stânga americană (şi imitaţiile ei)

Mai au sens conceptele de stânga şi de dreapta?

Din punct de vedere istoric, stânga a fost oarecum ambivalentă cu privire la puterea politică. Dreapta nu are astfel de inhibiţii şi nu ascunde că vrea să obţină puterea politică.

Nu îmi plac prea mult termenii de stânga şi dreapta. Ceea ce se numeşte stânga include leninismul, pe care îl consider o mişcare de extremă dreaptă, în multe privinţe. Leniniştii erau cu siguranţă foarte interesaţi de puterea politică – de fapt, erau interesaţi mai mult decât oricine.

Leninismul nu are nimic de-a face cu valorile stângii – de fapt, este radical împotriva lor. Acest lucru a fost recunoscut la vremea respectivă de către marxiştii care făceau parte din stânga tradiţională, precum Anton Pannekoek, Paul Mattick şi Karl Korsch. Chiar şi Troţki a prezis că leniniştii se vor întoarce la un sistem dictatorial (înainte de a decide să li se alăture).

Rosa Luxemburg a avertizat asupra aceloraşi lucruri (într-un mod mai mult sau mai puţin prietenos, pentru că nu dorea să aducă deservicii mişcării). La fel a făcut şi Bertrand Russell. Şi, bineînţeles, majoritatea anarhiştilor au făcut-o.

Termenii convenţionali ai discursului politic, cum ar fi cei de stânga şi dreapta, au fost aproape goliţi de semnificaţie. Sunt atât de distorsionaţi şi lipsiţi de relevanţă, încât este mai bine să renunţăm la ei.

Să ne gândim la Witness for Peace[90], care a fost o organizaţie foarte importantă din anii ’80. Oamenii dintr-o ţară cu statut de imperiu s-au dus să trăiască în satele din Lumea a Treia, în speranţa că o faţă albă ar putea proteja locuitorii de terorismul organizat de propria lor ţară. Acest lucru nu s-a mai întâmplat niciodată.

A fost această iniţiativă de stânga sau de dreapta? E limpede că ea se află în consonanţă cu idealurile tradiţionale ale stângii, cum ar fi justiţia, libertatea, solidaritatea, empatia. Pe de altă parte, această iniţiativă a venit în bună măsură din partea comunităţii creştine conservatoare. Nu ştiu unde să plasez această organizaţie pe un spectru politic împărţit între stânga şi dreapta. Aici nu avem de a face decât cu fiinţe umane care dau dovadă de compasiune faţă de semenii lor.

Ceea ce este lăudat astăzi drept „corectitudine politică” trebuie încadrat la stânga. Dar aproape peste tot unde merg – inclusiv în campusuri extrem de conservatoare, unde nu există nici urmă de acţiune politică – aud discuţii foarte sofisticate despre ceea ce este OK să spui cu privire la chestiuni extrem de specifice legate de gen, rasă, culoare etc. Este asta ceva de stânga sau de dreapta? Nu ştiu.

O parte din ceea ce face sistemul de propagandă este golirea termenilor de semnificaţie. În unele cazuri, la început suntem relativ conştienţi de acest lucru, dar în cele din urmă el ajunge să ni se întipărească foarte profund în minte. Mai trebuie spus şi că uneori acest lucru se face într-un mod destul de deliberat.

Un caz dramatic în ultimii ani este dispariţia cuvântului *profit*. Profiturile nu mai există – doar locuri de muncă. Prin urmare, când Clinton s-a întors din Indonezia cu un contract de 40 de

miliarde de dolari pentru Exxon, mass-media a vorbit despre locuri de muncă ce urmau să fie create pentru americani. Dar cum rămâne cu profitul pe care urma să îl facă Exxon? Scoateţi-vă acest cuvânt din minte. (Valoarea la bursă a Exxon a crescut, dar asta se datora doar faptului că investitorii erau atât de încântaţi de noile locuri de muncă.)

În acest caz vorbim despre o eliminare conştientă a unui cuvânt din vocabular, fenomen care apare uneori şi la stânga, atunci când se vorbeşte despre faptul că unul sau altul dintre congresmeni votează în favoarea Pentagonului, pentru că vor locuri de muncă în districtul lor. Sunt oare congresmenii americani într-adevăr îngrijoraţi în privinţa locurilor de muncă sau în privinţa profiturilor şi subvenţiilor publice pentru firme?

Într-un text publicat pe prima pagină, *The New York Times Week in Review* a făcut o descoperire uimitoare: noul tip de „populism" – practicat de Steve Forbes, Pat Buchanan şi alţii – este diferit de vechiul tip de populism. Vechiul tip se opunea marilor corporaţii şi plutocraţilor, în vreme ce noul gen de populism susţine corporaţiile mari şi plutocraţii. Faptul că indivizi ca Steve Forbes pot ajunge pe scena politică naţională fără ca oamenii să cadă de pe scaun de râs este o bună dovadă pentru cât de bine funcţionează propaganda.

Narcisismul micilor diferenţe

> În cartea sa, *The Twilight of Common Dreams*, Todd Gitlin spune că stânga este polarizată de politicile identitare, pe care le numeşte „narcisismul micilor diferenţe". El face acolo observaţia: „Dreapta a tot construit... iar stânga... a tot cultivat diferenţe, în loc să cultive consensul."

Stânga tinde, într-adevăr, să cadă pradă sectarismului, dar cred că ceea ce descrie el este un fenomen mult mai general, care se manifestă la nivelul întregii societăţi americane, nu doar ceva ce este valabil numai în cazul

„stângii”. Activismul anilor ’60 a avut un efect extrem de benefic, de-a dreptul civilizator, pentru că a adus în prim-plan tot felul de cazuri de marginalizare şi discriminare care erau trecute cu vederea.

Uciderea populaţiilor native – care a fost ignorată până şi de către mediul academic – a fost pusă pe ordinea de zi pentru prima dată. Problemele de mediu (care au de-a face cu drepturile generaţiilor viitoare), respectul faţă de alte culturi, mişcarea feministă – toate acestea au existat într-o anumită formă mai devreme, dar au luat cu adevărat amploare şi au început să joace un rol important în societate abia în anii ’70, când s-au răspândit în întreaga ţară. Mişcarea de solidaritate cu America Centrală nu ar fi existat în forma sa actuală fără transformările sociale care au avut loc în anii ’60.

Preocupările legate de opresiune, autoritate şi drepturi pot lua, uneori, forme nesănătoase, pe care Gitlin le critică, dar nu e deloc necesar să se întâmple asta, şi de obicei nu se întâmplă.

> Louis Farrakhan[91] şi Million Man March[92] păreau a fi simbolul politicilor identitare, deoarece participanţii erau definiţi nu numai prin rasă, ci prin gen. Ce părere aveţi despre acest fenomen?

Cred că lucrurile la care vă referiţi sunt mult mai complicate. În cadrul acestei mişcări au existat, de asemenea, elemente de ajutor reciproc, au fost făcute eforturi pentru reconstruirea unor comunităţi vii şi capabile să reziste provocărilor societăţii etc. Toate acestea au fost lucruri lăudabile.

> Dar programul economic al lui Farrakhan este capitalism la scară mică.

Nu am văzut nimic de felul unui program economic, dar când eşti la pământ, chiar şi capitalismul la scară mică poate fi un pas înainte. Nu ar trebui să fie sfârşitul drumului, evident, dar poate fi un pas important.

Cred că această mişcare la care v-aţi referit mai devreme este mult mai nuanţată decât au dat de înţeles cele mai multe comentarii făcute pe marginea ei. Ea are foarte multe oportunităţi de a se dezvolta, iar felul în care va arăta această mişcare depinde în bună măsură de ceea ce fac oamenii cu ea.

Există însă un motiv pentru care mişcarea este una alcătuită din bărbaţi – uitaţi-vă la ceea ce s-a întâmplat cu bărbaţii de culoare din ultimii douăzeci de ani. A existat un adevărat război împotriva minorităţilor şi a celor săraci. Acest război a presupus şi identificarea unor ţapi ispăşitori, cum ar fi anecdotele lui Reagan despre mamele de culoare care veneau cu Cadillacul pentru a primi ajutorul social şi maşinaţiile lui Willie Horton. Războiul fraudulos împotriva drogurilor, care nu are aproape nimic de-a face cu problema drogurilor sau a infracţiunilor grave, este o altă parte a acestuia.

Michael Tonry subliniază că cei care au creat programele ştiau foarte bine – nu se poate altfel – că ţinta lor urmau să fie bărbaţii tineri de culoare. Toate lucrurile indicau asta. Tonry mai subliniază şi faptul că, în lege, premeditarea conştientă este o dovadă a intenţiei criminale.

Dacă este să fiu sincer, cred că are dreptate în această privinţă. Aşa-numitul „război împotriva drogurilor” nu a fost altceva decât o încercare criminală de a incrimina populaţia masculină de culoare şi, în general, segmente ale populaţiei numite uneori „persoane de unică folosinţă” în protectoratele noastre din America Latină. De ce sunt astfel de persoane considerate „consumabile”? Pentru că ele nu contribuie în niciun fel la profit.

Sunteţi conştient de comentariile lui Farrakhan pe marginea...

Nu am nimic de spus despre Farrakhan – vorbesc despre fenomen. Probabil că este doar un oportunist care încearcă să obţină putere – de obicei asta sunt liderii. Dar nu ştiu ce e

în mintea lui şi nu vreau să mă apuc să judec ce are de gând. Cunosc prea puţin contextul ca să pot face acest lucru.

> Christopher Hitchens, care scrie pentru *Nation* şi *Vanity Fair*, îşi aminteşte că prima dată când a auzit sloganul „ceea ce este personal este politic”, a avut un sentiment foarte acut de catastrofă iminentă. Pentru el, sloganul sună escapist şi narcisist, pentru că implică ideea că nimănui nu i se va cere nimic decât să poată vorbi despre sine şi despre oprimarea la care a fost supus. El se referea la amploarea tot mai crescută a mişcărilor construite în jurul politicii identitare.

Sunt de acord cu el. Desigur, aceste mişcări au fost de la bun început expuse unui astfel de risc, iar în unele cazuri lucrurile au luat o turnură tragică – sau de-a dreptul comică. Dar aceste mişcări sunt mai mult decât atât. De asemenea, ele au dat posibilitatea oamenilor de a trăi aşa cum vor, de a urma ce cale doresc, fără să fie supuşi la opresiune sau discriminare.

Postmodernismul

> Un profesor de fizică respectat de la New York University, Alan Sokal, a publicat un articol în *Social Text*, care a fost descris drept cea mai importantă revistă de studii culturale din ţară. Pentru a sublinia declinul standardelor şi rigorilor academice în anumite părţi ale mediului universitar american, el a umplut intenţionat articolul cu tot felul de erori. Ce credeţi despre asta?

Articolul lui a fost conceput în mod inteligent. El citează cu exactitate – din revistele de fizică, apoi juxtapune citate din critica postmodernă a ştiinţei, făcând inclusiv referire la texte apărute în *Social Text*, dând de înţeles că tezele şi ideile ştiinţifice invocate iniţial ar susţine această critică. Nimeni dintre cei care aveau o minimă familiaritate cu tema nu ar fi putut citi articolul fără să se prăpădească de râs.

Scopul lui Sokal a fost acela de a arăta că, bunăoară, criticile postmoderne ale ştiinţei se bazează pe ignoranţă – sunt rodul

unei imaginaţii bogate care nu se supune unor minime standarde academice. Există ceva sănătos în legătură cu acest fel de critici, dar articolul lui va fi, de asemenea, folosit ca armă împotriva unor poziţii şi a unor eforturi de cercetare care nu sunt deloc lipsite de valoare.

Această întreagă poveste a fost imediat interpretată de *The New York Times* şi de *The Wall Street Journal* ca fiind, de fapt, doar o altă demonstraţie a faptului că un fel de mişcare a corectitudinii politice de stânga (fascistă) a preluat controlul asupra vieţii academice – când ceea ce se întâmplă cu adevărat este, de fapt, opusul: asistăm la un atac major de dreapta împotriva libertăţii academice şi a independenţei intelectuale.

Asta este, trăim în această lume, din păcate. Ceea ce facem noi va fi folosit de oameni şi instituţii puternice pentru scopurile lor, nu potrivit intenţiilor noastre.

Postmoderniştii pretind că textul lui reprezintă o critică subversivă. Aţi reuşit să identificaţi ceva de felul acesta?

În foarte mică măsură. Nu sunt un mare expert în literatura postmodernă. Nu prea o citesc, deoarece mi se pare că cea mai mare parte din ea este prea puţin ofertantă. Deseori, aceste texte nu sunt nimic mai mult decât nişte truisme complicate, şi în unele cazuri chiar mai rău. Dar în interiorul ei există cu siguranţă lucruri care merită spuse şi implementate. Este foarte important să studiem şi să experimentăm cu diverse ipoteze sociale, instituţionale şi culturale în care se desfăşoară o activitate ştiinţifică, dar cea mai bună lucrare de acest tip nu este scrisă de către postmodernişti (cel puţin în măsura în care înţeleg eu munca lor).

De exemplu, în ultimii treizeci sau patruzeci de ani au fost scrise o serie de lucrări fascinante despre ceea ce Isaac Newton, marele erou al ştiinţei, credea, de fapt, că face. Teoria gravitaţiei formulată de el le dădea foarte multe bătăi

de cap lui şi contemporanilor săi. Deoarece gravitaţia produce efecte la distanţă, Newton a fost de acord cu alţi oameni de ştiinţă celebri ai zilei sale că gravitaţia trebuie să fie un soi de „forţă ocultă”, şi a petrecut cea mai mare parte a vieţii sale încercând să se împace cu această concluzie inacceptabilă.

În ediţia finală a operei sale principale, *Principia*, el spune că lumea constă din trei lucruri: forţa activă, materia pasivă şi o forţă cvasi-spirituală (pe care el, din diverse motive, a identificat-o cu electricitatea), care funcţionează ca intermediar între cele două. Newton era expert în istoria bisericii (fizica era doar o parte foarte mică a intereselor sale), iar contextul în care şi-a formulat el teoria despre o forţă intermediară era erezia ariană din secolul al IV-lea, care spunea că Iisus este semi-divin, nu divin, şi acţionează ca intermediar între Dumnezeu şi om.

După moartea sa, manuscrisele lui au fost trimise fizicienilor de la Universitatea Cambridge. Aceştia au fost îngroziţi de lucrurile pe care le-au găsit acolo, aşa că au hotărât să le înapoieze familiei, care le-a păstrat de atunci fără să le publice. În jurul anilor ’30, moştenitorii lui Newton au început să vândă manuscrisele; [economistul britanic John Maynard] Keynes a fost unul dintre cei care au recunoscut valoarea lor imensă. După cel de Al Doilea Război Mondial, unele dintre aceste manuscrise au început să se răspândească printre colecţionarii de antichităţi, iar cercetătorii au început să le adune şi să le supună unor analize serioase.

Ei bine, asta este adevărata analiză socio-culturală serioasă a câtorva dintre cele mai importante momente din istoria ştiinţei, iar acesta nu este singurul exemplu. O astfel de critică poate fi făcută şi în prezent. Oamenii fac muncă de cercetare ştiinţifică într-un anumit context socio-cultural, iar munca lor este afectată de factori culturali, de sistemele de putere şi aşa mai departe. Nimeni nu neagă acest lucru.

Ceea ce postmoderniştii afirmă că resping este fundaţionalismul, adică ideea că cercetarea ştiinţifică este independentă de societate şi cultură, şi că oferă fundamente pentru un adevăr absolut. Nimeni nu a crezut însă acest lucru din 1700 încoace.

> Din ceea ce am citit eu, postmodernismul mi se pare foarte dens, încărcat de jargon şi greu de citit.

Şi eu am rămas cu aceeaşi impresie. O mare parte a acestei literaturi este emanaţia unui fel de carierism, o încercare de a evita asumarea unui angajament.

> Dar ei pretind că sunt angajaţi social.

În anii ’30, intelectualii stângii au fost implicaţi în educarea muncitorilor şi în scrierea unor cărţi de popularizare a ştiinţei. Ei au considerat că, din postura lor de persoane privilegiate, le revine o minimă responsabilitate de a-i ajuta pe alţii care au fost privaţi de educaţia formală să aibă acces la cultura înaltă.

Omologii de astăzi ai acestor intelectuali din anii ’30 spun oamenilor: *Nu trebuie să ştii nimic. Sunt doar nişte chestiuni inutile, nişte jocuri de putere, o conspiraţie a bărbaţilor albi. Uitaţi de raţionalitate şi ştiinţă.* Cu alte cuvinte, puneţi acele unelte în mâinile duşmanilor voştri. Lăsaţi-i să monopolizeze tot ce funcţionează şi are sens. O mulţime de intelectuali onorabili ai stângii consideră că această abordare este cea corectă, pentru că este în măsură să ducă la emanciparea maselor, dar eu cred că se înşală.

Am purtat, de-a lungul timpului, o lungă corespondenţă cu prieteni buni de-ai mei pe această temă. O mare parte din corespondenţa personală dintre mine şi prietenul meu vechi, pe care îl preţuiesc enorm, Marc Raskin, a fost publicată într-o carte a lui. În perioada 1992–1993 au apărut schimburi de scrisori similare în *Z Papers*, dintre Marc şi o mulţime de alte persoane faţă de care am foarte multă simpatie, dar cu care nu sunt deloc de acord pe această temă.

Excomunicat de illuminati

> Aţi fost mult timp excomunicat, dacă pot folosi acest cuvânt, nu numai din mass-media, ci şi din cercurile de illuminati din Manhattan şi din publicaţiile lor, cum ar fi *The New York Review of Books* [de multe ori menţionată pur şi simplu ca *The New York Review*].

Acest lucru nu are nimic de-a face cu mine.

> Spuneţi-ne, ce s-a întâmplat?

The New York Review a apărut pentru prima dată în 1964. Din 1967 până în 1971, când tinerii intelectuali au început să se angajeze politic într-o măsură din ce în ce mai mare, această revistă a fost deschisă analizelor şi reportajelor scrise de către disidenţi şi comentatori politici precum Peter Dale Scott, Franz Schurmann, Paul Lauter, Florence Howe şi eu.

Apoi, în câţiva ani, am dispărut toţi din paginile acestei publicaţii. Cred că ceea ce s-a întâmplat este că redactorii au vrut să îşi păstreze avantajul de piaţă. Ei îşi cunoşteau publicul şi nu au putut să înţeleagă că tinerii intelectuali care au contribuit în mod esenţial la crearea revistei se schimbaseră între timp.

Pentru mine, personal, colaborarea cu *The New York Review* s-a încheiat la sfârşitul lunii ianuarie 1973. „Tratatul de pace” al lui Nixon şi Kissinger cu Hanoi tocmai fusese anunţat. *The New York Times* a publicat un supliment de mari dimensiuni care includea textul tratatului şi un interviu lung cu Kissinger, în care era discutat tratatul paragraf cu paragraf. *Războiul s-a terminat*, spunea el atunci, *totul este fantastic*.

Eu am fost destul de suspicios. Ceva similar se întâmplase cu aproximativ trei luni în urmă, în octombrie 1972, când Radio Hanoi anunţase un acord de pace pe care SUA îl păstraseră secret. A fost ultima săptămână a campaniei de realegere a lui Nixon. Kissinger a apărut la televizor şi a declarat, emfatic: *Pacea este la îndemână*. Apoi a trecut prin acordul

de pace, a respins fiecare lucru cuprins în el şi a dat foarte clar de înţeles că SUA vor continua să bombardeze ţara.

Presa a reţinut doar prima afirmaţie a lui Kissinger: *Pacea este la îndemână*. Minunat. S-a terminat. Votează pentru Nixon. Ceea ce spunea el de fapt era că: *Nu vom acorda nicio atenţie acestui acord de pace pentru că nu este bun, aşa că vom continua bombardamentele până vom obţine ceva mai bun*.

Apoi au venit bombardamentele de Crăciun, care nu au dat rezultatele. Statele Unite au pierdut o mulţime de bombardiere B-52 şi s-au confruntat cu mari proteste în întreaga lume. Aşa că au oprit bombardamentele şi au acceptat propunerile din octombrie pe care le-au respins anterior. (Asta nu este, desigur, ceea ce a spus presa, dar asta a fost, în esenţă, ceea ce s-a întâmplat.)

Farsa din ianuarie a fost similară. Kissinger şi Casa Albă au arătat clar şi explicit că resping toate principiile fundamentale ale tratatului pe care erau obligaţi să îl semneze, astfel încât să poată continua războiul, încercând să obţină mai mult.

Îmi amintesc că am fost foarte supărat atunci. Se întâmpla ca în seara aceea să am programată o conferinţă la Columbia în faţa unui grup care milita pentru pace. L-am sunat pe Robert Silvers, un prieten de-al meu care era redactorul revistei *The New York Review*, şi l-am întrebat dacă ne-am putea întâlni la cină. Am petrecut o oră sau două trecând prin textele publicate în suplimentul special al *Times*. Era destul de uşor să înţelegem ce se spunea, de fapt, acolo.

Atunci i-am spus: *Uite, aş vrea să scriu despre asta. Cred că este cel mai important lucru pe care îl voi scrie vreodată, pentru că ştiţi la fel de bine ca mine că presa va minţi pur şi simplu pe această temă. Distrugerea şi crimele vor continua, iar atunci când totul se va prăbuşi din cauza iniţiativelor*

americane, ei vor da vina pe vietnamezi (ceea ce s-a întâmplat întocmai).

El mi-a răspuns aşa: *Nu vă faceţi griji – nu este nevoie să scrieţi un articol. Mă voi asigura că punctul dumneavoastră de vedere va apărea în ziar*. Ar fi trebuit să se regăsească într-un articol scris de Frances Fitzgerald, dar nu a fost; ea nu a înţeles sau nu a fost de acord cu perspectiva mea.

Am publicat articole pe această temă imediat, dar în *Ramparts* şi în *Social Policy*. Acesta a fost, în esenţă, sfârşitul oricărei asocieri cu *The New York Review*. Ştiam amândoi unde ne plasăm.

De ce publicaţi atât de rar în revista *Nation*?

Este o chestiune complicată. Nu îmi amintesc să fi avut vreun contact cu ei până la sfârşitul anilor ’70, cred. La acea vreme, am scris nişte recenzii de carte care au apărut acolo. Ocazional, m-au invitat să iau parte la un simpozion sau altul, dar în cea mai mare parte a timpului păstram distanţa. E limpede că nu vedeam lucrurile în acelaşi mod.

La sfârşitul anilor ’80, l-am intervievat pe Victor Navasky [fost redactor şi director editorial al revistei *Nation*]. În cadrul discuţiei avute cu această ocazie, el mi-a spus că nu este deloc de acord cu părerile dumneavoastră despre Orientul Mijlociu.

Victor, despre care am o părere bună, m-a chemat odată să îmi spună că oamenii îl tot întreabă de ce nu apăream şi eu în revistă. El le-a explicat că acest lucru se datora faptului că îi trimiteam mereu articole uriaşe, care erau mult prea lungi pentru a apărea în ziar. De fapt, singurul articol pe care l-am trimis vreodată acestui ziar nu avea mai mult de vreo două pagini.

Acest lucru se întâmpla imediat după bombardarea Beirutului, care s-a încheiat la jumătatea lunii august 1982. S-a discutat atunci intens despre faptul că urma să se încheie un tratat de pace şi totul avea să fie minunat.

În articolul meu, bazat în principal pe ceea ce se publica în presa israeliană, argumentam că toate aceste discuţii despre pace sunt nişte aiureli, şi că SUA, împreună cu Israelul, intenţionau să continue conflictul şi să comită o nouă serie de atrocităţi. (Nu ştiam atunci, bineînţeles, că masacrele din taberele de refugiaţi palestinieni, amplasate în Sabra şi Shatila, urmau să aibă loc doar câteva săptămâni mai târziu, dar anticipam că se vor întâmpla astfel de lucruri.)

Am trimis articolul la *Nation* şi n-am mai auzit niciodată un cuvânt de la ei. Este singurul text pe care l-am trimis vreodată redacţiei de acolo. De fapt, acesta este motivul pentru care am scris cartea *The Fateful Triangle*. Am fost atât de furios de incapacitatea mea de a publica măcar un articol în presa de stânga despre Sabra şi Shatila, încât m-am gândit că cel mai bun lucru pe care l-aş putea face ar fi să scriu o carte despre ceea ce s-a întâmplat acolo. (Am lucrat la ea mai ales noaptea, pentru că în rest nu prea aveam timp liber.)

> *Cineva mi-a cerut să vă întreb despre critica la adresa cărţilor pe care le-aţi scris, aşa că aş vrea să vă invit să discutăm puţin despre un articol al lui Richard Wolin din Dissent, o revistă academică foarte serioasă. El scria acolo că volumul dumneavoastră World Orders, Old and New este o „tânguire scrisă greoi, încărcată de detalii şi plină de citate”, că sunteţi „obsedat ideologic”, că opiniile dumneavoastră coincid cu cele ale extremei drepte şi că aveţi un „vechi dispreţ faţă de Israel”.*

Dacă aceasta este critica cea mai convingătoare pe care o puteţi găsi, înseamnă că nu prea sunt multe lucruri de spus pe această temă. Nu aveam de gând să răspund la acest articol, dar nişte prieteni afiliaţi la *Dissent* mi-au cerut să o fac, aşa că am dat curs rugăminţii lor, făcând abstracţie de mulţimea de insulte formulate acolo la adresa mea şi oprindu-mă asupra câtorva puncte esenţiale.

Principala critică a lui Wolin era aceea că eu repet cu obstinaţie faptul că SUA sunt o ţară „totalitară” şi „fascistă”.

S-a întâmplat că în aceeaşi perioadă au apărut nişte articole despre mine în Marea Britanie şi Grecia. Ambele au ridicat întrebarea pe care o aud repetată în mod frecvent atunci când mă aflu în străinătate: *De ce continui să vorbesc despre SUA ca despre cea mai liberă ţară din lume?* Asta este ceea ce aud oamenii din alte ţări. Ceea ce reţine Wolin, însă, este faptul că eu consider SUA un stat totalitarist, fascist.

Mă acuză, de asemenea, că folosesc o terminologie orwelliană. El se referă, de fapt, la câteva propoziţii dintr-un articol nepublicat al lui Orwell – care trebuia să fie o introducere la *Ferma animalelor* – pe care le-am citat într-un articol de-al meu. Orwell sublinia acolo că, într-o societate foarte liberă (el vorbea despre Anglia), există o mulţime de metode pentru a te asigura că ideile nepopulare nu vor ajunge să fie exprimate.

Acest lucru este posibil, în primul rând, pentru că presa este deţinută de oameni bogaţi, care au toate motivele ca anumite idei să nu ajungă la publicul larg. Un alt factor care face acest lucru cu putinţă este educaţia. Dacă treceţi prin Oxford sau Cambridge, aflaţi că există anumite lucruri pe care „nu se face să le spui”. Dacă nu aflaţi acest lucru, nu sunteţi în sistem.

> Ce ne puteţi spune despre faptul că sunteţi criticat pentru că aţi scris o carte încărcată de detalii şi plină de citate? Acesta este un atac din două părţi. Căci dacă invoci o mulţime de fapte, dar nu dai citate...

Aici nu e vorba doar despre mine – orice critic de stânga trebuie să dea o explicaţie pentru asta. Dacă nu dai note de subsol la fiecare cuvânt, înseamnă că nu oferi sursele din care ţi-ai luat informaţia; prin urmare, minţi. Dacă dai note de subsol la fiecare cuvânt, eşti un pedant demn de tot râsul. Există o mulţime de metode în societăţile relativ libere prin care poţi atinge obiectivele pe care le-a descris Orwell.

Note:

90 Witness for Peace (Martori în slujba păcii) este o organizaţie civică din Statele Unite, fondată în 1983, care s-a opus măsurilor de susţinere a grupării Contras de către administraţia americană, denunţând atrocităţile pe scară largă comise de către aceste grupuri contrarevoluţionare. Organizaţia a dus cetăţeni americani în Nicaragua pentru a le arăta efectele politicii militare a guvernului lor. La sfârşitul conflictului din Nicaragua, ea şi-a extins prezenţa în alte ţări din America Latină şi Caraibe, fiind prezenţi inclusiv în Columbia şi Mexic. (*N. trad.*)

91 Louis Eugene Farrakhan (născut la 11 mai 1933) este un lider religios american, activist politic şi scriitor de culoare. El este liderul grupului religios cunoscut sub numele de Naţiunea Islamului, care se bazează pe o interpretare afro-americană a islamului. Mulţi spun că a fost implicat într-un complot pentru a-l ucide pe Malcolm X. Este cunoscut pentru viziunile sale antisemite. În 2007, s-a retras din activitate. (*N. trad.*)

92 Million March Man (Marşul celor un milion de oameni) a fost o mare adunare de bărbaţi afro-americani, care a avut la Washington, D.C., pe 16 octombrie 1995. Louis Farrakhan a jucat un rol determinant în organizarea acestei adunări, care a avut loc pe şi în jurul National Mall. (*N. trad.*)

Ce este de făcut?

Semne ale progresului (sau dimpotrivă)

În ultimii douăzeci sau treizeci de ani, au apărut noi atitudini şi concepţii asupra drepturilor homosexualilor, asupra fumatului şi consumului de alcool, asupra armelor, a drepturilor animalelor, a vegetarianismul etc. În alte domenii însă, schimbările nu au fost deloc radicale, dimpotrivă.

Nu am nicio îndoială că trăim, astăzi, într-o societate mult mai civilizată decât cea de acum treizeci de ani. Sunt multe lucruri incredibile care încă se întâmplă, dar, în general, există o creştere a nivelului de toleranţă şi înţelegere în această ţară, o recunoaştere mult mai largă a drepturilor

altor persoane, a diversităţii, a necesităţii de a vorbi deschis despre actele de opresiune la care tu însuţi ai participat.

Nu există o ilustrare mai dramatică a acestei teze decât schimbarea radicală de atitudine faţă de păcatul originar al societăţii americane – exterminarea populaţiei autohtone. Părinţii Fondatori l-au condamnat uneori, de obicei la mult timp după implicarea lor în acest proces de exterminare, dar de atunci până în anii ’60 subiectul nu a fost adus prea des în discuţie.

Când eram copil, ne jucam de-a cowboy-i şi indienii. Copiii mei nu s-ar fi jucat niciodată aşa ceva, iar nepoţii mei cu atât mai puţin.

Având în vedere întregul context, bănuiesc că o mare parte din isteria cu privire la corectitudinea politică a fost generată de frustrarea legată de faptul că avea să fie posibil ca, în 1992, să aibă loc celebrarea celei de a cinci suta aniversări a debarcării lui Columb în Lumea Nouă în acelaşi fel în care ar fi avut loc cu treizeci de ani mai devreme, să zicem. În prezent, oamenii încep să înţeleagă din ce în ce mai bine ce s-a întâmplat atunci cu adevărat.

Nu spun că lucrurile sunt extraordinare acum, dar situaţia este mult mai bună decât acum trei-patru decenii, în aproape orice domeniu. În anii 1700, modul în care oamenii se tratau unul pe altul era absolut îngrozitor. Acum un secol, drepturile muncitorilor din SUA au fost reprimate violent. Chiar acum cincizeci de ani, lucrurile stăteau destul de rău. Felul în care erau tratate în Sud persoanele de culoare până acum cincizeci de ani era incalificabil. Femeile aveau şi ele foarte puţine oportunităţi. Antisemitismul la nivelul elitelor era în floare.

Harvard nu avea aproape niciun student evreu când am ajuns eu acolo, în jurul anilor ’50. Când soţia mea şi cu mine ne-am căutat o casă în suburbii, am fost informaţi de agenţii imobiliari că „nu vom fi fericiţi” în anumite zone care ne-au

plăcut. Persoanele de culoare erau, desigur, tratate mult mai rău.

Anii 1890 – celebrii „ani ai veseliei” – nu au fost atât de veseli pentru muncitorii din vestul statului Pennsylvania. Ei trăiau sub o tiranie brutală instituită de marele pacifist Andrew Carnegie[93] şi de trupele pe care le-a chemat să intervină în Homestead[94] (şi în alte părţi).

Abia după anii ’30, adică patruzeci de ani mai târziu, oamenii au început să fie dispuşi să vorbească despre ceea ce s-a întâmplat acolo. Oamenii care au crescut în părţile acelea îmi spun că părinţii (sau bunicii) lor se temeau să vorbească despre asta până la sfârşitul vieţii lor.

În 1919, la aproape treizeci de ani de la evenimentele din Homestead, a existat o grevă a muncitorilor din industria oţelului, în vestul statului Pennsylvania. [Membrul de sindicat] Mama Jones [1837–1930], care avea atunci în jur de 90 de ani, a venit să le vorbească muncitorilor. Însă înainte de a putea vorbi, poliţia a arestat-o şi a aruncat-o în închisoare. Ceva greu de închipuit astăzi.

În anii ’20 – furioşii ani ’20 –, controlul mediului de afaceri părea total, iar mijloacele folosite pentru a realiza acest lucru nu „prea aveau nimic de a face cu ceea ce este permis într-o democraţie”, după cum sublinia politologul Thomas Ferguson. El se referea la represiunile de stat, la violenţă, la distrugerea sindicatelor şi la condiţiile dure la care erau supuşi muncitorii.

Într-una dintre lucrările sale în care discută pe larg această perioadă, David Montgomery, un istoric de la Yale care s-a ocupat intens de istoria mişcărilor sindicale, scria că America modernă a fost „creată în ciuda protestelor muncitorilor săi [printr-o] luptă acerbă, într-o Americă profund nedemocratică”. Anii ’20 nu sunt chiar preistorie.

La începutul anilor ’60, Sudul era un stat terorist; acum nu mai este deloc aşa. Asumarea unui angajament minimal al

statului pentru o îngrijire medicală decentă de care să poată beneficia întreaga populaţie era inconceptibilă înainte de 1960. Preocuparea pentru protecţia mediului nu începe cu adevărat decât în anii ’70.

Astăzi ne luptăm pentru apărarea unui sistem minimal de asistenţă medicală; acum treizeci de ani nu exista un sistem minimal de asistenţă medicală pentru care să ne luptăm. Aşa arată progresul.

Toate aceste schimbări au avut loc datorită unei lupte constante, dedicate, care este extrem de dificilă şi poate părea foarte deprimantă pentru perioade lungi de timp. Desigur, puteţi găsi mereu exemple pentru felul în care atitudini şi perspective noi au fost distorsionate şi transformate în tehnici de oprimare, în carierism şi aşa mai departe. Dar e limpede că, în general, s-au făcut paşi importanţi în direcţia bună.

Din păcate, această tendinţă nu s-a făcut simţită şi în zonele centrale ale puterii. De fapt, un astfel de progres poate fi tolerat, chiar susţinut, de către instituţiile importante ale statului, atât timp cât nu afectează nucleul problemei – puterea şi dominaţia celor bogaţi asupra societăţii, care a crescut de fapt în ultima perioadă. Dacă aceste noi atitudini ar fi început să afecteze cu adevărat distribuţia puterii, am asista deja la nişte lupte serioase.

> Disney este un bun exemplu pentru tipul de atitudine pe care îl descrieţi. Disney exploatează forţa de muncă din Lumea a Treia, în Haiti şi în alte părţi, dar pe plan intern are politici foarte liberale privind drepturile homosexualilor şi asistenţa medicală.

Este o atitudine care se potriveşte perfect cu tipul de oligarhie corporatistă care consideră că discriminarea pe criterii etnice, rasiale sau de orientare sexuală nu trebuie îngăduită. Toţi oamenii sunt egali – adică lipsiţi, *în mod egal*, de dreptul de a-şi controla propria soartă, toţi capabili să fie pasivi, apatici, reduşi la statutul de consumator docil şi

muncitor harnic. Oamenii de la vârf vor avea, bineînţeles, drepturi mai mari, dar vor avea drepturi *la fel de* mari – indiferent dacă sunt de culoare, albi, verzi, homosexuali, heterosexuali, bărbaţi, femei etc.

Aţi ajuns foarte târziu la o conferinţă pe care aţi susţinut-o în Vancouver. Care au fost circumstanţele?

Evenimentul a fost organizat de mişcarea sindicală British Columbia. Conferinţa mea a fost programată pentru ora şapte seara. Ar fi trebuit să ajung la timp, dar am avut toate problemele imaginabile cu companiile aeriene şi nu am ajuns acolo până în jurul orei zece şi jumătate.

Spre uimirea mea, încă mai erau (din ce mi-am putut da seama) vreo opt sute sau nouă sute de oameni în sală, care se uitau la documentare şi purtau tot felul de discuţii. Nu am avut nicio intenţie să ţin conferinţa care fusese programată cu câteva ore mai devreme – era prea târziu pentru asta –, aşa că am luat parte la nişte discuţii. Atmosfera era foarte animată şi conversaţia a durat câteva ore.

Spre sfârşitul perioadei dedicate întrebărilor venite din partea publicului, cineva a vrut să ştie cât de mare este puterea sistemului şi cum ar putea fi schimbat. I-aţi răspuns că este „un sistem foarte slab. Pare puternic, dar ar putea fi schimbat cu uşurinţă”. Care credeţi că sunt punctele vulnerabile ale sistemului?

Există puncte vulnerabile la toate nivelurile. Am discutat mai devreme despre aceste lucruri, dar voi face aici un rezumat:

- Oamenilor nu le place sistemul. Aşa cum am menţionat mai devreme, 95% dintre americani sunt de părere că corporaţiile ar trebui să îşi diminueze profiturile pentru ca muncitorii şi comunităţile în care fac afaceri să aibă mai mult de câştigat de pe urma lor, 70% cred că întreprinderile au prea multă putere şi peste 80% cred că angajaţii au o influenţă prea mică asupra felului în care se desfăşoară lucrurile, că

sistemul economic este în mod inerent nedrept şi că guvernul practic nu funcţionează, pentru că lucrează pentru cei bogaţi.

- Corporaţiile – sistemul principal de putere din Vest – sunt reglementate de către state şi există mecanisme legale pentru a le retrage drepturile şi privilegiile de care se bucură şi pentru a le trece sub controlul muncitorilor sau al comunităţii. O astfel de măsură, care ar fi fără precedent în ultimul secol, ar necesita însă existenţa unei societăţi organizate democratic. Dar drepturile corporaţiilor au fost în mare parte acordate de instanţe şi avocaţi, nu de legislaţie, iar acest sistem de putere s-ar putea eroda foarte rapid.

Bineînţeles, sistemul, odată pus în aplicare, nu poate fi dezmembrat prin nişte simple cârpeli juridice. Trebuie găsite alternative în cadrul economiei existente şi în mintea oamenilor muncii şi a comunităţilor. Întrebările care apar acum vizează nucleul organizării socio-economice, natura procesului de luare a deciziilor şi control, dar şi fundamentele drepturilor omului. Aceste chestiuni sunt departe de a fi triviale.

- Întrucât guvernul este într-o oarecare măsură sub controlul public – cel puţin teoretic –, poate fi, de asemenea, schimbat.

- Aproximativ două treimi dintre toate tranzacţiile financiare din economia globalizată au loc în zone dominate de SUA, Japonia şi Germania. Acestea sunt toate zone în care, în principiu, există deja mecanisme care să permită publicului să controleze ceea ce se întâmplă.

Oamenii au nevoie de organizaţii şi mişcări la care să poată adera.

Dacă oamenii devin conştienţi de existenţa unor alternative constructive, însoţite chiar de rudimentele mecanismelor prin care aceste alternative să poată fi transformate în realitate, schimbarea ar putea fi susţinută de o mulţime de oameni. Tendinţele actuale, dintre care multe sunt destul de dăunătoare, nu par a fi atât de substanţiale, şi nu e nimic inevitabil în privinţa lor. Asta nu înseamnă că schimbarea în bine chiar *se va produce*, ci că există o şansă bună ca ea să aibă loc.

Rezistenţa

> Cine ştie în ce loc va apărea viitoarea Rosa Parks [femeia americană de culoare care a refuzat să se aşeze pe locurile din spate ale autobuzului şi care a dat naştere boicotului din autobuz, în Montgomery, în 1955] şi va declanşa o mişcare socială?

Rosa Parks este o persoană foarte curajoasă şi onorabilă, dar ea nu a apărut din neant. A fost nevoie de un context social amplu, de organizare şi de luptă, pentru ca ea să poată apărea. Rosa Parks a fost mai mult sau mai puţin destinată să facă ceea ce a făcut. Acesta este tipul de context pe care ar trebui să ne propunem să îl cultivăm.

> Gradul de aderare la uniuni sindicale este foarte scăzut în SUA, şi cu mult mai scăzut în Franţa. Totuşi, sprijinul pentru grevele generale în Franţa – care blochează oraşe şi, uneori, întreaga ţară – este extraordinar de ridicat. Care este explicaţia pentru această diferenţă?

Un element care ne poate ajuta să înţelegem această diferenţă este puterea propagandei mediului de afaceri din Statele Unite, care a reuşit, într-o măsură neobişnuită, să distrugă relaţiile dintre oameni şi sentimentul că suntem datori să ne sprijinim între noi. Aceasta este ţara în care a apărut şi s-a dezvoltat industria relaţiilor publice şi în care a ajuns la cel mai înalt nivel de sofisticare. Ea este, de asemenea, domeniul industriei internaţionale a

divertismentului, ale cărei produse sunt mai curând o formă a propagandei.

Deşi nu există ceva precum societatea capitalistă pură (şi nici nu ar putea să existe), Statele Unite se îndreaptă către un maximum de capitalism. Ele tind să fie din ce în ce mai mult conduse asemenea unei afaceri şi să cheltuiască sume enorme pe marketing (care se reduce, în principiu, la o formă organizată a înşelăciunii). O mare parte a marketingului este reprezentată de publicitate, scutită de taxe, astfel încât toţi plătim pentru privilegiul de a fi manipulaţi şi controlaţi.

Desigur, acesta este doar unul dintre aspectele campaniei de a „înregimenta mintea opiniei publice". Barierele legale împotriva acţiunilor solidare de clasă ale muncitorilor sunt un alt dispozitiv menit să fragmenteze populaţia, dispozitiv care nu se mai regăseşte în alte democraţii industriale.

> În ١٩٩٦, Ralph Nader a candidat pentru preşedinţie din partea Partidului Verzilor, iar Partidul Laburist şi Alianţa au organizat convenţii cu ocazia înfiinţării lor. Partidul Nou[95] a propus candidaţi şi a câştigat alegeri. Ce părere aveţi despre aceste partide?

Crearea de noi opţiuni în sistemul politic este – în general – o idee bună. Cred că cea mai bună cale de a accede la putere ar putea fi strategia Partidului Nou de a ţinti alegerile locale, pe care are şanse de a le câştiga, susţinând candidaţi comuni şi – ceea ce este crucial – coroborând eforturile politice cu organizare continuă şi activism. Şi un partid laburist este o idee bună.

Din moment ce au, în esenţă, aceleaşi interese, asemenea partide trebuie să meargă împreună – nu este o idee bună să disipezi energii şi resurse care deja sunt reduse. Un pas posibil ar putea fi crearea unei structuri de partid similare cu NPD [Noul Partid Democrat] din Canada sau Partidul Muncitorilor din Brazilia – organizaţii mari care adăpostesc şi sprijină activităţi civice, aduc oameni laolaltă, asigură un cadru de desfăşurare a diverselor activităţi şi care – printre

altele – fac parte din sistemul politic, dacă aceasta se poate dovedi de folos.

Acest tip de structură politică poate face progrese, dar nu va putea depăşi un partid mare, cu două facţiuni, ce reprezintă mediul de afaceri şi care domină viaţa politică. Nu vom ieşi din această logică până nu vom democratiza structura de bază a instituţiilor noastre politice.

Aşa cum a formulat John Dewey acum şaptezeci de ani, „politica este umbra pe care o lasă asupra societăţii marele mediu de afaceri”. Cât timp puterea sectorului privat este centralizată şi independentă, politica va continua să fie o umbră. Dar putem încerca să ne folosim de această umbră cât de mult dorim şi putem încerca să îi subminăm pe cei la umbra cărora ne aflăm.

> Nu ne-a avertizat oare Dewey în privinţa simplei „atenuări a umbrei”?

El a spus că simpla „atenuare a umbrei nu va schimba substanţa ei”, ceea ce este corect; dar atenuarea sa poate pune „bazele” compromiterii substanţei. Aceasta ne duce înapoi în timp la imaginea lucrătorilor brazilieni de la sat despre care am vorbit mai devreme – adică la extinderea suprafeţei cuştii. Îţi propui ca, în cele din urmă, să distrugi cuşca, iar extinderea ei reprezintă un pas spre distrugerea sa.

Acest tip de acţiune generează atitudini diferite, tipuri de înţelegere diferite, diverse forme de participare, diverse modalităţi de a ne trăi viaţa, dar oferă şi o perspectivă nouă asupra limitelor instituţiilor existente. Aceasta este lecţia învăţată prin intermediul luptei sociale.

Toate aceste lucruri se întâmplă în vederea unei lumi mai bune. Până acum, nu au făcut decât să atenueze răul, este adevărat, şi de unele singure nu vor izbândi, dar ele sunt punctul de plecare pentru a depăşi problemele zilelor noastre. Dacă putem reconstrui, reconstitui şi întări o cultură

în care legăturile sociale sunt semnificative, atunci am făcut un pas către subminarea controlului pe care puterea de stat şi cea generată de sectorul privat îl exercită asupra societăţii.

> Într-un articol de pe prima pagină a revistei *Nation*, Daniel Singer descria „inconfundabila încercare a instituţiilor financiare internaţionale şi a guvernelor [europene] de a adopta politicile economice ale lui Reagan” şi „semnele evidente de rezistenţă la ele ale Europei”. Împotriva lor, au fost organizate demonstraţii în Franţa, Germania şi Italia, în vreme ce în Canada 250 000 de cetăţeni au protestat în Toronto faţă de ele. Acest număr reprezintă 1% din totalul populaţiei Canadei – o cifră impresionantă.

Peste tot în lume au fost multe reacţii negative faţă de aceste politici.

> În mod tradiţional, campusurile au fost o sursă majoră de rezistenţă. Totuşi, un studiu realizat la UCLA [University of California, Los Angeles] a arătat că activismul studenţesc se află la nivelul cel mai scăzut din istorie şi că interesul faţă de guvernare şi politică a scăzut dramatic. De asemenea, afirmă şi că „implicarea studenţilor în probleme de ordin academic s-a redus... Ei privesc mai mult la televizor”. Confirmă aceste idei percepţia dumneavoastră în privinţa acestui subiect?

Este reducţionist să afirmi interesul lor a scăzut. Este mai scăzut decât în anii ’50? Este mai scăzut decât în 1961, atunci când John F. Kennedy a trimis Forţele Aeriene pentru a bombarda sudul Vietnamului şi nu găseai nici măcar o persoană care să îşi pună probleme în această privinţă?

Când ţineam conferinţe despre război la mijlocul anilor ’60, nimeni nu le urmărea. Studenţii nu erau interesaţi de subiect – mai puţin în situaţiile sporadice când doreau să îi atace pe trădătorii care condamnau politica guvernului. Activismul studenţesc autentic şi important a avut loc la finele anilor ’60 şi nu a fost în niciun fel „tradiţional”.

> Ce părere aveţi despre mişcarea anti-apartheid de la finele anilor ’80?

Acea mişcare a fost autentică şi importantă, dar nu este singura mişcare din anii aceia. Mişcarea de solidaritate cu America Centrală a fost cu mult mai mult înrădăcinată în societate. Grupurile studenţeşti au fost implicate, dar nu au constituit nucleul acesteia. Angajamentul a fost prezent mai curând în rândul bisericilor din zone precum Arizona şi Kansas decât în rândul elitelor universitare.

Cât despre declinul activismului studenţesc (şi al lecturilor şi muncii academice a studenţilor), problema nu sunt studenţii – ci societatea. Studiul lui Robert Putnam pe care l-am discutat mai devreme a observat un declin de aproape 50%, din anii ’60 încoace, al oricărei forme de interacţiune – vizitarea unui vecin, participarea la reuniuni ale părinţilor şi profesorilor sau la o competiţie de bowling. (Concluziile studiului sunt discutabile, dar anumite părţi din el par să fie corecte.)

Dar despre mişcarea de non-aliniere?

În anii ’50, mai mulţi lideri politici din Lumea a Treia au încercat să pună bazele unei forme de non-aliniere pe care decolonizarea şi conflictul dintre Statele Unite şi Uniunea Sovietică au făcut-o posibilă. Mişcarea a cam dispărut azi, atât din pricina schimbărilor majore de la nivelul economiei globale, cât şi a sfârşitului Războiului Rece, care a eliminat competiţia dintre superputeri şi efectul descurajant al puterii sovietice, şi care a permis un oarecare grad de independenţă. Occidentul nu mai are motive să pretindă că este interesat în a-i ajuta pe alţii.

Declinul mişcării de non-aliniere şi cel al social-democraţiei occidentale sunt două feţe ale aceleiaşi monede. Ambele reflectă radicalizarea sistemului socio-economic modern în care din ce în ce mai multă putere este concentrată în mâinile unor instituţii care nu dau socoteală şi care sunt, în esenţă, totalitare (deşi se întâmplă să fie private şi se sprijină, în mod esenţial, pe statele puternice).

A dispărut complet mişcarea de non-aliniere?

Cel mai recent, la începutul anilor ’90, Comisia Sudului, care reprezenta guvernele statelor non-aliniate, a formulat o critică importantă a modelului antidemocratic, neoliberal impus cu forţa asupra Lumii a Treia. (Comisia era formată şi din persoane destul de conservatoare, precum ministrul indonezian al Dezvoltării.)

Comisia a lansat o publicaţie care clama nevoia unei noi ordini mondiale (termen pe care l-a introdus înaintea lui George [H.W.] Bush) axate pe democraţie, dreptate, dezvoltare şi altele. Publicaţia nu a fost una obscură – dimpotrivă, a apărut la Oxford University Press. Am scris despre ea, dar nu a produs prea multe ecouri. Apoi, comisia a publicat o altă lucrare de eseuri care conţinea comentarii la cea dintâi şi nu am regăsit ulterior nicio referinţă la aceasta.

Comisia Sudului s-a întâmplat să reprezinte cea mai mare pondere a populaţiei lumii, dar povestea pe care o spunea nu era pe placul Occidentului. Aşa că „noua ordine mondială” despre care am auzit era cea predicată de Bush, şi nu de Comisia Sudului, care, în fond, reflectă interesele majorităţii populaţiei lumii.

Dacă ne întoarcem în anii ’50, aceştia au fost marcaţi de Nehru, Nasser, Tito, Nkrumah, Sukarno şi alţii...

Toţi detestaţi de administraţia americană.

Dar aceştia au reprezentat o perioadă de efervescenţă intelectuală în noile state independente. Mă gândesc la oameni precum *Amilcar* Cabral [1924–1973, lider al mişcării de independenţă a fostei colonii portugheze din Guineea în Africa de Vest] sau Frantz Fanon [1925–1961, autor francez al cărţii *The Wretched of the Earth* care a luptat pentru independenţa algeriană]. Azi nu mai vedem astfel de personaje.

Este încă suficientă efervescenţă intelectuală, dar nu mai are entuziasmul şi optimismul de odinioară (deşi, cu greu l-am putea pe Fanon un optimist).

Tenta revoluţionară era mult mai acută atunci.

Da, aşa este, dar amintiţi-vă că, de atunci, a fost o perioadă de teroare extremă în cam întreaga Lume a Treia – teroare la care a contribuit şi Occidentul –, iar efectele sale au fost traumatizante pentru acele societăţi.

Iezuiţii din America Centrală sunt oameni foarte curajoşi. (Pentru că ei sunt adevăraţii disidenţi plecaţi din Europa, auzim foarte puţine lucruri despre ei, mai puţin când vine vorba despre uciderea lor. Până şi scrierile lor ne sunt necunoscute.)

În luna ianuarie 1994, cu puţin timp înainte de alegerile din Salvador, iezuiţii au organizat o conferinţă despre „cultura terorii". Ei susţineau că teroarea are efecte mai profunde decât simpla ucidere a unor oameni şi terorizarea altora. Ei numeau acest efect „domesticirea aspiraţiilor" – care, în esenţă, înseamnă renunţarea la speranţe. Oamenii ştiu că dacă încearcă să schimbe ceva, vor fi măcelăriţi; aşa că renunţă să mai încerce.

Vaticanul a avut un impact dăunător asupra acestei situaţii. El a încercat să submineze mişcările progresiste ale bisericii latinoamericane – „apetenţa sa pentru săraci" şi tentativa sa de a servi drept o „voce pentru cei fără voce" – prin numirea unor episcopi foarte de dreapta. (*The New York Times* a publicat alaltăieri un articol pe acest subiect, în care omiseseră să spună ceva: despre rolul – esenţial, desigur – al Statelor Unite.)

În El Salvador, în 1995, Papa a numit arhiepiscop un spaniol din instituţia de dreapta [a Bisericii Catolice], Opus Dei[96], care le spune, pe scurt, săracilor: *Să nu vă pese de condiţiile sociale. Dacă sunteţi fără păcate, totul va fi bine în viaţa de apoi.* Numirea arhiepiscopului spaniol s-a întâmplat după asasinarea arhiepiscopului Romero, alături de alte zeci de preoţi, episcopi, călugăriţe etc., în timpul războiului sângeros desfăşurat de Statele Unite în anii '80 – al cărui obiectiv

major era şi distrugerea preocupării pentru probleme săracilor a Bisericii Catolice din El Salvador. Noul arhiepiscop numit a acceptat şi rangul de general de brigadă în armată care – a explicat el – nu a „comis erori” ca instituţie şi care, între timp, a fost „purificată”.

Situaţii similare au avut loc şi în alte părţi. În Indonezia, partidul comunist (PKI) a avut milioane de susţinători. Până şi specialiştii conservatori pe Indonezia recunosc faptul că forţa PKI-ului deriva din capacitatea sa de a reprezenta interesele celor săraci. În 1965, generalul Suharto şi susţinătorii săi din armată au fost responsabili pentru măcelărirea a sute de mii de ţărani fără pământuri (şi a altora) şi eliminarea PKI-ului.

Ei au reuşit să îşi construiască un repertoriu record de teroare, tortură, agresiune, masacru şi corupţie. Administraţia Clinton l-a descris pe Suharto drept „genul nostru de tip”. În mod uimitor, o mişcare populară impresionantă se întâmplă acum în Indonezia şi, bineînţeles, nu auzim mai nimic despre ea.

> Aţi scris odată unui prieten comun că, atunci când clasele sociale educate fac paradă, oamenii cu conştiinţă au trei opţiuni – să se alăture paradei, să o susţină de pe margine sau să ia atitudine împotriva paradei (şi, desigur, să se aştepte să plătească scump pentru asta).

Aşa este. Aceasta a fost povestea ultimilor aproximativ două sute de ani. Dacă mergem în urmă, la cele mai vechi texte, putem vedea ce se întâmplă cu cei care nu se alătură paradei… precum Socrate. Sau putem lua exemplul intelectualilor descrişi în Biblie (numiţi „profeţi”).

În Biblie, sunt menţionate două tipuri de profeţi. Primul tip, cei care i-au linguşit pe regi şi fie s-au alăturat paradei, fie au susţinut-o de pe margine, au fost onoraţi şi respectaţi. (Mai târziu, au fost numiţi *falşi profeţi*, dar nu tot timpul.) Al doilea tip erau asemenea lui Amos, care, apropo, a insistat că nu era nici profet, nici fiu de profet, ci doar un biet păstor.

Adevăraţii profeţii ca Amos – „intelectuali disidenţi”, în terminologie modernă – au oferit lecţii morale de înaltă clasă pe care cei aflaţi la putere nu le-au simpatizat şi analize geopolitice care s-au dovedit ulterior extrem de acurate şi pe care cei aflaţi la putere le-au simpatizat şi mai puţin decât pe cele dintâi. Evident, adevăraţii profeţi au fost detestaţi, încarceraţi, alungaţi în deşert.

Şi membrii opiniei publice îi detestau pe adevăraţii profeţi – nici ei nu voiau să audă adevărul. Motivul detestării lor nu rezidă în răutatea oamenilor, ci în raţiuni banale – interese pe termen scurt, manipulare, dependenţa de putere.

Răspunsul magic

> Aud adesea că internetul este propus drept una dintre cele mai bune soluţii la problemele societăţii de azi.

Internetul ar trebui luat în serios; la fel ca alte tehnologii, are o sumedenie de oportunităţi, dar şi de pericole. Nu e suficient să te întrebi dacă un ciocan este bun sau rău. În mâinile cuiva care construieşte o casă, este bun; în mâinile unui torţionar, este rău. La fel şi cu internetul. Dar chiar şi folosit în scopuri bune, este evident că nu reprezintă o soluţie universală.

> Atunci când facem ceva, avem o idee clară despre obiectivul nostru pe termen lung, astfel încât să elaborăm o strategie?

De obicei, învăţăm prin încercări repetate. Nu putem să ne propunem acum, cu limitele înţelegerii actuale, *să creăm o societate libertariană*. Trebuie să putem privi din interior şi să ajungem la acel tip de înţelegere care să ne conducă, cu fiecare pas, mai aproape de scopul final. Ca în orice alt aspect al vieţii, cu cât faci mai mult, cu atât înveţi mai mult. Te asociezi cu alţi oameni şi creezi organizaţii şi, din aceasta, apar noi probleme, noi metode, noi strategii.

Dacă cineva ar propune o strategie generală, adecvată tuturor situaţiilor, toţi oamenii ar fi încântaţi, dar asta nu s-a

mai întâmplat în ultimii două sute de ani. Dacă Marx ar fi fost întrebat *Care este soluţia pentru înlăturarea capitalismului?*, ar fi râs.

Chiar şi cineva precum Lenin, care a fost, în primul rând, un tactician, nu a avut nicio asemenea strategie (alta decât cea de tipul *urmează-mă*). Lenin şi Troţki nu au făcut decât să îşi adapteze strategiile unor circumstanţe particulare, căutând o modalitate de preluare a puterii politice (care, apropo, nu cred că ar trebui să fie obiectivul nostru).

Cum ar putea să existe o strategie generală pentru îndepărtarea instituţiilor autoritare? Cred că întrebări de genul acesta sunt de obicei adresate de oameni care nu îşi doresc să se angajeze politic. Când devii angajat, apar o sumedenie de probleme pe care trebuie să le rezolvi.

Dar rezolvarea nu se va întâmpla prin simpla apăsare a unui buton. Ea se va întâmpla prin muncă dedicată, acerbă, care construieşte minuţios înţelegerea oamenilor şi relaţiile interumane, inclusiv pe ale noastre, în tandem cu sisteme de sprijin politic şi instituţii alternative. La un moment dat, lucrurile pot începe să se schimbe.

> Urvashi Vaid, autoarea cărţii *Virtual Equality*, critică aspru ceea ce ea numeşte „stânga puristă” pentru visurile sale despre o viziune perfectă, un unic şi singur răspuns la problemele societăţii, precum şi despre un lider charismatic.

Sunt de acord. Un sfat bun este să nu aşteptăm un lider charismatic sau un răspuns perfect şi complet. De fapt, dacă va veni, va fi un dezastru, cum de altfel s-a întâmplat mereu.

Dacă ele sunt rezultatul acţiunii populare şi al participării, pot fi un lucru sănătos pentru societate. E posibil să nu fie astfel, dar măcar există o posibilitate. Aceasta este singura soluţie.

> Întotdeauna aţi văzut strategiile şi mişcările care pornesc de sus în jos, adică dinspre autorităţi politice înspre societate, ca fiind, în mod inerent, damnate.

Ele pot foarte bine să reuşească să facă ceea ce au fost menite să facă – să menţină guvernarea de sus în jos, controlul şi autoritatea. Nu ar trebui să surprindă pe nimeni că un partid de avangardă ar putea ajunge să conducă un stat totalitar.

> Howard Zinn sugerează că avem nevoie să recunoaştem faptul că schimbările sociale reale au nevoie de timp. Trebuie să fim alergători de cursă lungă, nu sprinteri. Ce părere aveţi despre această idee?

Zinn are dreptate. A fost evident acest lucru în anumite facţiuni ale mişcării studenţeşti din anii ’60. Nu exista o mişcare de stânga organizată, bine conturată, ancorată în societate, căreia studenţii să i se alăture, aşa că uneori liderii săi erau oameni foarte tineri. Erau adesea oameni buni şi cumsecade, dar ideile multora – nu ale tuturor – dintre ei aveau o rază mică de acţiune. Mesajul lor era: vom face grevă la [Universitatea din] Columbia, vom închide clădirea pentru două săptămâni şi, după aceea, va urma o revoluţie.

Lucrurile nu funcţionează aşa. Mişcarea trebuie construită temeinic, asigurându-se că fiecare pas viitor derivă din percepţiile şi atitudinile împământenite ale oamenilor, din concepţia lor despre ceea ce vor să obţină şi din circumstanţele care fac posibil ceea ce vor să obţină.

Nu are niciun sens să te expui pe tine şi sau să îi expui pe ceilalţi distrugerii dacă nu ai o bază socială din care să îţi protejezi câştigurile obţinute. Aceasta s-a întâmplat de nenumărate ori în mişcările de gherilă şi altele asemenea lor – sfârşeşti prin a fi zdrobit de cei puternici. Exact aşa a fost o mare parte din spiritul lui ’68. A fost un dezastru pentru mulţi dintre cei implicaţi şi a lăsat o moştenire sumbră.

> Sunteţi conştient de diferitele tipuri de răspunsuri pe care le primiţi de la diferite tipuri de grupuri din public?

De-a lungul timpului, *am* observat o diferenţă frapantă între prelegerile pe care le ţin în faţa unei audienţe mai elitiste şi

întâlnirile sau discuţiile pe care le am cu oamenii mai puţin privilegiaţi social. Acum ceva timp, am fost într-un oraş din Massachusetts la o întâlnire stabilită de nişte organizatori locali foarte pricepuţi, aparţinând comunităţii oraşului – oameni care erau destul de săraci, chiar şi după standardele globale. Nu cu mult înainte de întâlnire, petrecusem o vreme în zona rurală a Bengalului de Vest. După aceasta, am fost în Columbia, unde am discutat cu activişti pentru drepturile omului care lucrau în condiţii înspăimântătoare.

În locuri de acest gen, oamenii nu întrebau niciodată: *Ce ar trebui să fac?* Ei spuneau: *Iată ce am făcut. Ce crezi?* Poate că le-ar plăcea să primească reacţii sau sugestii, dar ei deja se confruntă cu problema. Ei nu stau cu mâinile în sân, aşteptând vreun răspuns magic care, de fapt, nici nu există.

Când mă adresez unui public elitist, primesc constant întrebarea: *Care este soluţia?* Dacă spun idei evidente precum: *Alege-ţi cauza şi implică-te într-un grup care activează în domeniul respectiv*, nu spun ceea ce se aşteaptă să audă. Ei caută un soi de soluţie miraculoasă care să rezolve totul repede, definitiv şi eficient. Nu există asemenea soluţii. Există doar soluţii de tipul celor pe care le au în vedere cei din oraşele din Massachusetts, cei din satele autonome din India sau din Centrul Iezuit din Columbia.

Oamenii care sunt la propriu angajaţi în rezolvarea diverselor probleme ale vieţii pur şi simplu renunţă, uneori, în condiţiile represiunii extreme sau într-un context politic foarte ostil. Sunt şi asemenea situaţii. Dar mulţi dintre ei continuă efectiv să lupte şi să determine schimbarea.

Aşa s-au petrecut lucrurile în propria istorie. În momentul de faţă, ne confruntăm cu probleme reale precum protejarea accesului minimal la îngrijire publică medicală, sistemul de asigurări sociale, drepturi de mediu, drepturi ale muncitorilor. Dar nu a trecut mult timp de când oamenii au încercat să *câştige* aceste drepturi. Aceasta a reprezentat o mare

schimbare. Este un progres să te afli în situaţia de a proteja ceva ce ai deja decât să încerci să îl obţii pentru prima dată.

Aceste drepturi sunt rezultatul angajamentului şi al luptei cetăţenilor. Dacă există şi alte modalităţi de a le obţine, atunci au fost bine tăinuite. Adesea, publicul privilegiat nu doreşte să audă aceste idei. El doreşte doar un răspuns rapid, care să îi rezolve problema cât mai rapid cu putinţă.

Fabricarea dezacordului

> Michael Moore a făcut un film documentar intitulat *Roger and Me* şi a produs o serie televizată intitulată *TV Nation*. În cartea sa *Downsize This!*, afirmă că ceea ce îi face pe oameni reticenţi la stânga este caracterul său plictisitor, prea smiorcăit, negativist. Ce aţi putea spune despre această afirmaţie?

Nu cred că Howard Zinn, să spunem, este prea smiorcăit şi îi îndepărtează pe oameni, probabil că alţi oameni de stânga fac asta. În măsura în care este adevărată, aceasta este o problemă care trebuie rezolvată.

Să luăm exemplul ONG-ului din Brazilia despre care am vorbit mai devreme, cel care prezenta satire şi scheciuri devenite nepopulare din pricina caracterului lor plictisitor şi plin de jargon. Această organizaţie s-a întors către public şi l-a lăsat să îşi producă propriile emisiuni, asigurându-i asistenţă tehnică. Programele realizate de publicul larg nu au mai fost considerate plictisitoare şi s-au bucurat de audienţă.

Aceasta este abordarea corectă. Oamenii care scriu despre responsabilitatea intelectualilor ar trebui să îşi *asume* acea responsabilitate şi să ia contact cu lumea, să lucreze cu ea, să îi asigure sprijinul de care are nevoie, să înveţe de la ea.

> Aţi observat mişcările sociale la firul ierbii care se desfăşoară în locuri precum India, Brazilia sau Argentina. Putem învăţa ceva din experienţa lor?

Acelea sunt societăţi foarte vibrante, dinamice, cu probleme enorme şi extrem de presante. Dar mai cred şi că sunt prinse

în capcana iluziilor de genul: *Avem această teribilă datorie externă. Trebuie să minimalizăm implicarea statului*. Ele trebuie să înţeleagă că nu au nicio datorie – după cum *noi* trebuie să înţelegem că toate corporaţiile sunt tiranii private lipsite de legitimitate.

Trebuie să ne eliberăm din punct de vedere intelectual, şi nu o putem face de unii singuri – ne eliberăm doar prin participare alături de ceilalţi, tot aşa cum progresăm în ştiinţă prin interacţiunea cu alţii. Organizaţiile civile şi grupurile-umbrelă contribuie la crearea bazelor participării civice.

Este suficient acest lucru pentru a produce schimbări esenţiale la nivelul societăţii? E greu de spus. Noi, occidentalii, avem tot soiul de avantaje pe care alte societăţi nu le au – precum bogăţia enormă, de pildă. Avem, de asemenea, un avantaj unic – lipsa unei superputeri care să pună presiune asupra noastră. Noi *suntem* superputerea. Acest lucru este extrem de important.

Când te întorci din Lumea a Treia în Occident – în Statele Unite, mai ales – te izbesc îngustimea gândirii şi înţelegerii, natura limitată a discuţiilor cu sens, distanţa dintre oameni. Este uimitor cât de deznădăjduitor se resimte totul, de vreme ce oportunităţile noastre sunt cu mult mai mari aici.

> Aveţi vreo idee despre cum putem să ieşim din bula noastră, a celor care sunt deja de acord cu ceea ce spunem? Aceasta pare să fie o mare provocare.

Înainte de toate, după cum am discutat deja de câteva ori, majoritatea oamenilor sunt deja de acord cu aceste idei. Problema este cum convertim acele atitudini generale în conştientizare şi acţiuni constructive. Soluţia constă în organizarea oamenilor astfel încât să realizeze aceste lucruri.

Oricând eu – sau oricine altcineva – ţin o conferinţă, o fac la invitaţia cuiva. Nu pot să apar pur şi simplu în Kansas şi să spun *Voi ţine o conferinţă, veniţi!* – nimeni nu ar veni. Dar

dacă un grup organizează evenimentul, oameni din toate părţile vor veni şi, poate, venirea mea îi va ajuta pe organizatori şi pe alţii să se adune şi să acţioneze împreună într-un mod mai eficient.

Totul se reduce la acelaşi principiu: dacă oamenii se dedică organizării colective şi activismului, cu toţii dobândesc acces la audienţe din ce în ce mai largi.

> După cum ştiţi, am o emisiune radio săptămânală, timp de o oră. Emisia este limitată la coridorul Boston-Miami, dar în vestul Americii – Montana, Colorado, New Mexico şi altele – este mai simplu să o asculţi.

Nu prea le pasă celor de la nivelul puterii centrale despre ce discută oamenii din Laramie, Wyoming. Coasta de Est este locul unde sunt luate cele mai multe decizii politice, deci acolo trebuie strânse chingile doctrinare.

Dar nu putem să dăm vina doar pe cei aflaţi la putere. Noi, cetăţenii, nu ne folosim suficient de mult de posibilităţile pe care le avem.

Să luăm cazul Cambridge-ului, locul unde ne aflăm acum. La fel ca alte oraşe, are o staţie de emisie locală prin cablu (Legea Comunicaţiilor obligă firmele de cablu să le transmită). Am fost acolo. Nu sunt o persoană foarte tehnică, dar am putut să îmi dau seama că este destul de bine dotată din punctul de vedere al echipamentelor. Staţia este disponibilă publicului, dar este într-adevăr folosită de cineva?

Singura dată când am fost acolo, programul era atât de nebunesc, încât aproape am plecat. Ce s-ar întâmpla dacă programele televiziunii locale ar fi dinamice, de calitate? Canalele de publicitate ar trebui să reacţioneze. Ar încerca probabil să le oprească, să le submineze sau le absoarbă, dar, oricum, ar trebui să facă ceva. La fel funcţionează şi RPN [Radioul Public Naţional]. Nu pot să ignore pur şi simplu ceea ce se întâmplă în comunităţile lor.

Aşadar, aceasta este o resursă insuficient folosită. În mahalalele din Rio, oamenii ar fi încântaţi dacă ar avea staţii de televiziune prin cablu pe care să le poată folosi. Noi le avem şi nu le folosim eficient.

> Casetele pentru înregistrări reprezintă un mecanism de diseminare a informaţiilor. Sunt uşor de multiplicat şi de circulat. Revoluţia iraniană a fost numită prima revoluţie pe casetă.

Există multe oportunităţi. Comparativ cu alte state, resursele şi opţiunile noastre sunt atât de mari, încât doar noi suntem de vină pentru că nu facem mai mult pentru binele nostru.

> În filmul documentar despre Timorul de Est, *Bitter Paradise*, al lui Elaine Brière, spuneţi: „Presa nu are drept misiune să îi informeze pe oameni despre cum funcţionează puterea. Ar fi o nebunie să ne aşteptăm la asta... Presa face parte dintr-un sistem de putere – ce interes ar avea ca să îl demaşte?” Dacă ţinem cont de aceste afirmaţii, ce rost mai are să trimitem editoriale ziarelor, să scriem scrisori editorilor, să dăm telefoane?

Toate acestea sunt foarte utile. Sistemul nostru politic este mult mai flexibil şi fluid decât cel al unei tiranii reale, şi chiar şi o tiranie reală este sensibilă la presiunile publice. Fiecare dintre aceste posibilităţi ar trebui exploatată în multiple feluri.

Când te îndepărtezi de vârful puterii, de media care stabileşte agenda, se deschid o multitudine de oportunităţi. Nu e vorba aici despre simpla scriere a unor editoriale sau de pus mâna pe telefon, cât despre insistenţa, prin toate mijloacele presiunii publice, de a-ţi crea oportunităţile exprimării deschise a punctului de vedere.

Sunt motive instituţionale lesne de înţeles pentru care mass-media este atât de adânc îndoctrinată şi dificil de pătruns, dar ele nu sunt gravate în piatră. De fapt, aceiaşi factori care o fac atât de rigidă au potenţialul de a determina depăşirea

rigidităţii ei. Condiţia este să *facem* ceva în această privinţă – nu putem să stăm pur şi simplu în aşteptarea unui salvator.

O altă soluţie ar fi crearea unor instituţii media alternative, care ar putea determina democratizarea marilor trusturi media. Această soluţie a fost adesea pusă în aplicare.

> Dar nu vedeţi publicarea ocazională a unui editorial ca substitut pentru presa cu adevărat independentă, democratică.

Nici nu este un substitut – ci un pas către independenţa şi democratizarea presei. Aceste lucruri interacţionează.

> Sunteţi adesea prezentat drept cineva care spune puterii adevărul, dar cred că sunteţi în dezacord cu acest slogan al quakerilor[97].

Quakerii la care vă referiţi sunt foarte oneşti şi decenţi, unii dintre cei mai curajoşi oameni pe care i-am cunoscut. Am trecut prin multe împreună, am făcut închisoare împreună şi suntem buni prieteni. Dar – după cum le-am spus adesea – nu-mi place acel slogan.

Sloganul acela nu are niciun sens. Nu are niciun sens să îi spui lui Kissinger adevărul despre el însuşi – îl ştie deja. În schimb, este important să spui adevărul *celor fără de putere* – sau, mai bine zis, *alături* de cei fără putere. În felul acesta, ei vor *acţiona* pentru a înlătura puterea nelegitimă.

> Un ziar canadian, *Outlook*, a publicat un articol despre o conferinţă pe care aţi ţinut-o la Vancouver. Concluzia articolului conţinea citate din mărturiile oamenilor la ieşirea de la eveniment: *Să vă spun sincer, m-a deprimat.* Şi: *Sunt mai mâhnit acum decât eram înainte de a veni.* Şi tot aşa. Există vreo posibilitate să schimbaţi impactul acesta negativ asupra publicului dumneavoastră?

Am auzit deseori asemenea afirmaţii şi pot să înţeleg ce le provoacă. Consider că nu este deloc treaba mea să le spun oamenilor ce să facă – ei sunt singurii care îşi pot da seama de asta. Nici măcar nu ştiu ce ar trebui să fac *eu*.

Aşa că nu fac decât să încerc să descriu cât de bine pot ceea ce cred că se întâmplă. Când priveşti realitatea în faţă, vezi că nu e tocmai roz, iar dacă priveşti spre viitor, totul pare de-a dreptul sumbru.

Dar ideea este următoarea – şi este vina mea dacă nu sunt suficient de clar: ceea ce se întâmplă nu e *inevitabil*. Viitorul poate fi schimbat. Dar nu vom putea schimba lucrurile dacă nu le şi înţelegem.

Până acum, am făcut progrese în multe privinţe: ele sunt cumulative şi ne pun în faţa unor noi provocări cărora trebuie să le ţinem piept. Dar am avut şi multe eşecuri. Nu cred că a crezut cineva, vreodată, că va fi uşor să reuşim.

Note:

93 Andrew Carnegie (25 noiembrie 1835 – 11 august 1919) a fost industriaş american de origine scoţiană, magnat al oţelului şi filantrop. Carnegie a jucat un rol esenţial în extinderea industriei siderurgice americane la sfârşitul secolului al XIX-lea şi a devenit unul dintre cei mai bogaţi americani din istorie. În ultimii optsprezece ani ai vieţii sale, el a oferit organizaţiilor de caritate, fundaţiilor şi universităţilor aproximativ 350 de milioane de dolari (sumă echivalentă astăzi cu aproximativ 5,25 miliarde de dolari) – adică aproape 90% din averea sa. (*N. trad.*)

94 Greva de la Homstead, cunoscută şi sub numele de masacrul de la Homestead, a fost o grevă a muncitorilor care a început la 1 iulie 1892, culminând, în 6 iulie 1892, într-o confruntare armată între protestatari şi agenţi de securitate privată. Lupta a fost un eveniment important în istoria sindicală a SUA. Disputa a avut loc la Homestead Steel Works, aflată în Homestead, Pennsylvania, între Asociaţia Lucrătorilor din Fier şi Oţel şi Compania Carnegie Steel. Rezultatul final a fost o înfrângere majoră pentru uniunea grevi̧ştilor, cu efecte devastatoare asupra eforturilor de sindicalizare din industria oţelului. (*N. trad.*)

95 Partidul Nou (The New Party) a funcţionat, în perioada 1992–1998, în Statele Unite. Acesta a jucat rolul celui de al treilea partid politic (pe lângă cele două care domină sistemul american de partide: Partidul Democrat şi Partidul Conservator). Strategia sa politică a constat în punerea în aplicare a fuziunii electorale, care presupune crearea de

alianţe cu alte partide în vederea propunerii unui/unei candidat/e comun/e la alegeri. (*N. trad.*)

96 Opus Dei este o instituţie a Bisericii Catolice, o prelatură personală, al cărei scop este să contribuie la munca de evanghelizare a Bisericii, răspândind chemarea universală la sfinţenie în viaţa de zi cu zi. Prelaturile personale sunt circumscripţii ecleziastice, structuri ierarhice ale Bisericii Catolice, compuse din laici şi preoţi, sub conducerea unui prelat. (*N. trad.*)

97 În engleză, sloganul este „Speak truth to power”. Apărut în anii ’50, în Statele Unite, sloganul a fost lansat de quakeri cu scopul de a critica acţiunile arbitrare şi violente ale autorităţilor politice, religioase, economice şi de a cere reacţii morale din partea acestora, în numele păcii, nonviolenţei, binelui comun. *(N. trad.*)

Contents

1. Nota traducătorului
2. Omul fără umbră şi vocea fără ecou. O distopie reparată
3. Despre autor
4. Nota editorului
5. Ce vrea, de fapt, Unchiul Sam?
    1. Obiectivele principale ale politicii externe americane
    2. Protecţia propriului teritoriu
    3. Extrema liberală
    4. Aşa-numita „Zonă Extinsă”
    5. Restaurarea ordinii tradiţionale
    6. Angajamentul nostru pentru democraţie
    7. Ameninţarea unui exemplu de succes
    8. Lumea tripolară

9. Devastare peste graniţe
10. Politica noastră de bună vecinătate
11. Crucificarea El Salvadorului
12. Cum am dat o lecţie Nicaraguei
13. Transformarea Guatemalei într-un câmp de luptă
14. Invadarea statului Panama
15. Inocularea Asiei de Sud-Est
16. Muşamalizarea legăturii dintre „afacerea Contras” şi „cazul Iran”
17. Perspectivele Europei de Est
18. Un bătăuş de închiriat
19. Spălarea pe creier a propriilor cetăţeni
20. Cum a funcţionat Războiul Rece
21. Războiul (selectiv) împotriva drogurilor
22. Războiul este pace. Libertatea este sclavie. Ignoranţa este putere
23. Socialismul – realitate şi farsă
24. Mass-media
25. Viitorul
26. Lucrurile s-au schimbat
27. Ce este de făcut
28. Lupta continuă

6. Cei putini si prosperi, cei multi si chinuiti de griji
    1. Noua economie globală
    2. NAFTA şi GATT – cine are de câştigat?
    3. Hrana şi „miracolele economice” ale Lumii a Treia
    4. Oportunităţi de PR
    5. Slav vs. slav
    6. Ţara aleasă
    7. Gandhi, nonviolenţa şi India
    8. Dezbină şi cucereşte
    9. Rădăcinile rasismului
    10. Cuvântul din cinci litere care nu poate fi rostit
    11. Natura umană şi imaginea de sine
    12. Nu ni se poate întâmpla nouă, nu-i aşa?
    13. Paradoxul lui Hume
    14. „Dincolo de limitele responsabilităţii intelectuale”
7. Secrete, minciuni şi democraţie
    1. Statele Unite
    2. Democraţie disfuncţională
    3. Asigurarea bunăstării pentru cei bogaţi
    4. Sistemul de sănătate
    5. Crimă şi pedeapsă

6. Controlul armelor
7. Cum să devii o ţară din Lumea a Treia
8. Forţa de muncă
9. CIA
10. Mass-media
11. Sporturile
12. Fundamentalism religios
13. Nu mă călca pe coadă
14. Lumea
15. Către o societate tot mai inegală
16. „Comerţ liber”
17. Mexic (şi zona de centru a Americii Latine)
18. Haiti
19. Nicaragua
20. China
21. Rusia
22. Copii morţi şi serviciul datoriei
23. Contextul istoric
24. Cum au câştigat naziştii războiul
25. Chile
26. Cambodgia

27. Prizonierii de război din cel de Al Doilea Război Mondial
28. Varia
29. Consum vs. prosperitate
30. Cooperative
31. Spectrul catastrofei ecologice iminente
32. Putere nucleară
33. Familia
34. Ce este de făcut

8. Binele comun
    1. Aristotel cel radical şi periculos
    2. Egalitate
    3. Despre biblioteci
    4. Libertate
    5. Ce se întâmplă în ograda noastră
    6. Mitul vremurilor grele
    7. Bunăstarea corporaţiilor
    8. Criminalitatea: în costum vs. în mijlocul străzii
    9. Mass-media
    10. Mai mulţi bani, mai puţini votanţi
    11. Este puterea corporaţiilor invincibilă?
    12. Ce se întâmplă în lume

13. Este globalizarea inevitabilă?
14. Mitul datoriei Lumii a Treia
15. Mexic, Cuba şi Guatemala
16. Brazilia, Argentina şi Chile
17. Orientul Mijlociu
18. Timorul de Est
19. India
20. Organizaţiile internaţionale
21. Stânga americană (şi imitaţiile ei)
22. Mai au sens conceptele de stânga şi de dreapta?
23. Narcisismul micilor diferenţe
24. Postmodernismul
25. Excomunicat de illuminati
26. Ce este de făcut?
27. Semne ale progresului (sau dimpotrivă)
28. Rezistenţa
29. Răspunsul magic
30. Fabricarea dezacordului